

RÁTAI JÁNOS

Spiritizmus – parapszichológia

A szellem kalandjai

életen innen és túl

Az 1988-as kiadás második, átdolgozott, bővített felújítása

ELIPSZILON, 2000

© Ráta János

A parapszichológiai jelenségekről, s általában a titokzatos vagy „titokzatos” témáról írni egyfelől szerencsés dolog, másfelől felér egy kihívással. Szerencsés, mert a téma sok embert érdekel. De vajon miért? A primitív népeknél még a mágikus gondolkodás káoszában együtt létezett a vallás, a tudomány, a művészet. S erre az együttesre ráfonódott, együtt funkcionált a sokféle okkult jelenség: a mágia, a szellemekben való hit, a csillagjósolás, az ígézések, a rontások, a varázslások, a szellemidézés, a látomások, az ihlet, a megszállottság, a gyógyító alvások, a testtől különválni és oda visszatérni tudó lélek, a stigmatizációk, a csodás megérzések. Hasonlóképp van ez a kisgyerekeknél: szellemükben még nem tört ki a „fakultások harca” – ahogyan C. G. Jung említi. És a művészi, a tudományos meg a vallásos lehetőségek békésen szunnyadnak egymás mellett a lelkükben. Hanem mi, a XX. század végének modern emberei pontosan tudjuk és éljük a Nagy Hármas különválását. Mára nemcsak határozottan elkülönült egymástól vallás, művészet, tudomány, s nemcsak kijelölték a maguk vadászterületét és érvényességi körét, hanem egyre tovább parcellázódnak, külön-külön lombosodnak.

S mindeközben hová tűntek az okkult jelenségek? No igen, itt-ott felbukkannak bűvópatakok módjára a Nagy Hármas valamelyikében. A gyógyítás tudományában például a hipnózis. A művészettel kapcsolatban az ihlet, az ihletettség jelenléte. A vallás keretében a stigmatizációk, a bilokációk, a látomások eseményei. De az ősi kultúrák ezen elemei s egyáltalán az okkult tapasztalatok nem szerveződtek önálló „ágazattá”, nem álltak össze erős konglomerátummá. Nem alakult ki belőlük a szerfölött gazdag és bonyolult valóság megismerhetőségének valamely sajátos, csakis az okkult jelenségekre jellemző módja. Az európai kultúrában legalábbis nem. Az okkult dolgok az emberi tudás perifériájára kerültek. Miközben nem felejtkeztünk meg róluk. Sőt, izgatnak bennünket, sokakat komolyan izgatnak. Mint ahogyan az elfelejtett, de mégsem *igazán* elfelejtett feladatok feszültséget okoznak, hasonlóképpen vagyunk e jelenségekkel. Az az érzésünk velük kapcsolatban: „...van itt valami, amit még nem intéztünk el”. Talán ez a pótlási igény parázslik az érdeklődés mögött.

Mégis, ilyen könyvet írni kihívás is egyben. Mert hamar kész a vád: ez áltudományosság! És morc előítélettel kerülgetjük, lapos, felszínes vulgármaterialista érvekkel bombázzuk az okkult dolgokat, s azokat is, akik foglalkoznak velük. Máskor meg felülünk a magas lóra, a ráció lovára és megvetően nézünk rá a magasból. Vagyis se szeri se száma ezen a téren az előítéleteknek, a gyanakvásoknak.

Talán azért ez a lekicsinylő távolítás, mert valamiféle erőt sejtünk a parapszichológia jelenségei mögött? Erőt, amelyet nem tudunk kezelni? S veszélyessé válhat, mint a palackból kiengedett szellem! Pedig épp a modern ráció nevében tudnunk kellene, hogy az ismeretlent nem annyira elkerülni, mint inkább becserkészni, föltárni, megnézni, megismerni kell és megbirkózni vele.

Az akadémia által levert határcölöpökön túl is van a tudásnak egy sajátos mezeje – mondja C. G. Jung –, melyeket az európai racionalitás nemigen vesz tudásszámba. És nem adja meg neki a kellő türelmet és megbecsülést. Sajnos, az olvasóközönség nem kapja meg a lehetőséget ahhoz, hogy adatai és józan ismeretei legyenek az emberi tapasztalásnak e furcsa

képződményéről. Épp ezért a szerző bátorságát is, vállalkozó kedvét is dicsérni lehet, amiért a jég megtörésére készül, és ilyen irányú ismereteket ad a nagyközönség kezébe.

Az olvasó a könyv első részében a spiritizmus történeti háttéréről kap érdekes és átfogó képet. Nem egyszerűen adatokat és csemegéket közöl Rátai János, hanem okosan polemizál. Toleráns ugyan a spiritisztákkal és az emberi naivitással, de azért ironizál is fölöttük. Ironizál, miközben nem veti el ezt a furcsa emberi tapasztalatot, mintha arra inspirálna: maradjunk csak türelmesek, nyitott szemmel vizsgálódjunk – s ennél rokonszenvesebb beállítódást aligha sugallhatna.

Könyve utolsó részében Rátai János egy érdekes elmélet körvonalait vázolja fel arról, hogy mi minden lehetséges emberi létezésünk mélyén, ami talán reális alapot szolgáltathat a parapszichológiai jelenségek számára. Voltaképpen végig a világ teljesebb megismeréséért szól, szemben az egyedül a rációra alapozó – s így leszűkítő – megismerő tevékenységekkel.

Mohás Livia
1988.

*Ha kívülről
jönne
számba a szó,
köpném,
de mivel bennem nő,
nem segít,
csak a kés.*

Ha az első szó jogán ír előszót az ember, amikor már illúziói nincsenek, de megmaradt még némi méltósága, félreteszi minden álszemérmét. Élek tehát az alkalommal, de csakis azért, hogy elejét vegyem néhány, még tisztázható félreértésnek.

Szeretek úgy elindítani egy-egy gondolatsort, hogy az adalékokat felcímkézés nélkül magam köré halmozom, mielőtt még elkezdeném sorba rakni őket, és következtetéseket vonnék le belőlük. A jogos – vagy legalábbis érthető – türelmetlenség ilyenkor hamis megítélés forrása lehet. Könnyen támadhat bárkinek olyan érzete, hogy ennek az embernek nincs valódi véleménye, bujkál a feltornyozott szavak között, egyszerre akar mindenkivel összekacsintani, miközben minden irányban elhelyezi oldalvágásait.

Kérem, fogadják el játékszabálynak tán bírálható, de levetkőzhetetlen szokásomat: a végső ítéletet a dolgokról megtartom a dolgok végére – feltéve, hogy eljutok odáig. Addig pedig az ismerkedést minden újabb találkozásnál megpróbálom újrakezdeni, a gyanútlan szemlélődő nyíltságával, anélkül, hogy ezért önnön magam előtt gyanúba keverednék. Elfogadom József Attila intelmét, hogy a megismerés során szalagúton felfelé haladva minden égtájra irányt kell vennünk.

Ha mégis úgy adódnék, hogy sikerülne felérnünk, ne feledjük önmérsékletre inteni magunkat, egy másik belátással. Hihetjük, hogy világképünk a Himalája csúcsáról tárul elénk, de nem hihetjük, hogy a Himalája havában bukdácsoló nyúl nagyobb a völgyben vonuló elefántnál.

(A szerző előszava az első kiadáshoz)

Mit lehet hozzátenni mindehhez a második kiadás ürügyén? A magunk kis környezete – politikai értelemben – sokat változott az első megjelenést követő tizenkét esztendő alatt, de nem úgy mi magunk a környezetben. Ugyanazok az emberek vagyunk, mint az ideiglenesen hazánkban állomásozó Déli Hadseregcsoport távozása előtt voltunk, legfeljebb szabadabban felszínre kerülhet néhány olyan általánosan jellemző vonásunk, amelyekkel korábbi helyzetünkben nem kellett szembesülnünk. Minden idegen hatalom haladék./ Ideiglenes felmentés szembenézni / a sűrű sejt határain belül / állomásozó / öröklött törpeséggel. – bátorkodtam megjegyezni a letűnt rezsím masszív fennállása idején, s ha most magunkra tekintünk, láthatjuk és bevallhatjuk, mennyire így van. A totalitárius rendet, léleknyomorító önkényuralmat persze minden változatában el kell takarítani, de nem feledkezhetünk meg arról, hogy az emberi minőség lényege szerte a világon rendszeremleges, minden politikai fennhatóság alatt ugyanaz. Ahhoz, hogy dolgainkat valamennyire is rendbe tudjuk rakni, mindenekelőtt magát az emberi minőséget kell jobban megismernünk, önmagunkat kell felfedeznünk, önmagunkban kell tisztán látnunk: korlátokat és távlatokat együtt, egyaránt. A megközelítés útja-módja ezerféle. Közülük egyet kínál ez a könyv.

*Rátai János
2000.*

hang leng
rang reng
pang peng
eke teke
feketeke
csend

— — — — —
a hang ing
a hang bong
a hang dilibeli inggomb

— — — — —
a hang peng
a hang kong
a hang tilitoli pingpong

— — — — —
a hang reng
a hang pang
a hang brekekeke barlang

— — — — —
a hang rend
a hang rang
a hang kefekete sallang

— — — — —
ha úgy jön beszélek
ha úgy jön hallgatok
ha úgy jön élek
ha úgy jön meghalok

I 848. március 31-ét írunk. Magyarország történelmi idöket él, de nemcsak nálunk, szerte a világon mozdul valami. Bécs forrong, Párizs forrong, Itália forrong, Marx és Engels Kommunista Kiáltványával dübörögnek a nyomdagépek, a Föld túlsó oldalán az Egyesült Államok már két esztendeje hadat visel Mexikóval Texasért, Arizonáért, Új-Mexikóért, Kaliforniáért, kitöröben az aranyláz, a rabszolgaság eltörléséért, az új területeken szabad földfoglalást követelő programmal megalakul a Free Soil Party, és a New York melletti Hydesville faluban Mr. John Daniel Fox három lánya, de legalábbis kettő, koppanásokat hall.

Figyeljünk a koppanásokra: egy új szellemáramlat születésének lehetünk tanúi. Figyeljünk a koppanásokra: egy újkori legenda szárnyaröppenésének vagyunk részesei, amelynek hiteles eredetét soha többé senki sem lesz képes kibogozni, noha alig néhány esztendő múlva a Föld északi felén milliók és milliók hitének és meggyőződésének szolgál pillér gyanánt ez a néhány kideríthetetlen eredetű hangképzödmény.

Amit előljáróban tudni kell ...

Az említett Hydesville falucskába új család érkezik azzal az eltökélt szándékkal, hogy itt fog letelepedni. A népes gyermekáldásnak örvendő szülőknek azonban meglehetősen gondot okoz menedéket találni, amíg új hajlékuk tető alá kerül. Mr. Fox (egyések szerint Voss, minthogy német származású) nem abból a fajtából való, aki egykönnyen meghátrál a nehézségek előtt. Nesztét veszi, hogy van itt egy faház, nem túl nagy, de legalább másfél emeletes, két nappali szobával, hálóval, kamrával, padlással és pincével. Ráadásul a ház teljesen üres, beköltözhető. Van ugyan egy árnyalatnyi szépséghibája, ezért is áll üresen: emberemlékezet óta az a hír járja, hogy ezt a házat kísértetek lakják.

Ami persze John Daniel Foxot el nem tántorítja. A gyerekek apraját elhelyezik a rokonságnál, de a kilencéves Kate és a tizenkét esztendő Margaret a két szülővel együtt beköltözik az elhagyott épületbe. Nem törődtek volna ők semmit a mendemondákkal, ha bizonyos jelenségek nem juttatják állandóan az eszükbe.

1848 elejétől kezdve ugyanis kísérteties megnyilvánulások nyugtalanították a ház új lakóit. Kopogások, recsegések, léptek zaja hol az egyik szobából, hol a másiktól, hol a pincéből, hol a padlásról, miközben rajtuk kívül teremtett lélek sem volt a házban. Legalábbis ők úgy hitték, mivelhogy hiába kutattak a neszkelődések nyomán, soha nem bukkantak senkire, semmire. Lassan már az ágyak is himbálódzni kezdtek, nem volt egy nyugodt éjszakájuk. Alighogy álomra hajtották volna fejüket, minden kezdődött előlről.

Így jött el március 31 pénteki napjának éjszakája. Miután Mrs. Fox ágyba dugta a gyerekeket, és keményen meghagyta nekik, hogy semmiről ne vegyenek tudomást, bármi történjék is, alig húzta be maga mögött az ajtót, hallja ám a két leánykát:

– Itt vannak megint.

Az asszony már épp ara készült, hogy alaposan megdorgálja két engedetlen gyermekét, ám hirtelen olyan hangzuhatag szakadt a házra, hogy el kellett állnia szándékától. Ennek bizony már a jobbik fele sem tréfa. Igaz, valameddig elegendő magyarázatnak látszott, hogy odakünn orkánszerű szélvihar nyüstölte a tető elszabadult léceit, meg az ablakok lazult zsalugáterét, hanem ami ezután történt, azt már végképp nem lehetett az istentelen légáramlás számlájára írni.

Kate, a fiatalabbik kislány ugyanis felfedezi, hogy mihelyt a családfő, ellenőrzés gyanánt, megrázza az ablakot, élénk hangjelenség jön rá válaszul. Gondol egyet a lányka, pattint egyet az ujjával, és elkiáltja magát:

– Ezt csináld utánam, te hasított körmű! (Az ördög patájára célozva.)

És tessék, ott a válasz. Ismét és megint. Bekapcsolódik a játékba az anya is: – Számlálj tízig! Puff – tízszer. Hány éves Margit lányom? Jön a tizenkét koppanás. – És Kate? Kilenc kopp. Hát ez nem igaz! Itt valaki szórakozik. Talán még azt is tudja, hány gyermekem van összesen ... Hét koppanás. Hoppá! Sajnos, ez tévedés. Újra kérdezi, újra hét koppanás. Makacs egy szellem. És akkor Fox asszony enyhe fuvallatot érez átsuhanni a szíve táján. Újra kérdezi, de most így: – Hány élő gyermekem van? És a válasz: hat koppanás. – Hány halott? – Egy. És ez így igaz.

Ne szaporítsuk hiába a szót! A lényeg az, hogy rövid időn belül valóságos kis egyezményes jelrendszer alakul ki a család és Mr. Megfoghatatlan között, minek következtében fény derült a ház szomorú titkára is.

Megállapodásuk a következő volt. Foxék kérdeznek, az a másik pedig válaszol. Három koppanás: igen. Egy koppanás: nem. Két koppanás: minden más esetre fenntartva. (Vesd össze az ismert barkochba játék szabályaival!)

Foxné már az első alkalommal megkérdezte az idegent (vagy ki tudja, hátha ő volt honosabb a házban?!), hogy hajlandó-e megnyilatkozni a szomszédok előtt is. Három koppanás. Úgyhogy nyomban át is ugrottak Mrs. Redfieldért, aki megint másokat hívott csodát látni-hallani, úgyhogy szegény Foxéknak örökre elszállt a reményük a békés családi otthont illetően: a kísértetjárás csöndes békemenetnek számított ahhoz képest, amit a vendégjárás jelentett.

A felbolydult kisváros rendjét helyreállítani hivatott hatósági kivizsgálások jegyzőkönyvei némileg közelebb hozhatják az eseményeket. Az egyik szomszéd, William Deusler vallomásában a következőket olvashatjuk:

„Múlt év októbere óta lakom ebben a házban, egy kőhajításnyira attól, amelyikben a lármát hallották. Erről első ízben múlt pénteken, egy hete (márc. 31.) értesültem. Mrs. Redfield jött át a feleségemért, hogy jöjjön át Foxékhoz. Mrs. Redfield igen izgatottnak látszott. Nőm óhajára én is átmentem. Mikor közölte, hogy mi célból hív bennünket, kinevettem őt és gúnyolódtam a gondolat felett, hogy a dologban bármi titokzatos lehetne. Kijelentettem, hogy az egész képtelenség, és könnyen megmagyarázható lesz. Ez kb. este kilenc óra körül volt.

Mikor a szobába léptem, 12-14 ember volt ott. Leültem az ágyra. Mrs. Fox kérdéseket adott fel, és én határozottan hallottam az előbb említett kopogásokat, amelyek olyan erősek voltak, hogy az ágy megremegett beléjük.

Mrs. Fox kérdésére, hogy nekem is fog-e válaszolni, három koppanás volt a felelet. Kérdeztem: Talán bántalmazták? Erre kopogott. Arra a kérdésre, hogy azért jött-e, hogy a jelenlevők közül valakit ő bántalmazzon, nem jött válasz. Most megfordítottam a kérdést, mire ismét kopogott.

Azután ezt kérdeztem: – Én vagy az atyám bántalmazta-e? (Mivel előzőleg abban a házban laktunk.) Néma csend. Most megneveztem az előtünk lakó egyént, hogy vajon az bántalmazta-e. Erre három, a rendesnél erősebb kopogással válaszolt, annyira, hogy az ágy is megremegett. Kérdés: – Pénzért ölték meg? Határozott válasz következett. A szobában levők valamennyien hallották a kopogásokat.

Ezután áthívtam a háztulajdonos fiát, kinek jelenlétében az előzőleg feladott, s most megismételt kérdésekre ugyanazokat a válaszokat kaptuk. Most megkérdeztem a magam s nőm életkorát, amelyekre pontos válaszokat adott, bár itt senki sem tudott korunkról. Ezt még több jelenlevővel megismételtem, teljes sikerrel. Megkérdeztem a szomszédos családok

gyermekének számát, valamint az ugyanott előfordult haláleseteket, s minden kérdésre a ténynek megfelelő kopogás volt a válasz.

Éjjelig maradtam ott, aztán hazamentem. Másnap, hétfőn este, újból megismételtem az előző napi kérdéseket és teljesen azonos kopogásokat kaptam válasz gyanánt. Ekkor hallottam a kopogásokat utoljára. Semmiképpen sem tudtam az általam és mások által hallott kopogások magyarázatát adni. Ez olyan rejtély előttem, amelyet képtelen vagyok megokolni.”

1848. április 12. Aláírás: William Deuser.

Az idézet az Égi Világosság című spiritiszta folyóirat 1938. évi III. számából való, s Emma Hardinge Britten Modern amerikai spiritizmus című kötetét jelöli meg forrásul.

A kiadvány, az emlékezőtehetség és a fordítás hitelül felhívnam a figyelmet egy elhanyagolhatóan apró részletre: a világra szóló esemény 1848. március 31-én, pénteken este történt. Másnap, tehát éjfél után, hétfő következett. Persze, az efféle elszólásoktól vagy elírásoktól függetlenül a lényeg még háborítatlan, csak éppen nehezen kideríthető és ellenőrizhető.

Azonban ne vágjunk a dolgok elébe! Deuser vallomása ugyanis nem tartalmazza azt a mozzanatot, amely a Fox ház krimiszerű barkochbajátékát valóban komolyra fordította. Ezt az eseményt a spiritizmussal foglalkozó könyvtárnyi irodalom száz meg száz kötete nagyjából egyformán rögzíti: Megtalálták ott egy vándorkereskedő holttestét, akit abban a házban öltek meg.

De hát egy felvilágosult gondolkodású modern magyar ember nem a spiritiszta irodalomból veszi az értesüléseit, amikor olyan kiváló forrás áll rendelkezésére, mint az Akadémiai Kiadó által megjelentetett Új Magyar Lexikon. Hatodik kötet, 107. oldal, spiritizmus szócikk: „A halottak szellemével való érintkezés lehetőségébe vetett tévhit. Az ősközösségi samanizmus, az ókori misztériumok, a keleti szellemhitek és a középkori mágia újkori változata, az okkultizmus egyik fajtája.”

Az újkori változat hydesville-i mozzanatáról nem esik szó, ám mint irodalmi forrást megemlíti a szócikk egy (azaz egy) művet. Király József – egyébként szintén 1960-ban megjelent – munkájában viszont így zárja le a históriát: „A későbbi vizsgálódások során nem igazolódott be az a híresztelés sem, hogy a szellemjárta ház pincéjében valóban találtak volna elásott hullát.”

Ha nem, hát nem. Maradjunk ennyiben. A tudományos vizsgálódások folyamán előállott érvek előtt meg kell hajolni. Icipici bizonytalanság azonban mégis marad az emberben. Király József ugyanis azzal kezdi a mesét, hogy „Észak-Amerika Massachusetts nevű államának egyik kisvárosában, Hydesville-ben a XIX. században volt egy »szellemjárta« ház.”

Nem volt. Massachusettsben nem volt. Nincs az a forrás ugyanis – az övén kívül –, amely ne New York államot említene. Végtére is hit nélkül illúzió az élet, valakinek hinni kell. De kinek? A magam részéről az Egyesült Államok földrajzi kérdéseiben hitelesnek fogadom el az Encyclopedia Britannica 1973-as, Amerikában nyomott kiadásának 21. kötetét, amely Foxék házáat a legnagyobb határozottsággal New York államba teszi.

Így aztán hiába keressük a hullát Massachusettsben.

Persze, az efféle elírásoktól a lényeg még háborítatlan marad.

A lényeg mindig az ember, az események részese, alakítója és áldozata.

Történetesen az a valóban élt ember, kinek nevét a tanúvallomás tapintatból elhallgatta, a Fox ház egy korábbi lakója: John C. Bell, a Kovács.

Nevére úgy derült „fény”, hogy a szeánsz résztvevői sorra elmondták a ház egykori bérlőit, s a túlvilági intelligencia a Bell szó hallatán irdatlan izgalomba jött. (Bell egyébként angolul csengőt, harangot jelent, a mitológiát író életnek kétségtelenül van érzéke a stílus finomságaihoz.)

Az áldozat kilétének azonosítása ennél sokkal bonyolultabb feladatnak bizonyult, hiszen arra nem lehetett rákérdezni. Isac Post szomszéd érdeme a megoldás: sorolják fennhangon az ábécé betűit, alkalmat adva a koppantásra a megfelelő helyen.

E gördülékeny és tévedhetetlen eljárás eredménye a következő nyomozati adalék:

A sértettet, kinek neve Charles B. Rosma, e ház hálósobájában gyilkolták meg, előre megfontolt nyereségvágyból, hogy pénzét elvehessék. Mindez egy keddi nap éjszakáján történt, éjfél tájt, midőn a házban más nem tartózkodott, csakis az áldozat és a kovács. Ennek hitvese, valamint Lucretia Pulver nevű cselédje nem volt otthon. A tetemet a gyilkos másnap a pincébe rejtette, és azután ott 10 lábnyi mélységben elásta.

Az így nyert információk birtokában levonultak a pincébe, s ott újabb koppanások jelezték, hol kell ásniok. Le is ástak három láb mélynyire, amikor talajvíz tört elő, úgyhogy a további feltérési munkálatokkal nyárig várniok kellett.

Akkor aztán alig ástak további két láb, azaz kb. 60 cm mélyre, deszkának ütköztek, amely alatt különböző cserépedények darabjaira, csekély mennyiségű faszénre és oltatlan mészre leltek. Kevéssel ezután emberi haját és csontok törmelékét fordította ki az ásó, köztük koponyacsont-darabkákat is, de teljes csontvázat vagy akár csak koponyát nem találtak.

Így áll tehát össze a fantomkép egy állítólagos házalóról, temérdek elbeszélésből kiszűrve a használható elemeket. Elképzelhető, micsoda hajcihő keveredett a derék kisváros igazságszerető és lelkiismeretes lakói közt, mikor a túlvilági hangok kézzelfogható értelmet nyertek! Most már körültekintő nyomozásba kezdtek, s megállapították, hogy 1844 tavaszán valóban járt a városban egy vándorárus, aki a kovács házába is betért. De arra már senki sem emlékezett, hogy onnan ki is jött volna. Ennyi félreérthetetlen adat, melynek Bell mester egykori cselédlánya, a már említett Lucretia Pulver adta a legsúlyosabb nyomatékot, immáron mindent egyértelművé tett. Amikor ilyen nagy idők nagy eseményeinek tanújává válik az ember, afféle bagatell kérdésekkel nem bíbelődik, hogy mit keres a faszén és az oltatlan mész cserépedények társaságában ott, ahová hevenyében elásták egy áldozat tetemét; négy-öt év alatt hogyan porladhattak annyira szét egy ember csontjai, hogy csak törmelékének egy része maradt fellelhető, továbbá, hogy ha az áldozat kísértő lelke szerint Lucretia nem volt odahaza a tett éjjelén, miként lehet tanú az ügyben.

Hydesville lakói azonban nem bíbelődtek ilyesmivel, hanem elindultak a tragikus sorsra jutott Rosma árván maradt gyermekeit felkutatni Orange megyében, a kopogó hangok útmutatását követve. Annyi véletlen egybeesés azonban már az egész világon sincsen, hogy találhattak volna olyan Rosma nevű gyerekeket, akiknek az apja éppen házaló, és akit épp 1844 tavaszán nyelt el, Hydesville homálya.

Hanem John Bell, a kovács sorsán ez már mit sem javíthatott. Megjelent még a számára átkos emlékü Hidesville-ben, aláírásokat gyűjtött egykori szomszédaitól, hogy őt mindenki mindenkor becsületes, jóra való embernek ismerte, s ezzel elejét vette annak, hogy nemlétező ügyét törvény elé vigyék. Azután elhagyta Amerikát, azóta sem hallott róla többet senki sem.

Nem úgy a Fox családról, amelynek tagjaira nehéz napok, évek vártak. Hogy házuk valóságos zarándokhellyé változott, az a legkevesebb. De mindenki kivizsgálást követelt. Két részre szakadt a világ. Voltak, akik a vizsgálatról meggyőződésük elfogadtatását várták: nemcsak hogy létezik túlvilág, de összeköttetést is tudunk teremteni vele. Így tehát bizonyosságot ad önmagáról. Mások viszont azt akarták látni és láttatni, mekkora bűn, ha valaki félrevet törvényt és tanokat, s elvetemülten háborgatni merészeli a holtak birodalmát. De nem nyugodtak „odaát” sem: félreérthetetlen jelzéseikkel állandóan azt szorgalmazták, létezésüket Foxék hozzák az egész világ tudomására.

1849. november 14-e ismét nevezetes dátum. Ekkor állt először szélesebb nyilvánosság elé a két Fox lány, Kate és Margaret, kikről az idők folyamán egyértelműen bebizonyosodott, hogy médiumi, tehát evilág és túlvilág közötti közvetítő képességgel áldotta-verte meg őket a természet. A zsúfolásig telt Corinthian Hallban öttagú választott bizottság figyelte minden

mozdulatukat, ám semmi gyanúsát nem vettek észre rajtuk, miközben a szellemekből ömlött a szó – legalábbis koppanások formájában. Az öt derék megbízott végül is kénytelen volt kijelenteni: bárki légyen is a jelenségek előidézője, a leánykák nem lehetnek azok.

A kételkedők újabb vizsgálatot követeltek, újabb bizottsággal – az eredmény ugyanaz. Ekkor megbízták az előbbi hangoskodókat, akik még összejátszással is gyanúsították a társadalmi zsűrit, tartásuk most ők a szemüket a lányokon. A felfokozott feszültség e szerencsétlenek ellen robbant: miután maguk is értetlenül, de elismerően széttárták a kezüket, a dühödt tömeg lincselést követelt, s csak kevésen múltott, hogy ők is, meg a holtak birodalmát háborgató lányok is oda nem vesztek.

A hullámverésnek azonban mindez csak a kezdete volt. Alig néhány hónap múlva 40000 (egyések szerint 15000) aláírással felhívás érkezett az Egyesült Államok Kongresszusához, amely az ilyen és hasonló ügyek főhatósági tisztázását indítványozta. Alig egy-két évtized múltán már ugyanennyi médiumról tudnak Amerikában, és több mint egymillió spiritisztát jegyeznek, köztük olyan formátumú személyiségeket, mint Edgar Allan Poe, a költő, a huszadik századi irodalom egyik legnagyobb hatású előfutára.

Ha akarjuk, bátran mondhatjuk: nem történt semmi. Ám ezzel nem felderítettük, hanem szőnyeg alá seprünk a valóságot. Márpedig sejthetjük: minél többet söprünk a valóságból a szőnyeg alá, annál biztosabban bukunk orra. Akkor ott, abban a házban történt valami, ami nemcsak egy amerikai falucskát, hanem az egész világ falvait, városait felbolydította. Hatása kiszámíthatatlanul burjánzott felszínen és felszín alatt egy teljes évszázadon át, s ki tudja, tán még tovább is, a be nem látható időkig.

És hát milyen az ember! Ha történik vele valami, tudni akarja, miért, hogyan történik. Nyomába ered. Ingovány? Lidércfény? Mit számít! Majd csak jutunk valamire. Éltek már át ennél veszélyesebb kalandokat is.

*Szánalmas nézni,
kezed mennyire reszket.
Ne félj, tiéd, nem veszhet el,
bizalommal tedd le a keresztet.*

Elképesztő, megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan, vagy legalábbis annak látszó eseményekről ma is kapunk híreket innen-onnan a világból: hol üvegpoharak pattannak szét érintés nélkül, hol fémtárgyak és más anyagú eszközök hajladoznak össze-vissza, uborkaszazon idejére pedig ott vannak a jó pufók ufók, a Bermuda-háromszögről nem is beszélve. De olyan mennyiségben, mint az ezerhétszáz éves végétől az ezerkilencszáz esztendő elejéig, soha előtte és utána nem kísértettek a Földön.

Kár a helyet pazarolni rá, de marokszám lehetne idézni azokat az ámulatba ejtő eseményeket, amelyek szelvényben-hosszában borzolták Európa és Észak-Amerika idegeit, vizsgálódásra ingerelve a központi elvárásoktól el-elrugaszkodó természettudósok fantáziáját is.

A mendemondák légtérben elképzeltetlen mennyiségű főzőkanál, levesestál, tőkgyalu és galuskaszaggató repkedett, székek, ágyak, asztalok és egyéb bútorok csapódtak békés vidéki hajlékok mennyezetéhez, a pincékben megindultak a fahasábok, a borosüvegek táncot jártak pántlikás leányzók nélkül, tűz- és vízsetek tömkelege, házak tetejére szikla-, tégl- és ki tudja még mi minden darabok hullottak megállíthatatlanul, megfoghatatlanul, felfoghatatlanul, milliósám, tonnasám, hogy a nyomdagépek nyögtek a hírük alatt.

Kész dzsungel. Mennyivel biztonságosabb a sivatag! Ott aztán nem lehet fának menni! Bezzeg az okkult miszticizmus dzsungelének veszélyes a sűrűje. Európai neveltetésű ember számára kiváltképp. Igaz, a kalandozás itt ma már inkább csak nem ajánlatos, de alig egy-két száz esztendővel ezelőtt egyenesen tilos volt, s alaposan megnézhetette magát, aki efféle parancsmegtagadásra vetemedett. Egyebek mellett lásd inkvizíció, boszorkányüldözés. Persze, ahol csak érték, irtották a miszticizmus őserdejét is (mai szóhasználattal: esőerdejét), nem csekély hatékonysággal, de ennek az ősvetációnak valami titkos természete van. Spórái évszázadokat képesek átaludni, aztán ha a legcsekélyebb életfeltételhez, akár csak egyetlen csepp esővízhez jutnak, hopp, már be is indázták a tudományossággal művelt kerteket.

Ha Ammianus Marcellinus történetírónak hinni lehet, a Krisztus születése utáni háromszázhetvenedik esztendőben miszlikre szabdaltak három csillagászt, mert boszorkányos módon, szellemektől vett értesülés alapján, Valens császár utódjául Theodorust jövendölték meg.

Úgy jártak el, ahogy okkultista, azaz titkos tudásuk szerint tenniük kellett: szent babérfa ágából asztalt applikáltak, reá kerek ércványért helyeztek, permén a görög ábécé jeleivel. Egyikük megtisztult lélekkel és tiszta gyolcs ruhában felállt az asztalkára, szétvetett lábakkal, kezében fonál, a fonál végén gyűrű, s a gyűrű himbálódzni kezdett, sorra érintve különböző betűket az ércványér peremén. S mit nem himbál a gyűrű?! Ezeket a betűket: Θ —E—O— Δ (TH—E—O—D). És mivel a csillagászok tippje Theodorus volt, ezen a ponton magukban már eredményt hirdettek.

A történelmi nevekkkel sokaknak meggyűlt már a bajuk. E derék csillagászok, pontosabban csillagjósok tragikus sorsát valójában türelmetlenségük okozta. Hármójuk egyike, név szerint Hilarius, maga vallotta be a számonkérés során, hogy mire a karika a delta betűhöz lódult, „egyikünk ezt kiáltá: Theodorust jelzi a sors. Azért tovább nem kutattuk a dolgot; eléggé biztosak voltunk abban, hogy Theodorus az, ki után kutattunk.” A baj csak az volt, hogy minden csalhatatlannak látszó előrejelzés ellenére Valens császárt nem Theodorus, hanem a rivális Theodosius követte a hatalomban, aki aztán a kor bevett szokásainak megfelelően nem

hagyhatta megtorlás nélkül, hogy felkent jövőbelátók nem az ő felséges személyének eljövetelére iránt keltettek várakozást. Mert azt persze aligha hihetjük, hogy Nagy Tehosodiust hite és erkölcsé készítette ily példát statuálni. A hanyatló Róma nem igen volt finnyás, ha a rettegett jövő kifürkészésének eszközeiben kellett válogatnia. Már Cicero is szemébe vágja Vatiniusnak: „Te a megholtak szellemeit idézed és gyermekek beleit áldozod az alvilág isteneinek”. Hasonló vád illeti meg Nérót, Julianust, Heliogabalust, és ugyancsak Ammianus Marcellinustól értesülünk arról, hogy Pollentianus tribunus anyák méhéből kivágott magzatot áldozott halottidézés céljaira.

Ha az okkult, rejtett, titkos, megismerés keleti hagyományaihoz folyamodó európai beavatottak az ókori Kelet türelmét és bölcsességét is adaptálták volna praxisukba, talán, miként az endori jósnő, ők is elkerülik végzetüket.

Úgy ezer esztendővel időszámításunk előtt történt, hogy Saul, a zsidók első királya újólag törvényt hozott a szellemekkel való mindenféle magántalálkozás megszüntetésére. (Mózes ezt már korábban megtette.) Saulról azonban tudni kell, hogy – itt most nem részletezendő – korábban viselt dolgai miatt az Úr szemében kegyvesztett lett, s ezt követően a magasabb politika dolgai kezdek rosszul alakulni.

„A filiszteusok ... összegyűltek, benyomultak, s tábort ütöttek Gilbóánál. Amikor azonban Saul meglátta a filiszteusok táborát, megijedt, és igen megrettent a szíve. Megkérdezte Saul az ÚRt, de az ÚR nem válaszolt neki sem álomban, sem az úrimmal, sem a próféták által.”

Gondolt egyet Saul, s elhatározta: magától Sámuel prófétától kér most már tanácsot és segítséget. Ki másban is lelhetne immáron vigaszt, mint abban, aki őt olajjal királlyá kente?!

Nehézséget az okozott csupán, hogy Sámuel ez idő tájt nem tartózkodott az élők sorában.

Koronás fővel nem vállalhatta Saul, hogy nyíltan maga szegje meg a maga által hozott törvényt. Álruhát öltött, úgy indult Endor városába, ahol a népszáj szerint egy asszony lakozott, kiben jövendőmondó ördög vagon. Hozzá érkezvén Saul felszólította:

„Jövendölj nekem halottidézéssel, és idézd meg nekem, akit mondok neked! De az asszony ezt felelte: Magad is tudod, mit tett Saul. Kiirtotta az országból a halottidézőket és jövendőmondókat. Miért akarsz csapdába ejteni és megöletni engem? De megesküdött neki Saul az Úrra, és ezt mondta: az élő Úrra mondom, hogy nem ér téged büntetés emiatt. Az asszony ekkor megkérdezte: Kit idézzek föl neked? Ő így felelt: Sámuelt idézd föl nekem. Amikor az asszony meglátta Sámuel, hangosan felkiáltott, és ezt mondta Saulnak: Miért csaltál meg, hiszen te vagy Saul!? De a király ezt mondta neki: Ne félj! Mit láttál? Az asszony ezt felelte Saulnak: Isten-félét látok feljönni a földből. Saul megkérdezte tőle: Milyen az alakja? Az asszony így felelt: Egy vén ember jön fölfelé, palástba burkolózva. Ebből megtudta Saul, hogy Sámuel az; ezért arccal a földig hajolt, és leborult előtte.

Sámuel ezt mondta Saulnak: Miért háborgattál és idéztél fel engem? Saul így felelt: Igen nagy bajban vagyok. Megtámadtak a filiszteusok, az Isten pedig elpártolt tőlem, és nem felel többé sem próféták által, sem álomban. Téged hívlak tehát, hogy tudasd velem, mit kell tennem.

De Sámuel ezt mondta: Miért kérdezel engem, ha az ÚR eltávozott tőled, és ellenségeddé lett?! Úgy cselekedett az ÚR, ahogy általam megmondtam: kiragadta kezedből a királyságot az ÚR, és Dávidnak adta. Mivel nem hallgattál az ÚR szavára, és nem hajtottad végre az ő felgerjedt haragját Amálékon, azért bánik most veled így az ÚR. Sőt az ÚR veled együtt Izráelt is a filiszteusok kezére adja, te pedig holnap fiaiddal együtt nálam leszel.” (Sámuel első könyve, 28. rész)

Csupán a teljesség kedvéért tegyük hozzá: a filiszteusok legyőzték Sault, fiai mind ott veszttek a harcban, maga pedig, hogy ne kerüljön ellenségei kezére, saját kardjába dőlt.

A halottidézés ténye tehát ezen a helyen hívó ember számára írva vagon. Saul története azért is érdekes számunkra, mert sűrítve példázza azt a kibogozhatatlan kuszaságot, amely a parapszichológiai jelenségekhez való viszonyunkat évezredek óta jellemzi. Egy király, aki

előbb megpróbálja kiirtani országából a babonáságot, legalábbis a köznép soraiban, hiszen a felsőbb szellemi körökkel való érintkezés praktikáit a papság hivatása részeként gyakorolhatta, majd amikor a király maga kutyaszorítóba kerül, tartja szerencséjének, hogy a kiirtás mégsem sikerült tökéletesen, cselekedetével precedenst teremt, a precedenst az a szent könyv dokumentálja, amely egyben dokumentálja az efféle cselekedetek, tehát a túlvilági erőkkel való közvetlen, személyes érintkezés tilalmát is, ezzel a köznapi megítélés és a tudományos gondolkodás előtt egyaránt örök időkre gyanú alá helyezve minden idevágó nyílt érdeklődést. Ilyen előzmények után, ilyen történelmi háttérrel kellene nekünk most tisztán látnunk ...

Nos hát az endori asszony, miután bölcsen fedezéket keresett és talált, bizvást művelhette tiltott mesterségét. Legalábbis akkor, amikor csendestársként – Saul személyében – a törvényhozó törvényes hatalmat tudhatta maga mögött.

Annak a hatalomnak az öntörvényű erkölce azonban, amely a birodalom széthullása után Róma szívében uralkodóvá vált, kevesebb kibúvót hagyott a pogány okkultizmus követőinek. A Szentszék tűzjelekkel hozta ezer év tudomására kérlelhetetlen szigorát, s hogy a máglyatüzeknek mi esett áldozatul, teljes valójában sohasem fogjuk megtudni. Persze, mint bármi a világon, ez sem tarthatott örökké. A tizenharmadik század megerősödő, felvilágosodó és öntudatra ébredő, egyszersmind ereje tudatában hatalomra törekvő polgárság nem csupán politikai változásokat hozott.

Európai boszorkányperekben halálos ítéletet utoljára 1793-ban hoztak, Posen (Poznan) hercegségében. Két asszony esett áldozatul. Ezután már csak a nép haragja és igazságérzete hozott boszorkányság vádjában ilyen ítéletet, de hál' istennek az is egyre ritkában. Sőt, némelykor az is előfordult, hogy a középkori barbár elégtételért magát az ítéletvégrehajtót állították törvény elé. Halállal persze nem kellett lakolnia a gyilkosságért, de néhány havi elzárásra már számíthatott.

Úgyhogy amikor egy bécsi orvos, Franz Mesmer felismeri magában a kézrátétellel való gyógyítás képességét, sem a felkent törvényes hatalom, sem a felséges nép kezében nincs már az a bevált fenyítőeszköz, amely évezredek át alkalmas volt az áldatlan képesség fékentartására. Mesmernek mennie kellett ugyan a Monarchiából, de otthonra talált Párizsban, ahol kezdeti nehézségek után fölvirágoztatta praxisát, s módszere aztán már nem ismert határokat.

Ekkoriban gubancolódtak össze végképp kibogozhatatlanul a fogalmak: okkultizmus, mesmerizmus, spiritizmus, szomnambulizmus, hipnózis, mágia, kabbala, magnetizmus, od, fluidum stb., vagyis minden, ami ismeretlenségével és titokzatosságával, de legalábbis megmagyarázhatatlanságával a miszticizmus borzongató érzetét keltette. Az évszázados tudatzavar első divatszava: állati delejesség.

„Jankovich említi, hogy 1928-ban jelent meg Balassa Konstantinnak »Kényszer nélküli patkolás rendszere«, amiben leírja, hogy a ló merev rábámulás útján olyan állapotba hozható, miszerint a fejét fölemeli, nyakizmai megmerevednek, miáltal úgy lehet hatni a lóra, hogy az meg sem mozdul, még akkor sem, ha közelében lövés történik. A katonalovak hipnotizálása (másként: balassálása) Ausztriában törvényileg elő van írva ... A mesmerizmus is egyik módja volt a hypnotizálásnak, és titokzatosságával, állati delejességgel való magyarázásával csakhamar általános érdeklődést és kíváncsiságot keltett. Nálunk különösen két arisztokrata: Szapáry Ferenc gróf és Majláth János gróf iratai forognak közkézen. Szapáry 1840-ben Egy szó az állati delejességről címen ír, később már spiritiszta dolgokat kever vele össze: 1854-ben Párizsban megjelent könyvei az asztaltáncoltatást állati delejességi alapon magyarázták. (Dr. Reuter Kamillo: A spiritizmus orvos-természettudományi megvilágításban).

A Föld túlsó oldalán ez idő tájt sokkal kevesebb arisztokrata élt és tevékenykedett, mint Európa fővárosában, vagy az Osztrák—Magyar Monarchiában. A mesmerizmus követői odaát

polgárok és mesteremberek közül kerültek ki, közülük a leghíresebb egy William Livingstone nevű szabómester lett, de csak miután már felkereste őt egy tizenkilenc éves fiatalember: Andrew Jackson Davis.

Az amerikai spiritizmus ideológiai megalapozójáról, Davisről oly sok mendemonda terjeng, oly sok szándékos és szándéktalan torzulással, hogy őróla is csak fantomképet alkothatunk, az ismert kriminalisztikai eljárással. Valamennyi közül talán a legmegbízhatóbb forrásnak Davis fő műve, *A természet alaptörvényei* (The Principles of Nature) 1869-es müncheni kiadása, illetve annak előszava és jegyzetanyaga tekinthető, melyet Alekszandr Akszakov orosz államtanácsos írt. Akszakov kiterjedt levelezésben állott Davisszel, így feltehető, hogy adatai elsőkézből valók. A másik bizalommal fogadható, noha az adatok megítélésében nem tévedhetetlen szerző Madách Aladár, Az ember tragédiája költőjének fia. *A szellembúvárlat irányeszméi* című tanulmánykötetében átfogó jellemzést ad Davis életéről és munkásságáról, természetesen megfelelő irodalom birtokában.

A kép tehát a következő.

1826. augusztus 11-én New York állam Orange megyéjének Blooming Grove nevű farmján Samuel Davis cipésmesternek fia születik, s a keresztségben az Andrew és Jackson nevet kapja.

A fiúgyermeken hamarosan kiütköznek a befelé fordulás karakterjegyei, zárkózott, nehezen barátkozik, ugyanakkor mintha örökösen belső hangoktól kapna késztetéseket, mint annak idején Szent Johanna. Hogy a vidéki életforma vagy Davis szellemi képességei akadályozták-e taníttatását, ma már kideríthetetlen. Tény viszont, hogy tízéves korában még analfabéta.

Időközben a család a New York melletti Hyde Parkba költözik, itt 1836-ban végre Davis megkezdí tanulmányait, de hamarosan abba is hagyja. Apja cipészüzletében lesz eladó, majd egy malomban helyezkedik el. Két év múlva újrakezdi iskoláit, ám azt túlzás lenne állítani, hogy szívja magába a tudást. Minden jel arra utal, hogy más dolgokkal van tele a feje, melyek gyötrik és feszítik.

Tizenkilenc esztendő, mire felcsillan a remény, hogy zsákutcában toporgó élete még megváltozhat. Egy Grimes nevű vándor prófétától előadást hallgat a mesmerizmusról, s ezután alig várja az alkalmat, hogy közvetlenül is találkozhassék a szerencséjével. Ez a szerencse a már említett Livingstone képében jelentkezik, ki szakmájára nézve szabó, egyéb foglalatosságát tekintve pedig delejes simító. (Értsd: a kezelés simításokkal történik.) Az ő kezétől Davis elnyeri a szomnambul (alvajáró) tisztánlátásának azt a képességét, hogy fogalmakban fel tudja szabadítani mindazt a sejtelmet, ami elméjét eddig belülről nyugözte. Megszűnnek a külső világ partjai, melyek között, mint faúsztatáskor a keresztben álló gerendák, feltorlódtak a belső tudat rönkjei, és Andrew Jackson Davis szájából ömlik a szó, kereken, öntudatlanul.

Egy Fisbourg nevű lelkész 1846 tavaszán jegyzi a szavakat, javítás, előre kiesztelt terv nélkül: „The Principles of Nature, her Divine Revelations and Voice to Mankind... ..Naprendszerünknek létezik egy nyolcadik, eddig ismeretlen bolygója. (A Neptunusz. 1846-ban fedezte fel J. G. Galle, Leveillier francia és Adams angol csillagász számításai alapján. Képtelenség, hogy ha ezek az adatok valahogyan eljutottak is Davis tudatába, éber állapotban bármit is tudott volna velük kezdeni.) A Nap kitéréssel forog saját tengelye körül... Az emberi elmék közlekedhetnek egymással úgy is, hogy az egyik még a Földön él, a másik már magasabb rendű világok lakója. Ezen igazság nemsokára olyan formában nyilvánul meg, hogy a tények félreérthetetlenek lesznek... Minden ember, miként a Nap, központ. Minél gazdagabb lelkében, annál harmonikusabb az élete... Valóban érzem, hogy leghelyesebben cselekszem, ha azt teszem, amit lelkiismeretem sugall... Többet nem is kívánhatunk egyetlen élő lélektől sem... Látjátok a városokat vasutakat, kikötőket? Nem az elme hozta-e létre, nem az elme hatott-e az anyagra? És testünk nem anyag-e? S ha magát az egyéni lelket elvont eszmének gondoljátok, ugyan tévedtek. Az is anyagi közeghez van kötve megjelenésében, hasonlóan a delejhez vagy

a villamossághoz. Maga az eljárás azon erő felhasználásával történik, mely a médium testében van felhalmozva. Azért szükséges ezen tünetnyek előidézéséhez egy szervezeten alkalmas közeg: médium...”

De most már messze járunk a kezdetektől. Időközben Davis elsajátította azt a képességet, hogy önmaga is le tudja írni a belülről tollba mondott szöveget. Kötetének száma túlhaladja a húszat, többször tízezer oldalon, egy önálló és egységes, minden segédeszközt elvető filozófiai és természettudományos eszmerendszer lenyomataként. Ha merő zagyvaság volna is valamennyi lapja, akkor is elismerésre méltó, mint pusztán fizikai teljesítmény.

De ne bonyolódjunk szerecsenmosdatásba. A harmónia filozófiája összefoglaló nevet viselő életművével is, következtetéseivel is lehet vitatkozni. Tény viszont, hogy ez az egykori birkapásztor – mert előéletében ez a foglalkozás is föllelhető – iskolákat alapít, amelyekből néhány évtized múltán már száznál is több van államokszerte, s végül, de ezt már kimondani is képtelenség, 1884-ben az Egyesült Államok Orvosi Kollégiuma az orvostudomány és az embertan doktori címét adományozta neki.

Valóban érthetetlen.

De az érthetlenség tükrében talán érthetővé válik a szentesített tudományok számos kiválóságának pálfordulása. Megsejthetünk valamit abból, hogy olyan beérkezett és elismert szaktekintélyek, mint William Crookes kémikus és fizikus, aki először tette láthatóvá a katódsugarakat, Wallace biológus, aki Darwintól függetlenül kidolgozta a maga evolúcióelméletét, Zöllner matematikus, Camille Flammarion, a csillagász, Charles Richet, az elmekórtan párizsi professzora és sokan-sokan mások, Nobel-díjas tudósok, egyetemi tanárok, akadémiai tisztségviselők miért érezték úgy, hogy el kell mozdulniuk körük centrumából, s tekintélyüket is kockára téve meg kell alkotniuk a vizsgálódásnak egy olyan körét, amelyben választ kaphatnak alig megválaszolható kérdésekre. A fő kérdés pedig szimbolikusan így hangzik: Mi az az ismeretlen erő, amely egy állítólag alkoholista apától, vakbuzgóan vallásos, miszticizmussal teli idegbeteg anyától származó, mindkét oldalról terhelt, vézna, ideges, fejlődésben visszamaradt, időszakos önkívületben szenvedő, pszichopata gyermekből lett, minden hasznos tevékenységre alkalmatlan fiatalembert az orvostudományok és az embertan doktorává emel?

*Aki a világot szereti,
rossz ember nem lehet.*

Ha fenntartások nélkül hihetnénk az okkultista tanításoknak, közelebbről Helena Petrovna Blavatskynak, *A titkos tanítás* című, legalábbis elgondolkasztató könyv szerzőjének, akkor azt is hinnünk kellene, hogy „... a mi keletkutatóink ama igyekvésükben, hogy összegyűjtsék a meg nem írt történelem szárait, merészen járnak el, amikor tagadnak mindent, ami nem egyeztethető össze saját következtetéseikkel. Így, amikor mindennap új felfedezések bizonyítják, hogy az idők éjjelében a messze múltban nagy művészet és tudomány virágzott, ők a legrégebbi nemzetek egynéhányától még az írás ismeretét is elvitatják, barbároknak minősítve kultúrnépeket. Pedig még mindig bukkannak rendkívüli műveltség nyomaira, még Közép-Ázsiában is. Ez a civilizáció tagadhatatlanul *történelem előtti*. És hogyan lehetne civilizáció valamiféle irodalom, könyvek vagy krónikák nélkül? Csak a természetes észjárásnak kellene az elhunyt nemzetek történelmében az eltörött láncszemet pótolnia. A megszakítatlan óriási hegyfal, mely Tibet egész fennsíkját beszegi a Khuan-Khé folyó felső szakaszától le a Kara-Korum hegyekig, évezredek át magas civilizációnak volt tanúja, és különös titkokat mondhatna el az emberiségnek. Annak a vidéknek keleti és középső részei, a Nan-Schayn és az Altyne-taga valamikor olyan városokkal voltak borítva, amelyek kiválóan vetekedhettek Babylonnal. Amióta ezek a városok utolsót leheltek, egy teljes geológiai korszak vonult el a vidék fölött. Ezt bizonyítja a Tarim-medence közepén elterülő sivatag, futóhomokbuckáival és ma már terméketlen, kihalt tájaival. Az utas csupán a határszéli vidékeket ismeri, ezeket is csak felületesen. E homokfennsíkok belsejéből azonban nem hiányzik a víz, ott vannak virágzó oázisok. A most megbízhatatlan talajra európai ember még nem merészkedett. A zöldellő oázisok egyikéhez-másikához még a bennszülött utas sem juthat el, hacsak nem beavatott.”

Miért fontos mindez nekünk? Mert Blavatsky szentül állítja, hogy e vad, lepusztult, megközelíthetetlen vidék titkos tájainak barlangrendszerében őrzik az arra hivatottak azt a titokzatos erőt, melynek nyomába szegődtünk. Pontosabban annak, s az általa működtetett valamennyi törvénynek szimbolikus és rejtélyes leírását.

Úgy mondja Blavatsky asszony, hogy a homokkorbácsoló, síkságokon végigsöprő szélviharok sem férhetnek ezekhez az évezredek óta rejtett dokumentumokhoz. A mélyen a föld belsejében épített barlangkönyvtárakat, melyeknek tekeres- és kötetmennyeisége a British Múzeum anyagával vetekszik, nem fenyegetheti semmiféle veszély. A rejtekhely titkos bejáratai hadseregekkel szemben is biztonságot adnak.

Hogy mégis léteznek a titkos tanítás iratai, azt Blavatsky közvetett módon próbálja bizonyítani: e letűnt kultúrák nyomait valóban többen fellelték már a peremterületeken, s ha volt kultúra, kellett hogy legyen írásbelisége is. Fölemlíti továbbá a Csercsen oázist, melyet 4000 lábnyira a Csercsen Darja folyó szintje felett minden oldalról letűnt, ősi városok romjai vesznek körül. Blavatsky ottjártakor, a múlt század második felében, mintegy 3000 emberről szerzett tudomást, kiket egyetlen addig ismert etnikai csoportba nem lehetett sorolni, vagy kihalt népek fennmaradt kései származékai, kik olyan keveset tudnak elődeikről, mintha a Holdról csöppentek volna oda.

Az asszony tanúnak hívja honfitársát, Nyikolaj Mihajlovics Przsevalszkij orosz tábormegvezető-felfedezőjét is, aki – szintén a peremterületen – két nagyobb város nyomára is rábukkant. Az ottani hagyomány szerint az egyiket 3000 évvel ezelőtt egy óriáslény pusztította el, a másikat a mongolok rombolták le, kevéssel ezután. Przsevalszkij azt is megemlíti, hogy a térség szelvében-hosszában legendák járnak huszonhárom régesrég eltemetett városról.

Ezeknek a történelem előtti városoknak vagy városállamoknak lett volna általánosan elterjedt vallása a titkos tanítás. Történetének hiteles feljegyzései ma is hiánytalanul megvannak az Okkult Testvériesülés birtokában és védelmében, az okiratok teljes láncával és nyitójával, melyek állítólag felfedik a titkos tanítás jellegét a beavatott tanítók előtt.

Blavatsky tanítónak sohasem vallotta magát, csak beavatottnak.

1851-ben, húszesztendőskorában Londonba vitte útja, s ott találkozott egy tibeti férfival, név szerint Morya Mahatmával, aki a tibeti testvériség tagjának és Helena szellemi vezetőjének mondta magát. Elmondta azt is, hogy ők, a bölcsesség mesterei, más szóval Idősebb Testvérek vagy Mahatmák a Himalája titkos barlangrendszereiben több tonnányi ősi könyvet, kéziratot őriznek és rejtegetnek, s ezeknek a titkoknak a birtokában az emberiség fejlődésének előmozdítására esküdtek föl. Morya, az idősebb testvér éppen Helenát kereste Londonban, hiszen tudott létezéséről, mint ahogyan azt is tudta, hogy Helena hivatott a nyugati civilizáció számára közvetíteni mindazt, aminek átadására az időt – a Sötét Korszak első ötezer évének elteltével – elérkezettnek látták a bölcsesség mesterei. Olyan igazságok kiadására szánták el magukat, amelyek megítélésük szerint alkalmasak a nyugati civilizációban a szellemi öngyilkosságra való hajlamot gyengíteni.

Helena – követve a mahatmát – kisebb-nagyobb megszakításokkal hét esztendőt töltött Tibet európaiak által nem, vagy alig járt tájain, a világnak bölcsességet, magának reumát, vese- és szívbajt szedegetve. Említésre kívánczik, hogy ott-tartózkodása során tudomást szerzett Kőrös Csoma Sándor munkásságáról is; megrendítő tisztelettel emlékezett meg róla *India barlangjai és sivatagjai* című munkájában:

„Néhány évvel ezelőtt egy magyar utazó minden támogatás nélkül, koldusszegényen, gyalog Tibetbe vándorolt. Ismeretlen és veszedelmes vidéken vágta magát keresztül, miközben csupán tudásszomja vezette, hogy világosságot derítsen népének történelmi eredetére. Az eredmény az lett, hogy kimeríthetetlen forráskincsek kerültek napfényre ... Hála Kőrösi Csoma Sándor rendkívüli buzgalmának, a tibetiben oly nyelvet ismerhettünk meg, amelynek irodalma korábban teljesen ismeretlen volt. Részben lefordította ezen irodalmi műveket, részben kimerítő ismertetéseket közölt róluk ... Egy szegény utazó, pénz-segítség és ajánlatok nélkül, bejutott Tibet láma-köreibe, hozzáférközött az országban elzárkózva élő nép összes szent irataihoz, valószínűleg azért, mert a mongolokat és a tibetieket nem alárendelt fajnak, hanem testvéreknek nézte. Oly eljárás ez, amelyet a tudósok céhe sohasem gyakorolt volna. Valóban, emberi és tudományos érzésünkben szegény fog el, ha meggondoljuk, hogy aki szorgalmával a tudomány számára először tett hozzáférhetővé oly értékes kincseket, aki magvát vetette el bőséges aratásunknak, halála napjáig szegény és ismeretlen maradt.”

Ami Blavatsky asszony küldetését illeti, azt mesterei két fő irányban jelölték ki. Egyrészt az előtte feltárt igazságokra alapozva ki kellett dolgoznia egy olyan eszmerendszer alapjait, amely alkalmas az ősi keleti és a később kialakult nyugati valláskultúra legfőbb vonásainak szintézisére, másrészt pedig létre kellett hoznia azt a világszervezetet, amely az így hozzáférhetővé vált igazságokat kutatni és képviselni hivatott valamennyi kontinensen.

A Bölcsesség Mesterei szerint ugyanis A Titkos Tanítás azoknak a történelem előtti időből származó kinyilatkoztatásoknak az összessége, amelyek részekre bontva alapját képezik az ősi keleti – egyiptomi, indiai, kínai – vallásoknak és okkult tudományoknak, bizonyos mértékben Mózesének és az ő tanításait tovább vivő kereszténységnek is, hiszen Mózes nagyrészt Egyiptomban jutott tudása birtokába. „Ezek közül a nagy igazságok közül – mondja Blavatsky –, amelyek csak az igazi Bölcs és Látnok számára világosak, választottak ki a vallásalapítók egyet vagy többet és nyilatkoztatták ki azokat a tömegeknek. Így minden nép kapott néhányat az említett igazságokból, saját helyi és különleges szimbolizmusának fátyla alatt. Ez fejlődött ki aztán az idők folyamán többé-kevésbé filozófiai istentiszteletté,

pantheoná, mitikus áruhában.” Máshol pedig így fogalmaz munkájának céljáról: „Megmutatni, hogy a természet nem atomoknak véletlen együttműködése, és megjelölni az ember jogos helyét a világegyetem tervezésében ... , hogy elnyomottságukból felemelje az ősi igazságokat – az összes vallások alapját –, és hogy bizonyos terjedelemben felfedje azt az alapegységet, amelyből valamennyi származik. Végül ... megmutatni, hogy a modern műveltség tudománya sohasem közelítette meg a természet okkult oldalát.”

Ez utóbbi kitételt így értelmezi Annie Besant, Blavatsky tanítványa és örököse a több mint húsz ország nemzeti testületét egyesítő, indiai székhelyű Teozófiai Társaság elnöki tisztségében: *„A természet erőit olyan mértékben használhatjuk, amilyen mértékben megértettük őket, – a természetet engedelmesség által hódíthatjuk meg – és ellenállhatatlan erői rendelkezésünkre állnak abban a pillanatban, mihelyt tudással velük és nem ellenük dolgozunk. Beláthatatlan tartalékaiból kiválasztjuk azt, amelyre szükségünk van, és a törvény megváltoztathatatlansága biztosítja sikerünket.”* Valljuk meg, ez a századforduló éveiben megfogalmazott vezérelv ma, a nukleáris fenyegetettség, a jóvátehetetlen önpusztítás rémületével való együttélés évtizedeiben mintha néhány részletében igazolódni látszana.

A teozófia azonban nem jövendölésekkel, hanem következtetésekkel kívánt foglalkozni. E következtetések kiindulópontja pedig a Titkos Tanításnak az az alaptétele, amely szerint minden, ami a világegyetem részeként létezik, egy mindenütt jelen levő, örök, határtalan és változatlan alapelvre, őslényegre vezethető vissza: az önmagában való feltétlen létezés állapotára. Ez az időtlen állandó magában foglalja a világmindenség valamennyi erőit és energiáit, amelyek nem mások, mint a feltétlen teljesség részek szerint való, feltételes megnyilvánulásai az energia szerveződésének különböző formáiban, az anyagi és szellemi világban objektumot és szubjektumot alkotva.

Abból, hogy minden, ami felfoghatóan létezik, csupán része egy felfoghatatlan örök egésznek, a teozófia számára az következik, hogy a világnak minden létező eleme: anyag és szellem, ásvány és növény és állat és ember egyaránt tökéletlen, hiszen részként létezik, nem pedig a teljesség, a tökéletesség állapotában. És ha ez így van, akkor minden tökéletlennek törvényszerűen a tökéletesség felé kell törekednie. Hiszen a tökéletlenség hiányállapot. A hiány pedig kiolthatatlan mozgatóerő. Ebből pedig az következik, hogy minden létező számára érvényes a kiegyenlítődé, a tökéletesedés oksági sorstörvénye, amely a fejlődés útját kijelöli. Ez a törvény, a karma törvénye, szintén az ősi keleti vallások alaptörvényei közé tartozik. Miként a törvény „végrehajtási utasítása”, az újraszületés, a reinkarnáció eszméje is.

Mielőtt azonban hagynánk teljesen kikerekedni a keleti misztika összefüggésrendszerét, észre kell vennünk egy apró szépséghibát, amely nekünk, európaiaknak igencsak zavaró lehet.

Tegyük föl, hogy a Titkos Tanítás mesterei valóban léteznek, és valóban birtokában vannak egy őseredeti tudásnak, amely a világ kultúrájának és civilizációjának alapja lett. Tegyük föl azt is, hogy ez az őseredeti tudás birtokában van annak az energiának, amelynek létéről úgy értesülünk, hogy az ember időről időre a legkülönbözőbb módon túlhaladja önnön képességeit, lásd csodatételek, megmagyarázhatatlan teljesítmények múltban és jelenben egyaránt. Magyarán: folyamatosan tapasztaljuk, hogy bizonyos esetekben többet tudunk, többre vagyunk képesek szellemileg és fizikailag, mint amit tanulással megszerezhettünk a külvilágból. Még akkor is, ha ez a „több” gyakran bizonytalan értékű.

Az a feltételezés, hogy létezik érzékszerven túli megismerés, tapasztalatszerzés, létezik hatodik-hetedik érzék vagy harmadik, „befelé látó” szem, hozzáférhető számunkra a keleti vallások „nem titkos” tanításaiban is. De hogyha valóban létezik ilyenfajta érzékelés, milyen energiák összefüggésrendszerében működik? Ez a titkos tanításon csüggve is „okkult”, azaz rejtett marad előttünk, földönjáró európaiak előtt. Hacsak mi magunk, itt, a magunk földjén fel nem fedezzük a titok rejtékelyét.

A Bölcsesség Mesterei Blavatsky szerint arra hivatkoztak a múlt században, hogy az emberiség még nem érett e rejtelem felfedésére, mert ez azt jelentené, hogy lőszerraktárban égő

gyertyát adnának egy gyermek kezébe. A kulcs ugyanis, amely ennek az energiának a megismerését adja, egyszermind egy bonyolult hatványozás kulcsa is a hetes számrendszerben, s világpusztító energiák felszabadítását teszi lehetővé. Ennek birtokba vételére pedig csak kellő erkölcsi megalapozás után kerülhet sor.

Úgy látszik, a Bölcsesség Mestereinek minden bölcsessége kevés volt a múlt század második felében előre látni azt, hogy néhány évtized múltán már a tízes és kettes számrendszert alkalmazó európai természettudománynak is sikerül olyan pusztító energiák nyomára bukkannia, amelyek kéjjel vigyorognak az okkultizmus sziklarobbantó erőinek képébe. Alaposnak látszik a gyanú, hogy ha képesek leszünk ezt az örült vigyort letörölni a született európai démon képéről, azt nem a Bölcsesség Mestereinek útmutatása alapján, a teozófia közvetítésével tesszük.

Bár ki tudja!

Tagadhatatlan, hogy a teozófia a századforduló egyik leghatásosabb szellemi mozgalmává terebélyesedett. A húsznál több európai ország között, melyre hálózata kiterjedt, nekünk magyaroknak is megvolt az aktívan működő társulatunk, több kutatószekcióval, tekintélyes könyvtárral, élénk nemzetközi kapcsolatokkal.

És bár való igaz: a teozófia széles földrajzi kiterjedésének nyomai mind a hadtudományban, mind a világpolitikában a lehető legelenyésőbbek, ugyanezt nem állíthatjuk a művészetekkel kapcsolatban is.

Állítólag de Gaulle tábornoktól, a huszadik századi világpolitika egyik meghatározó egyéniségétől származik a mondás: Uraim, a temetők tel vannak nélkülözhetetlen emberekkel! És a világpolitika szemszögéből ez kikezdzhetetlen bölcsesség. A világpolitikában is, mint a földi létezés bármely területén, emberek jönnek és mennek, ki később, ki hamarabb, miközben a világ áll, bár legalább annyian haltak meg eddig, mint amennyien jelenleg élnek rajta. Ha hiányuk pótolhatatlan volna, már rég nem lenne emberi élet a Földön. A világpolitika bizvást gondolhatja, hogy számára a teozófia, csakúgy mint önmagunk és a világ spirituális megközelítésének bármely módja és irányzata, abszolúte nélkülözhető.

Am ha a Föld képes is elviselni külön-külön bármelyik egyéni élet hiányát, a mindenség, a teljesség, a totalitás nem hiányolhat senki és semmi létezőt. Bármi csekély hiánytól csonka volna, nem lehetne mindenség, nem lehetne teljesség, nem lehetne totális.

Ezért hát egy politikus, kivált ha katona, megengedhet magának efféle szellemességet a tisztesség csorbítása nélkül, főként, ha – mint ebben az esetben – nem egy nihillista világkép szószólója, csupán az előtérbe tolaakodó okvetetlenkedőket akarja leinteni. De gondoljuk meg: hogyan hangzana mindez egy költő, festő vagy zeneszerző nevével, aki már felismerte magában a totalitás törvényét: „a mindenséggel mérd magad!”

A második világháború előszelét érezve a Nyugat szerkesztősége vitasorozatot indított ezzel a témamegjelöléssel: Mit tehet az irodalom a háborúval szemben? A túlzókat mértéktartásra bírni mindössze két írónk kísérelte meg: Kosztolányi Dezső és Füst Milán. Ők ketten pontosan tudták: a művészetnek a nullával egyenlő az esélye, hogy akár csak egy szalmaszálat is keresztbe tehessen a harcokcsinak, ha az megindul. És mégis, azt már mi tudjuk, a század történelmének innenső felében, hogy más lenne a háborús világ is Radnóti, Babitsok és Thomas Mannok nélkül, s tán katona és politikus embersége is csekélyebb volna Bartók Mikrokozmosza, Csontváry Magányos cédrusa, s a többiek híján.

*Csak az ember képes
csodálkozni azon, hogy
mire képes az ember.*

S még mindig nincs meg az erő, amelyet kerestünk. A mozdíthatatlan kőlappal fedett kútfe nem adja ki feltétel nélkül titkait, márpedig mi, európaiak igencsak úgy vagyunk, hogy szeretjük magunk diktálni a feltételeket. Vagy legalábbis ennek illúzióját fenntartani. Van nekünk saját földrészünk, saját földrajzunk, saját történelmünk, saját civilizációnk saját örömeikkel és kínkeservekkel, saját hőseink, saját diadalíveink, saját máglyáink és mágiáink, majd csak elboldogulunk valahogy. Ha létezik titok, felfedjük annak forrásait a magunk hatáskörében. Megvannak hozzá a mindenkori mindenféle varázsvesszős embereink, csak hagyni kell őket, hogy munkához lássanak. Némelykor egész tisztességesen beletalálnak, hol kell, hol érdemes mélyebbre hatolni. Hogy hallgatunk-e rájuk, természetesen mindenekelőtt bizalom kérdése.

Rendkívül bizalomkeltők például azok a kísérletek, amelyeket Karl Ludwig Friedrich Reichenbach báró a Bécs melletti Schloss-Reisenbergben végzett el a múlt század negyvenes éveiben, s melyeket az Augsburger Allgemeine Zeitungban tett közzé először, *Levelek az od-mágnesességről* címmel.

Reichenbach arra lett figyelmes, hogy némely ember nem úgy reagál az élet természetes dolgaira, mint ahogyan a többségtől megszoktuk. Feltűnő ellenszenvet érez például a sárga szín iránt, miközben a kék valóságos felüdülés számára; a tükör – legyen bár szerelmes önmagába – szorongást kelt benne, valamiféle langyos érzettel, kínos benyomással; érthetetlen rosszullet fogja el az arccal egyfelé forduló tömegben, mondjuk templomban, noha egyébként teljesen egészséges; szeretett hitvesének csak a jobb oldalán tud aludni; bizonyos evőeszközökkel képtelen elfogyasztani még a legfinomabb falatokat is, miközben mások egyáltalán nem zavarják; sárgaréz kannából nem iszik kávé, kakaót; utálja a meleg, zsíros ételeket, inkább a hidegkonyha van ínyére, főleg a saláták; megérzi és frászt kap, ha valaki a háta mögött hosszasan figyel; undorodik, ha a kezét szorongatják, képes kirántani és akár el is szaladni; kocsiban nincs tekintettel arra, hogy esetleg mások megfázhatnak, a legnagyobb hidegben is követeli, hogy nyissanak ablakot; színházban szeret a sor szélén ülni; s az sem ritka, hogy egy életerős, kimondottan férfias, temperamentumos fiatalember képtelen megszeretni az elementáris élményt adó lovaglást.

Közös vonásuk, vagyis a fokozott érzékenység alapján Reichenbach szenzitívnek nevezte el ezeket az embereket, hozzáfűzve, hogy természetesen nem valamennyi érzékenység jellemző minden szenzitívre. Vannak azonban bizonyos tulajdonságok, amelyek feltétlenül együtt mutatkoznak. Tapasztalata szerint a sárgagyűlölő bizonyosan a tükör előtt is feszeng, aki szeret a sor szélén ülni, a kocsiban követeli az ablaknyitást, a jobb oldali alvónak tömegiszonya is van, kiben a sárgaréz utálatot kelt, az kedveli a hideg, savanyú ételt, ellentétben a zsíros falatokkal és az édességgel, és így tovább. Ha egy sajátosság valahol fellelhető, az bizonyosan nem áll magában.

Reichenbach olyan típusú ember volt, aki nehezen jön ki a sodrából, viszont ami érdekli, annak szívósan utánanéz.

Így történt az említett jelenségekkel kapcsolatban is. Megfigyelései rövidesen összekapcsolódtak egy másik, merőben fizikai jelenséggel. Azt vette ugyanis észre, hogy ha az asztal sarkán az oldalára helyez egy nagyobb darab kúp alakú hegyi kristályt, úgy, hogy a kristály talpa az asztal egyik, a csúcsa a másik oldalon kilógjon, és megkér egy ilyen szenzitív egyént, hogy bal tenyerét felváltva közelítse hol a csúcshoz, hol a talphoz, körülbelül nyolc-tíz

centi távolságban, akkor fél perc sem fog elmúlni, s a kísérleti alany a csúcstról enyhe, hűs lehetetet érez, a talp felől pedig langyos, kellemetlen érzete támad. Több országban száz és száz személlyel elvégezte ezt a kísérletet, s valamennyiszer ugyanaz volt az eredmény. Kisebb mértékben érezhető a hűvös—langyos fuvallat a kristály más szemközi pontjaihoz közelítve is, de a legerősebb hatást mindig a csúcson—talpon kapjuk. Ám ha olyan egyénnel próbálkozott, akik a szenzitivitás semmilyen korábban ismertetett lélektani jelét nem mutatták, e fizikai jelenséget sem tudták érzékelni.

Reichenbach a következő feltételezésre jutott: Létezik egy ismeretlen energiaáramlat, mely élő és élettelen testekből egyaránt kiindulhat és beléjük megtérhet, érzékelni azonban csak a különlegesen érzékeny egyének képesek. Ezt a feltételezett energiát Reichenbach od-nak nevezte el.

Reichenbach tovább ment. Arra volt most már kíváncsi, kíséri-e közönséges ember számára érzékelhetetlen fényérzet is a hőérzetet. A kísérletre 1844 májusában került sor egy Angelika Sturmman nevű hölgy és annak idegorvosa, Lippick tanár jelenlétében.

Két szobát teljesen elsötétített, az egyikben elrejtette a kristályt és behívta a leányt. Angelika pillanatokon belül rátalált a keresett tárgyra a vaksötét szobában. Úgy látta, hogy az egész kristály finom fényben csillog, csúcsa fölött tenyérszíni kék, szüntelenül hullámzó, tulipán alakú nyaláb lebeg, mely fölül párába vész. Ha megfordították a kristályt, a tompa feléről sárga színű füstöt látott felgomolyogni a lány.

Mivelhogy semmiféle méréssel nem tudott sem hőt, sem fényt kimutatni, Reichenbach most már csaknem biztosra vette, hogy új, pontosabban eddig ismeretlen energia nyomára bukkant, amely sajátos módon hat az érzékekre: nincs fény, de van fényérzet, nincs hő, de van hőérzet. Sőt, későbbi kísérletei azt is igazolták, hogy ez az energia az ízlelésre is hat: ugyanolyan hőmérsékleten kék od-fényben tartott víz kellemes, hűs érzetet kelt a szenzitív személyekben, a vörös-sárga fény viszont undorító, kesernyés, fanyar ízűvé teszi az éltető italt számukra, olyannyira, hogy gyakran ki is hányják.

További kísérletezés. Mágnesrúddal – az asztal sarkára helyezve – ugyanaz az eredmény, mint a kristállyal: észak–hűs, dél–meleg. Sötét szobában az északi vég kéken, a déli sárgán világít a szenzitivék szemében. Sőt! Igen erős mágnespatkó két szárát a mennyezet felé fordítva oly erős a hatás, hogy nem szenzitivék is láthatják a mennyezetig feltörő két od-fényoszlopot. Ezek különös sajátossága az, hogy nem közelítenek egymáshoz, ahogyan a mágnesesség törvénye szerint tenniük kellene. Tehát nem delejes jelenség.

További következtetés: az úgynevezett állati delejesség valójában od-hatás. Ebben az irányban 1845 augusztusában végezte Reichenbach az első kísérletet egy Bollmann nevű ötvenéves asztalossal, akit ő közepesen szenzitivnek ismert. Megkért embereket, tartsák ki jobb és bal kezük ujját kétfelé, a mágnesrúd két végeként, aztán Bollmannak a bal tenyerével közelítenie kellett felváltva a két „pólushoz”. Az eredmény ugyanaz lett, mint a kristály-kísérleteknél: a bal kéz ujjá északi sarok, hűs, kellemes, a jobb pedig déli, langyos, kellemetlen.

Minden ellenőrző kísérlet ugyanezt az eredményt hozta, egy nagyon fontos újabb tanulsággal: a jobb kéz ujjával kellemes, hűs érzést keltünk a másik ember bal oldalán, de a vele megegyező oldal érintése langyos, kellemetlen, utálatos, undorral teli, a szenzitivitás arányában.

Ez a megfigyelés egy egész sor további következtetésre adott alkalmat Reichenbachanak. Úgy érezte, megvan egy titok kulcsa: miért lehet az, hogy olyan asszonyok, akik bár telítve vannak annyi érzésekkel, egyszerűen képtelenek hátukra venni gyermeküket. (Valamikor ez igen elterjedt szokás, bizonyos rétegekben szinte társadalmi norma volt.) Ugyanez a hatás érvényesül a szenzitiv emberekben lovaglás közben, s teszi viszolyogtatóvá ezt a valóban markáns élményt adó sportot. Reichenbach meggyőződése nyomán itt lehetne keresnünk a társadalmi beilleszkedés számos zavarának eredetét, kezdve attól, hogy a gyerek az istennek sem akar pacsit adni. A kétpólusú odforrásként működő emberi test elutasítóan

viselkedik, ha azonos pólusok hatnak egymásra, de vonzóan a különeműség iránt. Ha például egy szenzitív ember mögött állunk és figyelni kezdjük őt, a jobb oldal a jobb oldalra hat, a bal a balra, viszolyogtató érzést keltve. Nem a tekintetünk szűrja ki a háta közepét, hanem az erőhatások kereszteződése izgatja. De mert figyelni hátulról csak ilyen helyzetben tudjuk, hát teljesen az a dolgok látszata, mintha megérezné a tekintetünket.

Meggondolásra érdemes az a következtetés is, amelyre Reichenbach a mesmerizmus, a delejes gyógyítás terén jutott. Főként az akupunktúra és akupresszúra hívei fogadhatják érdeklődéssel, mintegy újabb bizonyítékát véve annak, hogy az ősi keleti kultúráknak ide vágó tapasztalatai – ha nem totális érvényűek is – egyáltalán nem a levegőben lógnak.

Reichenbach abból az általa ténynek elfogadott tapasztalásból indul ki, hogy az ujjból kiáradó odhatást a szenzitívek megérik. A jobb ujj a bal oldalon, a bal ujj a jobb oldalon hideg pontok láncolatát hozza létre. – „Az emberi test mindegyik pontján, ahova kézzel értünk vagy közeledtünk, a különemű odikus párosulás folytán az életműködés fokozódása volt észlelhető, mégpedig nem felületes fokozódás, hanem olyan, amely a legbensőbb organizmusra is hatott. Ahol tehát helyi elernyedés áll be, ott könnyen lehet fokozottabb életműködést elérni” – írja, de sürgősen hozzáteszi, hogy ez a gyógymód csak az esetek igen szűk körében hozhat eredményt, főként a megfelelően érzékeny pácienseknél, s az sem mindegy, hogy az a „helyi elernyedés” mitől következett be.

Általában rendkívül imponáló Reichenbach egész elméletében és okfejtésében az a mértéktartás, amellyel eredményeit a közönség tudomására hozza. A profetikus túlfűtöttségnek még csak az árnyéka sem vetődik fel. Mondja a magáét, aztán hogy elfogadják vagy sem, az már nem az ő dolga.

Nem is tudott mit kezdeni a világ ezzel a látszólag se hideg, se meleg kiállással. Egyenlőség, szabadság, testvériség! A demokrácia avatott és elkötelezett híveinek azon táborá, amely ezt az átfogó és igen-igen összetett igazságot jelekké, mondatokká, jelmondatokká degradálta, éppúgy idegenül nézett rá, mint a szárny nélkül vakon szárnyaló vulgáridealisták. A következő idézetből egyértelműen kiviláglik, miért. (A közvetlen előzmény: Reichenbach rájött, hogy a biokémiai folyamatoknak, közöttük az erjedésnek és rothadásnak, más szóval az elmúlásnak is törvényszerű kísérőjelensége az od-hatás.)

„Kövessen egy pillanatra a holtak birodalmába” – írja egyik levelében – „Őn jól tudja, hogy a meghaltak lelke egy ideig a síron bolyong, amíg minden földi salakot le nem vetkőz, amíg meg nem bűnhődik, és amíg az örök nyugalmat meg nem találta. Ön kételkedően néz rám? Én pedig komolyan mondom ezt, mert hiszen ezeket a szellemeket elegenden látták, amiről sok-sok tanú kezeskedik. De valószínűleg hallotta Ön azt is dajkájától, hogy nem mindenkinek adatott meg ezeket a szellemeket meglátnia, csak kiválasztottak pillanthatják meg őket. Mindez eszembe jutott, amikor néhány szenzitívvel rothadó halakon végeztem kísérleteket. Szerettem volna tudni, vajon nem lehet-e a bolygó tűzképeken járó megholtakkal ismeretséget kötni. Leopoldine Richel kisasszony beleegyezett, hogy nagyon sötét éjszaka kijön velem a grönzingi temetőbe, amely lakásomtól nem volt nagyon távol. Egnémely síron csakugyan látott tüzes jelenségeket (1844. november). Utóbb Bécs óriási temetőiben is temérdek sírdombon látott bolygó fényt. Egyforma mozdulatokkal ide-oda lengtek, mintha sorban táncoltak volna. Egyesek csaknem férfi magasságúak voltak, mások kicsinyek, mint földön csúszó törpe koboldok. Mind azonban a friss sírokon táncoltak, a régi sírokon nem állottak tüzes örök. Reichel kisasszony félénken és lassan feléjük tartott. Közeledtére szíjjelfutottak az emberi alakok, meggyőződött, hogy csak világító ködfoltok voltak, amilyeneket az én sötétkamrámban számtalanszor látott. Most közelebb merészkedett hozzájuk; csak fénylő ködöt talált, az egyikbe bátran belelépett, az nyakig ért, ruhája lebbenésével szét tudta rebbenteni. A tánc és a gyakorlatozás a szél mozdulataiba olvadt bele, amely mindezekkel a lángjelenségekkel egyformán játszott. Egy másik alkalommal négy szenzitív személyt küldtem a sievringi temetőbe. Akkora sötétség volt, hogy egyikük-másikuk

több ízben orra bukott. A sírokhöz érve többé-kevésbé világosan, mindnyájan látták a tűzkísérteteket, érzékenységük különböző mértéke szerint. Olyannak látták, mintha a levegő világítana a friss sírokon. Egyikük ernyője botjával ábrákat rajzolt ilyen sírdombokra; a vonások fokozottabb világításban fénylettek a feltépett földön. Vajon mi is volt ez tulajdonképpen? Semmi más, csak a rothadás miazmái, amelyek sírokból felszállnak, és a levegőbe áramlanak, ahol a szél játszik velük; a félénk sejtelem pedig a szélben való imbolygásukat élő szellemek táncának véli, ez az egész nem egyéb, mint szénsavas ammóniák és más ismert és ismeretlen rothadási termékek, amelyek az elpárolgásnál odfényt fejlesztenek. Amint a rothadás véget ér, a világító fényesség is megszűnik – a holtak megvezekeltek.

De, barátom, a vénasszonyokkal szemben egy igazságtalanságot jóvá kell tennünk. A tüzes szellemek a valóságban mégis léteznek; létük tagadásba nem vehető; akár akarjuk, akár nem, igazat kell látóinknak adnunk. Még abban is igazuk van ezeknek, hogy a szellemeket nem mindenki láthatja, hanem csak a kiválasztottak (a szentítívek).”

Egyenlőség, szabadság, testvériség! Egyenlő szabad jogot a különbözőséghez, vagyona és születésre való tekintet nélkül! Ugyanez a konyhafilozófia logikájával: nincs köztünk különbség, mindannyian egyenlőnek születtünk, nem léteznek, nem létezhetnek kiváltságosak, sem kiválasztottak! Nincs olyan, hogy valaki láthassa, amit mi nem látunk, hallhassa, amit mi nem hallunk, ízlelje, tapintsa, amit mi nem ízlelünk, nem tapintunk. Akik mást állítanak, hazudnak, s a hazugságot az igazság nevében tüzzel-vassal irtani kell. Máglyára a hazugsággal, az emberiség szebb jövőjének nevében!

Százötven esztendőn át nem futotta az energiánkból végiggondolni azt a végiggondolásra mindenképpen érdemes feltételezést, hogy a természet minden működése, legyen az kémiai, fizikai, biológiai vagy mindezek kombinációja, legyen bár kozmikus vagy mikrokozmosz, eposzírás vagy kazánkovácsolás, az ismert energiákon túl még valamiféle ismeretlen energia felszabadulásával is együtt járhat. Ez az ismeretlen energia fényérzetet kelthet, noha nem fény, hőérzetet kelthet, noha nem hő, íz- és szagérzetet kelthet kémhatás nélkül, delejes hatást kelthet, noha nem mágnesesség, valamennyi érzékszervünkre képes hatni, egy felderíthetetlen – vagy legalábbis felderítetlen – érzéktartományban. Létezése úgy jut tudomásunkra, hogy kölcsönveszi a különböző energiák felfogására rendeltetett érzékszerveinket, illúziót kelt bennünk, de mégsem illuzórikusan, hiszen – bár hatása függ a befogadó érzékenységtől – törvényszerűen ismétlődő, és kísérleti úton előidézhető. Az embernek teljesen az a benyomása, mintha valami elfelejtett, régen kinőtt, tán még az állatvilágból fennmaradt, atavisztikus képességünk lenne egy ismeretlenné vált természeti közlésmód felfogására, mely egyesekben az érzékszervi csalódások látszatával jut kifejezésre, mint belső érzékelés, s amely képességünk – féltő – egyre inkább áldozatul esik gondolkodóképességünk térhódításának.

De hát mondom: mindez csupán feltételezés.

*Itt élünk egy káposztán.
Hátosztán!*

„*A beszéd és a gondolat szabadsága ... az egész emberiségnek veleszületett természetes joga. A vélemény elhallgatása – csak azért, mert az népszerűtlen – az erkölcsi gyávaságnak bizonyos fokát árulja el, amely rendszerint hosszan tartó üldözésből következik. Az igazságot, vagy azt, amit igazságnak tartunk, mindazok bátran ki szokták mondani, akik ezt jognak és kötelességnek tartják.*”

Félreértés ne essék, ez a néhány sor nem valami politikai program bevezetése. Rövid részlet az 1867-ben létrehozott angol Dialektikai Társaság alapító okmányából. Ez a tekintélyes tudósokból alakult testület mélyeséges meggyőződésének adott hangot, amikor kinyilvánította, hogy vizsgálat alá fog venni minden olyan kérdést, amely az emberiséget megosztó ellentétekhez vezethet. „Az emberi társdalom még nem érte el a haladásnak azt a fokát, hogy az egyének megengedhetné mégoly becsületes és átgondolt véleményét hangoztatni anélkül, hogy többé-kevésbé szigorú retorziókkal ne kellene számolnia. Pedig az egyén, akár igaza van, akár nem, a haladást szolgálja azzal, hogy nézeteit megvitatásra felkínálja, és a társadalom látja kárát, ha bárkiben félelemből benne reked a szó” – vallotta az angol Didaktikai Társaság, 1867-ben.

Ami a spiritizmus kérdését illeti, ezt valószínűleg olyannak minősítette a Társaság, amely alkalmas arra, hogy az emberiséget szétválasztó ellentéteket okozzon. Ezért aztán tekintélyes tudósokból egy harminchárom tagú bizottságot hozott létre a tudomány akkori állása szerint megfoghatatlan jelenségek és történetek rejtélyének megfejtésére. Az általános program itt is ugyanaz, mint a Dialektikai Társaság megalakításánál: „Emlékezzünk arra a tényre, hogy a tekintély hangja az egész világtörténelem folyamán megszólalt az új igazságokkal szemben. Azzal a komoly kívánsággal, hogy tanítsunk és tanuljunk, a legbuzgóbban követni akarjuk a dialektika gyakorlatát: sem az egyik dicsérete, sem a másik gáncsa nem fog félrevezetni, a szándék becsületességének és tisztaságának tudatában az emberi tudás és boldogság javára haladunk előre.”

1869. január 26-án kezdte meg – kétkedések közepette – a bizottság a médiumok vizsgálatát, akik elsősorban Amerikából érkeztek. Közöttük volt az akkor már legendás hírű Kate Fox. Később azonban a kétkedést érdeklődés, az érdeklődést értetlen csodálkozás, azt pedig – legalábbis a tagok egy részében – mélyeséges és aktív hit váltotta fel. Valahogy úgy jártak, mint a magyar népmesében a gazdaember asszonya és leányai, akiket sorban felküldött a padlásra, hogy vágják le a kis gömböcöt a gerendáról, azonban egy sem tért vissza, mindőjüket felfalta az egyre gömbölyödő disznóság. Igaz, az angol úriemberek megbízatásuk végeztével visszatértek megbízójukhoz, de olyan jelentéssel, amelyet nem tettek a kirakatba. Egybehangzóan tanúsították ugyanis, hogy az általuk a legnagyobb körültekintéssel és legszigorúbb ellenőrzéssel vizsgált, ismereteik szerint megmagyarázhatatlan eredetű jelenségek mind valódinak bizonyultak. Valahogy így:

A Dialektikai Társaság Igazgatói Tanácsának, London;

Mélyen tisztelt Urak! A spirituális manifesztációnak nevezett jelenségek vizsgálatára Önök által kinevezett bizottság a következőket jelenti:

A bizottság tizenöt összejövetelt tartott, és harminchárom személytől kapott bizonylatokat. Az ezekben leírt jelenségeket állításuk szerint személyesen tapasztalták.

A harminchárom személy leírása közül harmincegyé számol be efféle tapasztalatokról.

A bizottság részvételre és közreműködésre, tanácskozásra szólította fel mindazokat a tudósokat, akik a jelenségek felől nyilvánosan véleményt hangoztattak, akár elismerőleg, akár tagadólag. Külön meghívta a vizsgálathoz azokat, akik a tapasztalt jelenségeket korábban csalásnak vagy csalódásnak minősítették.

Az alaposabb vizsgálat érdekében hat albizottság alakult. Valamennyi megküldte jelentését, ezek arról tanúskodnak, hogy a megfigyelők túlnyomó többsége – a kezdeti kétkedések ellenére – hivatásos médium közreműködése vagy jelenléte nélkül is tapasztalt különböző jelenségeket, amelyeket a következő pontokban lehet összefoglalni:

1. Eltérő jellegű hangok bútorokból, padlókból, falakból, melyek semmiféle izomtevékenységből vagy mechanikai fogásból nem származhatnak, ugyanakkor kitérő rezgéseik világosan érzékelhetők.

2. Nehéz testek mozgása, szintén izomerő vagy mechanikai fogások, sőt, gyakran bármiféle érintés nélkül.

3. Ezek a hangok vagy mozgások gyakran a jelen levő személyek kifejezett kívánságára keletkeznek, jelsorozattá válva kérdésekre válaszolnak, s összefüggő közléseket adnak az ábécé betűinek kikopogásával.

4. Az ily módon kapott válaszok és közlések nagyrészt közhelyeket tartalmaznak, de néha oly tényekről is számot adnak, amelyeket csupán a jelen levők egyike ismer.

5. A jelenségek változó körülmények között mennek végbe. Létrejöttüket bizonyos személyek jelenléte segíti, másoké akadályozza, teljesen függetlenül attól, hogy az illető hisz-e a jelenségekben vagy sem.

6. Ugyanakkor sem a segítő személyek jelenléte, sem az akadályozók távolléte önmagában még nem biztosíték a jelenségek létrejöttére.

A konkrét eredményeket így rendszerezi a jelentés:

1. Tizenhárom tanú bizonyítja, hogy szemük láttára nehéz testek – néhány esetben emberek is – lassan a levegőbe emelkedtek és ott maradtak egy ideig, bármely látható vagy érezhető támogatás nélkül.

2. Tizennégy tanú igazolja, hogy kezeket vagy alakokat vettek észre, amelyek nem tartoztak emberi lényhez, de azért külső és mozgás dolgában mind élethű volt, sőt olykor érintették vagy meg is ragadták ezeket: és hogy ennél fogva meggyőződésük, hogy mindez nem csalás vagy képzelet eredménye.

3. Öt tanú állítja, hogy láthatatlan erő testük különböző részén, még pedig sokszor épp azon a helyen, ahol kívánták, megérintette őket, mialatt valamennyi jelenlevő kezét pontosan figyelték.

4. Tizenhárom tanú kijelenti, hogy jól játszott zenedarabokat hallottak – olyan hangszereken, amelyekre semmi kideríthető erő nem hatott.

5. Öt tanú bizonyítja, hogy látta, amikor vörösén izzó szenet raktak több személy kezére, vagy fejére anélkül, hogy fájdalmat vagy égési sebet okozott volna, s három tanú igazolja, hogy rajtuk ezeket a próbákat ugyanolyan ártalmatlansággal hajtották végre.

6. Nyolc tanú vallja, hogy részletes értesítéseket kaptak – kopogás, írás útján vagy más módon –, amelyek megbízhatóságát ők maguk vagy a jelen volt személyek most még nem ismerik, s melyeket a következő nyomozás helyesnek talált.

7. Egy tanú kijelenti, hogy pontos és részletes előadást hallott, ami azonban egészen tévesnek bizonyult.

8. Három tanú mondja, hogy jelenlétükben ceruza- és színes rajzok keletkeztek oly rövid idő alatt és olyan körülmények közt, hogy minden emberi behatás lehetetlen volt.

Hat tanú vallja, hogy értesítést kaptak jövőendő eseményekről, és hogy néhány esetben napokkal és hetekkel előbb, még az órát és percet is pontosan megmondták.

Ha a tekintélyes igazgató tanács a jelentést olvasva eddigelé képes volt is megőrizni tekintélyéhez méltó önmérsékletét, el lehet képzelni, micsoda felzúdulást keltett soraiban, amikor az a rész következett, hogy az alaposabb tanulmányozás céljából részfeladatokkal megbízott albizottságok egyike maga is spiritiszta körré alakult.

Hanem a legingerlőbb viszketóport a tudós társulat büszkesége, William Crookes, az angol királyi tudományos társaság elnökségi tagja szórta az igazgató tanács gallérja mögé. Crookesot, a tallium felfedezőjét ugyanis adu ásznak szánták a spiritizmus ellen. Erre most kijelenti, hogy két évvel korábbi nézetei elhamarkodottak és megalapozatlanok voltak, ismerteinken túl igenis létezik olyan erő, melyet a közönséges emberi intelligenciától világosan megkülönböztethető szellemi képesség fejt ki. Szegény nagyhatalmú tudós urak! Ha sejtették volna, hogy híres-neves kollégájuk mi mindent tesz még a spiritizmus elkötelezettjeként! Ők egyelőre azonban csak ennyit tudtak: „A bizottság kérelme, hogy ez a jelentés a társaság nevében kinyomattassék, nem teljesíthető.”

A Dialektikai Társaság Igazgató Tanácsának ez a fair play-díjjal aligha jutalmazható lépése, hogy a nem várt eredmény nyilvánosságra hozását törölte terveiből, csak olaj volt az amúgy is harapódzó tűzre. Következménye az lett, hogy az angol tudós társadalom számos kiválóságát ugyancsak felpaprikázta, s az indulatok üggyé dagasztották mindazt, ami korábban csupán az egyszerű és természetes érdeklődés tárgya volt számukra. William Crookes ezután már a spiritizmus szolgálatába állította Quaterly Journal of Science című tudományos folyóiratát is, számos dokumentumát téve közzé új meggyőződésének.

E meggyőződés alaptétele: Az ember érzékszervei az emberré válás folyamatában elsatnyultak, mivelhogy a civilizáció térhódításával érzékszerveink szerepe is módosul. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy ami kikerül a tudatos érzékelés köréből, az nem is létezik az ember számára. Legfeljebb nem tudjuk, mi módon kerültünk e jelenségekkel kapcsolatba.

Azt, hogy az élő és élettelen világnak léteznek a tudat számára felfoghatatlan jelzéstartományai, Crookes igen egyszerű, és első látásra meggyőző logikával próbálja igazolni. Sorra veszi és táblázatba foglalja az ő korában ismeretes energiák megjelenési formáit, azokat az egy másodpercre eső rezgésszámokkal jellemezve.

Kiindulópontja: vegyünk egy ingát, amely másodpercenként kettőt lendül, egyet jobbra, egyet balra. Ez a kettes szám lesz a táblázat első tagja, ezt kell kettővel szoroznunk, hogy megkapjuk a következőt, és így tovább haladva az összes létező energiák rezgésszámait. Így:

1. tag.....	2	
2. tag.....	4	
3. tag.....	8	
4. tag.....	16	
5. tag.....	32	
6. tag.....	64	
7. tag.....	128	
8. tag.....	256	hang
9. tag.....	512	
10. tag.....	1.024	
15. tag.....	32.768	
20. tag.....	1.048.576	
25. tag.....	33.554.432	ismeretlen
30. tag.....	1.073.741.824	villamosság
35. tag.....	34.359.738.368	
40. tag.....	1.099.511.627.776	ismeretlen
45. tag.....	35.184.372.088.832	
48. tag.....	281.474.976.710.656	hő

49. tag.....	562.949.953.421.312	fény
50. tag.....	1.125.899.906.842.624	vegyi sugarak
55. tag.....	36.028.797.018.963.968	ismeretlen
58. tag.....	288.230.376.151.711.744	 röntgensugár
60. tag.....	1.152.921.504.606.846.976	
61. tag.....	2.305.843.009.213.693.952	
62. tag.....	4.611.686.018.427.387.904	ismeretlen

És így tovább mehetnénk a végtelenségig, ha a rezgésszám növekedésével együtt járó hullámhossz-rövidülés nem szabna határt. Nyilvánvaló, hogy végtelen nagy rezgésszámhoz végtelen kicsi, azaz zéró hullámhossz tartozik, ami azt jelenti, hogy megállt a világ, nincs mozgás, nincs kiterjedés, nincs anyag. Tehát önmagának való ellentmondás. Az anyagi világban elvileg is kell, hogy legyen felső határ, amelyen felül a rezgés már nem kiterjedéssel bíró anyagi részecskék rezgése.

Annak, hogy az anyagi világ felső határain gondolatban túllépjünk, semmi akadálya sincs, de a gondolat realitását ez a táblázat nem igazolja. Mint ahogy az is kevésbé valószínű, hogy a lelki és elmébéli tevékenység rejtett erőforrásait a rezgéstománnyok legfelső régióiban, a nukleáris sugárzás birodalmában kellene keresnünk. Bár kétségtelen: nagyszerű energia-lelőhely.

Ami pedig a táblázaton belüli szabad rubrikákat illeti: Crookes óta az elektromágneses hullámok különböző fajtáinak felismerésével gyülekeznek a nevek a kitöltetlen helyeken, minek következtében szép számú csoda birtokába jutottunk. Egytől egyig technikai csoda, a civilizáció és a civilizált hadviselés szolgálatában. Sok mindennek sikerült nevet találnunk az elmúlt évszázadban, számtalan új fogalommal gazdagodott nyelvkészletünk, például ilyenekkel is: civilizációs ártalom, de azt túlzás lenne állítani, hogy önmagunk megismeréséhez lényegesen közelebb jutottunk volna ezáltal.

Egy tanító bácsit meglepedéssel és biztonságérzettel tölthet el, ha névsorolvasáskor mindenki jelen van, de ettől még nem lehet olyan őrzése is, hogy ismeri a gyerekeit. Legalább azt kellene tudnia, hogy ki *miért* van jelen.

Crookes igazsága, meggyőződése elfogadtatásához segítségért folyamodott, biztos kapaszkodót keresett. Mivel igazolatlan igazát önmagával nem igazolhatta, hasonlóságra volt szüksége, melyet az inga mozgásában vélt megtalálni. Így azonban, hogy megfoghatóvá tegye, a legnagyobb igazságtalanságot követte el igazságával szemben: kiragadta összefüggésrendszeréből, vizsgálat tárgyává tette. Az önmagában megsejtett, önmagában érlelt, belső, szubjektív igazságot objektivizálta, az már nem volt többé azonos önmagával, hogy hasonló lehessen egy mérőben más valamihez, egy pusztán mérőeszközhöz.

Becsapta saját magát.

Mert elaltatta éberségét a hasonlóság illúziója, hogy az inga mozgása és az X sugarak rezgése lényegileg ugyanaz, csupán statisztikai számadatok különböző. Holott az inga az ember által szerkesztett gép alkatrésze, ennek természetes, természeti megfelelője nem is létezik. Azonkívül: az inga tömegének működésbe hozásához nem több vagy kevesebb – minőségileg más, eltérő eredetű energia szükséges, mint az elektronok áramlásához. Megbízható ismeretünk van arról, hogy egy időmérő gépezetet miként hoz létre egyén és társadalom találékonysága, s miféle izomerő szükséges beindítani ezt a szerkezetet. De változatlanul felderítetlen, hogy mi az az energia, amely az anyag legparányibb részeit vagy a kozmosz égitestjeit mozgásba hozza és mozgásban tartja. Csak a jelzéseit fogjuk fel, csak megjelenési formáiról van tudomásunk. S azt sem tudjuk, ez az energia vajon csak rezgéseket keltve képes-e önmagát kifejezésre juttatni?!

Ha Crookes nem az egzakt megfigyelésre és gondolkodásra alapozó természettudományok hagyományait követi, ha van bátorsága nemcsak érezni, hanem gondolni

is nagyot és merészet, ha megérezett igazságát nem ragadja ki természetes környezetéből, az érzelmek és megérzések összefüggésrendszeréből, ha számára az inga nem valóságos tárgy, hanem szimbólum, lehet, hogy nem nyer vele kapaszkodót, de nem is válik ez a fogódzó egy ponton túl önmaga korlátjává, s bizonyára messzebb jut. Nem biztos, hogy előbbre, de messzebb. Ő viszont tudós volt, természettudós, kit iskolájának hagyományai köteleztek. Amikor vállalkozott arra, hogy egy sejtést követve elmozdul a társadalmilag szentesített tudomány középpontjáról, s eltérő központtal megalkotja a maga kötetlen, szabad vizsgálódásainak és feltételezéseinek szellemképes körét, vállalnia kellett volna ennek a kívülhelyzkedésnek minden játékszabályát és következményét is.

Nem tette. Szavakban váltig hangoztatta az öntörvényű gondolatszabadság lelkesítő jelmondatait, kétségtelenül rengeteget tett és áldozott is e jelmondatok jegyében, de ő is, követői is mindvégig kettős függésben maradtak. Egyfelől mindenáron próbáltak megfelelni a centrális tudomány szentesített előírásainak, és így elfogadni a körön kívül feltárt eredményeket, másfelől pedig igazolni azok reményeit – természetesen a sajátjukkal összhangban –, akik ezeket a tudományon kívüli tudományos kutatásokat szorgalmazzák és finanszírozzák.

A görcsös igyekezetben, hogy e kettősségnek megfeleljen, a parapszichológia mind a mai napig képes olyan alapigazságokról megfeleledkezni, hogy ha bemegyek a zsidó templomba, fölteszem a kalapom, ha bemegyek a katolikus templomba, leveszem a kalapom.

Bemenni nem kötelező.

*A legnagyobb hal
sneci volt életemben.
Egy deci bortól
mólés vagyok.
Sóderhányáson alpinista lettem,
nyomot csak nyomokban hagyok.*

A *médiumi jelenségek vizsgálata* a huszadik század első évtizedeihez érkezve Nyugat-Európában már odáig ment, hogy a metapszichikusok több ízben nemzetközi kongresszuson cserélték ki tapasztalataikat. 1921 őszén a Nobel-díjas Charles Richet elnöklete alatt tartott koppenhágai kongresszus felhívást intézett a világ minden művelt nemzetének tudományos köreihez, a következő megállapítással:

„A metapszichikai vagy parapszichikai jelenségeket az eddigi vizsgálatok eredményei alapján most már minden országban fel kell venni a hivatalosan elismert tudományok vizsgálódási körébe, hogy ekként azok a legtárgyilagosabb és legalaposabb tudományos kritika alá kerülhessenek. Nem szabad elhárítani e megnyilvánulások tanulmányozását abból a pusztá előítéletből kiindulva, hogy az efféle jelenségek lehetetlenek. Minden ellenőrizhetetlen vagy kétséges megállapítást el kell vetni, másrészt azonban a kétségtelenül bizonyított tényeket tényként kell elfogadnia a hivatalos tudománynak is.”

„Ebben a nagy és rendkívül fontos tudományos munkában részt kell vennünk most már nekünk is” – kiált fel Tordai Vilmos igazságügyi főtanácsos. – „Mivel pedig a hivatalos tudomány szervezete konzervatív, és annál sokkal nehezkesebb, semhogy az eddig elfogadott tételekkel többé-kevésbé ellenkező megfigyeléseket máról holnapra be tudja fogadni, nem marad más hátra, mint hogy olyan társaságot alkossunk, amely szabadon, függetlenül mozogva működésével, kutatásaival, ismertetéseivel mintegy elébe siet a hivatalos tudománynak, és részére felderítő szolgálatot teljesít.”

„Ilyen társaság óhajt lenni – jelzi Tordai *Okkult elemek a magyarság életében* c. könyvében – a Magyar Metapszichikai Társaság. (Az akkori nyelvi divatnak megfelelően magyar kiejtés szerint h-val és nem ch-val írta a »metapszichikai«-t.) Ez a társaság, alapszabályai szerint, a következő hármas célt tűzte maga elé: *a)* tudományosan, kritikailag foglalkozni azokkal a rendkívüli lelki és egyéb természeti jelenségekkel, amelyek törvényeik felderíthetlensége folytán eddig »okkult« azaz »rejtett« elnevezés alatt voltak ismereteseek; *b)* az előbb említett jelenségek iránt tapasztalható érdeklődést helyes irányba terelni, az e téren mutatkozó tévedések, előítéletek és visszaélések ellen küzdeni; *c)* működésének eredményeit az általános világszemlélet tökéletesítésére felhasználni. E célokat pedig a következő eszközökkel óhajtja elérni: *a)* elméleti és kísérleti tanulmányokat végez, összegyűjti az idevágó tapasztalatokat, adatokat, képeket stb., *b)* kísérletező, megbeszélő és beszámoló tagösszejöveteleket tart; *c)* szakkönyvtárt alapít; *d)* nyilvános előadásokat tart, szaklapokat és szakkönyveket ad ki. Ennek a társaságnak tagjai lehetnek hivatva arra, hogy külön alosztályokban, a felkutatható legjobb médiumok segítségével tudományosan tanulmányozzák az egyes okkult jelenségeket.”

A nagyszabású terv tehát – körvonalaiiban – a húszas évek legelején már készen állott. De hol van hát a „felkutatható legjobb médium”, kinek áldásos közreműködése révén ország és világ, de legalábbis Európa tudós kiválóságainak tekintetét magunk felé vonzhatnánk?

Börtönben.

Pesti Hírlap, 1921. december 2., péntek:

„Kettős öngyilkosság egy golyóval. A Visegrádi utca 3. számú házában szobát bérelt egy fiatal férfi és egy fiatal nő. Csütörtökön hajnalban a szobából fegyverdörrenés hallatszott.

Mikor a házbeliek betörték, úgy a férfit, mint a nőt vérben fekvő találták. A leány már halott volt, a férfi még élt. László László a neve, huszonkét éves. A rendőri nyomozás megállapította, hogy a lány Knéz Emma tizenkilencéves hivatalnoknő, aki régebb idő óta volt ismeretségben a fiatalemberrel. Közös határozattal el, hogy meghalnak, és úgy követték el a kettős öngyilkosságot, hogy a férfi és a nő háttal egymásnak állottak, a nő kezébe vette a fiatalember stájer pisztolyát, annak csövét pontosan a szívének irányította, és a fegyvert elsütötte. A golyó a lány szívet fúrta keresztül, s behatolt a férfi testébe, akinek bal tüdejébe fúródott. A lány azonnal meghalt. László állapota életveszélyes.”

Pesti Hírlap, 1921. december 3., szombat:

„... A rendőrség a nyomozás során megállapította, hogy László László már többször szerepelt a rendőrség előtt, mert hipnotizált és szeánszokat rendezett. A fiatalember a Sziget utca 15. számú házban lakott, s itt is rendezett előadásokat. Sűrűn járt el Horn Teréz és Horn Margit Váci út 12. számú házban levő vendéglőjébe, ahol az ott alkalmazott Ferenczi Kamillát egy-két ízben hipnotizálta. Ezt a Ferenczi Kamillát, amikor a detektívek a tiltott hipnotizálás ügyében nyomoztak, előkeríteni nem lehetett, mert Budapestről eltűnt.”

Igaz is: korábban már többen vetettek véget életüknek azok közül, akikkel László szeánsz-szerű összejöveteleket tartott. A szakértői vélemény szerint öngyilkosságra ugyan – már eleve meglévő szándék nélkül – senkit sem lehet hipnotizálni, de mert dr. Radocsi Jenő rendőrkapitányban az is felvetődik, hogy hátha egyszerű gyilkosságról van szó, dr. Rusztics László rendőrtanácsos elrendeli a letartóztatást.

László tagad: ő nem és nem hipnotizált.

És ekkor megjelenik a színen Nérei Ödön királyi tanácsos, az alakuló Metapszihikai Társaság tagja, és azt javasolja, tartsanak szeánszot a börtöncellában. A szeánszon jelen volt Rusztics és Puskás rendőrtanácsos, természetesen Nérei Ödön, mint spiritiszta körvezető, teljes körével, s a fogoly médium: László László. S az eredmény: László nem bűnös, hanem áldozat. Áldozatul esett egy Ramontán nevű szellemnek, akivel földi életében nagy méltánytalanság történt, s most úgy kíván bosszút állni, hogy öngyilkosságba hajszol mindenkit, akit csak ér. László tehát nem beszámítható állapotban követte el tettét – ezt maga a szellem, Ramontán is állítja László által –, tehát az ügyesség indítványára szabadlábra helyezték.

Persze egy médiumi adottságokkal megáldott vagy megvert fiatalember számára a szabad élet sem fenékig tejfel. Alig telik el néhány nap, hogy László a kapitányságon visszakapta derékszíját és cipőfüzőjét, amikor éjjel fél egykor a Katona József utcában, színházból jövet, rátámad két ismeretlen férfi! Késsel megbökik, kemény tárggyal tarkón vágják, majd estében még a markába nyomnak egy cédulát (romantikusabb verzió szerint a mellére tűzik), hogy „Nemcsak a szellemek tudnak bosszút állni!”. Tudni kell a megértéshez, hogy Knéz Emmának halála előtt gyűrűs völegénye volt, de nem László személyében.

László első útja a rendőrségre vezetett, hogy bejelentést tegyen és védelmet kérjen, második útja a Virradat című lap egyik munkatársához, aki megmutatta neki a harmadik utat, a Tordai Vilmos Gülbaba utcai lakásához vezetőt, ahol aztán emberünk a tudományos elfogulatlansággal vizsgálódó tudós urak figyelmébe ajánlva magát elmondotta életének történetét, kérve, hogy foglalkozzanak vele, mert „maga sem tudja, hányadán van önmagával”.

És az alakuló Magyar Metapszihikai Társaságnak megvolt a keresve keresett, kutatva kutatott embere. „Nem volt okunk kételkednünk a jóindulatúnak, őszintének és értelmesnek bizonyult fiatalember őszinteségében” – írja Tordai, hivatkozva arra, hogy az esetről megjelent újságcikkekből is hasonló dolgokat olvashattak ki.

Új Nemzedék, 1921. december 2., péntek:

„Amikor a rendőrkapitány megkérdezte László Lászlótól, hogy mi a foglalkozása, a következőket mondta:

– Színműíró vagyok.

Megkérdezték tőle, hova ír színműveket, amire azt válaszolta, hogy a Nemzeti Színházban fogják előadni egyik darabját.

Érdeklődtünk a Nemzeti Színház igazgatóságánál, hogy az öngyilkos fiatalember valóban adott-e be darabot a színházhoz, és azt a felvilágosítást kaptuk, hogy 1920. április 17-én László Antal nevű szerző, aki Esztergomban lakik, küldött be egy történelmi színművet, amelynek a címe a Nápolyi hercegkirály. Ez a László Antal azonban aligha azonos az öngyilkos László Lászlóval. Viszont a múltkor járt a színház igazgatóságánál egy fiatalember, aki László Lászlónak mondta magát és színművet kart benyújtani, de csak akkor, ha előre kifizetik érte a tiszteletdíjat. A színház természetesen erre nem volt hajlandó, amíg a darabot meg nem bírálták, s felszólították, hogy vigye be a darabot. A fiatalember azonban azóta nem jelentkezett.”

Tehát miután Tordaiéknak nem volt okuk kételkedni a jóindulatúnak és értelmesnek bizonyult fiatalember őszinteségében, megkezdődtek vele a nagyszabású metapszichikai kutatások, amelynek első szakaszát Tordai így foglalja össze:

„Lászlóval hosszabb időn át tartottunk kísérleti üléseket. Spontán szomnambul (transz) állapotokban nemcsak különböző idegen egyéniségek beszéltek általa, de igen szép fénytünemények is mutatkoztak körülötte (elsötétített szobában), még akkor is, midőn előzetesen – negatív eredménnyel – megmóztuk és a jelenségek alatt kezeit lefoglaltuk. Később már nemcsak körülötte mutatkoztak borsó-, mogyoró-, majd dió nagyságú fénypontok, hanem négy méternyi magasságban tőle, a szoba mennyezetéről is ereszkedtek alá gyönyörű, tojás nagyságú, kékes és zöldes színű fénybolygók. Majd egy másik alkalommal, a mély transzban, zsöllyében ülő Lászlótól egy méternyi távolságban és két méter magasságban egy szekrény tetejéről nagy zuhanással lerepült egy 5 kg súlyú kő virágedény a szoba közepére, anélkül, hogy bárki hozzányúlt volna. Ezek a dolgok egy kis, nyolc-tíz tagú társaság keretében történtek, s e társaság minden egyes tagja jegyzőkönyvileg tanúskodik azok megtörténtéről és arról, hogy ő az események alatt csakugyan öntudatlan állapotban aludt, felfelé fordult szemgolyókkal, hideg és gyufa lángja iránt teljesen érzéketlen kezekkel, abnormisan gyors pulzusveréssel és kimaradt térdreflexszel (orvosi megállapítás). Szomnambul állapotában adott felvilágosítása szerint a fénytünemények és a tárgymozgások részint a médium testéből, részint az »idegen egyéniségek«-ből eredő magnetikus természetű kiáramlások segítségével jöttek létre.”

1922 júliusában apró közzjáték szakítja félbe a kísérletezést: Lászlót korábbi, köztörvényes bűncselekmények vádjával fél évre leültették. Ám szabadulása után vett csak igazán lendületet a vele folytatott metapszichikai kísérlet.

A Freud által is használt metapszichika kifejezést valójában a párizsi Sorbonne egyetem professzora, Charles Richet vezette be a köztudatba és engedte át a spiritizmus szótárába. Meghatározása szerint akkor sorolhatunk ide egy jelenséget, ha az nem magyarázható a klasszikus pszichológia, mechanika, fiziológia ismert, rendszerezett tényeivel. Richet volt az, aki elindította a franciák médiumkutató intézetének, az *Institut Métapsychique International*-nak a munkáját, többek között órá utalt Tordai a magyar intézmény szorgalmazása során. Később a spiritizmus terminológiájában a metapszichika kifejezést egyre jobban háttérbe szorította a parapszichológia használata, annak a felfogásnak az érzékeltetésére, hogy az általa kutatott jelenségek nem az akadémiák által is elismert tényeken túl, hanem azok mellett léteznek, tehát nem külön, hanem velük együtt kell a kutatómunka tárgyát képezniük.

De térjünk vissza László László szeánszaihoz, a Gülbaba utca 21-be.

1923. február 28. Tökéletesen ellenőrzött ülés. Lászlónak megelőzően ádámkosztümre kellett vetkőznie, szappannal megmosakodnia, de nem higiéniai okokból, s miután valamennyi testnyílásába bepillantást illetve betapintást nyertek, és Tordai felöltöztette Lászlót a saját ruhatárából, némi várakozás után a helyiséget uraló sötétségben tizennégy tüneményes jelenséget konstataáltak. A médium közelében, egy méterrel a feje fölött kékeszölden, zöldeskéken foszforeszkáló, borsónyi és egykoronás nagyságú fénygömböcskék röpködtek, hogy nézni is gyönyörűség volt. De ez még semmi!

1923. március 17. Képzeljük el, hogy sötétvörös félhomályban ülünk, velünk szemben a médium kabinetje: ruhásszekrény tárt ajtókkal, melyet ötletesen elfüggönyöztek. Szétnyílik a függöny, ott ül előttünk a médium személyesen, transzban, kissé félrehajtott fejjel, szembogara a felső pilla eresze alá fordult, csak a fehérje világít, teste alétan ernyedett, apró rángások jelzik csupán az élet jelenlétét, ám a tudományos kontroll kedvéért, biztos, ami biztos alapon, két komoly, várakozásba merült úriember fogja a két csuklóját kétfelől. Mi velük együtt várakozunk, s nem hiába. Lassan-lassan szürkésfehér massa kezd szivárogni a médium szájából, növekedve csüng, terebélyesedik egyre lejjebb, egészen az övéig, majd ugyanúgy vissza, szépen felszívódik, mintha nem is lett volna. Aztán mielőtt még felocsúdnánk, valóságos kis tűzijáték következik az imént leírtak szerint. De ez még mindig semmi! A továbbiak során az az anyagszerű valami, amely azonban mégis anyagtan módra jelenik meg, majd tűnik el, káprázatos dolgokat produkál. Hol egy kéz formáját, hol egy férfi, hol egy nő képmását ölti fel, arcok rajzolódnak ki rajta, mintha csak a túlvilágra távozott lények akarnák jelenlétüket érzékelteni általa. Európa más országaiból kaptunk már híreket hasonló jelenségekről, de magyar médium efféle plazmatikus jelenségeket még nem produkált. S lám, a respektált nyugati példákat ezentúl sajátunkként is említhetjük.

Hogy az ügy jelentősége egyértelmű legyen, tisztázzuk a plazma kifejezés spiritiszta jelentését. Induljunk el onnan, hogy vannak bizonyos médiumi jelenségek, melyeknek okát és magyarázatát nem sikerült megtalálni. Ezek között a jelenségek között az úgynevezett fizikai tünemények hatnak a legrejtélyesebben, ezek váltják ki a hitetlenekből a legélesebb megütközést és legádázabb ellenállást, tehát a spiritiszták számára szép fokozatosan, szinte észrevétlen nyomulással, ezek igazolása vált a legfontosabb feladattá.

A spiritiszta magyarázat: létezik olyan szellemi erő, amely szellemi mivoltában örökös és változatlan, de megvan az a képessége, hogy az anyagi világban is megjelenjék és tevékenykedjék. A megjelenés folyamata a materializáció, melynek során a kivételes adottságú médium közreműködésével, titkos erőinek felszabadításával és felhasználásával létrejön az anyagtan köztes anyag, az érzékelés számára is felfogható plazma.

Nyilvánvaló, hogy azok a médiumok teszik a spiritiszta kutatások számára a legbecsesebb szolgálatot, akik a bizonyítási hajszában a leglátványosabb fogódzót: materializációt, plazmatikus jelenségeket tudnak produkálni. Így érthető igazán Tordai Vilmos örömittas felkiáltása: „Ezek a jelenségek bizonyítják László kivételes médiumitását és Schrenck-Notzing kutatási eredményeit. A harctól nem félünk, mert az igazság a mi részünkön van.” Schrenck-Notzing báróról pedig azt kell tudnunk, hogy a müncheni orvos számított ezidőtájt a materializációs kutatások legnagyobb európai szaktekintélyének, aki ugyan magának a spiritizmusnak a megítélésében és elfogadásában óvatos álláspontra helyezkedett, de az említett médiumi jelenségek elfogadtatásáért hihetetlen intenzitással fejtette ki tevékenységét. És most gondoljunk bele: úgy állnak a dolgok, hogy ez a mi kis viharvert országunk, melyet annyian és annyszor készültek elsodorni a történelem színpadáról, talán még magát Schrenck-Notzing bárót is méltó fogadtatásban részesítheti. Egy magyar médiumon végezhető megfigyeléseket ajánlhatunk fel, Európa, s az egész világ tudományos haladása érdekében!

No de most már tényleg csak biztosra szabad menni, ki kell dolgozni a legtökéletesebb elővigyázatosság módszereit.

A biztonsági előírások megszigorításához talán hozzájárulhatott az is, hogy különböző, magukat jóindulatúnak nevező egyének egyre sűrűbben jártak Tordai nyakára, hogy figyelmeztessék: László erkölcsileg megbízhatatlan, kétes egzisztenciájú senkiházi, akivel jó lesz vigyázni, mert talán még a csalástól sem riad vissza. Sőt! Egyesek feltételezése szerint egyenesen az ellenség kezére dolgozik, legalábbis egy idő óta. Tordai persze nem hagyja magát megingatni az efféle gyerekes csacskaságoktól, noha a tudományos óvintézkedéseket sem mulasztja el meghozni. Mindenekelőtt távozásra szólítja fel laboratóriumából azokat, akik hitetlenkedéseikkel és kétkedéseikkel zavarhatják a médiumot áldozatos és nehéz tevékenységében. Elsősorban dr. Stark Jenő orvost és dr. Jannovich Tibor kir. törvényszéki bírót. Sassy Attila festőművész is hamarosan az ő sorsukra jutott, de ő egészen más okból. Ő komolytalanul viselkedett. Egyszer, amikor László éppen egy csodálatos plazmajelenséget produkált, Sassy odakapott, hogy megkaparintsa, holott a spiritizmusban csak valamennyire jártas embernek tudnia kell, hogy ez életveszélyes a médiumra. Ezt pedig a médiumoktól tudjuk.

Sassy később azzal molesztálta levelekben Tordait, hogy ő így is, távollétében is tudja, mi történik a Gülbaba utcai összejöveteleken. Mégpedig előre. Van öneki ugyanis nyolc-tíz olyan viaszfigurája – barátok és ismerősök másai –, amelyek előre eljártsszák neki a Tordaiéknál bekövetkező eseményeket: mikor fog kéz- vagy lábformát materializálni László, sőt azt is, hogy ezek a fejek kit fognak ábrázolni. Sassy ezt mind rendre megírta Tordainak, s mind rendre így is lett. Hátborzongató! Nem?

Be kell tehát fogni a kétkedők és akadékoskodók száját. A legteljesebb bizonyosságra van szükség. A legtökéletesebben ki kell zárni annak a lehetőségét, hogy itt valamiféle bűvésztükréről van szó, s az úgynevezett médium valójában előre elkészített rekvizitumokat csempész be a szeánsz színhelyére. Ez most már a magyar metapszichikai kutatások legfőbb és legszentebb ügye.

1923. április 23., 18 óra: Lászlót őrizetbe veszi – ezúttal nem a rendőrség, hanem a Magyar Metapszichikai Társaság. Bevezetik egy külön a számára kiürített, egyetlen vasággal és mosdóállvánnyal berendezett cselédszobába. Ezt megelőzően egy másik szobában már levetkőztették és elvégezték a testtájak átvizsgálását, minden zezugra kiterjedő figyelemmel, külön átvizsgált fürdőtrikót adtak rá. A vaságyba szépen lefektetik, a cselédszoba ablakát lepecsételik, ajtajába páros őrséget állítanak a társaság soraiból. Belépés a továbbiakban csak kettesben, egymást is ellenőrizve. És most tessék megkapaszkodni! Odaáll László ágyához egy úriember, és megkínálja őt huszonöt gramm ricinusolajjal. Hogy a tudományos ellenőrzés alapos legyen! Természetesen az illemhelyre is örök kísérik Lászlót szapora útjain, s amikor végre már megnyugodni látszanak belsejében a háborgó mozgások, újabb tudományos óvintézkedés következik. Ezúttal langyos vizes gyomormosás formájában, hogy ami alfelől nem talált szabad utat, öklendezve távozhassék fölül.

Másnap, április huszonnegyedikén, csak rutinból, elvégezték még a szokásos vizsgálatokat, melyeket a médium bámulatos odaadással tűrt, csupán a szeánsz révületében panaszkodott valami apró kellemetlenségre: kérte Tordait, gombolná le a fürdőtrikó pántját a jobb válláról, mert úgy érzi, akadályozza a fluidum szabad áramlását. Miután Tordai ezt készséggel megtette, a szeánsz fenomenális eredményt hozott.

Az ellenőrzés gondos előkészítéséhez tartozott, hogy László szája elé finom szövésű fátlyat kötöttek. Így okoskodtak ugyanis: ha valóban plazma, tehát anyagtalán valami az, ami megjelenik a médium szájában, akkor a fátlyon is át kell hatolnia, ha viszont másról van szó, az fennakad az elővigyázatosság e befogóhálóján. Hát uramfia, megjelent a plazma és áthatolt.

A diadal után Tordaiék alig várták a napot, amikor Schrenck-Notzingnak is bemutatthatják a világraszóló tüneményeket. Ez a nap október nyolcadikán következett el, miután a tudós báró hetedikén megérkezett Budapestre. A várakozást csalódás követte: ezen a napon Lászlónak semmi sem akart sikerülni. A reményt azonban nem adták fel, hiszen a negatív

eredmény jó okkal magyarázható: a médium héthónapos kiesés után képtelen olyan transzba révülni, mely alkalmassá tette volna őt materializációs jelenségek előidézésére. Majd holnap.

Úgy is lett. És a következő három alkalommal beteljesedett metapszichikusaink legvérmesebb álma: fantasztikus materializált fejformák kerekedtek elő László szájából, kissé stilizált, kissé esetlen alakban ugyan, de mégiscsak fejek, meg kezek is, sőt, az utolsó napon még gáláns gesztussal is szolgáltak a szellemek. Az ekkor megjelenő plazmafej ugyanis csinos kis kecskeszakállt viselt, amit László úgy magyarázott, hogy vele magát a nagynevű vendéget, Schrenck-Notzingot kívánták üdvözölni odaátról.

Schrenck-Notzingnak még egy programja volt Budapesten: október 11-én a Pázmány Péter Tudományegyetem Trefort-kerti nagytermében előadást tartott megfigyeléseinek eredményeiről. Hazaérkezte után hamarosan levelet írt Tordainak budapesti tapasztalatait illetően, melynek tartalma azonban csak hónapok múlva látott nyilvánosságot. Ismertetésével tartsunk mi is időrendet, jó okunk van rá!

Egyelőre 1923. december huszonhetedikét írunk. Este van. Az utolsó este, amelyet László László médiumi minőségében Tordai Vilmos metapszichikai kutatólaboratóriumá kinevezett lakásán töltött. Sőt, talán az utolsó perc.

Túl vagyunk egy balul sikerült szeánszon.

László ez alkalomra is materializációs jelenségeket ígért, amelyek ezernyi zavaró körülmény folytán nem akartak bekövetkezni. Mindenki feszült, csalódott, mindenkinek keserű a szája. Nem az elmaradt csodák miatt, mi az egy próbált spiritisztának! De mindenki érzi, bekövetkezett az, amitől legbelül rettegetek, s amivel most már elodázhatatlanul szembe kell nézniük. Nem László, a médium, hanem László, a szemfényvesztő vallott itt most kudarcot. Most itt önekik az volna a becsületes dolguk, hogy kimondják, amit gondolnak, hogy elszánják magukat, nekiessenek Lászlónak, szálakra szedjék ruháit, ég alól és föld alól előkotorják a rekvizitumait, hogy szemébe vágassák: becsaptál bennünket, íme a bizonyíték.

Tétlenül állnak és némán várnak, hogy a médium mögött becsapódják az ajtó.

László megtorpan, visszafordul. „Most veszem észre: elvesztettem a gyűrűmet. Valahova a kanapé alá gurulhatott.” – mondja kimérten.

Rövid matatás után elégedett kifejezés jelzi László arcán, hogy megvan, amit keresett. Zsebre vágja. Ebben a pillanatban valaki elszánja magát. Megragadja László csuklóját, előrántja kezét, melyben még ott a keresett tárgy – egy pöttömre összegyűrt gézdarab. A plazmatikus jelenség előre elkészített, de ezúttal felhasználni nem tudott matériája.

László felegyenesedik. Önérzetesen vizsgálói szemébe néz, úgy mondja nyugodt hangon.

– Én távozom. De higgyék el az urak, én csak egy áldozat vagyok.

Megadatott tehát e szerencsétlen csillagzat alatt született kísérletsorozat kezdeményezőinek, hogy megszegyenítő kudarcukat, de egyszersmind az igazságot is vállalva, maguk vessenek véget előfutári vállalásuk visszájára fordult kalandjának. A baj csak az, hogy László már korábban több újságot felkeresve megírta azt a cikket, mely arról tanúskodik, hogy ő, az álmédium, szándékosan leplezte le saját magát, s az egész kalandba csak azért ment bele, mert így akarta szolgálni a valódi tudományt az áltudományosság akarnokságával szemben. S az eset után néhány órával, amikor Tordaiék még támolyogtak a kábulattól, napvilágot látott az 1923-as év spiritiszta szenzációja, a csaló szemszögéből nézve.

A különböző lapok természetesen különbözőképpen színezik az eseményeket. László „vallomásának” lényegét a következőképpen lehetne összefoglalni:

Öt éve foglalkozom az okkultizmussal és a spiritizmussal, minden könyvet elolvastam, ami ebben a témában a kezembe került. A Visegrád utcai tragédiát egyes spiritiszták összefüggésbe hozták a szellemekkel, én rájuk hagytam, sőt, meg is toldottam a sztorit. A

rendőrség is tévedett, Ramontánt én találtam ki, s a Virradatban megjelent cikket is én mondtam tollba, egy szó sem igaz belőle. Miután dr. Völgyesi Ferenc és más orvosok megállapították rólam, hogy médium vagyok, a Virradat munkatársa felvitt Tordai úrhoz. A szerep megtetszett, elvállaltam. A materializáció dolgaival Schrenck-Notzing könyvéből ismerkedtem meg, melyet Tordai adott a kezembe.

Az első fényjelenségekhez elektrotechnikusi múltamból szedtem az ötletet, korábban ugyanis volt alkalmam megfigyelni, hogy a szigetelőszalag zöldesen foszforeszkál a sötétben. apró golyócskákat gyúrtam, melyeket elrejtettem a gallérom mögé, alkalmas pillanatban pedig a saját fotelomba. A „plazmát” libazsírba áztatott gézdarabokból állítottam elő. A K. Emiliát ábrázoló szellemfej megrajzolásához Sassy Attila festőművésztől kaptam pasztellt, a finom gézre készített portrét előre elhelyeztem egy fotelba, majd a kabinet fekete függönyének sarkát gombostűvel felhajtva kis bugyrot készítettem és oda rejtettem el. Ekkor csaknem lebuktam, mert Stark Jenő doktor rájött a trükkömrre, és felszólított, hogy fedjem föl magam, de Sassy Attila biztatott, hogy nyugodtan csináljam tovább.”

Álljunk meg egy pillanatra. Az történt, hogy miután Sassy Attilát, dr. Stark Jenőt és dr. Jannovch Tibort Tordai eltanácsolta az összejöveletekről, elhatározták, hogy hárman tovább folytatják a kísérleteket. Magukhoz csalogatták Lászlót azzal, hogy mint pszichiáterek segítenek rajta. A manővert Sassy vállalta. Céljuk az volt, hogy mellőzésük után adatokat gyűjtsenek a munkáját szerintük önhiúsággal végző Magyar Metapszihikai Társaság áltudományosságának bizonyítására. Lászlót sarokba szorították, mondván, hogy rájöttek csalásaira, és ha nem engedelmeskedik nekik, könyörtelenül leleplezik. Ezután már Sassy diktálta a tempót. Az ő műtermében készült fel László a szeánszokra, így könnyűszerrel szerezhették tudomást minden apró mozzanatról. Stark doktor ugyan javasolta, hogy vessenek véget az egész százalmas színjátéknak, ám meggyőzték őt Sassynek könnyekig megható humánus érvei: ezeket az érzékeny lelkű naiv embereket nem lehet ilyen megrázkódásnak kitenni, hadd jöjjenek maguk rá mindenre. Valójában a végsőkig akarta feszíteni a húrt, hogy annál nagyobb legyen a káröröm, amikor ország-világ elé tárja a tényeket. Ezt a számítását azonban keresztülhúzta László önleleplezése a lapokban.

Ami pedig a Sassyék által oly igen kárhoztatott áltudomány nemzetközi szaktekintélyét, Schrenck-Notzingot legmélyebben érintette önértében: egy ilyen alacsony társadalmi állású, kétes erkölcsű és kétségtelenül egzisztencia nélkül tengő, gátlástalan senkiházi nemcsak hogy rászedte őket, de csalásaikhoz – tudtukon kívül – személyüket is felhasználta. László határozottan állította, hogy amikor már oly igen megszigorították az ellenőrzést, nem volt mit tennie, a különböző eszközöket (kalapgumi, gombostű, gyufaszálak, libazsírral átitatott gézlapok stb.) érdemes megfigyelőinek zsebében rejtette el, közöttük éppen Schrenck-Notzingéba is. (Emlékezzünk a fürdőtrikó vállpántjának legomboltatására. Tordait ezzel a trükkel csalta magához elérhető közelségbe.) Nem csoda, ha a müncheni báró oly méltatlankodva fakadt ki a botrány kirobbanása után kelt levelében: „Ez az egész történet – én úgy látom – az ellenfelek diktandójára készült, és nekem egyáltalán nem imponál. Ha csalt, akkor az más módon történt.” Hanem a hitelesség kedvéért itt idéznünk kell a már korábban említett, hazaérkezése után, még október 1-n küldött leveléből is.

„Ami a László-féle kísérleteket illeti – írja Tordainak –, fönntartás nélkül el kell ismernem az Ön metodikus eljárását, tudományos komolyságát és önzetlenségét. De határozottan lebeszélem arról, hogy a legközelebbi időben a nyilvánosság elé lépjen, mert ahhoz még nem elég érett az eredmény s bizonyos részletek homályosak. Nem lehet felfogni, hogyan támadnak ezek a fehér teleplazmaképek. Az ellenségek még joggal hangoztatnak némi kifogásokat. Ha szigorúan szkeptikus álláspontra helyezkedem, még mindig találok vitás pontokat és bizonyos ellentmondásokat más médiumoknál szerzett hasonló tapasztalatokkal

szemben. Az anyag, melyet én érintetlenül láttam, száraz, kemény, rendkívül fényálló és egyáltalán semmiben sem különbözik a rendes kereskedelmi produktumoktól. Sajátosságaiból, amennyire én meg tudtam figyelni, lehetetlen a szupranormális eredetre következtetni, és hiányzik a többi ismertetőjel is, ami más médiumoknál mutatkozik. A fejek sem élethű, sem képszerű benyomást nem keltettek. Megfigyeltem dr. Benczúrral, hogy a legutóbbi ülésen a fej, a médium erős fívása következtében, mint valami gumilabda, dagadt. Ezek a kísérletek még nem elég meggyőzőek. Szükségesnek vélem tehát, hogy a legközelebbi alkalommal egy olyan fejet gyorsan és váratlanul, szelíd kényszerrel elvegyenek tőle. Meg kell vizsgálni, mert hiszen nem lehet mindent vakon szupranormálisnak elfogadni, a beigazolódott valódi jelenségek ellenére sem.”

Természetesen mindezt tudta már Schrenck-Notzing akkor is, amikor előadást tartott a budapesti Trefort-kert nagytermében, de úgy látszik, bölcsőbbnek tartotta ott ilyesmiről szót nem ejteni. Mint ahogyan nyilvánvalóan azt is a bölcs előrelátás sugallta, hogy kétségeiről Tordainak ne szóban, hanem, írásban adjon számot. Levelének másolatát ugyanis kiválóan felhasználhatta odahaza a sajtóban ellene irányuló támadásokkal szemben. Kétségtelenül állta a sarat, s védekezésül néhány olyan érvet is felhozott, melyek egyike-másika legalábbis elgondolkoztató. Például az, hogy mitől nő meg Lászlónak, ennek a társadalmon kívüli, embert és törvényt nem tisztelő, hiszteroid hazudozó senkiházinak az ázsiója abban a pillanatban, mihelyt a spiritizmus ellen vall? Mitől lett hirtelen szavahihető egy olyan ember – kérdezhetjük Schrenck-Notzing nyomán –, akinek nyaka körül szorul a hurok a köztörvényes bűnök vádja miatt, s a kiutat esetleg éppen abban látja, hogy szorongatóinak szájíze szerint formálja az igazságot? Bizonyítékok-e az ilyen körülmények között elkövetet csalások a kísérlet első, önként vállalt szakaszában elért eredmények ellen? Nem lehet-e, hogy miután elveszíti valaki a képességét, csaláshoz folyamodik, hogy eleget tehessen a szinte kényszerítő várakozásnak? A másik oldalon pedig: ha valóban igaz, hogy László a tudomány szolgálatában követte el szemfényvesztéseit, mit érhet annak a tudománynak a hitele és tisztessége, amely elfogadja az ilyen aljadék módszerrel kreált bizonyítékokat az általa áltudománynak minősített, de tagadhatatlanul tisztességes szándékú erőfeszítésekkel szemben?

A legjózanabb, legelfogulatlanabb, leghumánusabb, legtárgyilagosabb bírálata, amelyet a spiritizmusról valaha is sikerült kézhez kapnom, dr. Richard Baerwald berlini főiskolai tanár *Okkultizmus és spiritizmus a természettudomány megvilágításában* című, mélységesen materialista meggyőződésre pillérezett, átfogó tanulmánya. Ebben írja:

„A spiritizmusról nem lehet azt mondani, hogy csupán korlátolt emberek bolondsága. Inkább mondjuk azt, hogy kikerülhetetlen tévedés az emberi megismerésnek bizonyos fokán. Mint ahogyan a szervezetünknek át kell mennie bizonyos fejlődési zavarokon, például a fogzás, az ivarérés, a változás idején, úgy az egész emberi tudás kibontakozásában is vannak ilyen tévutak és zsákutcák, amelyekbe szükségképpen minden földi népnek bele kell tévednie, amelyik újból és függetlenül kezdené tudását felépíteni. A filozófiának, sőt a természettudománynak a története is egész sor példával szolgál erre, de keveset találunk olyat, amelyiknél a tévútra vezetés ilyen tervszerű lenne, ahol a tévedést oly sok, egymásnak kezet nyújtó tapasztalat támogatná. ... Arra azonban rá kell mutatnunk, hogy aki a spiritisztákat egyszerűen kigúnyolja és lesajnálja, az nem gondolkozik történetileg, és nem számol az emberi tudásszerzés fokozataival. Azonban azt is el kell ismerni, hogy az okkultista területen a küzdelem oly szenvedélyes, hogy nehéz igazságosnak lenni az ellenféllel szemben.” (Anno 1926.)

Baerwald doktor ez utóbbi kitételének igazát húzza alá, amikor László Lászlóval kapcsolatban megjegyzi: őszinte vallomásához csak azt kell hozzáfűznünk, hogy egy nagyon különös élmény alapította meg médiumosságának hírét. Itt a Visegrád utcai események, illetve egy sokadik változatának leírása következik, a zugszállodát a Népszínház utcába helyezve át,

majd visszatér az önleplezéshez: László viselt dolgait elmondja a Pesti Hírlapban közölt önvallomása alapján. Tehát még ő is készpénznek veszi egy szélhámos hazugságait a hazugságokról, mihelyt a maga nézeteinek alátámasztására használhatja fel őket. Hiába, emberek vagyunk ...

És akkor próbáljuk most beleélni magunkat Tordai lelkiállapotába. Becsületére legyen mondva, egy pillanatilag sem kísérelte meg felelőségét vagy kudarcát kisebbíteni.

Így nyilatkozott az események után:

„Csalódottságot és undort érzek László és Sassy miatt, de optimizmus él bennem az emberiség jövő sorsát illetően! László egy ideig csak beszélő médiumot játszott, majd fényjelenségeket produkált. Fél év után korábbi dolgai miatt vizsgálati fogságba helyezték, ahol – állítólag védekezésből – leleplezte magát. Kiszabadulása után bizonyítani akart nálunk, ekkor kezdődött az ellenőrzések szigorítása. Rekvizitumait zsonglőri ügyességgel rejtette el és vette elő ... csalásai, sajnos, minden kétségen felül állnak. Kétségtelen az is, hogy mi áldozatul estünk csalásainak. Ördögi ügyességgel, színészi tehetséggel csalt ... Schrenck-Notzing már hazatérte után, levélben hívta fel figyelmemet gyanúira. Felszólított a leleplezésre, nem mertem megtenni. De csalódnak azok is, akik úgy vélik, hogy most már kétségtelenül ugyanilyen csalások útján jöhetett létre minden hasonló jelenség. Hiszek Schrenck-Notzing médiumának, Ohorowitz megfigyeléseinek, Geley Gusztávnak és másoknak. A mi csalódásaink és László csalásai nem állíthatnak gátat a metapszichikai jelenségek további kutatása elé ... ennek realitásával számolnia kell a hivatalos tudománynak is.”

Azért azt meg kell vallani, van ebben a kiállításban valami tiszteletre méltó. Megmosolyoghatjuk Tordai Vilmos naivitását, túlvállalását és könnyen hívő optimizmusát, de ettől még tiszteleghetünk emberi tartása előtt, melynek értéke olykor felérhet egy-egy cáfolhatatlan kutatási eredménnyel. Ismerjük el, kétségtelenül maga kereste magának a bajt, de az is tény, hogy a lórúgás egy molylepke libbenése ahhoz képest, amit ez a férfi a legteljesebb méltósággal volt képes elviselni. Mi lehet az efféle minden erőszaktól mentes, szinte kikezdehetetlen lelkiező mögött? Számomra ez a kérdés legalább annyira izgalmas, mint hogy ki kopog, mi kopog. Jó volna az egész spiritizmus ügyet itt lezárni, beletörődve abba, hogy íme bizonyosság Isten előtt: humbug az egész. De valahogy érzi az ember: valami még mindig nem tiszta. Itt még nem lehet feladni.

*Csak hiszitek, hogy meteor.
Ménkü!
Felsőbb világ küldöttei
csapódtak be megmenteni
az embert önmagától.*

A károk becslése tart.

A *dogmatikus demagógia útmutatása szerint* az a kérdés, hogy „Mi lett volna, ha ...”, teljességgel tudománytalan és történelmietlen. Mi azonban most nem a dogmák útját, hanem a szellem kalandját járjuk a szentesített középponttól elmozdított körben. Bevallom tehát, nem hagy nyugodni a gondolat: Mi lett volna, ha László Lászlóról sohasem derülnek ki a praktikái, vagy – kimondani is borzasztó – mi lett volna, ha kiderül, hogy az általa produkált jelenségek valódiak?

Mi történik akkor, ha Tordainak sikerül elérnie az elérhetetlent, ha ott a kezében a bizonyíték: a kísérleti úton (?) előállított materializációs jelenségek sora? Tegyük föl, most éppen itt tarunk.

Másképpen alakulnak a dolgok, mint ahogy alakultak bárhol a világon olyan esetekben, amikor egy-egy médium tevékenysége nem fulladt botrányba? Mert ezek vannak túlnyomó többségben.

Itt nálunk is. Chengeri Pap Elemér körének médiumi kísérletei során valóságos kis múzeumnyi anyag gyűlt össze *levitációs* (tárgyak lebegése) és *apport* (tárgyak áthelyeződése érintés nélkül) jelenségek emlékeiből, Pap Lajos iparművész médium közreműködése által. (Metapszichikai Folyóirat, a később valóban megalakult Magyar Metapszichikai Tudományos Társaság hivatalos lapja, II. évfolyam.) Vagy a lengyel Julian Ohorowitz kísérletei az ollót és más tárgyakat lebegtető Stanislaw Tomczikkal. Vagy a legújabbak közül a világszerte jól ismert parafenomén Uri Geller. Vagy jöjjenek a hőskorszakból? Sorra, mind! A világ valamennyi tájáról jöjjenek a testi-lelki adottságaikban kivételes vállalkozók, hihetetlen, káprázatos, varázslatos, ámulatos-bámulatos produkcióikkal.

Jó napot, miszter Home! Legyen üdvözölve, mint az elsők között a legnagyobb a spiritizmus csodatevőinek sorában. Hogyan is volt az, amikor Ön felvette a katolikus vallást, s ebből az alkalomból maga IX. Pius pápa nyújtotta ajka elé a keresztet, mondván: „Ez a mi varázsvesszőnk.” S lám, Ön ezután is kitartott keresztre nem méltó mestersége mellett, miért aztán kiutasították Rómából. Mutatványai a repkedő, súlyukat változtató bútorokkal és más eszközökkel, de különösen a magától (vagy Öntől?) zenélő harmonikával valóban elragadóak. Kár, hogy 1871-ben Pétervárott nem sikerült. Torkának is estek a megátalkodott orosz kételkedők a sajtóban, sőt, még azt is híresztelték Önről, hogy Londonban már leültették spiritiszta csalások miatt, ezt azonban Akszakov államtanácsos a leghatározottabban visszautasította. Az ő tudomása szerint nemhogy elítélték volna Önt, de még a perköltségeket is ellenfelei nyakába varrták. Ami tény: úgy istenigazában sohasem sikerült leleplezni sem Önt, sem nagynevű kollégáit. S amikor mégis, mindig kéznél volt a válasz, hogy behajszolták Önöket akkor is a bizonyításba, amikor nem voltak ihletett állapotban, hát meg kellett tanulniuk blöffölni. Hiába, ilyen a művészet. Az Önök művészete is.

No és doktor Slade?! Több mint harminc ülés a világhírű matematikus, Zöllner lakásán, 1877-ben, Fechner, Scheibner és Webber lipcsei egyetemi tanárok társaságában, fényes nappal, minden hókuszpokusz nélkül! Tudja, az Ön szemkápráztató produkciói közül nekem melyik imponál a legjobban? Nem a fa- és széndarabok záporosó-hullása, nem a humánusan repülő tollkés, mely odavágódva sem ejtett sebet Schreiber tanár úr homlokán, nem az érintés nélkül író palatábla, hanem az izzó parázs a tudós urak feje búbján! Az izzó parázs, amely csak vöröslik, de nem éget, ha Ön – bocsánat, az Ön kontrollszelleme – nem akarja. Ez már nem

akármilyen! Mint ahogy az sem, hogy férfi létére Ön lett a múzsája egy olyan korszakos tudományos felfedezésnek, mint Zöllner negyedik dimenzió elméletének.

Egyébirányban: a spiritiszta mutatványosság igenis elsősorban női szakma, melynek nem koronázatlan királya, hanem királynője van, Eusapia Palladino személyében. Utat a felségnek! Én nem hiszem, hogy az a kis malőr, amely a nápolyi földműves család sarjával Moll berlini ideggyógyász kísérletei során esett, hogy tudniillik egy sötétben bujkáló, hason kúszó újságíró elkapta a kígyótestű Eusapia valószínűtlenül messzire nyújtott meztelen lábfejét, amint éppen érintés nélkül hangzásba akarta hozni a csengettyűket, szóval képtelenség, hogy ez a jelentéktelen incidens árnyékot vessen egy ilyen kiváló művész teljes életművére. A levegőben ingva szépséges dallamokat játszó hangszerek, a virágok repkedése, asztalok és székek szárnyalása, a puha agyagban lenyomatot hagyó láthatatlan, s az anyagtalanságuk ellenére is látható kezek, a kéken lebegő lángok mind-mind egy istenáldotta tehetség világraszóló megnyilvánulásai, kora tudósvilágának legismertebb kiválóságai előtt.

Nagypolgár – nagy médium, kispolgár – kis médium. Kis egyenlőség, kis szabadság, kis testvériség. Kis könyvtár, kis akvarell, kis herendi, kis csoda. De a sajátja. Majd megnő. Mint a bankbetét. Kis szeánsz – nagy látogató. Mozart, Beethoven, Bach, Liszt Ferenc, Immanuel Kant. Nagy igazság. Nagy igazságérzet. Nagy elhivatottság. Nagy idők. Az emberiség jövője. Az utolsó esély.

Rejtelmes Világ, 1. füzet, Budapest, 1899. Hogyan kell a spiritizmussal foglalkozó családi köröket megalakítani? Gyakorlati útmutató a spiritualisztikus ülések helyes rendezése, vezetése, nemkülönben a médiumisztikus tünemények megvizsgálásához. Szerző: Arnold János (Johann Arnold). Elöljáró intelem:

„Nem tudjuk eléggé ajánlani a családi körök alakítását, ahol a médium feltétlenül megbízható egyén lévén, a résztvevők mindennemű rosszindulatú ámitás, csalás vagy félrevezetés ellen tökéletesen biztosítva vannak.”

Merem vállalni a kockázatát annak, hogy ez a százéves múltból előásott, tán még a nagymama lekvárjáénál is ősibb receptet közzétegyem. Ami itt és most némi zsugorítással elének áll, az a mi modern századunk még modernebb fordulóján már senkinek semmiféle kísértést nem jelenthet. Ennek kettős fedezete, mint majd látni fogjuk: a kívánatos létszám minimálisan hat-nyolc fő, márpedig tudvalevő, hogy manapság keresve sem találunk egy fedél alatt ekkora szaporulatot. S ha mégis: a körtagok közötti ellenszenv egyenesen kizáró ok ...

Most pedig a tárgyra.

Tehát kezdetben legalább hat-nyolc őszintén hívó és odaadó körtagra van szükség, hogy a szeánsz, más szóval az ülés sikerrel járjon. Azonban ha még nincs a körben médium, jobb, ha nyolc-tizen vannak, mindazonáltal vigyázni kell, hogy több tag között könnyebben adódhat ellenszenv, egyszóval mindent alaposan meg kell gondolni.

Tegyük fel, hogy nincs médium, de van hit és odaadás. Először is válasszuk ki a legalkalmasabb helyiséget. A követelmények: csendes, nem túlságosan temperált, de ne is hideg legyen, ha túl száraz, azért nem jó, ha túl nyirkos, akkor azért.

A szeánszra való felkészülés. Ha az ülést ideális időpontra tervezzük, úgy este 9-10 óra tájban, költjük el tápláló, de mértéktartó vacsoránkat úgy este 7 óra körül. Ezen a vacsorán tartózkodjunk a szeszital élvezetétől, és a dohányosok is önmegtartóztatással adózzanak a vállalkozás sikerének.

Amikor eljő az ideje, sötétítsük el a szobát. A világosság nem kedvez a fluidum áramlásának, márpedig egyes nézetek szerint a fluidum az az erő, amely az együttlét során a médiumban egyesül, hogy aztán ezáltal az odaáról jelentkező intelligencia a materiális világban kifejezhesse jelenlétét, szándékát és gondolatait. A fluidum összegzéséhez tekinthetjük Davis útmutatását követendőnek.

„Szereztek be egy öt öl hosszú és háromnegyed hüvelyk vastag kötelet. Vonjátok be azt pamuttal vagy selyemmel, aztán csavarjátok köréje két, egymással párhuzamosan haladó sodronyt. Ezeknek egyike acél, a másik pedig réz vagy ezüst legyen. A két sodrony közötti távolság másfél hüvelyk. A sodronytekercs körülbelül negyed hüvelykkel legyen hosszabb, mint maga a köté. Az így elkészült kötelet azután helyezük az asztal körül helyet foglalók ölébe, s fogja azt át mindenki kezével. Ha a résztvevők ezt a huzalt egy órán át tartják szorosan fogva, el lehet engedni, s nyújtsák egymásnak kezüket.”

Megjegyzés: ha felkészületlenségünk folytán az itt leírt segédeszköz nem áll rendelkezésünkre, kezdetjük eleve kézfogással. Az viszont egyáltalán nem mindegy, hogy miként foglalunk helyet az asztal körül.

Tegyük föl, az asztal nem kerek, miért is lenne az, a szeánsz nem konferencia. Úgy intézzük a dolgot, hogy az egyik oldalon csak negatív (villamos), a másikon pedig csak pozitív (delejes) tagok üljenek. Arról ismerhetjük fel őket, hogy a villamosoknak nyugalmi állapotban szelíd a lelkük és hűvös a kezük, ellentétben a delejesekkel. (Más nézet is létezik.)

Ülünk a sötét szobában, kezünk egymásán nyugszik az asztalon, és nem történik semmi. Ne csüggedjünk! Mondjuk, nem történik semmi egy órán át. Akkor se csüggedjünk, de ne fárasszuk magunkat tovább. Próbáljuk meg változatlan hittel, változatlan helyen, változatlan időben két-három nap múlva.

De lehet, hogy már az első alkalommal történik valami. Hideg fuvallat árad a kézen át, jelezve a fluidum egyesülését. Apró rángásokat érzünk. Kevéssel utána koppantásokat hallunk, amelyek később egyre erősödnek, dörömböléssé, recsegéssé fajulhatnak, rossz esetben olyan hangzavar kerekedik, hogy azt kell vélnünk, nem asztrálestű intelligenciák jelentkeztek hajlékunkban, hanem a poklok erői törtek ránk.

Ennek tisztázása igen egyszerű. Már megelőzőleg helyezzünk el vékony falú borospoharakat a szoba különböző pontjain, és jelentkezésekor a túlvilági lényt kérjük meg, hogy sorban koccintsa meg – de finoman – őket. Ha megteszi, helyben vagyunk.

A megszerzett kapcsolat megtartására és kihasználására többféle egyszerű megoldás is kínálkozik. A legegyszerűbb, bár korántsem a legalkalmasabb, a kopogás. Megegyezünk, hogy az ábécé betűi közül melyik hány koppanásnak felel meg, és máris van működő jelrendszerünk. Fejlettebb változat, ha papírlapra körben ráírjuk a betűket, megfelelő távolságra, és most arra kérjük a szellemeket, hogy amikor végighúzzuk ujjunkat a körön, ott koppantson, ahol a közlendőjének megfelelő betűhöz értünk. A kör közepére pénzérmét is tehetünk, ara lazán az ujjunkat, s az érme a mi erőnkkel, de a sugallat szerint fog betűről betűre vándorolni. Aztán vannak még egyszerűbb, még közvetlenebb kapcsolatot is lehetővé tevő módszerek is, de ehhez már médiumot kell találnunk. Úgyhogy most ez következik.

Akinek van autója, megfigyelhette, mit tesz a sárga angyal, ha akadozva jár a motor. Sorra lehúzza a gyújtógyertyákról a pipákat, és amelyiknél azt tapasztalja, hogy nem csökken a motor teljesítménye, annál van a hiba. A médium megtalálásánál is ez lesz a megoldás, csak épp az előjel lesz fordított, hiszen nem a hibásat, hanem épp ellenkezőleg, a jót keressük. Sorban kiválnak a körből a résztvevők, majd visszakapcsolódnak, és akinek kiválására megszűnik a kapcsolat, az a jó gyertya, a mécses, a médium.

Ő aztán kísérletet tehet a plansettel is, amely nem más, mint egy háromszögletű falapocská, amely két szögletén apró lábacska visel, a harmadikon lyukat, abban pedig ceruzát. A médium ráhelyezi ezt az asztalkát egy papírlapra, ráteszi az ujját, a planset megindul, és a jelenlevők máris olvashatják a túlvilág üzenetét arról, hogy létezik-e őszanyag, készül-e újabb megváltó a Földre, és nem fenyeget-e veszély, ha a Zeppelin gyár LZ 126 jelzésű Amerika léghajójával holnap New Yorkba indulok. További „segédeszközöket” lásd a profécia csinál magad mozgalmának barkácsboltjaiban, melyek a „legtudományosabban” kikísérletezett spirális inga, hipnoskop, kristálygömb, mágikus tükör, és minden más, a modern szeánszokon

nélkülözhetetlen segédeszközök gazdag kínálatával álltak a nagyérdemű érdeklődők, s főleg vásárlók rendelkezésére.

Egyenlőség, szabadság, testvériség! Mindenki a zsebében hordja a marsallbotot! Mindenki médium! Maga Davis is azt sugallja: Ember, ne hidd el, hogy bárhonnán kirekeszthetnek, a világmindenség egy és oszthatatlan, neked mindenütt helyed van, társadalmi helyzetre, nemre, felekezetre, születésre való tekintet nélkül. Ne hagyd magaddal elhítni, hogy a halálon túl is bárhonnán kirekeszthetnek, itt is, ott is a természet törvényei működnek, s a gondviselés az emberi fejlődéssel párhuzamosan halad. Győződj meg mindenről magad is, vedd le magadról az egyház hatalmát és uralmát, a világ titkaiba való bepillantásra mindenki alkalmas, mindenkinek megvan a lehetősége, hogy az elhaltak szelleme által az örökkévalósággal kapcsolatot teremtsen, s az igazság felől megbizonyosodjék.

A demokratikus érzelmű polgár, ki tudatában van anyagi és erkölcsi erejének, egyszerűen nem nyugodhat bele, hogy bárhonnán kirekesszék olyanok, akik nincsenek birtokában az ő igazának, csak éppen a döntő szó látszólagos jogát bitorolják. De majd megmutatjuk! Egyszer már eltöröltük az előjogokat a politikában, most itt az ideje, hogy eltöröljük a tudományban és a vallásban is. A gondolat szabadsága mindenek felett! Az igazság mindenek felett! Nem veszíthetünk, mert az igazság a mi oldalunkon van. És ha az igazság nem elég, szolgálja őt a bizonyosság! Bármi áron!

*Ő, ki oly sok tervet ért,
minden elvet elvetélt.*

Remegjen meg az izgalomtól minden idegszála!

Végre megérte Ön is, hogy nem bosszantó, szánalmas utánzásoknak ül fel, – mint eddig – hanem rövidesen városunkba érkezik és itt néhány szenzációs előadást fog tartani maga a nagy világhírű akaratfenomén:

SCHENK JENŐ PROFESSZOR.

Az európai sajtó fogalommá pecsételte ezt a nevet és világhírű útja az üstökös fényes pályafutása.

A TANÁR MA A KONTINENS
LEGNAGYOBB ATTRAKCIÓJA.

Előadásának programja:

- Az indus szent fakírok és yogik ellesett titkai.
(Európai embernek eddig még megfejthetetlen rejtély)
- A közönség közül jelentkezzen az, aki akar,
kívánjon bármit és teljesül.
- Mondja el legtitkosabb vágyát: Nagy tehetség, zenész,
táncos, énekes, színész stb. szeretne lenni? – Utazni akar:
kocsin, autón, óceánjárón, expresszen, repülőgépen exotikus országokba?
- Szabadulni óhajt átkos szenvedélyeitől
(kártya, alkohol, dohányzás, féltékenység stb.)
- Kopasz fejére haját, ínyébe új fogat,
öregebb fiatalabbá óhajt válni?
- Nincs emberi vágy, ideál, amely a nagymester
bűvös pillantására ténnyé ne válnék!
Meg kell néhány rövid sorból értenie, hogy

SCHENK JENŐ előadása

az emberi produkálóképesség csúcspontja!

* * *

Ha igaz, ennek az irdatlan plakátnak is szerepe volt abban, hogy László László annakidején lebukott, illetve lebuktatta magát, és nyilvánosságra hozta csalásait, ha ugyan azt hozta nyilvánosságra.

Az történt ugyanis, hogy ez a professzorimitátor Schenk Jenő, ez a nemzetközi szélhámos kiszemelte magának Lászlót, mint alkalmas alanyt, akit vándorútján magával vihet. Lászlónak nem nagyon tetszett a dolog, de a felajánlott előlegnek nem tudott ellenállni. Adósa lett Schenknek. A nagyobb stílű gazember aztán válaszüte elé állította: vagy vele megy, vagy visszafizeti a pénzt, vagy leleplezi. Egyes források szerint ennek akart elébe menni László azzal, hogy végigjárta a szerkesztőségeket, és leadta a jelentést önmagáról.

Hogy végül is mi tartotta vissza a fényesnek nem ígérkező „kARRIER” elfogadásától, azt csak találgatni lehet. Mindenesetre alig valószínű, hogy erkölcsi érzéke tiltakozott, sokkal inkább virtuóz életösztöne, amely, ha nem tört rá a depresszió, az ellenkező végleten páratlan teljesítményekre képesítette. Lélektanilag a kettő édestestvér.

Lászlónak volt érzéke a nagy igazságokhoz. Az olyanfajta „igazságokhoz”, amelyek állítólag Adolf Hitlernek tulajdoníthatók, hogy tudniillik hazudni akkorát kell, hogy hihető legyen.

Bár azt is tudni illik, hogy minden hazugságnak megvan a maga közönsége, s abban a kifőzdeben, ahol Schenk Jenő a gasztronómiai tudományok doktorának számított, az ő tésztaját meg is ették. De magasabb körökben jobban kellett érteni a módját. Figyeljük meg a hajlítások lélektani finomságát, amivel Schenk Jenő jobb érzékű kollégája, dr. Kosutány István adta el magát. *Titokzatos erők, csodás esetek* című könyve valóságos példatár.

Ő aztán pontosan tudta a leckét, hogy a spiritizmus mindenekelőtt erkölcsi irányzat, nem is mulasztotta el mindenkor helyére tenni a mindenkor megfelelő szólamokat. Csorba ne essék a tisztességen, amit idézek, azt szó szerint idézem.

„Az emberiség forr, buzog, mert egy hatalmas új fordulat előtt áll, amikor majd az emberi gondolkodás súlypontja az anyagról és testről a lelkiekre, a szellemiekre tevődik át!”

„Pozsonyban történt. Rendszeresen eljártam egy ú.n. spiritiszta körbe. Minden kedden pontban d.u. 6 órakor jöttünk össze. Én magam és egy gimnazista barátom voltunk csak „civilék”, a többi 5-6 igen kedves, barátságos és szeretetre méltó úr katonatiszt volt. Legnagyobb részben a pozsonyi 72-es gyalogezredből: kapitány, főhadnagy, hadnagy, tiszthelyettes egyaránt. A kísérletes összejövetelek igen komoly mederben folytak. Imával kezdtük és imával végeztük. Tréfának, komolytalanságnak nem volt szabad előfordulnia. Legnagyobb részben az ú.n. tanító előadások voltak. A médium beszélt. Igen szépen, kedvesen, szeretettel és jóindulatúan. A médium szónoki beszéd közben álló helyzetben gyakran percekig tartotta gesztikuláló kezét az égő lámpa üvegje fölött. Keze sohasem égett vagy pörkölődött meg! Egyszer beszéd közben arccal, csupasz kézzel nekiesett az izzásig befűtött vaskályhának. Azt hittük, tönkreégeti magát! Mosolyogva kelt fel szokásos transzállapotában. Semmi baja nem történt.”

(A csodálatos eset funkciója: az ügy hitelének lélektani megalapozása. A szerző csak e gondos előkészület után tér át önmagára.)

„Egy alkalommal – mert időnként szabad volt egyéni kérdéseket is feltenni – azt kérdeztem, vajjon tíz év múlva hol és milyen körülmények között leszek! »Tíz év múlva – volt a válasz – Budapesten leszel és orvosi gyakorlatot fogsz folytatni!«

Akkor én még polgári hivatás formájában hegedűművészi pályára készültem. Napi 8-10 órát hegedültem. Bartók Béla osztálytársam volt, a muzsikuspartnerem, a már akkor ismert művész Dohnányi Ernő két osztállyal járt fölöttem, engem pedig teljesen lefoglalt a zene iránti láz és lelkesedés!

És mégis! Tíz év múlva budapesti lakos lettem és letelepedve orvosi gyakorlatot folytattam!”

(A két szellemi tekintély nevének mintegy mellékes megemlítése valóban a rafinált önadminisztráció iskolapéldája, a tudatalattira ható reklámtechnika mesterfogása. Ilyenkor suhan át az olvasó lelkén a megfoghatatlan érzés: húha! – miközben Bartóknak és Dohnányinak a dologhoz az égvilágon semmi köze sincsen.)

„1896-ban elsőéves orvos voltam Kolozsvárott. Szüleim még Pozsonyban laktak. Nagyon vágytam haza, Pozsonyba. Bútorozott szobámat, mint afféle takarékos és jó beosztású

fiatalember, december 15-ére már előre felmondtam. Igen ám, de egyetemi rendelet van, amely megtiltja, hogy az egyetemi hallgató december 23-a előtt aláírást írjon lecke-könyvére!

De hát vagy van okkultizmus és médiumizmus vagy nincs! Elő a médiumisztikus írással! Hamarosan felteszem kérdésemet a láthatatlan világhoz intézve:

– Itt vagy?

»Igen!« – volt a felelet.

– Tudod-e, hogy holnap itt kell hagynom bútorozott szobámat? Nagyon szeretnék hazamenni Pozsonyba! Lehetséges?!

»Ha akarsz, elindulhatsz!«

– Mikor?

»Tizennyolcadikán!« – volt a válasz.

– Az későn van! Nekem 15-én kell utaznom!

»Utazhatsz 15-én is!«

– Az lehetetlen! Rendelet van rája, hogy 23-a előtt nincs lecke-könyvalírás!

»Azért elutazhatsz! Kérj engedélyt a rektortól!«

És ekkor a legnagyobb ámulatomra részletes útbaigazítást kapok, hogy mit mondjak az egyetemi rektornak. Ez pontosan bekövetkezett, az engedélyt megkaptam, tanáraink szó szerint mondták azon szavakat, amelyeket előző napon a médiumisztikus írásban kaptam.

Folytattam a kérdést:

– Szerencsésen fogok hazaérkezni?

»Igen!«

– Nem lesz semmi úti kellemetlenségem?

»Vigyázz, mert egy zsebtolvajjal fogsz utazni!«

– Történik valami bajom vagy károm?

»Nem! Melletted leszek!«

Próbáljunk meg a szerző ívén szárnyalni, értsük meg, hogy „az emberiség forr, buzog, mert egy hatalmas fordulat előtt áll, amikor majd az emberi gondolkodás az anyagról és testről a lelkiekre, a szellemiekre helyeződik át!” Értsünk szót: az anyagról. Nem az anyagiakról! Úgyhogy ha van igazság, akkor annak más dolga sem lehet, mint hogy egy Kosutány István nevű zenei talentumnak tollba mondja azokat a hazugságokat, amelyekkel rést támaszthat a medikusok zord iskolarendjén, pénztárcáját is ortalomba véve az illetéktelenekkel szemben. A vagyon- és érdekvédelem bizonyos tekintetben mindenestre sikeresnek bizonyult: ez a könyv, amely 1944-ben látott napvilágot, a háborús könyvkiadás egyik legkeresettebb olvasmánya lett. A Széchényi Könyvtár példányát is salátává lazította a gyakori forgatás, jelenleg fénymásolva, vörös kötésben, szabad polcon áll az érdeklődők rendelkezésére.

Méltatlan ennyi indulatot pazarolni az efféle erkölcsi alultápláltságra? Általában igaz. De jó, ha érzékeljük: bizonyos körülmények között a próféciahígítás, ha leve belekerül egy eszmeáramlatba, micsoda tömeges fertőzés vívőanyagává válhat.

Emlékezzünk a megjelenés dátumára: 1944, aztán gyanútlanul kezdjük olvasni ezt a kedves és különösséggel lebilincselő kis történetet:

„I. Vilmos császár még trónörökös korában, egy hadjárat alkalmából szembekerült egy cigányleánnyal. Ez 1849-ben történt. A bevált jóslatairól híres cigánylányt saját jövője felől kérdezte ki.

A leány utasítására leírta a folyó 1849. évszámot akként, hogy az utolsó számjegy alá az évszám számai egyenként következzenek, s az így összeadott számokat egy, a középén vont merőleges vonallal válassza ketté! Tehát:

1849 Magyarázat: A nyert évszám lesz a császárrá való proklamáltatás esztendeje: 1871.

1	A merőlegestől balra levő szám adja a napot, s jobbra a legkisebb szám a hónapot,
8	tehát január 18-át! – És valóban a császárrá proklamáltatás 1871. január 18.-án
4	történt!
9	
1871	

A trónörökös tovább is érdeklődött! Mire a lány utasítására a nyert évszámot az előbbihez hasonlólag kezelte, s hozzáfűzte a magyarázatot is:

1871 A nyert évszám 1888, jelzi a trónörökös halála évét; a függélyestől balraeső

1	számok összege $1+8=9$ adja az elhalálozás napját, viszont a jobb szélső legkisebb
8	számok összege $1+1+1=3$ az elhalálozás hónapját tünteti fel.
7	A trónörökös, már mint császár, 1888. március 9-én halt meg!
1	
1888	

További kérdésre ezen számnak újabb hasonló kezelésére szólította fel a trónörököst.

1888 Magyarázata szerint a kapott évszám adja azon időpontot, midőn a német

1	császárság külső hatalmának és fényének csúcspontját éri el. Az alsó két baloldali
8	szám összege $1+9=10$ adja a megfelelő hónapot, míg a felső évszám két baloldali
8	száma 18 adja a kérdéses dátum napját.
8	
1913	

1913. október 18-án volt Lipcsében a „Népek csatája” emlékműnek az ünnepélyes leleplezése, mely valóban a császári Németország utolsó nagy és reprezentatív megnyilvánulása volt!

Add össze – folytatta a cigánylány – a nyert 1913 évszámot! Akkor megkapod a császárság bukásának kezdő időpontját!

1914-ben tört ki a nagy megpróbáltatásokat hozott első világháború!

A trónörökös most a háború végére kíváncsi!

Az előző két évszámból emeld ki a 2-2 baloldali számjegyet, s helyezd egymás mellé!

1918-at kapod, s mellette van a szerencsétlen 13-as szám, mely nem hoz szerencsét országodra ezen esztendőben! – szólta a leány.

Tudjuk, hogy 1918 Németország szomorú időszakát hozta magával!

1871 Még nincs befejezve! – kiált a leány. – Helyezd az eddigi három évszámot egymás
1888 alá, adjad azokat össze! A baloldali két számnak $5+6=11$ a hónapot, a jobboldali
1913 két szám $7+2=9$ a napot jelzi, mikor a császárság felborul!
5672

És valóban 1918. november 9-én tört ki a forradalom, mely úgy a német császárságot, mint a Monarchiát is romba döntötte!

És mikor áll újból lábra Németország? – kérdi a trónörökös.

1913 „Írd fel az előbbi 1913-as számot és tégy vele úgy, mint ahogyan eddig tetted!” –

1	bíztatja a leány a trónörököst. Majd tovább magyaráz: „A baloldali két
9	számjegyek összege $1+9=10$ adja a napot, a jobboldali három legkisebb szám
1	összege $1+1+1=3$ 1927. március 10.

3

1927

Igen! Németország csillaga ezidőben már erősen felkelőben volt, rohamosan közeledtek az erőkifejlés további sikeres dátumai!

Írd fel ezt a számot mégegyszer! – szölt a leány, s kezeld ezt is úgy, mint az eddigieket, akkor megkapod

1927 az időt, amikor Németországnak újból nagy időszaka fog bekövetkezni!
 1 A baloldali két szám (19 vagy $1+9=10$) adja a kérdéses napot, a jobboldali három
 9 legkisebb szám $2+1+2=5$ (május) adja a hónapnak a nevét, amikor ez meg fog
 2 történni! Tehát: 1946 május hó 10-e vagy 19-e!
 7
 1946

Adja Isten, hogy mindannyian boldog békeességben érhesük meg ezt a napot!!”

Titokzatos erők, csodás esetek a hitleri Németország propagandagépezetének önkéntes szolgálatában. Nem mondanám, hogy spiritisztikus, mert a spiritizmusnak lehetnek eget verő tévedései és melléfogásai, de tudatos immoralitáson sohasem lehet rajtakapni. A tiszta spiritizmus soha, semmilyen formában nem állott hatalmi törekvések vagy öncélú ügyeskedések szolgálatában.

A mozgalom legtekintélyesebb európai hirdetője és ideológiai megalapozója, Allan Kardec – természetesen a maga hite szerint fogalmazva – a legélesebben kikelt minden efféle garázdálkodás ellen. „Erősen tévedne az – írja fő művében, a *Szellemek könyvében* –, aki azt hinné, hogy a szellem-segítségék affélék, s olyan értékűek, mint a jövőmondások. Az ilyen irányú tevékenységtől komoly szellemek a legnagyobb mértékben tartózkodnak, s éppen ezért, akik ilyen célból akarnak szellemjelenségeket előidézni, azoktól komoly szellemek tartózkodni fognak. Könnyelmű, tréfára hajló szellemek minden feltett kérdésre választ adnak, mindent előre megjósolnak, amit csak akarunk, anélkül, hogy az igazsággal a legkevésbé is törődjenek, és kárörömet szerez nekik, ha az ilyen hiszékeny embereket tévútra vezethetik. Éppen ezért fontos az is, hogy komolyan mérlegeljünk és tisztában legyünk azzal, hogy a jelentkező szellemekhez milyen kérdéseket és milyen formában intézhetünk. Általában egyebet, mint valamelyes erkölcsi támogatást a szellemtől sem várhatunk. A könnyelmű és rosszindulatú szellemek, melyek körülvesznek bennünket, először is azzal árthatnak, hogy megcsalnak és félrevezetnek bennünket, másodsor azzal, hogy ezen szellemek befolyása alá kerülünk, akik aztán rosszindulatú tanácsaikkal már itt a Földön is temérdek kellemetlenséget okozhatnak, és végül harmadszor azzal, hogy földi életünkben megfosztanak később előnyünkre szóló ismeretektől, melyeket a spiritizmus segítségével elsajátíthattunk volna. Vegyük tudomásul, hogy a szellemi megnyilatkozások nem anyagi érdekeink támogatására szolgálnak. Hasznuk várható erkölcsi előnyökben nyilvánul meg.”

Tisztelettel kérem az olvasót: vegye a fáradságot és olvassa el újra ezt a nem túl terjedelmes idézetet, egyetlen kifejezés megváltoztatásával. A szellem helyett, amely amúgy is több értelmű, álljon ez a két szó: belső meggyőződés. És akkor Allan Kardec szavai nyomán talán érthető, hogy a spiritizmussal való ismerkedés szellemi kalandjába miért óvakodom a rejtőzködő, ezért nehezebben kiismerhető okkultizmust is belekeverni. A tisztas megítéléshez tisztán kell látnunk, hogy amikor elképzelünk egy spiritiszta kört, amint egymás szavába vágva próbálják magukhoz kaparintani a túlvilági erők praktikusabbnál praktikusabb értesüléseit, valójában nem spiritisztákat, hanem – önkényes szóhasználattal élve – konyhaokkultistákat idézünk magunk elé, s az így alkotott véleményünk is ezeket illeti. Még akkor is, ha maguk a

spiritiszták sohasem vontak határt okkultizmus és spiritizmus közé. Pedig jó okuk volna (lett volna) megtenni. Mert ha az életrealóság annyira jellemezné őket, mint a hiszékenység vagy a vállalásra való örök készenlét, tudhatnák, hogy közöttük éppen az okkultisták a legéletrealóbbak, az intuitív érdekesember magabiztosságával ők csapják a legzajosabb és leglátványosabb csinnadrattát, a kör fölé ők emelnek cirkuszsátrat, melyet a haszon bezsebelésével lebontanak, továbbállnak, miközben a spiritiszta megmarad a kör közepén bohócnak, Isten szabad ege alatt.

*Mielőtt magadhoz nyúlsz,
moss kezet, fiam.*

A *spiritizmus öntudatlan érdeme*, hogy vállalva köznevetséget és idétlen gúnyolást, mérlegelés nélkül tette közszemlére az emberi lélek legbensőbb megnyilvánulásait, melyek zavart keltenek ugyan a tudatműködés társadalmilag hitelesített rendjében, de semmilyen porondmester semmiféle vasseprűvel nem tudja őket nyomtalanul eltüntetni. Barátkozzunk meg a gondolattal: a tudatalatti működéseket is figyelembe vevő modern lélektan mindezideig nem vetett számot azzal, hogy mire jutott volna a spiritizmus – előzőleg a mesmerizmus és a szomnambulizmus – magamutogatása nélkül.

Elékezzünk: Mesmer bécsi orvos a múlt század elején üldöztetései elől Párizsba menekült, ahol aztán a delejezve gyógyítás gyakorlatát és elméletét kiteljesítette. Az ő módszerét fejlesztette tovább Chastenot de Puységur strassbourgi orvos, felfedezve, hogy egyes személyek, különösen a női nemből, mesterséges úton szomnambul állapotba hozhatók. Ez a mesterségesen létrehozott alvajárás annyiban megegyezik a spontán holdkórosság állapotával, hogy az alany számára ugyanúgy megszűnik létezni a külvilág, érzéketlenné válik csaknem valamennyi ingerre, és szinte minden pszichés energiája egyféle teljesítményre irányul. A lényeges különbség: a mesterséges, egyfajta hipnózissal keltett szomnambul állapot esetén a médium (nyugodtan nevezhetjük így a szomnambulát), pszichés energiája bizonyos mértékig vezetőjének szolgálatára áll, annak befolyása alatt működik. A korabeli szakirodalom teli van ezeknek az ébrenalvóknak a „legcsodálatosabb” eseteivel: csukott könyvekből olvasnak, messze érzékelnek térben és időben, látják saját szervezetük állapotát, testműködésüket, betegségük okát, helyét, gyógymódját stb. Nyilvánvaló, hogy egy orvos számára, aki okkult praxisra adja a fejét, ez utóbbi tulajdonság válik javára, hasznára.

Az is nyilvánvaló, hogy minden olyan orvos, aki kalandorságnak minősíti a hagyományos útról való ilyen széles ívű letérést, a legdühödtebben fog kikelni ellene és fogja védeni a szentesített gyakorlatot. Ez történt de Puységur (és követői) esetében is; működése kontinentális vitákat keltett, a két tábor termelte a szakirodalmat, melynek megjelent nyomtatványait hamarosan tízezerre becsülték a téma írástudói. A mi okfejtésünk szempontjából a lényeg: Mesmer és Puységur tevékenysége felkeltette mind a korabeli orvosi gyakorlat, mind pedig az okkultizmushoz vonzódók figyelmét (a kettő olykor találkozott is, mint pl. a mi Grünhut doktorunk esetében). Az események felhívták a figyelmet arra, hogy léteznek olyan rendkívüli, de mégsem kóros tudatállapotok, amelyek az embernek addig nem ismert, vagy félreismert képességeit, pszichés tulajdonságait felszínre juttatják. Az egyik oldalon megfigyelhető a pszichikai kutatásoknak – kivált a hipnózisra, a tudat rejtett formáira és az álom természettanára irányuló – elementáris lendülete, minthogy a szomnambulizmus első nekifutásra ezekkel a kérdésekkel kapcsolódott össze a természettudomány előtt; a másik oldalon pedig érzékelhető a szellembúvárlat áradata, a szomnambul jelenségeket túlvilági intelligenciák közreműködésére vezetve vissza. Így történhetett, hogy amikor egy másik bécsi orvos, Sigmund Freud több mint fél évszázaddal Mesmer után szintén Franciaországba érkezett, hogy Charcot párizsi klinikáján a gyermekkori agybénulásokkal és a pszichoneurológiával ismerkedjék, a gall kakas már évtizedek óta a tudatalatti még ki nem csírázott magvait kapigálta. Csak éppen nem tudományos felkészültséggel.

Azok a francia tudósok, akik a médiumi jelenségekre felfigyeltek, pl. a Nobel-díjas Charles Richet, a Sorbonne professzora, vagy Camille Flammarion, a neves csillagász és mások, nagy eltökéltséggel nekiláttak a jelenségek vizsgálati módszereinek kidolgozásához,

különös tekintettel a bizonyításra, hiszen számukra ekkor nem az összefüggések feltárása volt az elsődleges, hanem a puszta tények, a jelenségek valódiságának elfogatatása a hivatalos tudománnyal.

Allan Kardecnak, a spiritizmus első Európai apostolának (nem vallásalapítójának, mert minden szándéka szerint a krisztusi tanokat szolgálva óhajtotta tevékenységét kifejteni) nem sok fejtörést okozott sem az akadémia, sem az egyház. Ő belemártózott a gyakorlatba. A gyakorlat pedig – mert lelkiismeretes megfigyelő volt – megmutatta, hogy bár a médiumi állapot, a transz egyáltalán nem kóros állapot, kivételessége, rendhagyósága, a szokott normáktól való feltűnő különválása miatt a médium nagy valószínűséggel előbb-utóbb mégis személyiségi problémákkal találja magát szemben, ami aztán valóban kóros elváltozásokhoz, betegségekhez vezethet. Védelmükre – a *Szellemek könyve* után – megírta a *Médiumok könyvét*, amelyben – természetesen saját világtképének és tapasztalatainak megfelelően – fölvezette az analitikus pszichoterápia spiritiszta alapjait. Persze ő maga véletlenül sem használta ezt a kifejezést. Idézem:

„Egyik legjellegzetesebb zátonya a médiumitásnak az a körülzárttság, amikor a szellemek hamis nevek alatt a médium köré sereglenek, és érintkezését más szellemekkel megakadályozzák ... A körülzárttságnak három fő foka különböztethető meg: az egyszerű körülzárttság, továbbá a fascinatío (vagy megbűvölés) és a subjugatío (vagy megszállottság). Az első esetben a médium maga is tisztában van vele, hogy nem kap semmi jót. Nem táplál a szellem természete iránt – aki kemény makacssággal jelentkezik – semmiféle illúziót, maga is szabadulni szeretne tőle. Az ilyen eset egyáltalán nem bír fontossággal, nem jelent némi kellemetlenségnél egyebet, amitől a médium abban a pillanatban megszabadul, amint az írást abbahagyja. A szellem utoljára belefárad az erőszakoskodásba, s ha meghallgatást nem talál, végül is visszavonul.

A megbűvölés sokkal komolyabb, mint az előbbi, minthogy a médium teljesen és állandóan illúziós állapotban van. A szellem, amely őt hatalmában tartja, ítélőképességét ezáltal teljesen befolyásolja, úgyhogy a nyert nyilatkozatokat, bármily értéktelenek és jelentéktelenek legyenek is azok, mint valamely magas értékű és mély értelmű kijelentéseket fogadja.

Ezen állapotok felismerésére szolgáló tünetek közül a legszembeűnőbb az, hogy a médium mértéktelenül érzékeny mindarra, amit általa a szellem kinyilatkozik, csak azt tartja jónak, helyesnek és követendőnek, és semmiféle kritikát vagy kételkedést el nem fogad, sőt, annyira azonosítja magát a nyilatkozókkal, hogy képes legjobb barátait is halálosan meggyűlölni, ha azok kételkednek a nyilatkozatban. Egyben féltékenységet érez minden más médium iránt, kinek megnyilatkozásait talán kedvezőbb véleménnyel fogadták. Az ilyen médiumok mindenütt és mindig vezető szerepet akarnak játszani, s mint csalhatatlan és kritikát nem tűrő vezető közvetítők megvetéssel fordulnak el azon spiritiszta köröktől, amelyekben első médiumként, mintegy primadonnaként nem szerepelhetnek. Végeredményben az ilyen médium olyan jobbagyi viszonyba került szellemével, hogy a leghetlenebb és legneveltségebb helyzetbe juthat.

A subjugatío, amelyet azelőtt megszálltságnak neveztek, fizikai kényszerűség, melyet mindenkor a rosszindulatú szellemek gyakorolnak, és oly fokig terjedhet, hogy a szabad akaratot teljesen megbénítja. Gyakori esetben nem egyéb ez, mint egyszerű kellemetlen érzés, de gyakran meghatározott és ráparancsolt mozgásban, tevékenységben, kiabálásban, összefüggés nélküli vagy sértő szavakban nyilvánul meg, melyek az illetőre nézve csak neveltségek, anélkül, hogy azokat bántónak találná.

Ezen állapot különbözik a patológikus szellemi betegségektől, mert hiszen organikus elváltozások nincsenek jelen. Az okoknak, amelyekből a tünetek keletkezhetnek, éppen ezen eltérései teszik szükségessé azt, hogy ezeknek megfelelően a gyógy mód is másféle legyen. Mert

ha ilyen esetben is a szokásos hideg zuhany és egyéb testi gyógykezelések vétetnek igénybe, úgy a végeredmény csakugyan az lehet, hogy tényleg szellemi betegség fejlődik ki ott, ahol tulajdonképpen csak morális ok volt az előidéző.

Tényleges elmebajnál mindenkor belső ok forog fenn. Ezért, ha csak lehetséges, a szervezetet kell eredeti ép állapotba hozni. A megszállottságnál a rohamokat külső körülmények okozzák. A beteget a láthatatlan ellenségtől kell megszabadítani, s ez nem azáltal történik, hogy valamely orvosságot használunk, hanem hogy megfelelő morális erőt helyezünk vele szemben. Természetes, hogy az ókorban, valamint az utóbbi időben is gyakorolt „ördögűzés” (exorcizmus) soha valamely tényleges eredményt nem hozott, sőt, gyakran ahelyett, hogy javítottak volna az illető állapotán, inkább még súlyosbították. Minthogy a spiritizmus ezen kóros állapot valódi okát feltárja, egyedül képes arra is, hogy a leküzdéséhez szükséges eszközöket szolgáltatson. Bizonyos mértékig szükséges, hogy a zsarnokoskodó szellemeknek erkölcsi nevelését kiegészítsük. Helyesen felhasznált és alkalmazott tanácsok által lehet megjavítani őket és rosszakaratú tevékenységeiktől eltéríteni. Ezáltal a beteget is megszabadítjuk tőlük.

Előfordulhat, hogy a környéken sok megszálló kedvű szellem létezik, úgy ezen rohamok epidemia-szerű jelleget öltenek, miként az Krisztus idején Palesztinában megtörtént. Hatalmas erkölcsi felsőbb erő kellett ahhoz, hogy ezen „demon”-okat, ahogy az evangéliumosok nevezték, legyőzzék, és áldozataik nyugalmát visszaszerezzék.

Fontos körülmény az is, hogy a körülzártág független attól, hogy mely speciális formában nyilvánul meg, a médiumitástól teljesen független valami, és hogy a legkülönbözőbb fokon nagy számban előfordul olyan egyéneknél is, akik spiritizmusról esetleg egész életükben egyetlen szót sem hallottak. S ez érthető is. Minthogy a szellemek minden időben léteztek, így magától értetődő, hogy minden időben befolyást is gyakoroltak. A médiumitás egyáltalán nem ok, hanem egy mód, ahogy ezen befolyás megnyilatkozik. Ezek szerint a legnagyobb határozottsággal állíthatjuk, hogy minden megszállt médium bizonyos formában az élet közönséges viszonyai között is érezhette ezt a befolyást, és hogy ezen befolyás médiumitás hiánya folytán valamely egyéb formában nyilvánult meg.

Ilyenek azok a titkos betegségek, amelyekkel szemben mindennemű orvosi segítség eredménytelen. A médiumitás esetén a rosszindulatú lény elárulja jelenlétét, médiumitás nélkül elrejtőzött ellenség marad, akivel szemben nem védekezhetünk.”

Tegyük félre egy pillanatra a felvilágosult ember belénknevelt irtózatát a misztika iránt, kíséreljük meg egy fuvallatnyi játékot. Mindössze csak annyit kell tennünk, hasonlóan a korábbi példához, hogy Allan Kardec iménti szövegét újraolvassuk, a spiritiszta szóhasználat helyén megfelelő pszichológiai kifejezéseket beillesztve. Felejtsük el ezt a szót: szellem, mondjunk helyette rejtett, elzárt, elfojtott tudattartalmat, tudatformát. Legyen a médium sajátosan túlérzékeny, szenzitív alkatú személy, például előadóművész, a médiumitás pedig: egyfajta önhipnózisra való képesség, mely által a szenzitív személy rejtett tudatformái külső segítség nélkül a felszínre kerülhetnek a képzettársítás öntudatlanul szabad áramában. Ezekkel az átigazításokkal megdöbbenve tapasztalhatjuk a kísérleties hasonlóságot Allan Kardec tanítása és a freudi beszélgetve kúrálás, végeredményben a pszichoanalízis módszerének főbb vonalai között.

Allan Kardec könyve 1861-ben látott napvilágot Párizsban. Freud egy franciául közzétett írásában 1896-ban használja először a pszichoanalízis kifejezést, magát az elméletet 1905-ben kezdi körvonalazni. Az első európai ember, Kolumbusz, 1492-ben jutott el a túlsó kontinensre. Meggyőződése volt, hogy Indiában jár. Alig egy évtized múlva Amerigo Vespucci felfedezte Amerikát.

A szennyes tudatalatti freudi felfogása egy rendkívül érzékletes példában válik megfoghatóvá, melyet az iskolateremtő lélektudós maga szolgáltatott 1909-es amerikai

előadássorozata alkalmával. Így szólt a worcesteri Clark Universityn egybegyűlt hallgatóságához:

„Tegyük fel, hogy ebben a teremben a hallgatóság között – amelynek példászerű nyugalma és figyelmét nem győzöm eléggé dicsérni – akad olyan egyén, akinek a viselkedése zavarólag hat, s aki neveletlen vihogásával, fecsegésével, csoszogásával eltereli a figyelmet a kitűzött feladattól. Erre én kijelentem, hogy így nem folytathatom tovább előadásomat, mire Önök közül néhány erőteljes férfi felemelkedik, és a csendzavarót rövid küzdelem után kituszkolja az ajtón. A zavart ezzel elfojtottuk. Hogy pedig meg ne ismétlődhessék és a kidobott ember ne tudjon újra a terembe tolakodni, azok az urak, akik akaratomat tetté változtatták, az ajtó elé tolják székiüket és odatelepedve az ellenállást képviselik, miután így az »elfojtást« végrehajtották. Ha Önök még hozzá ezt a termet megteszik »tudatnak«, az ajtón kívüli helyiséget pedig »tudattalannak«, elég találó képét alkotják az elfojtás folyamatának.”

Világos a képlet: a személyiséget képviselő pszichének van egy tartománya, amelyben a tudatelemek legális, társadalmilag jóváhagyott tevékenysége folyik, és van egy tartománya, amolyan gyűjtőfogház szereppel, ahova a tudat – melyet a példában Freud képviselt – a nem kívánt elemeket elzárhatja, és egyben jóváhagyólag gondoskodik a végleges kiközösítésről. Szögezzük le: a külső helyiségnek már eleve adottnak kell lennie, a kitoloncolás csak így mehet végbe ilyen egyszerűséggel, különben az előadást, a tudat zavartalan működését, végzetes veszély fenyegetné. Ha a Freud által említett néhány markos legénynek nem lett volna hova kitoloncolni a rendbontót, gyorsan nekilátnak a már meglévő helyiségből, az előadóteremből elkülöníteni egy alkalmas területet, ami meglehetősen kilátástalan és kivárthatatlan vállalkozás az adott esetben. Persze lehetne találni lényegesen gyorsabb, noha kevésbé humánus megoldást is: lefogni a fickót, megkötni, betömni a száját, esetleg kőbaltával fejbe kólintani és félredobni a sarokba az előadás végéig, ami – ha elfogadjuk a példát – életünk végéig tart, hiszen tudatunk addig működik – több-kevesebb megszakítással. Így azonban a nem kívánt elem jelen marad a tudat tartományában, és el lehet képzelni, az efféle jelenlét hogyan hatna mind a hallgatóság figyelmére és kedélyállapotára, mind pedig az előadás színvonalára. El kell fogadnunk, mint a példából adódó logikus feltevést, hogy ha létezik tudatalatti tartomány, akkor az már korábban létezett, semhogy a tudatnak a társadalmi konfliktusok következtében személtlerakó helyre lett volna szüksége. Ha pedig korábban létezett, akkor történetileg kellett kialakulnia, a törzsfelődés folyamán.

De játsszunk még egy kicsit a példával.

Freud nem győzte eléggé dicsérni a hallgatóság példászerű nyugalma és figyelmét, azaz odaadó részvételét a tudattevékenységben. Teljesen érthető, hiszen előadását jó előre meghirdették, s azok jöttek el rá, akiket valamilyen okból érdekelték a nézetei a tudatalattiról és a pszichoanalízisről. Tehát előre válogatott társaság dicséretes együttműködéséről van szó: a válogatást a vonzerő végezte el. Úgy is mondhatnánk, már az előadás előtt létezett egy eszmei erő, amely eleve garantálta a rendet, s melyet csak kivételes esetben (a gyakorlatban itt nem volt ilyen) bonthatott volna meg valami rendkívüli körülmény. Ám ha mindezek ellenére elhisszük Freudnak, hogy hasonlata elég találó képét adja az elfojtásos tudattalannak, és megtesszük a termet tudatnak, az ajtón kívüli helyiséget pedig tudattalannak, akkor fel kell tennünk a kérdést: honnan jött össze az a válogatott társaság irányított érdeklődésével?

Freud messze túl járt Crookes formákhoz kötött, letapogatásos megismerési és fogalomalkotási módszerén. Ő már pontosan érezte, hogy bármilyen kiragadott jelenségről legyen is szó, mögötte a lényeg csak összefüggéseiben ragadható meg, s mivel az összefüggés szétágazó szálai mindig a végtelenségbe vezetnek, a lényegét még hozzávetőlegesen is csak képekben, jelentésátvitellel lehet kifejezni. Az elfojtásos tudatalattinak nem a formáját, hanem

a lényegét akarta érzékeltetni a terem-hasonlattal, ám éppen az érzékeltetés kedvéért olyan egyszerű hasonlatot választott, amely mint kép alkalmatlan volt a lényeg kifejezésére.

A baj csak az, hogy Freudot kielégítette ez az elégtelen hasonlat, mert neki valóban meggyőződése volt, pontosabban hinni akarta, hogy a tudatalatti a tudat terméke, nem pedig fordítva. Egy teljes világnézeti rendet kellett volna felforgatnia ahhoz, hogy hinni tudja: valamiféle tudatállapotnak és tudattartománynak léteznie kellett már az emberre jellemző fogalmi tudat, a külső megismerés emlékeit rendezgető racionális elme kialakulása előtt is. Meg kellett volna barátkoznia azzal a gondolattal, hogy az ember, s általában az élőlények nem csupán kívülről szerezhetnek tudást, érzékszerveik által, hanem valamilyen formában magunkban hordozunk öröklött ismereteket, mint vonzalmakat és programokat. Hasonlóképpen, miként hallgatói őt vonzották Amerikába, ő pedig hallgatóit az előadásra.

Freud a végsőkig tartózkodott világgépének ilyenfajta korrigálásától, mely valójában azt jelentette volna számára, hogy rendszerének felépítését kezdheti a legelejéről. Inkább meggyőződését igazította világnézeti előképéhez, és az így kialakult meggyőződést ki is elégíthette egy icipici továbbgondolással elégtelennek bizonyuló hasonlattal.

Az a behatárolt gondolkodásmód, amely előre kitűzött célokat követve feláldozza a legalapvetőbb logikai sarkigazságot, hogy minden dolog azonos önmagával, de csakis önmagával azonos, a hasonlóság csábításának engedve látszólag gyorsan célhoz érhet, de viharos igyekezetének tragédiája az örökös kielégületlenség, mert felismerései helyi érvényűek, igazságai gyorsan hervadók.

Freudnak ördögi célirányossággal sikerült az orvosi gyakorlat vitorlájába fogni a lélekkutatás új fejezeteinek tizenkilencedik századi előszelét, de a lényeghez: egyén és világmindenség viszonyának feltárásához ilyen egyszerűen nem lehet eljutni. Ha az egyént, a világ élő részes-alkotóját kiragadjuk a totalitáshoz való viszonyából, a világot képező és képző alany tárgyá egyszerűsödik szemünkben, elfedve előlünk mind a világot, mind önmagát.

Alighanem úgy lehet, hogy ha igazán magunkba akarunk látni, mindenekelőtt a tárgyasult embert kell elmozdítanunk szemünk elől.

*Szóval se többet,
mint ami van.
Kevés?
Na és!*

Egyszerűen nem fér az ember fejébe, hogy mi minden belefér az ember fejébe! E kötet anyagának gyűjtése közben többek között felkerestem egy fiatal pszichológusnőt is, az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet munkatársát. Illusztrációkra lett volna szükségem annak bizonyítására, hogy egyazon ember, ha elmebeteg is, micsoda különböző színvonalon képes alkotni úgynevezett rossz, illetve jó állapotban, mondjuk képeket vagy szobrokat, de bármi mást. Az elmebetegség ugyanis nem olyan, mint a tüdőgyulladás, hogy miután megkapja az ember, egyfolytában benne van a gyógyulásig. Itt különböző állapotok váltogatják egymást, s nyilvánvaló: ha jobban van valaki, jobb a teljesítőképessége, és fordítva. A munkaterápiás intézetek számtalan nagy tehetségű, de elmebeteg művész alkotását őrzik, melyek mind kompozíciójukban, megtervezettségükben, mind kivitelezésükben nem csupán egy múló közérzet lenyomatai, hanem a nagyszabású tervhez való folyamatos igazodás, tehát hosszan tartó rendezett elmetevékenység hiteles dokumentumai is. Ha egy ilyen műalkotásra nézünk, és felfedezzük is rajta a betegség élményének nyomait, magát a műalkotást mégsem láthatjuk lázálmos vízióknak. Azt is mondhatnánk: egy lázálmos víziót műalkotásban kifejezni csak magas fokon rendezett elmetevékenységgel lehetséges. (A színházi szakma ezt sokkal egyszerűbben érzékelteti. A színész azt mondja: részeget játszani részegen nem lehet.)

Mindennek e könyv szempontjából azért van jelentősége, mert a spiritizmust szőnyeg alá seprők szeretik úgy feltűntetni a dolgot, mintha a médiumi jelenségek és megnyilvánulások azonosak volnának a hiszteroid és skizoid elmebetegek zavaros, torz, kusza vízióival és hallucinációival.

A mai elmekörtan – amennyiben feladatának tekinti, hogy állást foglaljon a parapszichológia valamely kérdésében – ezt a nyilvánvalóan tarthatatlan előítéletet már régen feladta, úgyhogy fölösleges is bizonyítási eljárásokba bocsátkozni. De nem tudok megrendülés nélkül visszagondolni a pszichológusnő áthatóan tiszta tekintetére, mint így fogalmazott: „Én erre az ingoványos talajra semmiképp sem akarok rálépni. Nekem ezekre a jelenségekre bőségesen elegendő magyarázatot ad a metakommunikáció ismerete.” – És aztán, legyűrve ellenérzését, megadott minden tőle telhető segítséget.

Az iránta, az önmagán felülemelkedő ember iránt való mélységes tiszteletem jeléül szánom el magam arra, hogy személyes élményem közreadásával próbáljam meg érzékeltetni a metakommunikáció, az öntudatlanul működő információ-kibocsátás lélektanának ide kívánckozó sajátságait.

Évekkel ezelőtt, mint egy lap munkatársa, tévéfesztiválra voltam hivatalos, de csak egy nappal a megnyitó után érkeztem meg. Kézhez kaptam egy kétágyas szállodai szoba kulcsát, s mikor benyitottam, azonnal láttam, hogy nem leszek egyedül. Szobatársam már ott töltötte az éjszakát. Hogy ki légyen az illető, fogalmam sem volt. Birtokba véve a fennmaradt helyet, s egykettőre megszabadulva motyómtól, pillanatokon belül már a társalgóban voltam, jóízű találkozások és beszélgetések reményében.

A zsúfolt helyiségben egyetlen szék volt, akarva sem tudtam volna mást választani; de miért is akartam volna. Az asztalnál két kedves kolléganóm ült egy teljesen ismeretlen, sosem látott fiatalember társaságában. A hölgyekkel örömmel üdvözöltük egymást, majd bemutatták a fiatalembert, aki annak rendje-módja szerint felállt, és megmondta a nevét. Mire én: – Majd a párnámat add vissza!

Elképzelhető a megütközés, amit ez az oda egyáltalán nem illő és látszólag minden előzmény nélkül való mondat okozott. De elképzelhetetlen az a zavar, amit gonoszkodó kis tüském társaságunk két tagjában, egy férfiban és egy nőben keltett, minthogy mindketten alaposan találva érezték magukat. Arról ugyan fogalmam sem volt, nem is lehetett, hogy távollétemben ők ketten hol töltötték az éjszakát, de amint az ifjú, eladdig sosem látott kollégát megpillantottam, már bemutatása előtt napnál világosabb volt előttem, hogy csakis ő lehet a szobatársam. Nem tarthattam magamban a szellemnek ezt a csöppnyi, gyermeteg játékát.

El tudom mondani, mert hiszen könnyű volt magamban utólag kielemezni, hogy valójában mi is történhetett.

Akár foglalkozik az ember a gondolattal, akár nem, ilyen körülmények között már eleve fejében motoszkál a kérdés: vajon kivel raktak egy szobába. Amikor megérkezik, óhatatlanul is ezzel az érdeklődéssel tekint körül, és a másik által hátrahagyott szoba ezernyi apró részlettel árulkodik. A székre dobott nadrág anyaga, szabása, színe, méretei, az ágy, ahogy kikeltek belőle, a pusztán tény, hogy valaki, ha már elvette, nem tartotta fontosnak visszatenni a párnát, (ebben az esetben kisebb gondja is nagyobb volt), ahogyan kiteszi a tisztálkodó kellékeit a fürdőszobapolcra, a márka, amelyet használ, és sorolhatnám a végletekig a semmiségeket, amelyek külön-külön magukban alig mondanak valamit, de együttesen, mint összbenyomás, ha valaki nyitott és elengedett a befogadására és feldolgozására, mérhetetlenül gazdag információval szolgálnak. Persze a folyamat egyáltalán nem, vagy csak alig tudatos. Ha a helyzetet memóriajátéknak fogom fel, és kíváncsi vagyok, mit voltam képes akaratlanul megfigyelni és megjegyezni az elém tároló képből néhány perc alatt, miközben kezem és eszem máshol járt, biztos, hogy külsőségeken kívül semmit nem tudok elmondani ismeretlen szobatársamról, az emberről, és nincs mit összekapcsolnom a valóságos személy képével, megnyilvánulásaival. Így viszont tudatos szándék nélkül is a lényegét sikerült megéreznem, s mivel ez az érzet tökéletesen egybevágott azzal az érzettel, amelyet később a valóságos személy látványa keltett bennem, hát a felismerés erejével és élményével szólalt meg bennem a hang: ő az!

Korábban is tudtuk, de a klónozási kísérletek rémisztő sikerei láttán végképp nem kételkedhetünk abban, hogy ember vagy állat egyetlen, mégpedig bármely sejtjéből reprodukálható. Biológiailag. Természetesen megfelelő ismeretek és feltételek birtokában. Nos, egyre kevesebb kételyünk lehet abban a tekintetben is, hogy egy ember személyisége szintúgy egyetlen mozdulatából, a legapróbb megnyilvánulásából reprodukálható – megfelelő ismeretek és feltételek – értsd: képességek – birtokában. Mármost ami a személyemet illeti: magamat fizikai és lelki adottságok (szenzitivitás) tekintetében valamivel a középmezőny fölé sorolom. Derékfájdalmaim elbitangodása előtt lihegve elcipeltem vállon úgy egy mázsát, lelki érzékenységem talán ennél valamivel jobb besorolást kaphat az átlagoshoz viszonyítva. Na most tudjuk, hogy a köznapi életben is jócskán akadnak, aki röhögőgörcsöt kapnának, ha kihívnám őket szkanderezni, ha pedig egy súlyemelő világbajnokság nehéz fiúira gondolok, azt mondom, ha nem látom a saját szememmel, mire képesek, nem hiszem el. És ugyanez vonatkozik a mentális képességekre is. Sőt. Ellentétben a versenyteljesítményekkel, itt a felső határ mérhetetlen. Itt a lehetőségeknek csak töredéke jut tudomásunkra, és azt is képtelenek vagyunk felfogni, vagy akár csak létezését elfogadni. Még akkor is, ha a saját szemünkkel látjuk.

Valahogy így működik a metakommunikáció és annak befogadása, legalábbis egy bizonyos területen. Csakhogy van egy bökkenő.

A metakommunikáció és a médiumitás között ugyanis nem mennyiségi, hanem minőségi különbség van. Más a lényege. Régebben úgy fogalmazták, ez az a titok, amelyet az ember sohasem fejthet meg, mert az Úristen megtartotta önmagának. De ha már a személyességnél tartunk, hadd mondjam el, hogy a magam részéről ebben az isteni titokban

egyáltalán nem hiszek. A magam részéről úgy gondolom, nemcsak hogy megismerhetők az ember rejtett képességeinek titkai, hanem egyenesen szükséges is megismerni őket.

Lehet azonban, hogy rossz nyomon járunk. Lehet, hogy eleve rossz úton indultunk el, amikor egyre inkább az egzakt természettudomány hatáskörébe utaltuk a világ megismerésének minden mozzanatát.

Camille Flammarion csillagász írja le a következő szemléletes esetet. 1900-ban, *Az ismeretlen és a lelki problémák* című könyvében:

„Egyszer jelen voltam a Tudományos Akadémia ülésén, azon a napon – mosolygok, ha eszembe jut – amelyen Du Moncel természettudós Edison fonográfját mutatta be a tudós gyülekezetnek. Mikor vége volt a bemutatásnak, a készülék szépen elrecitálta a hengerre felvett szavakat. Ekkor látni lehetett, hogy egy hajlott korú akadémikus, akinek szelleme telve volt, sőt, túlságosan telve volt klasszikus műveltségének hagyományaival, hevesen tiltakozik az újító vakmerősége ellen, rárohan Edison képviselőjére, torkon ragadja, s felkiált: »Nyomorult! Nem fog bennünket valami hasbeszélő becsapni!« Az Institut e tagját Bouillard úrnak hívták. S ez 1878. március 11-dikén történt. S ami talán még különösebb: hat hónap múlva, szeptember 30-dikán az Akadémia ülésén Bouillard becsületbeli kötelességének tartotta kijelenteni, hogy érett megfontolás és komoly vizsgálat után abban a meggyőződésben van, hogy nem Edison készüléke ad hangot, hanem valami hasbeszélő, s hogy »nem lehet igaznak hinni azt, hogy valami hitvány érc helyettesíthetné az emberi hangképzés nemes készülékét.« A fonográf ő szerinte nem egyéb volt, mint akusztikai illúzió.”

A csodálatos az egészben az, hogy a tekintélyes párizsi tudósok között 1878. március 11-én lejátszódott tipikus jelenet a legtöményebb tömörítését adja a megismerés évmilliók óta tartó drámájának.

Az egyik oldalon ott vannak az új, tagadhatatlan, kézzel fogható tények, a másik oldalon egy kialakult és bevált erkölcsi rend, a maga igazságaival. S mindkét oldalnak ott a személyes képviselője.

Mi, e dráma nézői, mint már beavatottak, egy szempillantás alatt tudjuk, melyik oldalon állunk, melyik ügy megszemélyesítőjéért rágnuk le a körmünket, miközben pokolra kívánjuk az akadékoskodó másikat. Az aktuális igazságnak olyan elsőpró ereje van az általános igazsággal szemben, hogy az ütközés kimenetele nem lehet kétséges.

És mozog a fonográf, a gép, a húszadik század technikai haladásának szimbóluma. És mégis: tisztesség a legyőzöttnek. Csak egyetlen pillanatig méltassuk figyelemre az ő igazát: *„Nem lehet hinni, hogy valami hitvány érc helyettesíthetné az emberi hangképzés nemes készülékét.”*

Nem is tudom, valóban csak drámáról, s nem tragédiáról van-e szó. A tragikus hősök sajátja, hogy képtelenek túllátni a maguk igazán, s azt kizárólagos érvénnyel akarják képviselni. Mert egyfelől tény: az emberi és minden más hangot igenis lehet technikai úton rögzíteni és visszaadni, de e tény mellett igazság, hogy semmiféle fejlett machináció nem helyettesítheti az emberi hangot. Keltheti azt az illúziót, hogy helyettesíti, de nekünk, száz évvel tapasztaltabb nézőknek már van némi fogalmunk ennek az illúzióknak a veszélyeiről.

Edison képviselőjét tehát eltöltötte a haladás igazsága, Bouillard urat eltöltötte az emberi minőség iránti tisztelet igazsága, de egyiküket sem töltötte el a készség és a hajlandóság, hogy a kétféle, egyáltalán nem szemben álló rész igazságot az átfogó bölcsességben összegezze. 1878. március 11-én, a társadalmi-technikai fejlődésnek e kiválasztott fokán ez volt a szereposztás.

A napnál is világosabb, hogy Flammarion melyik szereppel azonosul. Tudós volt, haladó szellemű, telítve az élménnyel, hogy a kor, melyben élt, egyre-másra hozta meg a természettudomány magyarázatait évezredek át titokzatosnak és megfejthetetlennek tartott

természeti jelenségekre. Ez volt az a kor, amelyben a felvilágosult és haladó elme fenntartás nélkül hitte: csupán idő kérdése, hogy a világ megismerésének periódusos rendszerében minden rubrika ki legyen töltve. Hiszen a rejtély kulcsa, az energia megmaradásának elve a kezünkben van. Csak alkalmazni kell tudni. Flammarion abban a korban élt, amikor még igen kevés haladó és felvilágosult elmén suhant át a gyanú szorongató árnyéka: a természetnek létezhet olyan titkosírása is, melynek megfejtéséhez önmagában nem lesz elég az anyagnevek és atomsúlyok kereszthálózata.

Flammarion mégis ezek közé az elmék közé tartozott. Könyve végén – mely egyféle parapszichológiai esettárnak is felfogható – már itt tart: „... az álmokban és az alvajárásban a lélek ismeretlen képességei szerepelnek ... Úgy látszik, az előadott tényekből a következő eredmények ésszerűen következnek: 1. a lélek létezik, mint valóságos, a testtől független lény; 2. A tudomány előtt még ismeretlen lehetőségei vannak; 3. a távolból az érzékek közreműködése nélkül hatásokat gyakorolhat és foghat fel; a jövő már előre elő van készítve és meg van határozva az okok által, amelyek előidézik. A lélek a jövőt néha felfogja.”

Érezzük a hatalmas elrugaszkodást, és ugyanakkor a vele járó elbizonytalanodást, amely a természettudomány bizonyos hadállásainak feladásával elkerülhetetlen.

A természettudós, aki a közvetlen tapasztalás és ellenőrzés alapján növeli ismereteinek halmazát és rendszerét, keresi az archimédeszi biztos pontokat, hogy kimozdíthassa helyéből a Földet. Ki is mozdítja, időről időre áthelyezve világképének központját, a Földből a Napba, a Napból a galaxisokba s tovább. Ezek a biztos pontok adják a természettudományok hitelét és tekintélyét.

Hitel és tekintély nélkül semmiféle tudomány nem foglalhatja el hasznos helyét a társadalmi működésben. Ezért aztán a társadalomtudományok, ha így tetszik: a lélek tudományai keresik a hasonlóságot a természettudományokkal, hogy mondhassák: nekünk is van biztos talppontunk. De hát tudjuk: „ez összevissza kusza szövevénybe, társadalmunkba elme kell, nagy fényben, mely igazodni magára mutat”. A nagy elmének nem kiterjedés nélküli központja van, hanem fényköre, számtalan ponttal.

Aki a lélek bűvárlatára adja a fejét, ne kacsintgasson a természettudományok „sziklaszilárd” támpontjai felé. Mindenekelőtt erkölcsi bátorságra van szüksége, hogy elengedhesse a biztos kapaszkodókat, noha szem elől sohasem szabad tévesztenie őket. A természettudós fogódzói a tapasztalati tényekből alkotott tézisek. A társadalomtudós fogódzói a tapasztalati tényekből és a hozzájuk párosuló sejtésekből, megérzésekből alkotott feltételezések, a hipotézisek. Az a társadalomtudós, aki tézisekhez ragaszkodik, minden felfedezését ezekhez fogja igazítani, s nem pedig az ő felfedezései fogják a téziseket újrafogalmazni.

Ha tehát a lélek rejtelseit fürkészsze minden ismeretlen jelenséget a már ismert tényekre akarok visszavezetni, nem teszek többet pusztá belemagyarázatásnál. S ha végképp nem bírok valamivel, még mindig ott van a tekintélymentés legősibb eszköze: letagadom a csillagot az égről.

Király József mindössze ennyit és így tart szükségesnek megjegyezni a spiritizmus aduászáról, Leonóra E. Piperről a *Mi a spiritizmus?* c. könyve különböző részeiben elszórva:

„Mindamellettt azonban beszélnek olyan látnokságról, mint pl. a bostoni médium, Piper asszonyé, aki állítólag olyan tényeket nevezett meg, melyekről »természetes« úton tudomása nem lehetett. Egyes leírások szerint meglepő tájékozottságot mutatott olyan ember élettörténetében, akit akkor látott először. Bizonyos, hogy a hírek jó része mendemonda, utólagos kitalálás. Ma már nem lehet ellenőrizni azt, hogy egy fél évszázada élő médium egyes közlései mennyire feleltek meg a valóságnak. Aztán ha az ember egy hallomásnak utánajár, sorra kiderül, hogy azok a személyek, akikre az elbeszélő hivatkozik, egészen másképp tudják a történetet. A médiumi megnyilvánulások igazságtartalmának ellenőrzését csak

magnetofontechnikával vagy jegyzőkönyvvel lehet pontosan ellenőrizni, amely minden szót pontosan rögzít.” (32. oldal)

„Amikor Amerikában egy gyermekpszichológus, Hall G. Stanley, a híres bostoni médiummal, Piper asszonnyal kísérletezett, egyszer szeánsz előtt hagyományos célzást tett egyik barátjára, és néhány családi adatot is sejtetett róla. Piper asszony ezekre a megjegyzésekre látszólag nem is figyelt. Amikor azonban transza bekövetkezett, az említett barát »szellemét« megidézte, aki rajta keresztül még köszöntötte is a pszichológust. Hall a szeánsz után megjegyezte, hogy az ülés elején emlegetett barátja még él, tehát annak »szelleme« semmiképp sem jelenhetett meg. (132. oldal)

„A századforduló tájékán élt Amerikában a bostoni Piper asszony, híres médium. Alig van médium, akiről annyit irtak volna, mint róla; a szeánszain készült jegyzőkönyvek csaknem ötezer oldalt töltenek meg. Nem mindennapi produkcióit és különös képességeit neves és kritikus tudósok vizsgálták. Egy amerikai pszichológus, William James leírta, hogy Pipernén keresztül is megpróbálták azonossági bizonyítékot szerezni, de sikertelenül. Két nőtestvér megállapodott egymással bizonyos jelben, amelyet szintén pecsétetes borítékba tettek és adtak át James-nek, azzal, hogy valamelyikük halála után bízta meg a médiumot az elhunyt megidezésére. Amikor az egyik testvér meghalt, a médium hetekig halasztotta a kérés teljesítését, hogy a bizonyító jelet átvegye a »túlvilágról«. Végre nyilvánosságra hozott egy szöveget, azonban az éppúgy nem mutatott semmiféle hasonlóságot a borítékba zárt szöveggel, mint Oliver Lodge kísérletében.” (189. oldal)

A harminckettedik oldalon megjegyzi, hogy a mendemondák jegyzőkönyv és magnófelvétel híján ellenőrizhetetlenek, a száznyolcvankilencedik oldalon közli: a Piperné szeánszain készült jegyzőkönyvek csaknem ötezer oldalt töltenek meg. Ennyit a mendemondákról, a médiumi csalásokról és a kritikus objektivitásról.

*Nézd a bőröm:
mi van e tokban.
Hogyan bújt bele
ember? Titokban.*

Piperné, a médium, a spiritizmus történetének legnagyobb hírű személyisége polgári környezetben élt bostoni otthonában, egy helybeli nagykereskedő cég alkalmazottjának feleségéként. Egyszer azonban, valami szánkóbaleset következtében ütés érte, daganat keletkezett a testében, elrákosodástól lehetett tartani. Piperné a késtől való érthető félelmében halogatta a műtétet, férjének szülei azonban unszolták, keressen fel egy egészségi ügyekben járatos médiumot.

Évekbe került, míg aztán 1884-ben Mrs. Piper rászánta magát, hogy ellátogasson egy J. R. Cocke nevű vak médiumhoz, akinek kontrollszelleme, egy bizonyos Albert G. Finnet nevű francia orvos ugyan semmi olyat nem tudott mondani, ami az asszony egészségi állapotán javított volna, élete azonban ezen a napon merőben új fordulatot vett. (Spiritiszta szóhasználat szerint a kontrollszellem az a másvilági személyiség, aki állandóan jelen van a médium és más szellemek találkozásainál, mintegy kontrollálva a kapcsolatot..

Az történt ugyanis, hogy a szeánsz alatt, noha eddig semmi ilyen hajlandóságot nem mutatott, maga Piperné is transzba esett. Pontosabban az első ülésen még csak valami különös, szúró érzést tapasztalt, mintha betegsége még csak fokozódnék. A legközelebbi alkalommal azonban Cocke rátette a kezét Piperné fejére, akit ettől az eszméletvesztés környékezett. Fényáradat villant fel előtte, ismeretlen arcokat látott, s egy kezét, mely a szeme előtt suhant el. Egyébre nem emlékezett. Magához térése után tudta meg, hogy egy Chlorine nevű fiatal indián nő szelleme jelentkezett általa, figyelemre méltó adalékokat szolgáltatva a halál utáni élet bizonyítására. A későbbiekben aztán sorra jöttek odaátról: Mrs. Sidons, a színésznő részleteket adott elő a Macbethből, Longfellow, a költő verseket mondott, Vanderbilt, a milliárdos pénzügyi értekezéseket tartott, egy Lorette Ponchini nevű fiatal olasz nő pedig rajzkészségét fitogtatta Piperné keze által. Természetesen nem maradt el Johann Sebastian Bach jelentkezése sem, és jött még egy dr. Phinuit nevű férfi is, aki szakmájának megfelelően betegségeket kórismézett és terápiát javasolt rájuk. Nem Piperné betegségére, az ugyanis – újonnan megnyilvánult képességének fényében – elkerült az érdeklődés homlokteréből.

Úgy látszik azonban, hogy a homloktérben mégiscsak ennek az orvosnak sikerült megszereznie az uralkodó helyet. Egy szép este Johann Sebastian Bach ünnepélyesen kijelentette: a jövőben nem zavarják dr. Phinuit köreit. Ezt az ígértüket olyannyira betartották, hogy innen kezdve hosszú éveken át, ha rajta kívül mégis szólni kívánt valaki odaátról, azt csak Phinuit szinkrontolmácsi közreműködésével tehette. És Piperné, a biológiai eszközeit öntudatlan állapotban rendelkezésre bocsátó médium mindig mély zengésű férfihangon szólalt meg, mindig ugyanazzal a színezettel, hanglejtéssel, stíluskészlettel, sőt észjárással és magatartásformákkal; a médium belső tudatában összeálltak és rögzítődtek egy fiktív figura személyiségjegyei, szinte önálló és öntörvényű, csak önmagával azonosítható intellektuális lényt teremtve, amely valóságos emberi lényekhez megtévesztésig hasonló módon reagál minden hozzá eljutó ingerre. A belső tudat tartományaiban született Phinuitnak önálló jelleme támadt Piperné karakterjegy-készletéből, hogy egyénisége és személyisége a legképtelenebb feladat elé állítsa a századforduló új utakat kereső, s még minden újra nyitott pszichikai kutatóit.

Közülük elsőként William Jamesnek, a Harvard Egyetem tanárának volt alkalma megismerkedni Piperné médiumi adottságaival és képességeivel. Ő az, akit Király József is említ, mint aki „leírta, hogy Pipernén keresztül is megpróbálkoztak azonossági bizonyítékot szerezni, de sikertelenül”.

Ha már itt tartunk, essünk túl ezen a histórián. Az azonossági kísérletek lényege az, hogy bizonyos személyek haláluk előtt titkos záradékot hagynak hátra, azzal az ígérettel, hogy ha van túlvilág, minden tőlük telhetőt elkövetnek, hogy jelentkezzenek, és odaátról felfedjék az itt hagyott titkot. Ez lesz majd a bizonyosság a túlvilág létezéséről, hiszen a titkot csak ő tudja, s ha a médium szájából mégis elhangzik, mégpedig az ő nevében, az csakis úgy lehetséges, hogy ő halála után is létezik, és jelentkezik.

Ilyen kísérletre szánta el magát a két nővér. A különbség csak annyi, hogy Hannah Wild a halála előtt írt levelet nem adta át James tanárnak, hanem fémdobozba zárta, lepecsételte, hogy az idő elérkezte előtt ember hozzá ne érhesen, majd a kazettát e szavakkal nyújtotta át testvérenek: „Harangszó hangján fog a doboz megzendülni, ha vissza tudok térni”.

Szó, ami szó: a bádogdoboz nem váltotta be az elhamarkodott ígéretet, és Hunyadi János nándorfehérvári győzelmét mind a mai napig a templomtornyok harangjai idézik emlékezetünkbe. Az 1886. július 28-án elhunyt Hannah Wild megérkezésének se híre se pora. Lehet, hogy James tanár követte el a hibát azzal, hogy amikor aztán valóban kézhez kapta a lepecsételt levelet, azt minden eshetőségre számítva távol tartotta Pipernétől, öneki mindössze az elhunyt kesztyűjét és kalapja bélésének egy darabkáját juttatta el. Hogy ezt módszertani elégtelenségnek minősítsük-e, bajos volna megmondani. De semmiképp sem vethetjük a kiváló bostoni tanár szemére, aki saját bevallása szerint megelégedett annak megállapításával, hogy érdekes rejtély vetődött fel, ám a kulcs megkeresését másokra bízta, médiumkutatásai itt befejeződtek.

Ideje most már valamit végérvényesen rendbe rakni. Tegyük fel, hogy a médiumitás nem más, mint egyfajta idegbetegségre való hajlam, miként azt a spiritizmus bírálói szeretnék mindenáron beállítani, a transz pedig ebből következően elmekeletelt állapot. De akkor ki kell zárnom a másik föltevést, hogy a médiumi teljesítmény valami tudatos és szándékos szemfényvesztésen alapuló intellektuális bűvészművészet. Egy artista teljesítményét mindenfajta betegség csak korlátozhatja. Piperné példája éppen azért felbecsülhetetlen értékű az előítélet-mentes vizsgálat számára, mert csaknem két évtizedes működésével magára nézve egyértelműen kizárta mindkét sanda feltevést. Ilyen hosszú megfigyelés alatt a csalás gyanújának még csak az árnyéka sem vetődött fel vele kapcsolatban, ugyanakkor biztonságosan lehetett követni, hogy egészségének javulásával médiumi képességei is ugrásszerűen növekedtek. Marad tehát, mint legvalószínűbb, csaknem bizonyítottan elfogadható feltételezés, hogy a tiszta médiumitás olyan végletesen felfokozott, a megszokottól eltérő, de nem kórosan elváltozott teljesítőképeség, amelynek működése a fogalmi tudat háttérbe szorulásával válik lehetővé, a médium testi-lelki kondíciójával egyenes arányban.

Tudnunk kell tehát, hogy Pipernét nem tudata birtokában, rántáskeverés vagy gyöngyfüzés közben kérték fel azonosítási próbára, hanem transzállapotban. Megnyilatkozásai sem a tudatánál levő, tehát önmagáért felelős Pipernéé, hanem az ő személyiségjegyeinek egy részéből összeállt fantomlényé, a jó szándékú, de meglehetősen hebehurgya, könnyen vállalkozásba bocsátkozó, így önmagát könnyen kompromittáló, ám mindezen mit sem aggodalmaskodó Phinuité!

Az ősi, öröklött, készségekben, képekben és képzetekben megnyilvánuló személyiségjegyek, az archetípusok létezésének felfedezője, Carl Gustav Jung nagy valószínűséggel az örök léha tréfamester, a „trickster” archetípusának kifejeződését látta Piperné Phinuitjában. Ilyen megfontolások alapján úgy vélem, a körülményesség elkerülése érdekében nyugodtan kezelhetjük Phinuitot valóságos személyiségként, anélkül, hogy bármit vagy bárkit odavetnénk ezzel a babonáság barbár isteneinek.

Egyébként furcsa egy figura ez a Phinuit. Mindenáron meg akarja őrizni a jólétesültség látszatát, vagy talán csak a jó szándék hajtja, de lényeg az, hogy képtelen megtagadni akár csak egyetlen választ is. (Bizonyára sokan találkoztak már azzal a gyakran fellelhető típussal, aki, ha megkérdezik tőle, hol van a Rózenfranc utca, nyomban rávágja, hogy erre meg erre meg erre

kell lennie, miközben fogalma sincs róla, mi pedig tudjuk, hogy ilyen utca egyáltalán nem is létezik.) Ugyanakkor néha hihetetlen tájékozottságot bizonyít.

A számos próbálkozások egyikén maga az elhunyt nővére, Mrs. Blodgett ülésezett Pipernével. Mondani sem kell, hogy a személyazonosításra nézve teljesen sikertelenül, s a bádogdoboz is teljesen néma maradt. „Minden olyan részletét ennek az ügynek, amelyre akkor vagy előtte gondoltam, Phinuit egészen pontosan meg tudta mondani nekem. Minden olyan momentum felől, amelyet még nem ismertem, téves választ kaptam” – összegezte a benyomásait Blodgett né.

Milyen részletekre gondolt? Nézzünk néhányat, előre bocsátva azt az egészen sajátos körülményt, hogy valóságosan Piperné beszél egy általa képződött személy, Phinuit nevében és hangján, amely személy a szinkrontolmács szerepét tölti be egy újabb fantomszemély, Hannah Wild szolgálatában. Van tehát egy elsődleges személyiség, háttérbe szorultan, akit Pipernének nevezünk, van egy másodlagos, előtérbe lépve, a jó öreg Phinuit, és egy harmadlagos, a hol valamivel előbb, hol valamivel hátrább helyezkedő Hannah Wild. Az egyszerűség kedvéért azonban vegyük úgy, hogy a párbeszéd a két nővér között folyik.

Hannah: Hogy van társaságunk? Hogy van Lucy Stone, hogy vannak a többiek? (Lucy Stone egy ottani nőlap szerkesztője volt, aki megemlékezést írt Hannah-ról.) *Van itt egy arcképem.* (Piperné-Phinuit-Hannah ki akarta nyitni azt a táskát, amelyet Blodgett né hozott az ülésre Hannah apró holmiival, de nem boldogult vele. Azt viszont Bessie nem tudta, hogy az emléktárgyak között csakugyan ott van az említett fénykép is, amely pedig valóban előkerült.)

Bessie: Mondd meg, Hannah, mi ez és kié volt? (Hannah-Piperné megérinti az eléje tett lánc végén a bojtot.)

Hannah: Ez édesanyánk láncja volt. (Valóban az ő láncja volt, melyet édesanyjuk halála után kettéosztottak, egymás közt.) ... *Hol van az én nagykendőm, az a selyem?*

Bessie: Clarának ajándékoztam, akaratom szerint.

Hannah: Hol a gyűszűm?

Bessie: Nem tudom.

Hannah: Pedig láttam, amint beletetted ebbe a táskába. (Valójában nem beletette, hanem indulása előtt kitette a táskából a gyűszűt, s hazaérve meg is találta az ágyon a többi ilyen sorsra jutott holmival együtt. A szeánszon megfélekedezett erről a mozzanatról.)

Bessie: Meg tudnád-e mondani, nővérem, hány testvérünk van a másvilágon?

Hannah: Egy ... kettő ... három. (Legfiatalabb öccsük ennek az ülésnek az évében, 1888. március 27-én halt meg, csaknem két évvel Hannah elhunytá után. A halott testvérek száma helytálló.)

Nem érdemes a végletekig sorolni a példákat, teljesen világos, milyen tudattartalmak jutottak el a transzban levő Piperné belső tudatába. Hogy hogyan, arra nézve ez a néhány részlet, de azt hiszem, bármennyi is, még nem ad magyarázatot. Mindenesetre érdemes megemlíteni, hogy Blodgett né az ülést azzal a meggyőződéssel hagyta el, hogy nem nővérenek szellemével, hanem saját tudatával beszélgetett.

Ez a meggyőződés egy felvilágosult világképbe mindenesetre könnyebben beilleszthető, mint ha valóban szellemnyilatkozatra kellene gyanakodnunk. A miként kérdése azonban ettől semmivel sem lesz kevésbé rejtelmes és megoldatlan. A metakommunikáció elmélete, amely az öt érzékszerv által felfogható valóság jelzéseinek bizonyos mértékig öntudatlan érzékelésére és feldolgozására épít, most már nem elegendő. De fejeljük meg a történetet azzal a ténnyel, hogy évekkel később, 1891 június 3-án Blodgett né Phinuitnak levelet írt, amelyet dr. Hodgson a július 15-én tartott ülésen olvasott fel. Phinuit a levél tartalmára nézve semmi érdemlegeset nem tudott mondani, viszont megjegyezte a következőket.

– Blodgett né nagyon különös könyvet olvasott. Ez a könyv valakinek az életéről szól. Kérésemre Hannah meglátogatta egyik régi barátját. Blodgett nének egy Servance nevű régi barátja van.

Miután ezt a választ tudatták az asszonnyal, a következőket írta: „Phinuit kitűnő gondolatolvasó. Folyó hó 13-án Helen Gardner utolsó könyvéről írtam ismertetést. 14-én gondoltam arra a bizonyos jóbarátra, de nem látogattam meg, csak írtam neki. Van egy Servance nevű barátom, de Hannah erről sohasem tudott.”

Megint csak ott tartunk, hogy vagy valami eszméletlenül agyafúrt szemfényvesztésre gyanakszunk, ami Piperné esetében már szintiszta monómánia volna a részünkről, vagy megpróbáljuk ésszerűen tágítani a feltételezések körét. Föl kell tételeznünk, hogy közöttünk és élő vagy élettelen környezetünk között létezik olyan információcsere, a jelzéseknek olyan adás-vételi rendszere, amely (részint) az eddig ismert érzékszerveink megkerülésével és ugyanakkor (részint) a tudatos gondolati tevékenység mellőzésével működik. Egyszersmind föl kell tételeznünk, hogy ennek az adás-vételi rendszernek a működtetésében olyan energiaforma vesz részt, amelynek létezéséről csak közvetett jelzéseink vannak, megnyilvánulásai által, de létezésüket ténylegesen és tételesen nem sikerült ezidáig bizonyítani.

Magáról a jelenségről van fogalma a lélektanak, s ez a fogalom gyönyörűen átment a köztudatba is, ebben a formában: telepátia. Azonban itt is csak annyi történt, hogy nevet kapott a talált gyerek, de szülei változatlanul ismeretlenek. Vannak, akik meglegszenek ennyi magyarázattal: „A telepátia altudatról altudatra megy át”. (Dr. Richard Baerwald: Okkultizmus és spiritizmus a természettudomány megvilágításában, 1926.) A modern pszichológia őszinteségben messze túlmént ezen az egyszerűsítő megfogalmazáson. Számot vet azzal, hogy a dolog sokkal-sokkal bonyolultabb, és hogy egyetlen tudományos probléma sem vált még megoldottá attól, hogy megoldottnak nyilvánították, viszont hamis deklaráció hamis tudatot kelt és valódi tudatzavart okoz.

„A telepátia szó távolbaérzést jelent (görög eredetű: tele – távol, pathosz – lelkesültség érzelem). Az egyik ember felfogja a másik lelki élményeit – esetleg nagy távolságból, anélkül, hogy az szólna hozzá, vagy bármi más külső érzékszervekkel felfogható jelt adna lelkiállapotáról. Ezekről a jelenségekről az emberiség emberemlékezet óta tud; a múlt század – kivéve a népet és a művészeket – úgy tartotta, hogy nincsenek. Létüket – mint a hipnotikus, szuggesztiós jelenségeket is – részben azok a tudósok bizonyították, akik cáfolni szándékozták; de volt bennük annyi erő, hogy meghajoljanak a tények – habár érthetetlen tények – előtt. ... Hogy ez a telepatikus összeköttetés hogyan jön létre, hogy mi hat – hogy mi hordozza az információt – nem tudjuk. Egyelőre nem ismerünk olyan elektromos vagy más természetű hullámokat, amelyek például az egyik agytól, mint valami rádióadóból kiindulva a másik agyat mint rádiókészüléket működésbe hoznák.” (Vekerdy Tamás: A színészi hatás eszközei – Zeami mester művei szerint, 1974. Kiemelés a szerzőtől.)

Kérdés (félénken, feltételesen): Nem kellene-e a modern, előítélet-mentes pszichológiának komolyabban szemügyre vennie Reichenbach od-elméletét? Emlékezzünk: Reichenbach azt tapasztalta, hogy minden fizikai, kémiai és biokémiai folyamat törvényszerűen együtt jár egy olyan energia felszabadulásával is, amely érzékeink számára közvetve válik felfoghatóvá, úgy, hogy belénk hatol, s bennünk hallucinációt, az érzékelés illúziójátkelti. Nincs fény, de van fényérzet, nincs hő, de van hőérzet – stb. És bár nem valódi, külső érzékszervi érzékelésről van szó, az illúzió mégis reális és következésszerű, minthogy a kiváltók is valóságos.

Vegyük tekintetbe továbbá azt is, hogy minden életműködésünket a legkülönbözőbb fizikai, kémiai, geofizikai, biokémiai, biofizikai folyamatokat és jelenségeket kísérik, s ezeknek bonyolult kölcsönhatása, egymáshoz való viszonya a rejtett információk valóságos tárházát képezhetik, a feltételezett energia jelzései által. Gondoljuk meg azt is, milyen keveset tudunk mind a mai napig az agyidegsejtek működéséről, a bennük lejátszódó folyamatokról. Ha történetesen létezik Reichenbach odja, vagy nevezzük bárminek, az valójában azt is jelentheti, hogy ahány gondolat, annyi jelzessor egy ismeretlen, áthatoló energia által hordozva. Egészen

durva hasonlaltal: ha alkalmas megfigyelő a rothadó hal odjelenségéből érzékelni tudja, hogy a sötét kamrában hal rothad, akkor egy-egy gondolatnak, mint dolgozó sejtek bomlástermékének, szintén meglehet a maga odhatása, melyet agyunk képzet gyanánt fogad magába, s a tudatba transzformál.

De hát hangsúlyozom: mindez csupán kérdés, legfeljebb feltételezés. Tényszerűen változatlanul nem tudjuk, hogy mi hat, csak azt, hogy hat. Arra is csupán következtetni tudunk – többek közt éppen Piperné kivételes médiumitása révén –, hogy a kívülről jött jelzések, legyenek bár tudatosak vagy sem, nem esetlegesen kószálnak az ember elméjében, hanem egy eszmei vonzaskörbe kerülve lecsapódnak, ott viszonylagosan állandó formát öltenek, miként a túltelített oldatból egy anyagilag nem létező, mégis valóságosan működő tengely köré felépül a kristályrács. (Vesd össze Carl Gustav Jungnak az archetípusokról megfogalmazott gondolataival.) Ezek a több-kevesebb tartóssággal állandósult tudatkolóniák bizonyos körülmények között valóságos emberi lény illúzióját keltve, megszemélyesítve jutnak kifejezésre: nincs személy, csak személyérzet.

(Jung kollektív tudat elméletéből az következtethető, hogy a több generáción ismétlődő azonos élmények olyan állandósult tudatszerkezetet hoznak létre, hogy az már, mint örökletes tényező, belekerül a genetikai programba. Ezeket az ősi eszmei tényezőket – nevezzük őket Jung nyomán archéknak – valójában olyan vonzasköröknek tekinthetjük, amelyek az agyunkba kívülről jött információkat maguk között elrendezik. Eszerint az archék az ember erkölcsi, tehát társadalmi tudatszerkezetének legfőbb tényezői. Nem mint fogalmak vagy gondolatok működnek, hanem mint készségek és adottságok, amelyek nagy valószínűséggel meghatározzák, hogy valamely benyomás milyen érzetet, képzetet vagy gondolatot támaszt az egyénben. Ez teszi lehetővé, hogy a különböző egyének legváltozatosabb egyedi élményei egy nagy közös rendszerben összegeződjenek.)

Jungot a kötelező tisztelet okán kell zárójelben említeni e helyen, nehogy bárkiben is azt a tévhitet keltsem, hogy a lélektan és elmekórtan iskolateremtő óriása minden további nélkül belekeverhető a miszticizmus ügyes-bajos dolgaiba. Nyíltsága, nyitott igazságkeresése gyakran elvezette az emberi ismeretszerzés senkiföldjének határára, de sem tudós voltát, sem tudós magatartását soha egy pillanatig fel nem adta, annak valódi kötöttségeit munka közben magára nézve mindig kötelezőnek tartotta. Hogy a határsáv legközvetlenebb közelében is micsoda biztonságérzettel mozgott, arra Richard Wilhelm *Az arany virág titka* című könyvéhez írt utószavában találunk meggyőző példát:

„Nem könnyű feladat nekem Richard Wilhelmről és munkásságáról írni, mivel – lévén, hogy egymástól igen távol indultunk – útjaink üstökösmód keresztezték egymást. Az ő életművének van egy területe, amelyet én nem jártam körül. Sosem találkoztam azzal a Kínával, amely az ő figyelmét előbb felkeltette, majd magához kötötte, ráadásul nem is beszélem úgy a nyelvét, hogy eleven benyomásom lehessen a kínai Keletről. Valóban mint egy idegen kívülálló szemléltem a tudásnak és megismerésnek azt a hatalmas területét, amelyen Wilhelm dolgozott, hivatása magaslatán. Ő, mint Kína-kutató és én, mint orvos, sosem próbáltunk kapcsolatba jönni, mindegyikünk megmaradt a maga szakmájánál. De találkoztunk a humanitásnak egy olyan mezején, amely az akadémia által levert cölöpökön túl kezdődik...”

A parapszichológia, ha igazán tudná a dolgát és ha igazán hagynák dolgozni, éppen azzal tehetné a legnagyobb szolgálatot a „nem para”-tudományoknak, hogy a szabadgondolkodó jogosítványát, mint határátlépőt, felmutatva kedvére barangol a levert cölöpökön túli térségeken. Minthogy egyetlen hatalomnak sincs joga ezeken a tágas mezőkön karámokat felállítani, vagy bármely részét felségterületté nyilvánítani, itt bárki ficánkoltathatja feltevéseit belátása, képessége, képzettsége szerint, megkötöttség nélkül. Persze be kell tartani a

játékszabályokat: a cölöpöknél van határőrség, s a kerékvágásba visszatérve úti papírjainkat is szépen fiókba süllyesztjük, személyi igazolványunk lesz ismét érvényes dokumentumunk.

*Minden idegen hatalom haladék.
Ideiglenes felmentés szembenézni
a szürke sejt határain belül
állomásozó
öröklött törpeséggel.*

Térjünk vissza Pipernéhez, mert hátra van még az igazi meglepetések, a valódi csúcsteljesítmények sora.

Miután William James felhagyott a kulcskereséssel, soha be nem töltött szerepét a már említett Richard Hodgson nevű jogász vette át, a Society for Psychical Research megbízásából. Hodgson félelmetes médiumleleplező hírében állott, többek között Eusapia Palladino üzelméről is lerántotta az álorcát az itáliai médium egyik cambridge-i ülésén. Az újvilágba érkezése után az óvintézkedések egész sorával kezdte meg működését: a Piper család valamennyi tagjára ráállított egy-egy titkos megfigyelőt, akik az asszonyt és minden hozzátartozóját árnyékként követték útjaikon, vajha gyanús mozzanatot fedeznének fel. Nem fedeztek. Hodgson engedélyt kért Piperné levelezéseinek folyamatos ellenőrzésére is. Az engedélyt fenntartás nélkül megkapta, de a vizslatás itt is mindvégig feleslegesnek bizonyult. Soha még csak a legapróbb jelét sem lették annak, hogy Piperné előre beszerzett információkkal lett volna az általa megnyilvánuló szellemek segítségére.

Nyomatékosan kell hangsúlyozni: Piperné sohasem akart egy új vallás felszentelt papnőjének szerepében tetszelegni. Ő maga hitt ugyan a túlvilágban és az elhunytak szellemével való kapcsolat lehetőségében, meggyőződése volt, hogy az általa megnyilvánuló személyiségek valóban egy másik életről adnak tanújelet, s hogy ő mint médium szolgálatot teljesít, de semmi több. Úgy fogta föl a dolgot, hogy birtokában van egy különleges képességnek, amelyet a tudományos vizsgálódás rendelkezésére bocsát, akár pusztán megfigyelés céljából is, ha óhajtják. Ha nem, nagyon jól megvan ő szűkebb családjában békesség körében. Ő tehát nem sokat akart, tőle azonban annál többet vártak, s ő adta is, hite és képessége szerint.

Márpedig ez a képesség nemhogy kopott volna idők múltán, ellenkezőleg, nőttön nőtt.

1892 márciusában az egyik ülés alkalmával így kiáltott fel Phinuit: Lefogta a karomat! Aki pedig ezt tette (nem Phinuit, hanem Piperné kezével), egy Ann D. néven bemutatkozó személyiség volt. Phinuit rendelkezésére dr. Hodgson ceruzát tett Piperné ujjai közé, csuklón fogta, papírtömböt helyezett el a médiumnak az asztalon nyugvó feje fölé, odavezette kezét, mely néhány görcsös rándulás után írni kezdett. „Ann D... a nevem; nem vagyok halott. Élek... Ám néhány szó után Phinuit visszakövetelte magának a médium kezét, holott ő maga nem sok hasznát vette, doktori minősítése ellenére a betűvetéshez nem fülött igazán a foga.

A későbbiek során, hogy pozícióját még úgy-ahogy megtartsa, mégiscsak le kellett mondania Piperné jobb kezéről. Jelentkezett ugyanis egy bizonyos George Pelham, az amerikai Society for Psychical Research volt tagja, aki néhány hete lebukott lováról és szörnyethalt. Pelham azzal jött, hogy bizonyítékokat kíván szolgáltatni a túlvilág létezéséről, amely feladatot, meg kell vallani, Phinuit igencsak félvállról vett.

Eleinte Pelham is beszédben nyilvánult meg, természetesen a saját hangján, egész más stílusban és színezettel, mint Phinuit, később azonban fokozatosan rátért az írásra.

Idő közben Piperné rászánta magát az operációra, hasi daganatát eltávolították, állapota ezután lényegesen jobbra fordult, s médiumitása ennek arányában ugrásszerűen javult. Rövidesen az a képtelen helyzet állt elő, hogy a két, egymást szelíden túró rivális, Phinuit és Pelham gyönyörűen megfértek egymás mellett egyidejűleg Piperné belső tudatában. Phinuit beszédben traktálja hallgatóit képtelen történeteivel, miközben Pelham személyleírást ad önmagáról valamelyik jelen levő, élő ismerősének.

De ez még mind semmi!

Dr. Hodgson kíváncsivá lett, adhat-e helyet Piperné önmagában egyszerre három szellemnek. És sikerült! Képzeljünk magunk elé egy öntudatlan (nem önkívületi!) állapotban levő asszonyt, fél arccal az asztalra helyezett kispárnán, résre nyílt szemhéja alól kitetszik fölfelé fordult pupillája, két kezében ceruza, szája érces férfihangot formál szavakká, értelmes mondatokká, Phinuit hányaveti és kifinomultnak nem mondható modorában, jobb keze George Pelham kiváló műveltségét és pallérozottságát eleveníti meg, választékos kifejezésekkel, bal keze pedig kissé elnagyoltan, kevesebb összefüggéssel ugyan, de kétségtelenül egy harmadik személyiség megnyilvánulásait rögzíti, ahogy azt egy gyakorlatlan balkéztől egyáltalán elvárni lehet.

Bárkinek javasolom, aki a médiumitás mibenlétét az éber tudatban az elfojtott tudatalatti által keletkezett elmezavarok fogalomkörében akarja megragadni, vagy ördögös bűvésztükkre, szemfényvesztésre gyanakszik: tessék, elkezdheti gyakorolni ezt a mutatványt.

És ez még mindig nem a csúcs!

Pelham, aki Phinuitnél lényegesen érettebb személyiségként, eltökélt programmal jelentkezett, a következő mutatvánnyal kínált mindent meghaladó bizonyítékot a médiumi jelenségek spiritiszta magyarázóinak.

Volt egy ülés, amelyen százötvenen (!) vettek részt, közöttük százhusz ismeretlen, harminc pedig Pelham egykori jó barátja. Hozzá kell tenni, hogy maga Piperné senkit sem ismert, és hogy Mr. Hodgson kezdettől fogva mindenkit álnéven vezetett be az ülésekre. Nos, ezen a szeánszon Pelham egytől egyig felismerte valamennyi barátját, és még tévedésből sem sorolt ide senkit sem az ismeretlen százhuszból. S hogy csak egy apróságot említsünk Phinuit és Pelham karakterének különbségéből: Miközben Phinuit örökös bajban van a nevekkel, Pelham mind a harmincat tévedhetetlenül megnevezte, de még ráadásul valamennyivel el is társalgott, más-más hangnemben, kapcsolatuk minőségétől függően, ahogy az már az életben lenni szokott.

Hacsak nem akarunk mégis kikötni a spiritiszta felfogásnál, el kell ismernünk, kápráztató energiák dolgozhatnak tudatunk hozzáférhetetlen belsejében, és talán-talán szabad bízunk abban, hogy ezek az energiák előbb-utóbb beláthatatlan tartalékokul szolgálhatnak a ránk váró problémák megoldásához.

Piperné médiumitásának van még egy korszaka, amely tulajdonképpen tetőzi az eddigieket, s amely 1896-os műtétjével, illetve az azt követő teljes gyógyulásával veszi kezdetét. Egy négytagú szellemcsoport jelentkezett, a vezető személy Imperatornak nevezte magát, a másik három: Rector, Doctor, Prudens. Imperator váltig állította, hogy a vigyázatlan kísérletek során előálló szellemek elkoptatott géppé nyomorították Pipernét, s ő és társai csak akkor tudják rendbe hozni, ha a médium fénye ezentúl csak önekik áll rendelkezésükre, illetve azoknak a szellemeknek, akiket ők alkalmasnak tartanak. Az eredmény Phinuit ünnepélytelen elbúcsúztatás lett, aki 1897. január 26-án jelent meg utoljára.

Kevéssel ezután James Harvey Hyslop, a New York-i Columbia Egyetem tanára jelezte Hodgsonnak: tartana néhány ülést Pipernével. Négy alkalomban állapodtak meg, amelyből végül is tizenhat lett.

Úgy látszik, George Pelhamet neveltetése ebben a társaságban is szalonképessé tette, ő változatlanul jelentkezhetett, s valóban, közlései egyre több helyénvaló adatot tartalmaztak. Nyilván senki sem lepődik meg, ha most megtudja: rövidesen jelentkezett Hyslop tanár néhány hónapja elhunyt édesapja, Robert Hyslop is, s a tőle származó adatok tartalmazzák az ellenőrizhető adatok közül a legtöbb helytállót. Számunkra azonban nem ez a legfontosabb. Még csak az sem, hogy a tudós felkészültségű, de érzelmileg mégis csak megrendült Hyslop tanár a karakterjegyek alapján nyomban és tévedhetetlenül ráismert szeretett szülejére. Hanem hogy ezek a karakterjegyek – akár emlékeztettek a név egykori viselőjére, akár nem – merőben megkülönböztették ennek a tizenöt éve alakuló mitológiai körnek valamennyi korábbi

szereplőjétől. Az eszmei vonzásokörök készletéből – ha egyáltalán meg lehet őket mennyiségileg határozni – még mindig futotta arra, hogy a karakterjegyeket maga köré vonzva, lelket adjon egy életre keltett személyiségnek.

Chlorine, Mrs. Sidons, Bach, Longfellow, Vanderbilt, Loretta Ponchini, Pinuit, Hannah Wild, Pelham, Moses Stainton, Imperator, Doctor, Rector, Prudens, Robert Hyslop – mintha valamennyien egy megelevenedő polgári mítoszvilág hősei volnának, ahogy Piperné által megvalósulnak, egyéni sorssal és karakterrel, s mögöttük és mellettük százszámra nyüzsögnek ennek a hétköznapi mitológiának az epizodistái: a kevésbé kidolgozott, elnagyolt karakterű, jellegtelenebb figurák. S mindez a legteljesebb átéléssel, a valóság legteljesebb illúzióját keltve szem- és fültanúknak.

Igaz, Piperné mitikus világa nem lényegül át valódi mitológiává, a tudat teremtő ereje nem működik, a belső élményt nem formálja át művészi élménnyé, nem születik költészet, nem lesz esztétikai törvények által teremtett világ. Ugyanígy a tudat teremtő ereje hiányzik ahhoz is, hogy a szellem belső világa vallási rendszerbe, erkölcsi világképbe rendeződve jelenjék meg, kinyilatkoztatás formájában. Piperné kivételes adottsága az átformálás nélkül való kifejezés csúcsteljesítményeként nyilvánul meg, s a pszichikai kutatásokhoz éppen ezzel kínál egyedülálló lehetőséget. Az ember belső, tudattalan mítoszteremtő késztségének és képességének természetrajza így válik a legkönnyebben hozzáférhetővé.

A belső tudat energiáinak eszmei vonzásokörei, melyeknek létezéséről és működéséről nem lehet tudomást nem szereznünk a médiumi jelenségek megnyilvánulása által, természetesen messze visznek e jelenségek spiritiszta felfogásától. De annál közelebb a lélek rejtett megismeréséhez.

Szemrebbenés nélkül állíthatjuk, mert minden ezt igazolja, hogy az emberi, sőt talán állati mivoltunk kezdetéig visszamenő tapasztalás belső élménye mitológiai képekbe sűrűsödve vetítődik vissza, s válik a kifejezés folytán kollektív élménnyé, és hogy ez a mitologizáló készség és készletés a kollektivitásban megvalósuló emberi minőség legősibb, legáltalánosabb, természetadta sajátásaihoz tartozik.

Carl Gustav Jung, a gyakorlati elmeorvos, a tapasztalás tényeire építő természettudós és elméleti szakember, a legbelsőbb körökből kimerészkedve a tudomány határterületeire azt látta, hogy Afrikától Dél- és Észak-Amerikáig, Távol-Keleten és Európában minden nép minden kultúrájában fellelhető a mitológiának néhány közös eleme – mindenekelőtt maga az istenképzet: a nagy öreg, a teremtésképzet és a teremtéstörténetek, a világfa, a nagy éjszakai utazás, az éden és annak elvesztése és még sok más őseredeti motívum, mint ősidőktől hagyományozódott, kollektív tudatalatti tudattartalom. Jung felfogása szerint a közösségi mélytudat tényleges tartalmát ezek az archetípusok képezik, melyek száma viszonylag korlátozott, egyezően az emberiség jellegzetes és alapvető közös élményeinek számával. Hozzáteszi, hogy „az archetípusi tartalom elsősorban metaforákban jut kifejeződésre. Ha a Napról beszél és azt az oroszlánnal, a királlyal, a sárkány által őrzött aranykincsel, az ember életével azonosítja, akkor ez valójában sem ezzel, sem azzal, hanem egy ismeretlen ötödikkal lesz azonos, amely az említett hasonlatokban is kifejeződik, ám az emberi ész minden nógatója ellenére is megfoghatatlan, képletbe nem gyömöszölhető marad. Egy pillanatra se adjuk át magunkat az illúzióknak, hogy az archetípust valaha is meg fogjuk magyarázni, vagy bármikor is megszabadulhatunk tőle.”

Magunk is tapasztalhatjuk, mégpedig hétköznapijainkban bármikor, hogy gondolataink, melyek végül is szótestet öltenek, s mondatokká állnak össze, valamiféle kép és forma nélküli ingermasszaként sűrűsödnek bennünk, mielőtt meg tudnánk fogalmazni őket. Bennünk van, régesrégén tudjuk már, mit akarunk mondani, csak azt nem tudjuk, hogyan. Nem találjuk a meglévő tartalomhoz a formát: a szavakat. Elménk mélyén megszámlálhatatlan sokaságú tájékozódási pont szelektálja és vonzza maga köré – mindegyik minősége szerint – a külső, a fogalmi tudat számára még megfoghatatlan, feldolgozatlan, átformálatlan ingereket és

tapasztalásokat, amelyek aztán innen kiindulva már feldolgozottan, átformáltan, mint fogalmi tudattartalmak végzik áldásos tevékenységüket felszínen és felszín alatt.

Képletesen úgy fogalmazhatunk, hogy ezeknek a tájékozódási pontoknak van egy külső köre, ez az egyéné, az egyéniségé. E kör nagy számú tényezőinek változatos minőségétől függ, hogy az egyén miként reagál a külvilágra, s ezáltal hogyan alakítja önnön típusát, karakterét. Kicsit beljebb haladva már távolabbról örökölt, az előbbiekhöz képest inkább meghatározó, kevésbé alakítható tényezőket is találhatunk, de még mindig nem túl erőteljeseket, szintén elég nagy számban. Ezek már az egyes családokra, nemzetségekre jellemző tulajdonságokat és készségeket hordozzák, természetesen az egyéni archékkal –nevezzük így Jung nyomán e mentális csomópontokat – színesítve és árnyalva. A népet, nemzetet alkotó nemzetségek örökletes tulajdonságainak közös gyűjtőhelye nyilvánvalóan egy korábbi időzónában található, a mi virtuális képünkben ezt egy belsőbb kör képviseli. Mennél beljebb haladunk, annál kevesebb a közös eredet közös emléke, de egyszersmind annál tipikusabb, erőteljesebb a hatásuk, hiszen úgy őriztük meg őket, hogy generációról generációra megerősítést nyertek az ismétlődő közös élmények által. A kör belseje felé sorra érinthetjük a nemzetscsoportok, az etnikai csoportok, a rasszok, a primitív emberi ősök, az állati ősök fokozatainak köreit, egészen az őssejtig, tapasztalva, hogy a belső, örökletes törvényeknek minél régebbi, a központhoz minél közelebb húzódó köréhez érünk, a törvények annál időtállóbb érvényűek, annál erőteljesebbek – megsértésük pedig annál súlyosabb konfliktusokkal és következményekkel jár. És hát azt tudjuk, hogy az őssejt előtt is, a földi élet kialakulása előtt is megvoltak a létezés törvényei, működött valamiféle erő, amely mint őseredetű arché minden létező közös archetípusaként fogható fel.

Jung, a lélektudós, elérkezve tehát a közvetlen megismerés lehetőségeinek határsávjához, úgy találta, hogy az emberi pszichikum legrejtettebb tartománya gondosan és ezerszeresen el van zárva a felelőtlen betolakodás elől, s bár létezéséről és működéséről kaphatunk közvetett tudósítást, maga a lényeg sohasem fedetik fel a kívülről közelítő avatatlan szem előtt. Legfeljebb, hogy hiúságunkon csorba ne essék, elhitetjük magunkkal, hogy a kiküldött követben magát az uralkodót ismertük meg. Jung felhívta a figyelmet a hasonlóságra, a hasonlatokra alapozó fogalmi gondolkozás korlátaira és veszélyeire, ugyanakkor a legjámborabb önmérsékletre int a teljes megismerés vérmes reményeit illetően. Am mindezek tetejében arra is felhívja figyelmünket, hogy *„az archetípusok élő pszichikai erők, amelyek megkövetelik, hogy komolyan vegyék őket, és jelentőségüket furcsa módon bizonyítani is tudják. Mindig védelmet és megváltást adtak azoknak, akik sugallatait követni tudták, de megsértésükből veszély támad, mint ahogy testünket is veszély fenyegeti a higiéniai követelmények megsértésével. Elhanyagolásuk idegbetegségeket, lelki rendellenességeket idéz elő.”* Tegyük hozzá: akár társadalmi méretekben is.

Jung, aki mindenekelőtt gyakorlati szakember: orvos volt, a lelki betegségek lehetséges legvégső eredetét kutatva jutott el az archetípusok felismeréséhez, ám ezzel, mint tudós elme, olyat tett, amit európai ember a maga szaktudományában öelötte senki sem: a nem-tudás jogának visszakövetelésével rehabilitálta egyén és totalitás viszonyát. Annakidején, amikor a szakítás bekövetkezett közöttük, Freud és követői igencsak éltek a gyanúperrel, hogy Jung a freudi „piszkos tudatalatti” jobb körökben szalonképtelenné nyilvánított szexuálméletét érezte zsenantnak, ennek fordított hátat, hogy kuncaftjait megőrizze.

Freudtól való eltávolodásának valódi okát Jung így említi fel élettörténetének könyvében (*Erinnerungen, Träume, Gedanken*):

„Még élénken emlékezem, amint Freud így szólt hozzám: »Kedves Jung, ígérje meg nekem, hogy sohasem adja fel a szexuálméletét, Ez a legfontosabb. Nézze, ebből egy dogmát kell csinálnunk, egy megdönthetetlen bástyát«. Így szólt hozzám, telve szenvedéllyel és olyan tónussal, mintha egy atya mondaná:»És ígérj meg nekem valamit, kedves fiam: menj el minden vasárnap templomba!«. Kissé rábámulva kérdeztem tőle: »Egy bástyát – mi ellen?« Erre ezt

válaszolta:»A fekete iszap árja ellen«. Itt egy pillanatra megállt, majd hozzátette: »Az okkultizmus ellen«. Először a bástya és a dogma volt az, ami engem megijesztett: mert egy dogmát, azaz egy vitathatatlan beismerést csak ott állítanak fel, ahol egyszer és mindenkorra el akarják nyomni a kétségeket. Ennek a tudományos ítéletalkotáshoz nincs semmi köze, hacsak nem a hatalomvágyhoz.

Olyan döfés volt ez, amely barátságunk legvelejébe talált. Tudtam, eben sohasem leszek képes egyetérteni vele. Amit Freud „okkultizmuson” érteni látszott, körülbelül az volt, amit a filozófia, a vallás és a napjainkban feltörő parapszichológia a lélekről mondani tudott. Számomra a szexuálteória éppen olyan „okkult” volt, azaz be nem bizonyított, pusztán lehetséges hipotézis, mint bármi más spekulatív felfogás. Pillanatnyilag megnyugtató feltevés, de nem örök időkre szóló hitvallás.”

A jó a jobbnak ellensége – mondja a latin , és milyen bölcsen mondja!

Gondolkodásra beoltott európai ember számára azonban így még érthetlenebbé válik az a kutatói magatartás, amely elfogadja, hogy közelébe jutottam egy olyan felismerésnek, mint az archetípusok létezése, ugyanakkor eleve feladom a puszta reményt is, hogy ezt a felismerést valaha birtokba vehetem. Az európai hagyományok az ilyen felfogásnak a legteljesebb mértékben ellentmondanak.

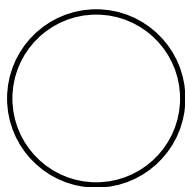
Annak megismerésére, ami kívülről nem közelíthető meg, a világ több tízezer éven át tudni vélt egy utat: a „harmadik szem”, a belső megvilágosodás útját, a törvénnyel való találkozás misztikus útját. Több oknál fogva úgy alakult, hogy erről az útról mi, európaiak az évszázadok során letértünk. Időközben el is tűnt előlünk, s most már ha akarnánk, sem tudnánk visszatalálni hozzá. Ha akarnánk. E pillanatban inkább csak kíváncsiságot, semmint elszántságot mutatunk.

Mi marad hát nekünk, önérzetes, s tán öntelet európaiaknak? Nem fogunk mi szarvassá változni, s a forrás vize sem tiszta már. Hanem a magam részéről mégsem fogadom meg Jung intelmét, hogy az archetípusok lényegéhez sohasem juthatok el. Ha fogalmi úton nem is, de talán másként ... Talán nem is kell többet tennünk, mint emlékezni. Talán még nem kerített hatalmába mindannyiunkat a totális amnézia. Az ember, mint minden élőlény, egyetlen sejtből reprodukálható. Talán ez igaz. És akkor egész lényegünk is egyetlen szimbolikus jelből, mely belülről jön, reprodukálható. Talán ez is igaz. Vagyok én olyan nyakas magyar és olyan cinikus európai, hogy remélni merjem: az a „sohasem”, amely az archék, az archetípusok titkaira vonatkozik, nem tart tovább, mint a szerelmesek holtomiglanja. Ha már a hydesville-i kopogásoktól eljutottunk idáig, most álljunk meg? Én belevágok. Mit veszthetek! Végtére is nem több az egész, mint virtuális játék. A szellem kalandjai életen innen és túl.

*Hogy megérts, elég, ha érzed:
nem talpnál kezdődsz, s fej a véged,
s nem bőröd határol téged,
sem téged, sem senki más.*

Kezdjük a memóriajátékot! Játékszabály gyanánt nem is kell mást tisztáznunk, mint egyetlen fogalmat: az emlékezést. Ebben a kalandban az emlékezés olyan élettani folyamatot jelent, amely során az élő szervezetet a benne konzervált nyomok valamiféle változásra kényszerítik. Emlékezés tehát a tudatban lejátszódó folyamat is, amely során felidéződik bennünk, mondjuk, egy gyerekkori csínytevés élménye, vagy a diáknak felelés közben eszébe jut Newton törvénye, de az is, ha a fekete kutya tarkát kölykezik, mert az ősei között fehér is volt. Tehát mi most emlékezésnek tekintjük azt, ha bármilyen formában, bármilyen tekintetben, bármilyen mértékben felidéződik a múltnak bármiféle eleme. Emlékezhet a test, az elme, az egyén, a nép a faj, az egész élő és élettelen világ.

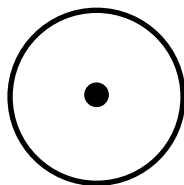
A játék eszköze mindössze egy karika. Egy kör. Ilyen:

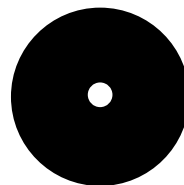
Ezt fogjuk majd tágítani, sokasítani, szétszedni, összerakosgatni, variálni. Egy kör: a legismertebb, legkézenfekvőbb és legáltalánosabb szimbólum, melyet az ember ősidők óta használ önmaga és a világ megértésére, megértetésére. Jelképe az életnek, az élő sejtnek ugyanúgy, mint a minden irányban végtelen univerzumnak, a világmindenségnek, a totalitásnak, a civilizációnak, a technikának, ugyancsak gyakran használt jelképe a misztikának és a mágiának és ki tudná felsorolni, hogy még mi mindennek.

Megindul a karika, kezdődik az élet. Bizonyításra nem szoruló tény: élünk, tehát vagyunk. Akadémikusok szócseplők persze ebbe is képesek belekötni, nem ide illően hivatkozva a keleti misztikának arra a tételére, mely szerint az élet merő illúzió, káprázat, de öneik kapásból megválaszolhatunk a keleti misztika egyik nagy tanítójának, a Nobel-díjas költő, Rabindranath Tagorének a szavaival: Még az illúzió is valóság - mint illúzió.

Forog a karikánk (a gömb sík ábrája), sűrűsödik a közepe, mint az anyaföld magja. Így:

és így

az anyag kettős minőségének megfelelően.

Mi, gondolkodásra beoltott, felvilágosult európaiak nem hiszünk a csodákban, csak az energia-megmaradás elvében. Ezért aztán arra következtetünk, hogy azokban az ősidőkben, amikor a Földön az élettelen anyagból létrejött az élő, iszonyú, felfoghatatlan energiáknak kellett itt kavarniuk, ha képesek voltak ezt a minden számítás szerint képtelen változást előidézni. Az emberi intelligencia felfogóképessége odáig terjed, hogy élő csak élőből jöhet létre, miközben felállítja önön csapdáját, mert azt is tudja, hogy élet nem volt mindig szülőbolygónkon. Abból a feltételezésből, hogy az élet valahonnan kívülről jött, nem sokra

jutunk, csupán az eredetet még megfoghatatlanabb messzeségbe helyezzük át. Minthogy élet van: okosabb, ha a keletkezés csodájának színterét itt, a mi saját földünkön keressük. Maradjunk a mi életünknel.

Azok a tudósok, akiket ez az örületbe hajszoló kérdés fogva tart, s különbözőképp keresik a választ, egy ponton már találkoztak. Valamennyien felteszik, hogy a földtörténetnek abban a korában, ahova az élet keletkezését elképzeljük, a Föld felszínét alkotó elemek különleges állapotban voltak, miként maga az anyaföld is más állapotban volt akkor, mint előtte vagy utána. Ebben a sajátos állapotban megvolt a feltétele, hogy bizonyos atomok olyan molekulákká álljanak össze, amelyek egyedi módot találtak a bomlás folyamata ellen: lemásolták önmagukat. Kiváltak abból a masszából, amelynek addig maguk is formátlan alkotói voltak, önálló formát öltöttek, ez a forma pedig volt annyira önmegtartó, hogy alkalmas lett az önmásolásra.

Valójában a túlélésre.

Azonban az élet ősi masszájának még rendkívül bomlékony anyagnak kellett lennie. Nem lehetett más. Egész földet betöltő, hatalmas erjedésszerű folyamatnak kellett akkor végbemennie, amelyben könnyen találhattak egymásra az anyag elemi részecskéi, de ugyanolyan könnyen meg is váltak egymástól, hacsak valami nagyon túlélésre alkalmas kötésbe nem kerültek egymással, ebben az irtóztató nyüzsgésben.

Ha akkor egy kívülálló, valami hatalmas szenzitív személy messziről szemlélte volna a mi égitestünket, alighanem lángoló tűzgolyónak találja, a lebomló anyagból felszabaduló energia illuzórikus od-fényében vibrálva, s elméjében már fogalmazódik is az élet teremtésének mitológiája: Az Úr lelke lebegett a vizek felett.

Pedig ekkor már valamennyire szikkadt, sűrűsödött a massa. Sűrögtek, forogtak, sündörögtek a kivált, a kiváltságos cseppek a bomló-száradó anyagban, védő burkolatot borítva maguk köré, keményet és szilárdat, mely évmilliókon keresztül őrizte a túlélő cseppek rögzített formáját, míg a fölőleg atomjaira hullva visszatért a holt anyag birodalmába. A fogantatás világviharos küzdelmei után évmilliók pihentető álma következett, a betokozódott spórák, mintha maguk is élettelenek volnának, porszemekként keringtek a felszínen vagy tapadtak meg a dermedő kéreg repedéseiben.

(Ez a félig élő, félig élettelen, betokozódott forma, a spóra mindmáig az élet legellenállóbb legelpusztíthatatlanabb képződménye. Néhány rafinált mikroorganizmus, például a tetanusz baktérium még ma is emlékezik erre a kiváló, kettős falú menedékre: ha életfeltételei megszűnnek, egyszerűen ásványi anyagnak minősíti magát, spórává alakul, s az élettelen ásványi anyag ellenálló-képességével, porszemként vészeli át a nehéz időket. Aztán ha a szennyben-porban kotorászó ember vagy állat meleg, életteli véráramába kerül, az ő életenergiái is működésbe jönnek, s olyan virulens lesz a tetszhalott, hogy csak győzzünk ellene védekezni! Hanem ami a legmegdöbbentőbb a spórák emlékező tehetségében, az olyan dolog, hogy az ember szeme-szája eláll tőle. Magam legalábbis nem jutottam szóhoz, amikor megtudtam, hogy a spóráknak, ezeknek az ivartalan szaporítósejteknek a külső falán jellegzetesen centrifugális, spirálvonalú vastagodások, találhatóak. A kezdeti idők végtelenbe érő forgásainak lenyomatai. Magukban hordják. Ők még tisztán emlékeznek az életre pörgetett-táncoltatott parányi lányok és fiúk hajdani vigadalmára. Igaz, jóformán semmi másra nem emlékeznek, jóformán semmi más nem hagyott rajtuk nyomot, de ez örökre. Miként az összejtig emlékező művészet. *„Mindenütt spirálisok. ... Nincs kor, nincs tája a földnek, s talán népe sincs, melynél ne találkoznánk ezzel a különös gomolyrajzzal. Az ír szigettől Britannián át végig a Földközi-tenger mentén, de a kontinens belsején és északi tájain keresztül szintén, és tovább Közép-Ázsián és az Indiákon és Kináig és Japánig számtalan tárgyat borítanak csigavonalak, összefonódó spirálisok, meanderek. Az egyes műveltségek hajnalán kizárólag kultikus tárgyakat, elsősorban halotti szertartásokkal, illetve az összé válással, a megistenüléssel*

kapcsolatosakat: sírköveket, lélekköveket, urnákat, maszkokat, idoloikat, hatalmi jelvényeket díszítettek.” – írja Zolnai Vilmos *A művészetek eredete* című könyvében.)

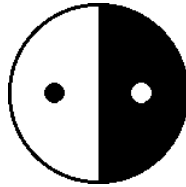
Majd aztán, hogy véget értek a dermedés véget érni nem akaró évmilliói, s langyos nedvesség szivárgott a külső földkéreg erein át, éledezni kezdtek – most már merőben más körülmények között – a tetszhalott spórák is. Fellazult héjukon át belsejükbe szivárgott a nedvesség, duzzadt a mag odabenn, épp hogy szét nem repesztette a falat.

Vagy tán szét is repesztette. Egyesekét. Az örök áldozatokét. Szétpukkantak, szertefolytak, telítették a televényt, hogy a többiek, a szerencsésebbek, a rugalmasabb falú túlélők csak még duzzadtabbra kerekedjenek általuk. Persze ennek a rugalmasságnak is van határa! Mindennek van határa.

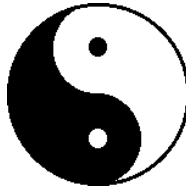
A rugalmasabb falú spóráknak is volt egy része, amely egy határon túl már képtelen volt alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. Formája felbomlott, elpukkadt, elpusztult, telítette a televényt, táplálékul a túlélőknek.

Ezek a túlélők attól voltak ilyen szerencsések, hogy szerencsétlenek voltak. Gyenge falúak, sérülékenyek. Ha ütköztek a természet viharában, könnyen szétmállottak. Ám szép számmal voltak szerencsés ütközések is: amikor különeműek találkoztak. Éppen a találkozáskor megsérülő falfelület tette lehetővé, hogy közük legyen egymáshoz. Hogy egymáshoz tapadjanak. De az sem mindegy, hogyan.

Tökéletesen frontális ütközésnek ez lett volna az eredménye:

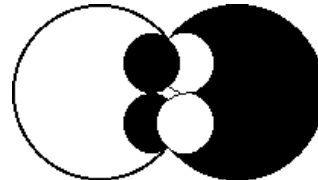
Vesztes találkozás, gyenge, túl egyszerű kötés. Az egymásba kapaszkodásnak nincs esélye. De akadtak szép számmal ilyen szerencsés találkozások is:

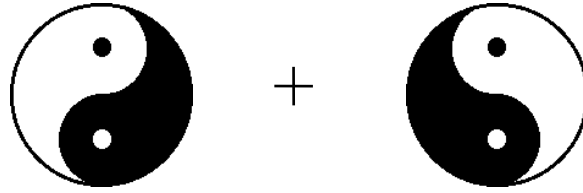
Ez igen! Ez találkozás! Ez tartós, erős, túlélő spirálkötés! Ez állja a pofonokat, mint a teniszlabda. Így egybekapaszkodva lehet pörögni a világban. A túlduzzadástól sem kell tartani, mert ebben a kötésben minőségileg új megoldás lehetősége van. Mert ha duzzad, így növekszik:

Majd így:

Végül pedig ez lesz belőle:

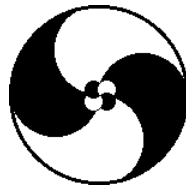

És kezdődhet minden előlről, amíg a világ világ. Zárt, ellenálló, túlélő, rögzített, számtalanszor ismétlődhető forma. Emléke évmilliókon át örökíthető. Azok a szerencsés túlélők, akiknek az önmásolás így sikerült, megmenekültek a változva-alkalmazkodó túlélés évmilliókon át tartó küzdelmeinek kínjaitól.

De voltak, akiknek az önmásolás gyatrábban sikerült.

Rossz emlékezés, hibás önmásolás, sérülékeny forma. Ezek előtt két út állt: a pusztulásé és az örök versenyfutásé, míg olyan formát nem sikerül találniuk, amely szilárd, rögzíthető, ellenálló, védelmet ad. A kemények, a nyakasok, a konzervatívok, az érzéketlenek, az erős falú, sérthetlenségük hitében elbizakodottak elpusztultak. De amelyek elég érzékenyek voltak, elég sérülékenyek, szerencsés találkozás esetén képesek voltak megtalálni ezt a formát:

Igen erős kötés, de komplikált, nehezen megtanulható, nehezen rögzíthető, könnyen felejthető forma. Nem úgy, mint a spóráé, mert sok benne a hibalehetőség. Ám van egy utolérhetetlen előnye. A kettős spirálkötés a változatok, így a helyreigazítások, a kiegyenlítések minőségileg új, szinte végtelen lehetőségét kínálja. Azok a képződmények, amelyek az önmásolás ilyen bonyolult formájára kényszerültek, most már egyre többet felejtenek, ezért egyre többet kell tanulniuk a túléléshez. Egyre alkalmasabbnak kell lenniük a tanulásra, csakis így maradhatnak fenn. Már soha többé nem térhetnek le a tanulás, a változás, az alkalmazkodva túlélés útjáról, de egyben az esélyt is megkapták e hajszás túlélésre. A legádázabb ellenfelük az idő lett: minden túlélő faj legfőbb kérdése: tudok-e idejében alkalmazkodni megváltozott körülményeimhez. Ha kell, tudok-e idejében kellőképpen átalakulni, s ha igen, képes leszek-e rögzíteni a legmegfelelőbb formát az utódokban, úgy, hogy szükség szerint ismét tovább változhassanak? Hiszen csak a rögzített, állandó formát lehet megfelelő biztonsággal lemásolni. Kell, hogy legyen mire emlékeznie a fajnak, és kell, hogy tudjon emlékezni.

Az örök változás örök hajszája, melyet csak úgy lehet bírni szusszal, ha időről időre pihenőhöz jutunk, ha van megnyugvás, ha van viszonylagos harmónia. Ehhez meg kell találni azt a szilárd formát, amely – legalább átmenetileg – kellő védelmet nyújt. Változni kell, de nem változhatunk a vakvilágba. Kell, hogy tudjuk, mihez igazodunk, ismernünk kell a megmaradás törvényét, emlékeznünk kell rá, és tiszteletben tartanunk.

Ám az emlékezés képességét a sérülékenység adja. Az emlék azt jelenti, hogy valami valamin nyomot hagyott. Azzal idézett elő változást rajta, hogy megsértette. A fa kérgén a szív csak azért lehet emlék, mert valami megsérült. Ahhoz, hogy emlékeink legyenek, sérülnünk

kell. Mentális emlékképeink is csak azért lehetnek, mert agysejtjeink sérülékenyek. Környezetünk kihívásai csak azért hagyhatnak emlékeztető nyomot fajunkban, mert genetikai programunk sem tökéletes, az is sérülékeny. Igaz, az élet rendje, hogy sérüléseinket helyrehozza a szervezetünk, de sohasem nyomtalanul. Ami a világból bármi módon hat ránk, nyomot hagy bennünk. Szerencsére nem hat minden, nem hagy minden nyomot. Azt nem bíránk ki. Nekünk nincs olyan vastag bőr a képünkön, mint a spóráknak, mi nem tudunk mindent lepergetni magunkról. A mi gyámoltalan szervezeti szilárdságunk önmagában vajmi kevés volna a túléléshez. Nekünk alkalmazkodnunk kell, változni, sérülni, emlékezni.

A mi esélyünk a túlélésre: az érzékenységünk, amely által idejében tudomást szerzünk környezetünk állapotáról, s így változásaihoz is idejében tudunk alkalmazkodni.

Érzékszerveink – kiváltképp a szemünk – olyan szerencsétlen és gyámoltalan sejtek által működnek, amelyek minden apró ingertől halálra sértődnek, s pótlásuk is elég lassú, nehézkes. Ám éppen ezzel a maratoni hírhozó önfeláldozásukkal teszik a legnagyobb szolgálatot. Így adnak lehetőséget és időt az általuk továbbított hír: az inger, az információ elraktározására és feldolgozására. Ezzel teszik lehetővé a külső hatásokra való átalakulást, emlékezést. A nem genetikai, nem öröklött programokban kapott emlékezést. De mert agyunk a genetikai program és a kívülről szerzett tudás tárolását egyaránt – noha nem egy helyen – elvégzi, így lehetővé válik, hogy tanult tudásunk nyomot hagyjon nemzedéki tudásunkon, a fajunkat jellemző genetikai programon is. Az agy különböző területeinek kölcsönös együttműködése folytán.

Az élet szerveződésének egy olyan változatában, amelynek túléléséhez elegendő az érzékleték rövidebb és gyengébb minőségű tárolása, ezt a raktározó feladatot csaknem egészében az érzékszervek töltik be. Az ilyen állatnak úgyszólván annyi ideje van a reagálásra, amennyi ideig érzékszerve a jelenséget tapasztalja. Ha ez az idő elég neki, és jó választ tud adni: túléli a kihívást. Ha nem: vagy szilárdsága ellenáll, vagy elpusztul.

Bonyolultabb szerveződési fokon az alkalmazkodás is bonyolultabb. Többféle ingerre érzékeny, de – részben éppen ezért – többféle kihívásnak is kell megfelelnie; érzékszerveinek több információt és hosszabb ideig kell elraktározniuk. Következésképp: folyamatosan fejlődnek ezek a szervek, míg egyes részei valóságos kis raktárakká alakulnak át, amelyek az érzékszervekkel szoros összefüggésben ugyan, de mégis önálló szervként végzik immár módosult feldolgozó és tároló feladatukat.

Így alakult ki az agy kezdeti képződménye.

Sejtbiológiai ismereteink szerint a központi idegrendszer és a szem valójában egyazon szerv; a szem az egyedi fejlődés során az embrió agykezdeményéből alakul ki, a recehártya nem más, mint az agy kihelyezett része, tehát anatómiailag is igaz, hogy a szem a lélek tükre. Költői érzékletes ez a kép, történetileg azonban aligha elfogadható. Tény, hogy az egyedi fejlődés őrzi a faj megtett útjának emlékképeit, de azt is tudjuk, hogy az emlékezés tökéletlen. Valójában előbb léteztek szuperfejlett érzékszervű élőlények – lásd a rovarok összetett szeme – és később alakult ki a központi idegrendszer. Éppen a bonyolultabb feldolgozó és raktározó képesség igénye alakította ki.

Az a körülmény viszont, hogy a külvilággal való kapcsolattartásban ilyen közvetlen közvetítő szerepe van a szemnek, bőséges magyarázattal szolgál arra nézve is, hogy az agyunkban elraktározott ősi, öröklött, belső emlékeink bizonyos körülmények között, bizonyos ingerek hatására miért öltenek képet, és testbe zárt programjaink, a túlélésnek az ősspórától hordozott, örökösen újakkal kiegészített, újrafogalmazott törvények miért mutatkoznak emberi vagy más képekben lelki szemünk előtt, úgy, mintha valóban látnánk őket, mintha valóságos, külső, érzéki tapasztalások volnának. Talán így megsejthetjük, honnan ered mitologizáló hajlamunk és készletésünk, hogyan válik tárggyá az eszme, miért járhatja velünk a bolondját, miért kelt bennünk illúziót az, ami valóságosan létezik, és korántsem illúzió formájában.

Most már csak az a kérdés: szánakozzunk-e magunkon, vagy büszkék legyünk rá, hogy ide jutottunk az örökös alkalmazkodás és változás hosszú menetében? Irigyeljük-e azokat a

szerencséseket, akik az úton valahol meg tudtak kapaszkodni, akiknek megadatott hosszú távon rögzíteni formájukat, megmenekülve az állandó változás észbontó és önemésztő kényszerétől, amely folytán mi már szinte tükörbe sem merünk nézni, úgysem ismerünk már soha többé önmagunkra.

Minden túlélő állatfajnak valahol, valamikor sikerült formáját rögzítve megkapaszkodnia. Hogy az embernek ez mikor sikerül, csak a jóisten tudja.

*Sírtál, mert nem szerettek.
Sírtál-e, mert nem szerettél?*

*Egyetlen percre akard
gyűlölni magad.*

*Ez ima.
Mormold elalvás előtt.*

Mi volt hát a bűne ennek a szerencsétlen fajnak, hogy embersorsra ítéltetett? Mi lehetett az oka, hogy éppen ennek a fajnak a bőrében nem fért meg eddig még sohasem harmonikus együttműködésben az újonnan képződött állomány a régivel? Hogyan keveredhetett olyan tragikus sorshelyzetbe ez az Ádám nevet viselő képződmény, hogy a Legfőbb Úrként tisztelt legbensőbb hangnak ki kellett mennydörögnie: „Elhagytál engem, Ádám, elhagylak én is tégedet”?

Eddig még minden túlélő faj megtagadta egy kicsit az Úr hangját, éppen a túlélésért, mégis kegyelmet nyert egy idő után. Helyreállt a harmónia, rögzítődött a forma, s az isteni legbenső parancs, a mindenképp fölé álló egységesség letéteményese visszakapta az ő fényességét az őt megillető helyen. Miért, hogy az egységesség paradicsomi kegyelemállapotából éppen ez a faj üzetett ki, s miért hogy hozzá visszatérni képtelen? Mi lehetett a vétsége, mit áldozott fel a túlélés oltárán, hogy a megtartás törvénye számkivetette, s hogy sorsa most már végképp nem más, mint örökös örült és reménytelen versenyfutás önnön örökös, örült és reménytelen változásaival, melyet zsongító önámítással legszívesebben fejlődésnek szeretne tudni? Mi váltotta ki az ítéletet? Mi juttatta az embert emberi sorsra?

A munka? De hiszen tudjuk: az már maga az ítélet végrehajtása. A beszéd? Beszélni nehéz. Közléskényszer nélkül, emberi mondanivaló nélkül a beszéd csak csivitelés. Bármelyik madár képes rá. Hogyan tanult volna meg egy faj bonyolult, egyezményes jelrendszert kialakítani, ha nem *kell*ett volna megtanulnia? Miért gyűrte volna le az irdatlan nehézségeket? Miért adta volna fel a félreérthetetlen, bevált ősit a félreérthető, örökösen elégtelen újért? A beszéd is csak következmény. Egy kényszerítő körülmény következménye. Csak mint ilyen vált egyben lehetőséggé is. De mi volt a kiváltó ok? A gondolkodás? De hisz emberi módra gondolkodni is nehéz. Az a legnehezebb! Kényszer nélkül gondolkozni sem tanult volna meg fajunk. Azt a legkevésbé! Hogyan került, hogyan hozhatta magát olyan helyzetbe, hogy gondolkodnia, beszélnie, dolgoznia, társadalmiasulnia, feladatmegosztania kelljen? Hogy kívülről szerzett tapasztalatait, a faj fennmaradásához szükséges tudását – emlékeit – külső úton, jellel, beszéddel, írással kelljen hagyományoznia generációról generációra? Hogy kultúrát, civilizációt kelljen létrehoznia?

Egyetlen állatfajnak sincs szüksége rá, hogy így agyonbonyolítsa az életét. Ami tudás a fennmaradásához szükséges, annak nagy részét hozza magával, örökség gyanánt. Egy picit még hozzátanul – szerény képességeihez mérten –, és máris kész az önfenntartó egyed, jöhet az utód, az önmásolás.

Nekünk miért nem lehet most már sohasem elegendő követni a belső törvény belülről megvilágított útját? Meddig kell visszamennünk, hogy a valódi okot vagy okokat megtaláljuk?

Tapogatózzunk a múltban! Próbáljuk meg felidézni az utolsó harmonikus képeket az ember ember előtti világából!

Állunk a földön. Két lábbal a talajon. (Hogy miként kerültünk le a fáról, ha egyáltalán valaha is ott éltünk, azzal most ne törődjünk. Az, hogy mellső végtagjainkkal nem kell örökös csimpaszkodnunk valamibe, önmagában még nem elegendő ok az emberré váláshoz. Az állati mércével mérve igencsak bonyolult társadalmi viszonyrendszerben élő és meglehetősen intelligens pávián például szintén nem a lombok között keresi táplálékát és búvóhelyét, de esze ágában sincs emberré válni.) Fölöttünk kívánatos érett gyümölcs csüng, elérhetetlen

távolságban. Kapkodunk, kapálódzunk érte, de nem adja magát. Ez így nem megy. Hopp, egy villanás: felkapunk egy száraz gallyat, azzal lecsapjuk az incselkedő csemegét. Mohón rávetjük magunkat, már csak a megszerzett táplálék érdekel bennünket. A bot? Hol van az már! Az imént még oly hasznosnak bizonyult kelléket abban a pillanatban elhajítottuk, mint jelentőségét vesztett semmiséget, mihelyt célunkat elértük vele. Nincs szükségünk rá. Már csak bajunk volna vele, ha továbbra is meg akarnánk tartani. Az, hogy holnap, holnapután, egy hét múlva, egy hónap múlva újra hasznunkra lehet az a bot, föl sem ötlik bennünk. Akkor és ott a gyümölcs ingere és a bot látványa együttesen kiváltotta belőlünk az eszközhasználat igényét, de az aktuális inger megszűntével a bot is megszűnt eszköz lenni a szemünkben, nincs meg az a képességünk, hogy az objektív használati értéket a szubjektív szükség pillanatain túl is átérezzük. Ilyen értelemben tehát nem készítünk és nem használunk eszközt, nincs eszközfogalmunk, egyáltalán, semmire és semmiről sincs *fogalmunk*: a fogalomalkotás képessége, csakúgy, mint a fogalmak közvetítésére alkalmas jelzőrendszer, a beszéd készsége még nem alakult ki bennünk.

Az ember előzménye étkezik.

Kölykeivel.

A kisebbik kölyök akkora, hogy épp most hagyta el a csecsszopást, a másik idősebb egy évvel.

Hozta a hím a zsákmányt, ledobta, a kölykök nekiesnek. Hanem a nagyobbik kölyök úgy oldalba taszítja öccsét, hogy az hetet hengeredik. Egy év ebben a korban hatalmas különbség. A kicsinek esélye sincs a bátyja ellen. Szó sincs itt semmiféle természetes kiválasztásról: lehet a kisebb akár tiszszerte életrevalóbb, mint a másik, a korkülönbség miatt automatikusan és törvényszerűen alul kell maradnia a létért való küzdelemben, ám nem a természet törvénye szerint. Itt már valami a feje tetejére állt. Oda a harmónia. A természet törvénye szerint az anyának kellene rendet teremtenie az ivadékok érdekvitáiban, mégpedig az ősi séma szerint: gondoskodom a kicsinyemről, amíg maga nem képes gondoskodni a megélhetéséről, aztán jöhet az újabb generáció, amíg csak biológiailag alkalmas vagyok a fogantatásra és a kihordásra. Az előzőt már régen elzavartam magam mellől, mire az újabb megérkezett. Most meg itt van mind a kettő. Hogy tegyek különbséget közöttük? Mindkettő egy velem. Mindkettő az enyém. Mindkettő gyámoltalan, a segítségemre szorul, nélkülem mindkettő halál fia. Mindent kész vagyok megtenni mindkettőért, mint bármely őszám évmilliók óta a kölykeiért, mégis érzem, hogy nem jól mennek a dolgok. Eddig minden olyan egyszerű volt, most semmi sem az. Eddig mindig jött a parancs belülről, hogy mit kell tennem, most nem jön. Csak állok tehetetlenül. Az előembernek bele kell ebbe örülnie. Semmiféle parancs nem él bennem, hogy mit kell tennem, ha egyik kiszolgáltattott ivadékom a másik kiszolgáltattott ivadékom ellen létezik. Azért tudom az életemet adni a kölykömnek, mert egy vagyok vele. Nekem nincs választásom, addig nem választhatom le magamról, amíg magában képtelen boldogulni, mert elpusztul. De ha nem választom le, érzem, hogy baj van. Érzem, hogy akkor ez a másik fog elpusztulni. Akkor hát mégsem vagyok mindkettővel egy? Vagy mégis egy vagyok, de mégsem egyformán vagyok mindkettővel egy? Valami most már dereng. Érzem, ezt a problémát nekem kell megoldanom. Igen, érzem, a megoldás az én fejemben van. Még nem teljesen világos, de azt érzem, hogy nekem kell valamit másként tennem. Valamire képessé kell válnom, amire soha egyetlen őszám sem volt képes. Az ősi törvény már nem sűg belülről. Az ősi törvény számomra már nem érvényes. Egyszer ezért majd nagyon megver az isten engemet.

Az igazi baj akkor kezdődött, amikor én és a párom kiűztünk a paradicsomból, olyan bűnökért, amiket el sem követünk, vagy ha igen, nem tehattünk semmiről. Akkor nekünk még annyi eszünk sem volt, mint most. Akkor mi még teljesen öntudatlan teremtmények voltunk. Öntudat. Én-tudat. Mi az, hogy öntudat? Mi az, hogy én-tudat? Mi az, hogy én? Mi az, hogy te? Mi az, hogy nem-én? Ez az! Különbséget kell tenni! Vagyok én, és van a világ. Én én

vagyok, a világ nem én vagyok. Én én vagyok, a kölykőm nem én vagyok. De mégis! A kölykőm én vagyok! Az egyetlen valóság a kölykőm, és a kölykőm én vagyok. Az egyetlen valóság én vagyok. Egyszer majd, amikor már annyira okosak leszünk, hogy embernek nevezzük magunkat, ennek az észjárásnak is nevet adunk, és azt mondjuk rá, hogy szillogizmus. Meg gyártunk mindenféle elméleteket, és feltaláljuk a számítógépet is, de jusson majd akkor eszünkbe, emlékezzünk rá, hogy az első lépés az enyém volt azzal, hogy különbséget tudtam tenni kölykőm és kölykőm között, pedig nincs is különbség közöttük, mert mind a kettő én vagyok. Ha ez a minőségi forradalom nem játszódik le az én agyamban, higgyétek el, sohasem alkottok relativitáselméletet, de még a kereket sem találjátok fel. A beszédről nem is beszélve. Ha az én agyamban nem játszódik le ez az intellektuális forradalom, mire az első értelmes szót kimondhatnánk, már senki sem élne közülünk, mert az Úr, aki akkor minket magunkra hagyott, most is tétlenül trónol, szemlélve Káin és Ábel kétségtelen kimenetelű, egyenlőtlen és természetellenes küzdelmét.

Hogyan következhetett be ez a látszólag minden természeti törvénnyel ellenkező állapot?!

A külső információkat feldolgozó üzem: a központi idegrendszer raktározó és felhasználó tevékenységének önállósulása a főemlősök néhány fajában túlságosan is jól sikerült. Úgy is mondhatjuk: agyuk aránytalanul előreszaladt a fejlődésben, túl intelligenssé váltak, túl sokat és jól tanultak, túl mohón raktároztak, így az agy régebbi részei nehezen asszimilálták az újabban szerzett tudást. Nem állhatott helyre az információvonzások és -visszajelzések harmóniája. Az utódok egyre jobban rákényszerültek, hogy ebből az új, frissen feldolgozott, az ősiség törvényével alig egyeztetett tudáskészletből éljenek, ami az egyedi tanulás aprólékos, hosszadalmas módszerét követelte meg, az agykéreg bal felének fokozott igénybevételével. A kölykök fejlődése így lelassult, nehezebben váltak önellátókká, hiszen a megélhetéshez egyre többet kellett tudniuk. Testük gyámoltalanabb lett, csak intellektusuk erősödött, de hosszadalmas előképzéssel.

Mindez azonban nem hatott fékezőleg nőstényeink biológiai alkotóképességére. Sőt! A lassabban fejlődő utódok a megbolydult természeti rendben kiszolgáltatottabbakká váltak, pusztult a faj, minek ellensúlyozására be kellett indulnia a szuperfogantatás programjának. Ennek viszont az lett a következménye, hogy egymást érték a generációk, mielőtt még az előzők önállóan életképesek, tehát magára hagyhatók lettek volna.

Az utódnevelő ösztön az idősebbek iránt is működött az anyában, maga mellett tartotta továbbra is őket, természetes-természetellenes ellenségül a vele szemben védtelen következő utódoknak.

Ebben az evolúciós lépték szerint vélhetően gyors lefolyású periódusban, amikor biológiai értelemben kialakult a fajunkra, és csakis a mi fajunkra jellemző családmodell, egymásba érő generációkkal, a beindult szaporodási szuperaktivitás ellenére is rohamosan pusztulnia kellett a fajnak, a beépített önpusztító mechanizmus okán, hiszen valamennyi később érkező utód a maga családján belül óhatatlanul szembetalálkozott legádázabb ellenségével: az elsőszülött testvérrel. Ha ezt a tényt összevetjük az állatvilágban általánosan ismert kölyökhalandósággal, amelyet minden fajban csak a reá jellemző szaporaság képes egyensúlyban tartani, könnyen beláthatjuk, hogy az ember előzményét ez a genetikai programzavar csaknem a faj kiveszésével veszélyeztette.

Hiába minden biológiai buzgalom, pusztult a faj! Reménytelen ellensúlyozásként burjánzott a nemzési hajlam, a fajfenntartó ösztön nemi ingerré változott, burjánzott a fogantatási készség, az örömszerzés szolgálatába szegődött, nem szólt semmi törvény ellene, s csak pusztult a faj, és el is pusztult volna teljesen a föld színéről, ha mégis, éppen mert okos volt, nem talált volna önmagában esélyt a túlélésre.

Bizony, elpusztul fajunk, ha őseink közül nem akadnak néhány ezren, vagy talán csak néhány százan, vagy még kevesebben, kiknek újemlős agyában a megerősödő intelligencia nem tesz csodát.

A csoda: olyan parancs, amely ebben az iszonyú szükségállapotban felér a megváltással, felér az Úr üzenetével, rögzíthető és hagyományozható, a túlélés első kívülről jött parancsa: a tabu. A tilos. A minden esetre érvényes, szülői jelenléttől független szülői tiltás: Ne bántsd a testvért!

Csakhogya a dolog egyáltalán nem ilyen egyszerű.

Az állatvilágban az a rend – néhány rendhagyó faj kivételével – hogy a szülők nem tesznek különbséget gondozásra szoruló utódjaik között. Úgy hozzák világra utódaikat, hogy megmenekülnek ettől a lehetetlen kényszertől. Nem is volnának képesek különbséget tenni, ha kellene sem, mert az ellene mond az utódgondozó ösztönnek. Az egyszerre többet szülőállatok ivadécai közül minden védelem nélkül elpusztul az életteren, nincs sem testvéri sem szülői belátás. Az állatvilágban ennyi káinizmus bőven befér a természetes kiválasztás törvényébe.

Ha viszont úgy alakulnak a körülmények, hogy valamelyik ivadék nem azért pusztítja el a gyámoltalanabbat, mert az kevésbé életképes, hanem csak mert fiatalabb, és így természetesen gyengébb, ez semmiképpen nem hangolódhat össze a természet ősi törvényével. Ilyen helyzetben mégiscsak képesnek kell lennie a szülőnek, hogy különbséget tegyen a gyengébb védelmében. Ilyen képességgel azonban az emberen kívül semmilyen más állat nem rendelkezik. És az embernek is el kellett jutnia valahogyan idáig.

Igen, az állati nőstény érzés- és parancsvilágában az ivadéka és ő csaknem azonosak. Igen, ezzel a totális együttmaradással lesz alkalmas utódgondozó szerepének betöltésére. Az állatban, amely számára semmi sem létezik szubjektumától függetlenül, nincs meg az elvonatkoztatás, az absztrakció képessége, nem tudja és nem is karja kettéválasztani a világot „én”-re és „nem én”-re, szubjektumra és objektumra. Ami a világból érkezik a számára, azt a pillanatnyi inger és a pillanatnyi szükséglet teszi létezővé. A szükséglet érzelmi állapotának elmúltával a világ valósága is megszűnik létezni a számára. Ezért hajítja el még a legokosabb majom is a botot vagy a követ használat után, mint aktualitását vesztett, haszontalan semmiséget. A szükség érzelmi állapotának elmúltával elmúlik belőle a kép is, amely sugallhatná, hogy máskor is szüksége lehet még arra a jó kis kődarabra. Eszközhasználatát, minden látszólagos hasonlóság ellenére, ezért nem lehet emberi értelemben eszközhasználatnak nevezni. A legokosabb majom is a pillanatnyi szükség—inger befolyása alatt tartja kapcsolatát a világgal. Nincs benne előrelátás, nincs benne előképekben előre megmutató szükséglet. Csak emlékképei vannak, előképei nincsenek. Nincs fantáziája. Legyen bármilyen tanulékony, vésődjenek bármilyen mélyen elméjébe az emlékképei, nincs olyan típusú intelligenciája, amely segítségével ezeket az emlékképeket egy jövőbeli, még nem létező, előre átélt hiány előérzetével tudná felidézni, konkrét, aktuális helyzetétől képtelen elvonatkoztatni, magyaráz: képtelen emberi értelemben gondolkodni.

Az emberi gondolkodás – és minden ebből eredő, ezzel összefüggő tevékenység – kialakulásának első lépése: én és nem én, szubjektív és objektív különválása a pszichében. Ez az előfeltétele a fogalomalkotásnak, a fogalomalkotás előfeltétele a fogalmi gondolkodásnak, a fogalmi gondolkodás pedig a civilizációnak. Nem fogalmi gondolkodás természetesen létezhetett, sőt meggyőződésem: létezett korábban is az archék, az őstudat birodalmában. Hiszen éppen ez lehet az előzmény, amiből a fogalmi tudat képessége kialakulhatott. Hiszen valamiből ki kellett alakulnia. Itt olyan hatalmas energiaát szerveződést igénylő, olyan minőségi ugrásról van szó, amely minden változás két alapvető előfeltétele: a lehetőség és a követelő szükség együttes jelenléte nélkül nem mehetett volna végbe.

A lehetőség: hogy a gondolkodásnak valamiféle – bár nem fogalmi – képességével már rendelkezünk. A szükség: a Káin–Ábel sorsra jutott fajnak meg kellett menekülnie az önpusztítástól. Meg kellett szerezni a képességet arra, hogy a dolgokat különválasszuk

egymástól, és ezt a képességet mindenekelőtt anyáinknak, asszonyainknak, lányainknak, nőstényeinknek kellett elsajátítaniuk. Hogy mekkora előember-populáció létezhetett a Földön, amikor az említett biológiai sokkhatás következtében véres kínok között át kellett préselnünk magunkat ezen a sziklarepedésen, hogy ember születhesen belőlünk, nem tudhatjuk. Alapos a gyanúm: nem túl nagy létszámú. Ha helytálló a logikám, ekkor már nagy bajnak kellett lennie, hiszen a biológiai szuperaktivitás, tudniillik hogy a természet hagyományos törvényét megtagadva és kijátszva világra hozzuk a következő generációt, mielőtt még az előző öfenntartó lenne, már válasz volt egy, a fajt veszélyeztető folyamatra. Azt, hogy egy feltehetően nagyon is csekély egyedszámú populációban hány olyan nőstény akadt, akinek adottságai megfelelőek voltak ahhoz, hogy megszüljön a gondolkodó embert – megintcsak nem tudhatjuk. Kimondani is borzasztó, de egyáltalán nem tartom lehetetlennek, hogy esetleg mindössze egyetlen ilyen őszanya létezett. Ez persze nem tudományos meggyőződés, hiszen ez a könyv, úgy, ahogy van, nem tudományos, csupán személyes kétségek, következtetések és – olykor – meggyőződések lenyomata. Mindenesetre én úgy érzem és gondolom, hogy ez a mi fajunk, amely hatmilliárd egyedszámával napjainkra oly mértékben elszaporodott, hogy ezzel immár ismét az önpusztítás tönkjének szélére került, valamikor olyan krízist élt át, hogy megmenekülése néhány, vagy talán egyetlen kiváltságos egyed alkalmasságán múlt. Ezért aztán az ő neve: Asszonyember, magyarul: Éva. És bizony ahhoz, hogy ez a mi őszanyánk teljesíthesse hivatását, szakítania kellett a tudás fájáról, még ha ezért valami sajátos és kifürkészhetetlen logika folytán lángpallost és kiűzetést hozott is a fejünkre. És lelkünk rajta, ha mi most itt, az Édentől keletre, rásütjük az eredendő bűn bélyegét.

Ahhoz, hogy a nőstény képes legyen különbséget tenni ivadékai között, szüksége volna az önmagától való elvonatkoztatás képességére, a gondolkodás előfeltételére. Egyik ivadéktól távolabb kellene kerülnie a másik javára, de úgy, hogy mégse szakítsa el a szülő–ivadék érzelmi kötelékét. Hiszen ha eltaszítja magától, mielőtt öfenntartó lenne, pusztulását okozná. Szülői segédlettel megfordulna a szerep Káin és Ábel között. Mindig az idősebb lenne az áldozat, sorra egymás után, míg végül egy, a legutolsó, a legkésőbb kihordott esetleg megérné a kifejlett kort. Bár öreg szülők csenevész kölykének nem sok esélye volna a túlélésre.

Még végiggondolni is szörnyű bonyolult, nemhogy végigcsinálni! Istentelen drámája ez egy istentelen sorsra jutott fajnak, s még jó, ha nem tragédiája.

Az idősebb kölyök halálos veszedelem a családban, és mégsem bánhatok vele úgy, mint az ellenségemmel. Néha legszívesebben felfalnám ezt a nagy culát, de fékezni kell magam, hiszen az is csak a kölyköm még. Iszonyú ellentétes érzések gyötörnek: gyűlölöm is, szeretem is. Mégiscsak belemarok ebbe a kebelbeli ellenségbe. Belemarok, és akkor észhez tér, de nagyon mégsem tudom bántani. Belemarok, hogy észhez térjen, de nekem is észnél kellennem. A kisebbet védem a nagyobbtól, a nagyobbat védem a magam haragjától. Meg kell szelídülnöm, le kell fojtanom a vad indulatot. De addig marom a kölykömet, amíg szelídebb nem lesz ő is. Meg kell tanulnia. Tabu állítok neki, de ez a tabu érvényes énrám is. Képesnek kellennem erre a megkettőzöttségre, mert az élet rákényszerít. Képesnek kellennem a dolgok különválasztására. Ez és az. Én és ő. Tanulom.

Én én vagyok. Ő is én vagyok. Ez az ő nem én vagyok. Ő és én mi vagyunk. Ő bánt én. Ő bánt ő. Én bánt ő. Nehéz. nagyon nehéz. Ha ezt képes leszek megtanulni, az eszközhasználat már gyerekjáték. Elpusztulunk, mire megtanulom. Mire megtanultatom.

Meg kell tanulnatnom az ivadékaimmel az új törvényt. Addig marom, míg meg nem tanul szeretni. Tabu. Nem szabad. Család. Öfenntartás együtt. Testvér. Tilos. Testvér tabu. Nem tudja. Az úristenit, hát miért nem tudja! Az úristen néma. A törvény néma. A törvény én vagyok. A kölykök anyja én vagyok.

Szerencsétlen, elátkozott, szeretve gyűlölt magzatom, hát mikor érted meg végre, hogy testvért pusztítani tilos?! Én szólok hozzád, az anyád! Én vagyok a te anyarcú, szeretve tisztelt istened.

A tabu-probléma régi felfedezése a filozófiának, tekintélyes irodalma van. Úgy látszik azonban, a leghétköznapibb tény, amelyben egymillió éve benne élünk, hogy tudniillik az emberi család minőségileg különbözik minden más családi képlettől, mindezt elkerülte gondolkodóink figyelmét. Megvan persze ennek is a maga természetes lélektani magyarázata: az emberiség sorskérdéseit szükségesnek érezzük olyan magas fokon boncolgatni, ahonnan már alig látjuk önmagunkat, az élő és szenvedve boldoguló embert. De van egy sokkal földközelibb háttere is a dolognak. Krimiszerzők tudják, hogy buzgó nyomozás közben sokszor éppen azt nem vesszük észre, ami az orrunk előtt van, ami kiveri a szemünket. Így aztán nagyon rafinált bűnöző szereplőiket arra tanítják, hogy nyugodtan hagyják csak a legszembeűnőbb helyen, amit el szeretnének rejteni. Persze ugyanezeknek a krimiszerzőknek hatalmukban áll megalkotni egy még az általuk kreált bűnözőknél is rafináltabb nyomozót, aki tisztában van az elrejtés lélektanával.

Bennünket, létező embereket azonban nem krimiszerzők kreáltak. Igen gyakran legjobb felkészültségünk és igyekezetünk ellenére sem bízhatunk másban, mint a véletlenben. Feltéve, hogy a véletlen harmadik szeme nem vak.

Az a puszta tény tehát, hogy az ember állati ősei – felborítva az utódgondozás rendjét – világra hozták a következő generációt, mielőtt még az előző gondozás nélkül életképes lett volna, a környezethez való alkalmazkodásnak egy merőben új, a túlélés minden korábbi parancsrendszerét minőségileg meghaladó törvényszerkezet kibontakozását tette szükségessé, miközben az állatvilághoz való kötöttségben a régit sem lehetett hatályon kívül helyezni.

Máig sem értem, hogyan lehetséges, hogy az én szerencsétlen istenadta fajom eszét nem vesztette ebben az örülten ellentmondásos helyzetben, amelybe keveredett. Akárhogy volt is, de most lett csak igazán szüksége az eszére. Intelligens volt, az szent, a legintelligensebb valamennyi állat között. Ez volt a szerencséje. E nélkül igen nagy bajba jutott volna. Mert ha egyszer elkezdte az okosodást, többé már nem volt megállás.

Én-te-ő-mi-ti-ők – semmiség ez az alapfokú megkülönböztetés egy tagolva kommunikáló ősembernek, ha már egymillió éve el tudja határolni magát a külvilágtól. Alig egy kis idő, s ő már nem csupán elteszi a hasznos követ, de pattintja is, eszközt készít, munkát végez, halihó, gyerünk, osszuk csak meg a munkát, hisz összetartozunk mi, egy őstől származottak, majdhogynem szeretjük egymást. A mi nagyobb kölykeink már nem halálos ellenségei a kisebbeknek, a családban rend honol, szaporodunk és sokasodunk, kezdődhet az igazi emberré válás dicsőséges diadalútja.

Ki érti, hogyan működik ez a világ! Ki érti, hogy az útból mégsem lett sem dicsőség, sem diadal. Ennyi ésszel! Mert azt mégsem tagadhatjuk, hogy történelmünk mind a mai napig alig volt több, mint egymás kölcsönös pusztításának előbb közvetlen, majd közvetett felfalásának kultúrtörténete, fejlődés fedőnév alatt.

Valóban. Szinte már az örület határára juttat bennünket a felismerés: a tabu, az ártás tilalmi törvénye tett alkalmassá bennünket az emberi minőségű túlélésre, ugyanakkor éppen ezt a törvényt hágjuk át oly gyakori és általános ismétlődéssel, hogy ebbéli hajlamunk már-már fajunk állandó, rögzített, tehát genetikailag hagyományozódó jellegének minősül.

Richard E. Leakey és Roger Lewin két idézettel kezdi *Fajunk eredete* című könyvében az agresszivitás, a nemiség és az emberi természet kérdéseinek taglalását. A két idézet, amely Raymond Darttól, illetve Konrad Lorentztől származik, így szól:

„Az emberi történelem vérrel bemocskolt, mézsárszéket idéző emlékei a kora egyiptomi és sumer feljegyzésektől a második világháború legutolsó rémtettéig mind összhangban állnak az egykor egyetemes kannibalizmussal, az állat- és emberáldozatok gyakorlatával, vagy a tételes vallásokkal a helyükbe lépő pótlékokkal, és világszerte elterjedt skalpolással, fejjavadászattal, testcsonkításokkal és halottgyalázásokkal, speciális tulajdonságként hirdetve a közös vérszomjat, e veszedelmes szokást, e Káin-bélyeget, amellyel az ember a táplálkozás

területén különbözik antropoid rokonaitól, és amely inkább a legvérszomjasabb ragadozókkal köti össze.”

„Bizonyítékunk van rá, hogy a kavicseszközök első feltalálói – az afrikai Australopithecusok – kezdetől fogva nem csupán a zsákmány elejtésére használták eszközeiket, hanem fajtársaik legyilkolására is. A pekingi ember, ez a Prométheusz, aki megtanult a tűzzel bánni, arra használta azt, hogy testvéreit megsüsse: a rendszeres tűzhasználat első nyomai mellett megtalálhatók magának a Sinantropus pekingenisnek megcsonkított és megszenesedett csontjai is.”

Vajon a pekingi embernek már akkor is lehetett volna annyi sütnivalója, hogy ne tegyen ilyen csúnya dolgot? Egyfelől igen, másfelől nem. Ilyen annak az ellentmondásos kettősségnek a természetrajza, amely kettősség ellentmondása elindította az ember korabeli ősét egekbe vezető véres útján.

Eleinte még jól mentek a dolgok, miután megtanultuk a törvényt: a testvér tabu! De emlékszünk rá: ekkor már beindult a biológiai szuperaktivitás, így aztán rengetegen születtünk, ezzel párhuzamosan az agyunk sosem látott fejlődésnek indult, könyörtelenül, kivédhetetlenül. Megváltozott a társas viszonyok képlete, a családmodell. Az új intellektuális minőség az egyedek egymáshoz való viszonyának is új minőségét jelentette; a faj kollektív problémamegoldó képessége megállította a pusztulási folyamatot, miközben a biológiai szuperaktivitás, a faj méreteit abnormálisan meghaladó fogantatási program továbbra is működött. A komplex családmodell komplex társadalmi formát eredményezett, ez úgyszintén komplex együttműködést követelt meg és tett lehetővé, aminek következménye: fejlődik az intelligencia, ezzel kölcsönhatásban nő a tanulnivaló aránya az öröklött tudáshoz viszonyítva, lelassul az egyedi fejlődés, kitolódik a kölyökkor, ugrásszerűen növekedik az egyes populációk egyedszáma.

Mint ahogyan bizonyos esetekben valamely élő szervezet sérülésekor a regenerációs program hibája folytán a sejtburjánzás képtelen megállni, ugyanúgy az ember szaporodási hajlama sem ismert határokat; az ész hatalomátvételi kísérletével járó zavarok, melyek az agykéreg alá nyomorított ősi utasítási rendszerben beálltak, lehetetlenné tették a fajfenntartás ösztönének mederbe terelését. Mind a mai napig nem alakult ki olyan parancsrendszer az emberben, amely belülről szabályozná a nemiséggé változott fajfenntartó ösztönöket, s ha valami viszonylagos rend kialakult is e téren, az minden esetben külső, vallási vagy más szokásjogi elfojtás eredménye. Ennek az első emberőseinkig visszavezethető összefüggésnek a felemlítésével mindenesetre tartozunk a freudi szennyes, elfojtásos tudatalatti igazságának megítélésében.

Az ész keltette programzavar nyomán tehát megindult a túlnépesedési robbanás. (Azt gondolhatnánk, hogy a „robbanás” kifejezés ebben az összefüggésben meglehetősen túlzó, de ne feledkezzünk meg róla, hogy egy állati vagy akár előemberi populáció számára birtokba vehető terület ezer ökológiai és egyéb oknál fogva igencsak behatárolt. Szigorú korlátozó tényező többek között magának a fajnak az adottságkészlete, csakúgy, mint a vele azonos ökológiai szegmensen élő rivális fajok ellenállása stb. Lehet, hogy akkori őseink a földkerekségnek csak igen csekély hányadát népesítették be, de akkor objektíve igen csekély hányad is volt számára meghódítható.) Törvényszerűen megindult a területért, a létért való élet-halál küzdelem.

Az etológiából tudjuk, hogy az állatvilágban bizonyos helyzetekben átmenetileg is kialakulhat kannibalizmus, olyan fajoknál is (ilyenek lehetnek például gazdasági vagy laboratóriumi körülmények között behatárolt területen tartott tyúk, sertés, nyulak stb.), amelyekre egyébként a fajtárs elpusztítása és elfogyasztása nem jellemző. Valamely külső inger, mondjuk zsúfoltság hatására az állatok addig pusztítják egymást, amíg a fennmaradt egyedek közötti átlagos tér a fajra jellemzően optimális nem lesz.

Adott esetben tehát a kannibalizmus programja egy populációban automatikusan is beindulhat, mivel azt is öröklött program szabályozza, hogy az azonos fajú egyedek milyen távolságot engedélyeznek egymás között. A határ átlépése minden esetben agressziót vagy elkerülő magatartást vált ki. Ez utóbbinak persze előfeltétele az, hogy legyen hova elmenekülni.

Miért, hogy az ember a démoni agressziót és nem az angyali elkerülést választotta? Érdekes módon erre is egy ellentmondás adja meg a választ. Túl azon, hogy a már említett okok miatt meglehetősen kevés helye volt az elmenekülésre.

Az ember, noha ma már nagyon szereti magát a világ urának tekinteni, akkoriban, amikor beindult szuperfogantatási programja, még igencsak gyámoltalan teremtménynek számított. Túléléseit már akkor is főleg intelligenciájának köszönhette, amely kiválóan alkalmazkodó képessé tette őt, ám a létért való harcban – miként általában a főemlősök – nem nagyon jeleskedett. Életmódja következtében, illetve azzal kölcsönhatásban, semmi olyan testi adottsága nem fejlődött ki túlságosan, amely az állati vitézkedéshez szükségeltetik: fog, köröm, testi erő, gyorsaság stb. Jámborságra termett faj volt ez a miénk az őskori demográfiai robbanás előtt, s az is maradhatott volna, ha nem kell örökösen odahagynia alig megszokott, s mind kevesebb ételmelet és rejteket adó környezetét a nagy kirajzások korában. Hanem hogy szinte generációról generációra mindig új feltételek közé kényszerült gyarló testi adottságaival, fizikai értelemben egyre védtelenebbé vált, a védtelenséggel járó örökös izgalom, feszültség állandó harcészültségbe hajszolta, s ráadásul szerencsétlen őseinknek egymásban is örökös ellenséget kellett látniuk. Természetes tehát, hogy a büntető isten képére teremtett hasonmások között kialakul az agresszióláncolat.

Azt is az etológiai megfigyelésekből tudjuk, hogy a territoriális agresszió, sajátos módon, sokkal gyakrabban és jellemzőbben eredményez élet-halál küzdelmet fajtársak, mint a különböző fajok között, ami – fájdalom – az emberi fajra legalább annyira vonatkozik, mint a többiekre. Ami azonban lényeges különbség, mégpedig a mi rovásunkra, az az eszközhasználat.

Bizony, az eszközhasználat, amelyet okkal és joggal az emberré válás és a kultúra kialakulása egyik előfeltételeként tartunk számon: Szembe kell néznünk azzal a ténnyel, hogy ugyanaz a képesség, amely révén megváltozott körülményeink között busásan kompenzálni tudtuk fizikai elégtelenségeinket, egyszersmind predesztinált bennünket a fajtárs elpusztításának a genetikai programba való iktatására is.

Ne rettenjünk meg ettől az iszonytató kijelentéstől, inkább gondoljuk végig tisztességesen. Abban nyilván nincs vita, nem is lehet, hogy a territoriális agresszió az állatvilágban genetikai program koreográfiája szerint zajlik. Ez a genetikai program szinte tökéletesen megszabja azt is, hogy milyen „eszközöket” vehetnek igénybe egymás ellen a küzdő felek. Ezzel összhangban működik, főként a vesztes védelmében, a játékszabályok genetikai programja is, amely úgy szól, hogy harapd, csípd, rúgd, döfd, ökleld a betolakodót, amíg csak meg nem futamodik, el nem menekül. Értsd: *csak addig!* Ezt a programot valamennyi faj valamennyi egyede az anyja hasában tanulja. Egyet kivéve.

Amíg az ember csak pofozkodni, legföljebb karmolni, marni volt képes, a program ugyanúgy működött nálunk is, mint bármely más normális állatnál. Na de minket az élet rákényszerített, hogy okosodjunk. Én–te–ő–mi–ti–ők. Szubjektív világ–objektív világ. Mi már értjük ezt. Mi már a tárgyban felismerjük az eszközt. Mi már olyan okosak vagyunk, hogy nem puszta kézzel adjuk a pofonokat, hanem az erre a célra legalkalmasabb formájú, sőt, esetleg éppen erre a célra kiképzett kódarabbal. Eszem van, mert így kellett lennie, gyilkoló eszközöm van, mert így kellett lennie, a szívem telistele gyilkos indulattal, mert ennek is így kell lennie, most akkor mit várhat tőlem a jóisten?! És még valami! Azért van gyilkoló eszközöm, mert képes lettem felismerni annak a kőnek az adott helyzettől függetlenül is meglévő használati értékét. Hát ugyanezzel az eszemmel nem fogom azt is érteni, és ugyanezzel a szívemmel nem fogom azt is érezni, hogy aki most itt az én területemre behatolt, vagy akit most erről a területről elűzök, ha életben marad, holnap ugyanolyan ellenségem lesz, mint ma volt?! Nemhogy őt,

még az írmagját is kiirtom, ha tehetem. Márpedig tehetem, mert emberemlékezet óta ezt tette minden őszám is. Én már genetikailag is erre vagyok kiképezve. Most már én vagyok a Homo Sapiens. Én vagyok a túlélő. Megteszem, mert ha így megy tovább – márpedig így megy tovább – nemcsak a szívemben fortyogó indulat követeli meg tőlem, hanem az asszonyom a kölykőm, a családom, a horda, a népem, a nemzetem. Ez a férfisors. Mert ha így megy tovább – márpedig így megy tovább –, én már hős vagyok, én már mitológiai alak vagyok, én már követendő példa vagyok, én már vallás vagyok, én már törvény vagyok. Lehet, hogy nem belső, eredendő, ősidőktől érő törvény, csak amolyan féligmeddig kívülről jött, felvett törvény, de külső volta ellenére is törvényszerűen létrejött törvény, összegabalyodva ama őseredetivel. Én, a kőbaltás gyilkos vagyok minden kulturhérosz ősapja, s ha ezért bűnhődnöm kell, hát bűnhődni fogok. Hetedízíglén. Hetvenedízíglén. Hétszázhetvenhétezer-hétszázhetvenhetedízíglén.

„Ezután elment Kain az úr színe elől, és letelepedett Nód földjén, Édentől keletre. És Kain a feleségével hált, aki terhes lett, és megszülte Énókot. Majd várost épített, és azt Énóknak nevezte el a fia nevével. Énóknak született Írád, Írád nemzette Mehújáélt. Mehújáélt nemzette Metúsáélt, Metúsáélt nemzette Lámeket.

Lámek két nőt vett feleségül: az egyiknek Ádá volt a neve, a másikkal Cillá. Ádá szülte Jábált. Ő lett minden citerás és fuvalás ősatyja. Cillá is szült: Túbalkaint, mindenféle réz- és vasszerszám kovácsmesterét, továbbá Túbalkain hűgát, Naamát. Egyszer azt mondta Lámek a feleségeinek:

*Ádá és Cillá,
hallgassatok szómra!
Lámek asszonyai
figyeljetek mondásomra!
Meggyilkolom megsebzőmet,
gyermeküket is, ha megüt.
Ha hétszeres a bosszú Kainért,
hetvenhétszeres az Lámekért!”*
(Mózes első könyve, 5. rész)

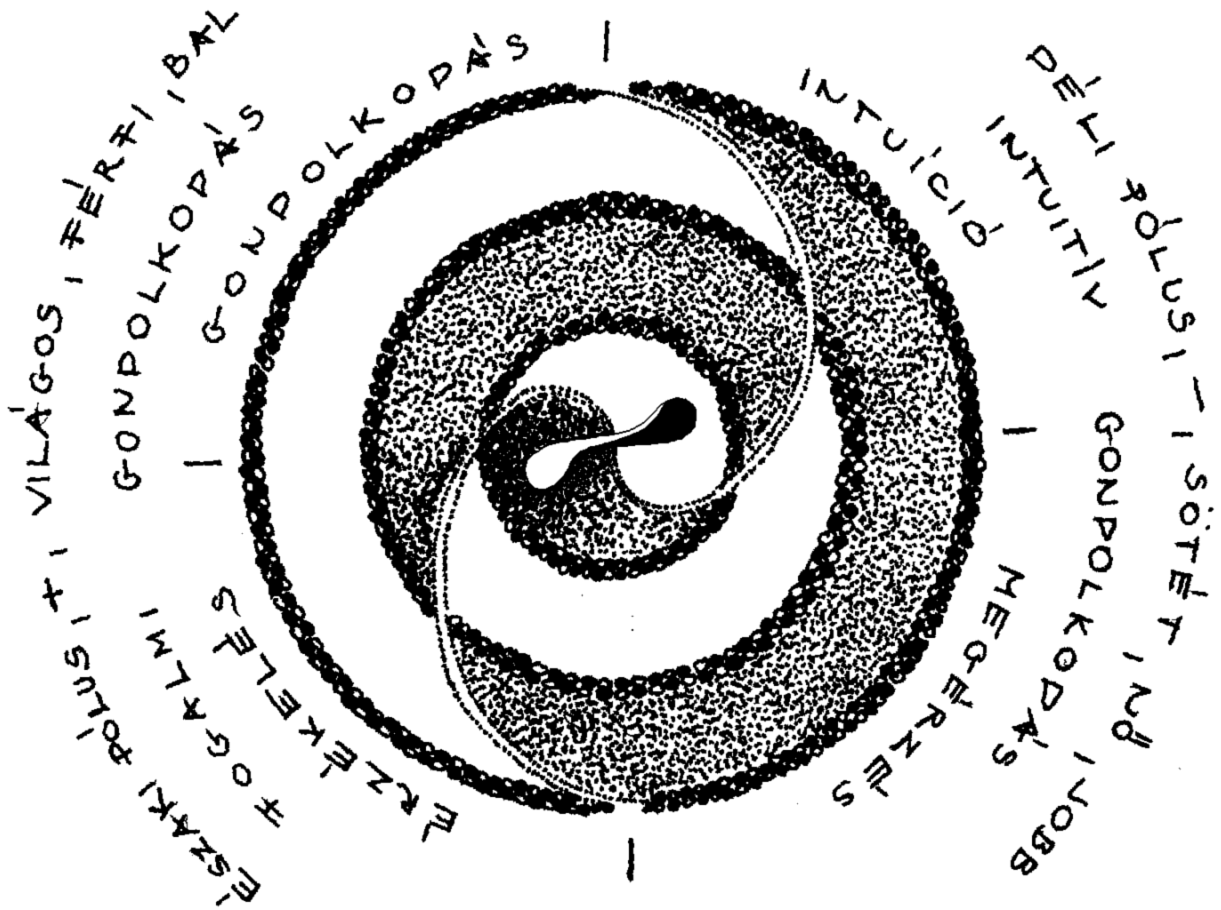
Csak az nem világos, honnan tudták ezt a sztorit úgy egymillió évvel később az Ószövetség szerzői. Mert hogy a tudását kívülről szerző ész ebbe nem volt beavatott, az hétszentség.

Lehet, hogy a megtagadott isten, az örökkévalóságtól származtatott, örökkévalóság óta épülő törvényesség titokban mégsem hagyta el kedvenc teremtményét? Lehet, hogy titokban tovább sűgött? Igaz, agyunkban az őstudat és az új tudat kettévált. Lehet, hogy mégsem egészen? Lehet, hogy ezek az agytartományok mégsem állnak örök haragban egymással, és minden szakítással járó változás után egymásra találnak a törvények harmóniájában, s tovább folytatják áldásos és összehangolt tevékenységüket, anélkül, hogy ezt az örökösön fontoskodó ész orrára kötnék. Ha ezt tennék, igazán meg lehetne őket érteni.

Bár így is nehezen.

Most kellene az a harmadik szem, amelyik befelé lát!

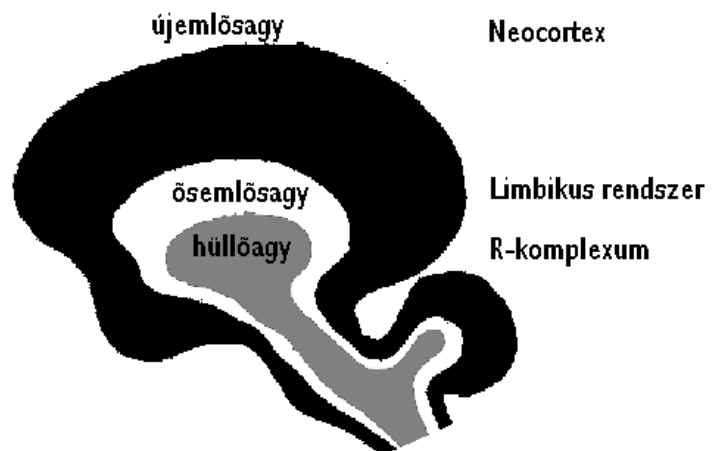
Még szerencse, hogy amióta nem csupán kardéllal hatolunk a koponya belsejébe, van lehetőségünk az agykéreg alatt megfigyelni egyet és más. Nézzünk csak körül! Mivé váltak apró köreink, mióta elhagytuk őket egy kis bölcselkedésért! (Ábránk egyaránt szimbolizálhatja agyunkat és egész valónkat.)

A kép közepén a két tapadó csepp: az ősmasszából kivált s az ellentétek vonzása által összekapcsolt két elemi életcseppből alakult közös híd, pozitív és negatív, férfi és nő, igen és nem, világos és sötét őseredeti kettősségben, s mindkettőt egybekötve. E kettős mag körül a hüllőagy alakulata, részek szerint fordított előjellel, a természet vonzástörvényét követve, majd hasonló módon az ősemlős és az újemlős agy, s mindez szimmetrikus kettősségben, a két agyféltekének megfelelően.

A sötét és világos tartományok váltakozásából adódó spirális szerkezet képszerűvé teszi az evolúciónak azokat a kríziskorszakait, ahol fajunk állatvilági előtörténetében a világ a feje tetejére állt, s a túléléshez elkerülhetetlen volt az önmehtagadó minőségi változás. A hüllő-fázis után még két ilyen krízis következett be az emberré válásig: az ősemlős- illetve újemlős-állapot kialakulásának kora.

A három alapvető agytípus hierarchikus felépítésének rajza MacLean nyomán. (MacLean: The Brain in Relation to Empathy and Medical Education. Journal of Nervous and Mental Disease. 144. [1967.] 374-82.)

(Bence Lóránt: *A metaforáló agy és elme*, Valóság, 1985/6)

Ezeket a történetileg behatárolható korszakokat az agy belső rétegezettsége egyértelműen jelzi: a három rész kémiai is más felépítésű, kísérleti úton elkülöníthető.

A koncentrikus körök egyaránt jelzik a világegyetem totalitását, amelyet véges voltunk ellenére magunk is modellezünk a bennünk megfogant törvények által, és azt, hogy ezek a törvények teljesítik a köröket, amelyekben a harmónia a krízisek után helyreáll, éppen e törvények hatása által. Ugyanakkor a körök közötti határok el is különítik a különböző rendeltetésű törvényeket, és azoknak működési birodalmát.

A határokon végigvonuló kettős alakulatok tartják kordában az információk, az ingerek és a belső tudattartalmak áramlását. A törvények erőközpontjai, a tipikus archék így kivételezett helyzetük és vonzerejük ellenére sem működhetnek teljes esetlegességgel. Föl kell tételeznünk azonban, hogy a legszigorúbb „kettős őrség” a két központi őscsepp egybefonódott nyúlványából alakult hídon teljesít szolgálatot, noha valamennyi között – mivel itt áll kapcsolatban a két félteke – ez a legfontosabb határátkelőhely.

Ennek ellenére nemcsak a fogalmi gondolkodás színterül szolgáló külső kéregnek lehet „elfojtott tudatalattija”: Az újemlős agy által átbocsátott, ám az ősemplős agy által elutasított ingerek a belsőbb határokon is megrekedhetnek, mindkét irányban. A feltételezést azok a torz démoni ősalattformák igazolhatják, amelyek öröklött élményekként vetődnek föl a révült állapotú tudatba, s amelyek az egyes népek vallási kultúrájában oly jelentős szerepet kapnak.

A világos és sötét tartományok elrendeződéséből az is előtűnik, hogy a spirális alakulás következtében mindkét agyféltekének jutott mindkét alapminőségből. A két félteke közötti minőségi különbséget tehát az idő folyamán bekövetkezett arányeltolódások okozzák, de valamennyire mindkét fél képes a másik feladatát ellátni. A törzsfajlás jelenlegi fokozatában a bal oldalnak jutott a több világos, itt halmozódott jobban föl a fogalmi gondolkodás képessége, míg a másik oldal inkább az intuitív agytevékenységnek kedvez. Ugyanakkor a „mag”, amely megfelelhet az ősi kínai világszimbólum, a jin-jang kép jin- és jangpontjának is, a világos uralmú mezőnyben sötét és fordítva. Ez a séma talán eléggé valószínűsítheti Jungnak azt a megfigyeléseken alapuló következtetését, hogy a férfi legbelső énje tulajdonképpen nőnemű: anima, a nőé pedig hímnemű: animus. És ha arra gondolunk, hogy a valóságban semmi sem olyan szép kerek, mint egy végletekig leegyszerűsített szimbolikus szemléltető ábrán, hát elképzelhetjük, hogy a természet ennek az alapképletnek a variálásával a sokféleségnek micsoda kimeríthetetlen lehetőségét teremti meg. A természetellenes torzulásokról nem is beszélve. Hozzá tartozna még az ábrához, a jungi négyes személyiségtipológia ismertetése, az életkorok függvényében, de ettől e helyen nyilván el kell tekintenünk.

Ami lényeg: életben, erőben működik legbelül a hüllőagy, az R-komplexum, igaz, némileg megváltozott a feladata. Az ember el sem hinné: a létfenntartás kemény alapüzenetei mellett itt kapott helyet a zenefelelős program is. Igen, írva vagyon: Minden citerás és fuvolás ősatya Káin közeli leszármazottjainak sorában foglalja el helyét. És működik az ősemplős agy: a limbikus rendszer. Az ő számára változatlanul követendő a minden élőlényre érvényes parancs: világra hozni a következő generációt és gondoskodni róla, míg önellátásra képtelen. Iparkodik, küszködik szegény, hogy az újemlős aggyal, a neocortexszel egyetértésre jusson ebben a kérdésben, de hát most ott, a külső kerületekben nagy a kavargás. És tudjuk: amíg a viszonylagos harmónia helyre nem áll, amíg az egyedek tapasztalatában és viselkedésében nem kellő számú az egybevágó ismétlődés, addig a cselekvéstípusok nem rögzíthetnek az agyban, nem öröklődhetnek, nem válhatnak belső normákká, törvényekké.

Sajnos, az a réteg, amelyet – mint legújabb képződményt – emberagynak nevezhetnénk, még valójában nem is létezik. Éppen hogy kezd alakulni, jobban mondva, átalakulni, a legkülső szürke állomány.

Igaz, hihetetlenül gyorsul az idő. De azért még fajtörténeti mércével mérve is eltelik néhány év, míg az új emberi törvényeknek kényelmes, ágyazott helyük lesz egy arra kiképzett biológiai alakulatban. Addig pedig változatlanul marad a változás bizonytalansága, az agresszió és annak elfojtása, külső törvényekkel, hogy mégis valahogy létezni tudjunk. Álmainkban persze már előrébb járunk. Álmodni könnyebb. Álmodni mindig többet tudunk, mint

megvalósítani. S mi sem természetesebb, hogy egymást hibáztatjuk, tehetetlenségünkben egymást marjuk egymáson számon kért megvalósulatlan álmainkért.

*Komoly volt, komor lett, kérlelt:
meg ne fojtaná pár szó –
De költő és isten ne kérjen.*

(Szárszó)

„*H*a bemegy arra a földre, amelyet Istened, az ÚR ad neked, ne tanuld el azokat az utálatos dolgokat, amelyeket azok a népek művelnek. Ne legyen köztetek olyan, aki a fiát vagy leányát áldozatul elégeti, ne legyen varázslást űző, se jelmagyarázó, kuruzsló vagy igéző. Ne legyen átokmondó vagy szellemidéző, se jövendőmondó, se halottaktól tudakozódó. Mert utálatos az úr előtt mindaz, aki ilyet cselekszik. Ezek miatt az utálatos dolgok miatt űzi ki előled ezeket is Istened, az ÚR. Mert ezek a nemzetek, amelyeket elűzöl, jelmagyarázókra és varázslókra hallgatnak, de neked nem engedi azt meg Istened, az ÚR. Prófétát támaszt atyádfiai közül Istened, az ÚR, olyat, mint én, őreá hallgassatok!” (Mózes V. könyve, 18. rész)

Ameddig csak a társadalmi emlékezés önnön múltjában ellát, mindenütt azt tapasztalja, hogy a törvény közvetlen megvilágosodásának belső útja az avatatlanok előtt hatóságilag elzáratott, s az kizárólag a beavatottak előtt nyitvatott meg. Az afrikai törzseknek vagy az észak-amerikai indiánoknak csakúgy, mint a mi uráli őseinknek kizárólag varázslóik, sámánjaik szent révülete által adatott engedély ilyen-olyan formában bepillantani a szellem világába.

De hát végül is mi lehet a lényegi különbség Mózes kőtáblái és Piperné médiumi írásai között? Élettanilag mindkét esetben az agyműködést regulázó feltételes gátlás időszakos módosulásáról van szó: a határ- és vámőri feladatot ellátó piramissejtek nem parancsolják vissza az archék felszínre törekvő megnyilvánulásait, amelyek a révület, a transz, az ihlet állapotában a valóságos élmény illúzióját keltik. Ám hiába azonos vagy hasonló az élettani folyamat, ha merőben más a két elme mentalitása, moralitása, formátuma, ha merőben más a két elme minősége.

Megint csak Jung archetípusaihoz kell folyamodnunk. Azok az örökletes tényezők, amelyek meghatározzák, hogy a halak miért halak és nem tengeri csillagok módjára alakulnak és reagálnak, amelyek elkülönítik az oroszlánt a zebrától és a molnárfecskétől, végső soron nem csupán a fajokat különítik el egymástól, hanem az egyedeket is. Tudjuk, az élővilágban semmi sem tökéletes, hiszen éppen ez a tökéletlenség tette lehetővé az élet kialakulását és fennmaradását. De azt is tudjuk, hogy a mi emberi fajunk hiába képviseli (szemünkben) az evolúció csúcsát, önmagához képest valamennyi faj között a legkialakulatlanabb, legváltozékonyabb, legtökéletlenebb, mely folyamatos krízisállapotokban küszködik a túlélésért, magas pozíciójában. Genetikai programunk (viszonylag) kialakulatlan elemei összehangolatlanok, működésük (viszonylag) esetleges. Ennek megfelelően az együttműködés öröklött erőközpontjai is a legteljesebb változatosságot és változékonyt mutatják, az egyedi karakterjegyek megszámlálhatatlan sokféleségét állítva elő.

A nagyon erős karakterű ember jellemét éppen az adja, hogy öröklött lelki programjai (viszonylag) világosak, rendezettek, összehangoltak, a világból nyert információi nagy biztonsággal kötődnek jól működő erőközpontokhoz, így meggyőződése egyértelművé, moralitása erőteljessé válik, ami kivételezett szerepre és feladatra minősítheti.

Ha egy ilyen erőteljesen öntörvényű személyiség ráadásul szenzitív alkatú is, miként Mózes, és formátuma is mózesi, megszerezheti azt a képességet, hogy fogalmi tudata az ihletve látással együtt, egyidejűleg is működjék, mintegy meginterjúvolva önnön belső énjét,

archetípusainak szózatából kihallva a törvényt, amely esetleg nem csupán személyének, de egész népének, fájának boldogulását segítheti egy adott korban, korszakban.

Érthető tehát, hogy egy olyan nép, mint a zsidóság, amely idegen földön, több évszázados elnyomás alatt is képes volt megőrizni nemzeti karakterét, a túlélést jelentő szabadulás esélyét csakis egy Mózes formátumú személyiségben láthatta. De egy Mózes formátumú személyiség vezéreszméje – karakterénél fogva – az egységes rend, alapvető normája pedig a renchez való igazodás. Ha egy Mózes benső énje megszólal, karizmatikus élményében olyan mitikus személyiség képviseli a létezés törvényeit, aki egyetlen személyben a mindenség szimbólumaként jelenik meg, a részigazságokat korábban külön-külön képviselő istenségek fölé helyezkedve.

Jahve Mózes egyistene, s az ő hitére és törvényeire való áttérés a reménytelen bolyongások során teljes széthullással fenyegetett zsidóságnak a túlélés egyetlen esélyét adta. Ez volt a minden korábbit meghaladó, végső nagy lépés az ígért földje felé, miközben ez volt a meghatározó, döntő nagy lépés az önmagától való elidegenedés útján is, hogy a szellemvilágból kirekesztett, civillé vált ember végképp feladja öntörvényűségét, önmagát teljesen átadva és kiszolgáltatva törvényes irányítóinak.

Mózes Kánaánt ígérő igazságos és büntető egyistene a legteljesebb megadást követelte, cserében egy nép boldogulásáért. A hozzá való igazodás a társadalmi lelki erők összegezésének addig soha nem ismert lehetőségeit adta népének, de ennek feltétele a feltétel nélküli megadás volt hitének istene és földi képviselői előtt, a kinyilatkoztatás szerint. Az írásbeliség, a civilizáció, a civillé válás folyamatának őseredete Mózes kőtábláin öltött először olyan rögzített formát, amely – feladva a természetes képlékenységet és rugalmasság lehetőségét – sírkőkemény voltában holtbiztos támpontot kínált, de egyszersmind a legteljesebben alkalmatlanná vált arra, hogy a tökéletlenség követelte fejlődéssel együtt folyamatosan átalakulhasson.

A szemet szemért igazságát hirdető, igazságosan büntető isten törvénye úgy fél évszázadon át volt követhető a zsidóság számára különösebb konfliktusok nélkül. I. e. 721: az asszírok legyőzik Izraelt, a tíz törzs elvész – Ninive bukása – egyiptomi uralom – babiloni uralom – Jeruzsálem pusztulása – négyszáz év perzsa, majd görög uralom – Nagy Sándor – i. e. 63: római uralom – 1. sz. 66-70: zsidó felkelés Róma ellen – 70: Titus lerombolja Jeruzsálemet, s a zsidókat szanaszét hurcolják. Hol itt a szemet szemért igazsága?! Ki szerez érvényt Mózes törvényének?! Mi ad hitelt Mózes Törvényének?! Hogyan szentesíti az élő történelem az írott malasztot? Miféle feladat hárul azokra a szerencsétlenekre, akiknek meg kell magyarázniuk a megmagyarázhatatlan írást?! A törvény, amely egykor egy nép felemelkedését és önmagán való felülemelkedését adta, már soha nem lehetett érvényes a kőbe vésett formák szerint. Ki lehetne elég bátor kinyilatkoztatni, hogy semmiféle emberi törvényt nem lehet minden időkre kőbe vésni, csak szívünkbe zárnunk, hogy velünk együtt, élő részünkként alakuljon, s alakítson bennünket?!

Ha egy nép elnyomása alatt, erejét veszítve, elnyomóival szemben is dogmatikusan ragaszkodik a szemet szemért dogmatikus igazságához, egészen biztos, hogy kiverik a szemet, de elégtételt nem kap érte. (Bár ha kapna is, mit ér vele, attól ő még nem fog látni.) Márpedig ha a kinyilatkoztatott igazságot évszázadokon át kompromittálja a történelem, még egy olyan törvénytisztelő nép hite is megrendül, mint az ókori zsidóságé. Ha egy népet elhagyja a kinyilatkoztatott igazság, felbomlik a szerződés, és ki-ki joggal veszi a bátorságot személyesen találkozni a maga személyes igazával, a személyes megvilágosodás útján.

Szaporodnak a próféták Izraelben, de mert istenigazában egyikük sem képes kiutat találni, sokasodnak a Messiás eljövetelében hívők gyülekezetei.

Ami megváltás lehetne Izrael népének: a feloldás a kegyetlenül büntető igazságos isten kegyetlenül igazságos törvénye alól, a „szeresd felebarátodat” eszményével. Mert e szereteteszmény mellé ellentmondás nélkül odaállítható: „Add meg Istennek, ami Istené, a császárnak, ami a császáré”.

„Krisztus, Mózes és Mária egymás mellett állottak, s mindeniknek fehér könyv volt a kezében, melyet nyitva a médium felé tartottak; a lapokon homályos, olvashatatlan írás. E könyveket egymás fölé rakták egy ládikába, amelyen három nyers fából való kereszt és három tollszár is volt. Becsukták, majd egy kis idő múlva ismét kinyitották a ládikát, és a három könyvből egy nagy fehér könyv, a három keresztből egy nagy fehér kereszt, a három tollszárból pedig egy nagy fehér tollszár lett. E három fehér tárgyat egy zsámolyra tették és eltűntek. Ekkor két angyal jelent meg, kik a könyvet – amely fölött a tollszár és a tollszáron a kereszt feküdt – együttesen magasra emelték.” (Dr. Grünhut Adolf, a Szellemi Búvárok Pesti Egyletének néhai elnöke, egy tizenegy éves beszélő médium útján.)

Az igehirdető Jézus – csakúgy, mint annak idején a törvényhirdető Mózes – a totális és ezért összetett igazságnak egy-egy olyan sarkpontját ragadta meg, amely történelmi helyzetében a leghasznosabb felismeréshez vezethette volna népét. Egyikük az öncélú és önpusztító anarchizmussal, másikuk az öncélúvá és önpusztítóvá vált, rugalmatlan, töredezett igazságtörvénnyel szemben, a túlélés érdekében. A környező természet és az emberi pszichikum kölcsönös viszonyának archetipikus törvényeiből merített részigazságaik egy teljesebb összefüggési rendszer tájékozási pontjaiként a legáltalánosabb érvénnyel alkalmazhatók – a szükséges változtatásokkal.

Mózes igazságtörvényén és Jézus szereteteszméjén az európai civilizáció számára szükséges változtatásokat a középkor kezdetén végezte el a teológia, megvetve a skolasztika alapjait, a hatalom gyakorlásával és kiszolgálásával összhangban. Az individuális civilizáció önpusztító fokára jutott római birodalom polgárában, csakúgy, mint a népvándorlás során egymás kölcsönös pusztításával territóriumot, hazát szerző barbár törzsek közösségeiben iszonyatos mennyiségű agresszivitás halmozódott föl. Ezt a féktelenül mohó pusztító energiát féken tartani, külön-külön, sem Mózes, sem Krisztus törvénye nem lehetett volna képes kordában tartani. Ám egy olyan hatalom, amely – bár hamis ideológiával – egyesíti a két eszmevilágot, s így egyszerre jut megfélemlítő eszközöz, és a jövőbe mutató erkölcsi rend távlataihoz, ideig-óráig valóban képviselheti a túlélés esélyét az önpusztítással szemben.

A nagy lelemény: az addig tűzzel-vassal irtott, helyenként éppen megtúrt keresztény tanítások államvallássá emelése és formálása.

Szeresd felebarátodat, mint önmagadat! Ez a lélektisztító eszmény, amíg követendő és közelítendő normaként hatott, valóban a lélek megtisztulását szolgálta, kinek-kinek meggyőződése, képessége, lehetősége szerint. Törvényerőre emelkedve azonban egycsapásra számonkérhetővé vált, s mint teljesíthetetlen norma a legrafináltabb, legsötétebb, legkegyetlenebb, leghatásosabb lélektani eszközt játszotta a központi hatalom kezére. Mert hiszen ki mondhatja el őszinte szívvel magáról, hogy akárki embertársát képes volna úgy szeretni, mint önmagát?! Ez a nem kinyilatkoztatásos dogma, hanem költői túlzással megfogalmazott eszmény, amint dogmává merevítik, a legteljesebb kudarcra van ítélve. Mint végső célt és normát szemünk előtt tarthatjuk, de úgy természetes, ha kudarcunkkal saját lelkiismeretünknek tartozunk elszámolni.

Egy eszme- és normarendszert, amely az ókori kelet habitusában gyökeredzik, kiszakítani természetes környezetéből, és erőszakkal belekényszeríteni merőben más múltú népcsoportok és nemzetek kollektív tudatába anélkül, hogy ebben a kollektív tudatban történetileg kialakultak volna a befogadáshoz és beépítéshez szükséges vonzások – nos, ez az erőszak a legsötétebb és legszennyesebb elfojtásos társadalmi tudatalatti kialakulását jelenti, ami azután, ördögi módon, megint csak a hatalom pozícióit erősíti. Ideig-óráig.

Azt hihetnénk, hogy nincs teljesebb kiszolgáltatottság, mint a rabszolgáé a fáraóval szemben, holott ez korántsem így van. Mert a rabszolga csak életével tartozott és adózott uralkodójának, de lelke üdvössége hozzáférhetetlen volt földi urai számára. Az újjászületés, a

többé válás folyamatos esélyét senki és semmi nem vehette el tőle. A keresztény királyi alattvaló helyzete azonban egészen más. A keresztény központi hatalom legnagyobb pszichológiai leleménye: lélekben is klienssé nyomorítani az alattvalót, beleoltani a lelkébe, hogy üdvösséget csak az ő kegyes közbenjárásával nyerhet, mert a feltételeket saját erkölcsi erejéből teljesíteni képtelen. A kinyilatkoztatott isteni törvények számonkérése egyedül a földi helytartó joga és feladata, s ő minden lehetséges és lehetetlen eszközt igénybe is vesz, hogy minduntalan emlékeztessen rá: ember vagy, tehát gyarló vagy. Méltatlan az isteni terv beteljesítésére. És szerencsétlen hívő, ha kezét imára kulcsolva feltekint az égre, a fénylő csillagok sem suttognak mást, mint gyarlóságának törölhetetlen szégyenét, a lelkébe oltott büntudatot, mely annál nagyobb, mennél mélyebb a lelkiismerete. Régen kiszakították már a szívéből a reményt, hogy az üdvösség kapuján való bebocsáttatásért bármit is tehet önmagában, csakis a kegyelemben bízhat az Úr ítélőszéke előtt. Igaz, Jézusa megváltotta őt az eredendő büntől, de nem az ő egyéni bűneitől. Az ő egyéni lelkén csak a feloldozás segíthet. Talán. Ha rászolgál. Ellenkező esetben Jézus megbocsátó Istenében felkél Mózes igazságosztó Istenének szigorú haragja, és kegyetlenül lesújt. És lesz sírás és fogaknak csikorgatása. És az erő, melynek hivatása és rendeltetése a démoni agresszió megfékezése volna, így válik maga is démonivá, hatalmába kerítve mindazt, ami belőlünk tiszta, szelíd és jó szándékú.

A rettegés az elkárhozástól, az örök szenvedésre ítéltetéstől mindennél, minden félelemnél erősebb és lélekpusztítóbb. E rettegés – nevezzük bár istenfélelemnek – valóban megfelelően kemény eszköz a hatalom kezében, a barbár hordák leszármazottainak archetipikus agresszivitását annyira féken tartani, hogy legalább ellene ne merészeljen fordulni. Pusztító indulatait inkább ajánlja fel a nemzetvirágoztató hódítás szolgálatára.

A hatalom megragadásának és megtartásának folyamatos előfeltétele: a kiváltságos helyzet. A keresztény vallás bűnre született híveinek a legkisebb jog és lehetőség sem adatik meg, hogy a szellemvilág igazságairól bármiféle személyes kapcsolatban közvetlen bizonyosságot szerezzenek. Minden ilyen kísérlet súlyos bűnnek, az ördöggel való cimborálásnak minősül, s ennek megfelelően a legszigorúbb rendreutasítást vonja maga után. Az egyház a legteljesebb és legkegyesebb gondoskodásban részesíti nyáját, miért azonban gyámolítottjai a legteljesebb alázatossággal tartoznak, a kikezdhethetlen írás feltétlen és mindenkor betartásával. Jaj annak, aki a maga számára érvénytelennek érzi a pásztor—birka viszony hasonlatát! Jaj annak az eltévelygőnek, aki az ördög csábítását követve külön útra lép, hogy bár magára utalva, de a maga meggyőződése szerint keresse az igazság örökösen rejtett kulcsát!

A belső, egyéni megismerésnek, vagy inkább felismerésnek és meggyőződésnek ez a kérlelhetetlen száműzése sajátos utat határozott meg a természettudományos gondolkodás számára is. Mindaz, amit az okkult keleti miszticizmus a természettudomány számára felismert az évezredek folyamán, az európai civilizációból száműzetett, leszámítva azt a csekély töredéket, melyet a klasszikusnak elfogadott görög-római kultúra közvetve átmentett számunkra. A szükség által diktált hallgatólagos egyezség egyház és tudományok között csupán az érzéki, külső tapasztaláson alapuló egzakt megismerés számára hagyott egy szűk ösvényt, az ily módon szerzett tudományos eredményeket és következtetéseket is az egyház skolasztikus szempontjainak alárendelve. Így aztán nem csodálkozhatunk azon, hogy az európai típusú tudományos gondolkodásmódban és oktatási rendszerünkben oly mély, szinte kitörölhetetlen nyomokat hagyott az egyházi dogmatika és skolasztika szelleme.

Az egzakt módszerességen, méréseken és kísérleti ellenőrzéseken alapuló, az ember belső, föltáratlan, ismeretlen és ellenőrizhetetlen szellemi energiáit érvényesíteni nem tűrő, a nevek és elnevezések tiszteletén csiszolt fogalmi gondolkodás könyörtelen fennhatóságának alárendelt megismerési mód és értékrendszer – éppen viszonylagos megbízhatósága és ellenőrizhetősége folytán – szűk sávban igencsak hatékony lehet, amíg dogmái önmaga korlátaivá nem válnak. Az örökös, szinte már az eszelősségig fajuló bizonyítási kényszer, a

rettegés a tévedéstől és annak leleplezésétől, a mindent, mindenképp, mindenáron való ellenőrzés kényszertervékenysége egyre nehezkesebbé teszi a módszert, beszűkíti a vizsgálhatóság körét, megtizedeli az eszközöket, kóros aránytalansággal nehezíti meg az új vállalkozások és eredmények számbavételét. Nem kell prófétának lenni, hogy megjövendöljük: ha képtelenek leszünk korlátai közül kiszabadítani a kívülről tapasztalható tények bálványimádatában egyoldalúvá nyomorodott európai gondolkodásmódot, ha nem leszünk képesek rehabilitálni a szimbólumokban élő, intuitív szabad gondolkodás polgárjogait, problémamegoldó képességünk a legrövidebb idő alatt csődöt jelent.

Elmeorvos ismerősöm mesélte a következő esetet, mely osztályán játszódtott le az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézetben.

„Behoztuk a gombát, melyet a kiránduláson szedtünk. Kiborítottuk az asztalra, és betegeim szépen kezdték egyenként szétválogatni: melyik ehető, melyik nem. Előttük a katalógus, színes képekkel, könnyen felismerhették: ez csiperke, ez vargánya, ez kucsmagomba. De azért mégsem bíztak magukban. Mi lesz, ha véletlenül mégis mérges gomba keveredik az ehetők közé. Mire egyikük teljes komolysággal megszólal: – Meg kellene röntgenezni őket!”

Eddig a sztori.

Persze azonnal felébredt bennem a mindig mindenben valami menthetőt keresők elfogultsága; máris alakult a hevenyészett elmélet: Lám milyen bölcsesség rejlik egy ilyen kiszólásban! Valóban: természetes tájékozódó képességünket és biztonságérzetünket odahagyva hányszor kételkedünk a bizonyosságban! A vérünkkelé vált félelemtől, a túlzó óvatosságtól hajtva hányszor követünk el esztelenséget csak azért, mert képtelenek vagyunk az egyszerű igazságokat a maguk természetes egyszerűségében elfogadni! Lám, ez a tudathasadásban szenvedő ember szabad képzettársítással és elvonatkoztatással micsoda tömör képben tudta megjeleníteni civilizációnk egyik legalapvetőbb belső ellentmondását ...

... Csak éppen az a baj, hogy a skizofrén elméje nem absztrahál, hanem konkretizál. Ez a beteg valóban a lehető legkonkrétabban gondolta, amit mondott.

Hideg hasítás az ember halántéka táján: nem lehet, hogy amit mi, európaiak néhány száz éve véghez viszünk agyonellenőrzésben, agyonbizonyításban, agyonmagyarázásban, az már egy beszűkült életműködésű civilizáció ösztársadalmi tudathasadásának előjele?! Nem lehet, hogy ha ez így megy tovább, saját eszünkbe fogunk belebolondulni?! Nem lehet, hogy korunkban már kezd a kóros elváltozásig fokozódni a tudatos bal agyfélteke túlvállalása, miután az intuitív jobb oldalt oly méltánytalanul mellőzte funkciójában?! Mi lesz velünk, ha egyszer véglegesen elveszítjük a totalitás belső megismeréséhez való érzékünket, ha teljesen elveszítjük belső látásunkat, kapcsolatunkat a mindenség számunkra egyetlen hozzáférhető modelljével: benső énünkkel?! S ráadásul ezt társadalmi, sőt történelmi méretekben tesszük, évezredes hagyományozással, ősi, eredendő képességünket a kollektív tudat tartományából törölve a kollektív felejtés által?! Mi lesz velünk természetes érzelmi frissesség és erkölcsi biztonságérzet nélkül?!

Isten szabad ege alatt, valahol Európában egy hindu költő felsóhajt:

„Úgy látszik mintha a nyugati tudósok számára India nagy vallásos könyvei csak történelmi és régiség-tani értékűek volnának, ránk nézve azonban életbevágó fontosságúak. Nem tudunk szabadulni attól a gondolattól, hogy veszítenek jelentőségükből, mihelyt fölcédulázott szekrényekben közszemlére állítják ki őket, mint az emberi gondolkodás és törekvés bebalzsamozott ritkaságait, melyeket minden idők számára a tudományosság csomagolásában őriztek meg ... Egyetlen rendszer logikai magyarázatával sem lehet valaha is kimeríteni az eleven szó jelentését, mely nagy szívek tapasztalatából keletkezett.”

A költő, Rabindranath Tagore gondolkodását és törekvését az európai gondolkodás és törekvés Nobel-díjjal ismerte el. Úgy látszik, a szível való tapasztalás ősi készsége, mely a történelem előtti keleti civilizációk szellemi tevékenységét oly igen jellemezte, bennünk, európaiakban is mélyebben gyökeredzik, semhogy egy-két ezredév alatt kiírható lenne.

Torokszorító az élmény, amikor az ember először találkozik a ténnyel, hogy Földünk más tájain tízezer esztendővel ezelőtt, sőt, az ellenőrizhetetlenül régi időkben már éltek népek, népcsoportok, amelyekben képes volt az ember kozmikus léptékben érezni és gondolkodni, fogalma volt naprendszerekről és bolygók közötti valós távolságokról; az ember útját nem századokban, hanem évmilliókban mérték, s az egyén helyét a világmindenséghez való viszonyában keresték, annak méltó, mert a totalitáshoz nélkülözhetetlen részeként. Helena Petrovna Blavatsky bizonyára nem meghatározó egyénisége a 19-20. század európai kultúrtörténetének. *A titkos tanítás* című könyve, melyet tibeti tanítómestereinek útmutatásával írt és a teozófiai mozgalom világnézeti alaplőművének szánt, bizonyára kevés közvetlenül markolható hasznot kínál az európai akadémiák által szentesített tudományoknak. De mint hiteles jelentés és jellemzés egy számunkra sok ezer éve letűnt kultúra világlátásáról és gondolkodásmódjáról: a világ *egyik* lehetséges, noha fenntartás és kritika nélkül aligha követhető módjáról, azt hiszem, páratlan értékű forrás. Persze félelem, begubódzás, borzongás és előítéletek nélkül kell olvasni: örömmel felfedezni benne, amit valóban ad, és nem számon kérni azt, amit nem képes nyújtani, de nem is hivatása.

A miszticizmusra való hajlamot, a csak önmagunkban megsejthető, önmagunkból belső szabad asszociációkkal vagy mitologikus képekben elővillantható felismerés katarzisa utáni vágyódást – tapasztalnunk kell – lehet a tudat alá nyomorítani, de képtelenség megsemmisíteni, az emberi pszichikumból kitörölni. És – mint az európai keresztény kultúra és civilizáció újkori történetében szintén tapasztalnunk kell – a tudat alá nyomorítás természetrajza szerint előbb-utóbb a felszínre is tör. Társadalmi méretű elnyomása esetén társadalmi méretekben. Elkerülhetetlen, hogy előbukkanásáról tudomást ne vegyünk, mégpedig lehetőség szerint a maga valóságában. Miként az egyén tudatalattijába száműzött tudattartalmak pótolhatatlan információkkal szolgálnak a neurotikus bántalmak eredetét illetően, a spiritizmus múlt századi előburjánzása is olyan jelenségcsoportokkal szolgál a kollektív tudat torzulásainak megismeréséhez, amelyeket a legnagyobb és legjövátételenebb felelőtlenség alapos és előítélet-mentes vizsgálódás nélkül visszautasítani oda, ahonnan jött.

*Ha félsz, csak addig fuss,
míg kapuhoz nem érsz.
Beugrasz.
Hátad a falnak, hogy véd,
mint az úristen,
úgy nézel rá –
és zamek a szeme alá!*

Ha nem volnék ember és főleg nem európai, irigyelném a spórákat. Ők a legszilárdabb élő anyagok. Ezzel szemben – most más biztos vagyok benne – a legsérülékenyebb élőlény az ember. Nem állítom, hogy az európai – úgy általában. Mindig is neki volt a legnagyobb szüksége az alkalmazkodóképességre, s most veri a mellét, hogy ő aztán nem alkalmazkodik, van két keze, az esze vág, mint a borotva, majd inkább megmutatja, hogy környezetét fogja magához alakítani.

Azt nem vitatom, hogy az emberé válás kezdete volt az a határsáv, amikor utoljára volt alkalmunk természetes, tegeződő viszonyban élni a totalitással. Ezt a bensőséges formát azonban hovatovább már csak jóízű káromkodásaink mentik át. Egyéb alkalommal nemigen ismerjük a megszólítást.

A magam részéről egy spórával beszélnék legszívesebben. A totalitás elkülönült, személyre és fajra szóló törvényének legmegbízhatóbb emlékezőjével. Bár tartok tőre, hogy nem szívesen nyílna meg előttem, amilyen konok, kemény és kikezdehetetlen. Amilyen ősi!

De ha mégis, három kérdésem lenne hozzá. Igaz-e, hogy az első alaptörvény a szilárdság alaptörvénye: ellenállni, változatlanul túlélni? Igaz-e, hogy a második alaptörvény a változás törvénye: alkalmazkodva túlélni? Igaz-e, hogy a harmadik alaptörvény a kettő egyesítése: ha kell, szilárdan, ha kell, változva túlélni? És ez a harmadik már iszonyúan komplikált. Ezt már fel sem lehet tenni egy spórának. Talán még a másodikat sem.

Az élő anyag legősibb, legkezdetlegesebb emlékezőképessége, évmilliárdos szétágazással, megszámlálhatatlan sokaságú egyéni programmá alakult. Kínlódik a faj, hogy ismét összegezze. Elvonás, beépítés, rögzítés, örökítés. Egy megbomlott harmónia magasabb szintű helyreállítása, a környezethez való alkalmazkodás küzdelmeiben. A túlélés küzdelmeiben. Nyugalmi állapot. Növekedés, fejlődés, belső feszültség. Formabontás. Oszródás. Ismét oda a viszonylagos harmónia. Küzdelem. Túlélés vagy pusztulás. Újabb körben kezdődik minden előlről.

A környezethez való alkalmazkodás állandó, de nem egyenletes folyamat. Az ellentétek, a vonzások és választások kiegyenlítődéseben a tapasztalaté a vezető szerep, de az egyéni tapasztalat, amikor beleszól a faj közös, összegzett emlékeibe, egyúttal fel is bolygatja őket.

Az öröklött emlékek üzenete: a faj genetikai programja erős. Nagyon erős. Nagyon sokáig nagyon sokat kibír. De nem mindent, nem a végtelenségig.

A megzavart forma egy bizonyos határon túl másolhatatlan. Ha a faj egyedei túlságosan különböző üzeneteket hoznak, túl különböző módon élnek, túl különböző módon szereznek emlékeket, ezeknek összegződése, a már genetikai programmá szerveződött kollektív emlékekkel való asszimilálódása lehetetlen. A túlélés alapfeltétele az emlékeket összegező törvény végrehajtási utasításának átfogalmazása lesz.

Idő. Rengeteg idő. És addig is élni kell. A folyamat krízisfolyamat, az állapot krízisállapot.

A külön élő csoportoknak különböző esélyeik vannak a túlélésre. A megbolydult törvények újraprogramozása különbözőképp megy végbe. Így különülnek el újabb és újabb fajok. A mi fajunknak nincsen lehetősége tovább különülni. Ilyen szempontból kimerítette létterét.

Létterünk, a Föld, van annyira rögzült forma, hogy főbb vonalakban számunkra kiismerhető legyen, s így a környezethez való alkalmazkodás első feltétele – a természettudósok nem kis szerencséjére – adott. Kiszámíthatatlan véletlenek ugyan bekövetkezhetnek, de igen

valószínű, hogy ezek az alkalmazkodóképesség határain belül érnek bennünket. Elvileg fennáll egy olyan véletlenszerű, mert tudásunk szerint kiszámíthatatlan természeti katasztrófa esélye is, amelyet képtelenek volnánk elviselni, de ennek a valószínűsége annyira csekély, hogy a kockázatot még akkor is nyugodtan vállalhatnánk, ha a választás rajtunk múlna.

Ami valóban rajtunk múlik: környezetünk változását és megváltoztatását mederben tartani, hogy alkalmazkodóképességünk ne kerüljön megoldhatatlan feladat elé. Hogy esélyünk a túlélésre megmaradjon.

A tanult forma felbomlásának és helyreállításának örökös hullámverésében eddig mindig öntudatlanul lejátszódó folyamatok vettek részt. A tudatunktól független természeti törvények mederben tartották sorsunkat: a természetes kiválasztás által gyakorolt gondviselés tette a dolgát. A mi fajunk túlélésének emberré válásra kényszerítő folyamatában a krízis ott tetőződik, ahol a természetes kiválasztás törvénye hatályát veszti.

A természetes kiválasztás krokodilprogramja számunkra érvénytelen. Egyenesen öngyilkos programmá vált. A túlnépesedéssel párhuzamosan és részben belőle következően kialakult társadalmi feladatmegosztás minden földrészre kiterjedő összefüggésrendszerében pillanatokon belül képtelenség lesz nemhogy egymás kárára, de egymás iránt akár csak közömbösen élni. Totális állapot. Olyan helyzet, amely az állatvilágban hatályosan működő programok tömegeit teszi hatálytalanná. Mindenekelőtt az optimális egyedi távolság vesztes beszükkülésére érvénybe lépett kannibalizmus törvényerejű rendeletét, annak valamennyi álcázott és bevallatlan titkos záradékával együtt.

Sorban hagyjuk el jó és kegyetlen isteneinket. Sorban válnak tehetetlenné a tudat háttéréből irányító isteneink, nem képesek vállalni a törvények újrafogalmazását. Ha élni akarunk, ha túlélni akarunk, ezt az újrafogalmazást tudatosan kell vállalnunk, tudatosan kell elvégeznünk. Alkalmassá kell válnunk arra, hogy képesek legyünk tudatosan vállalni és elvégezni.

Az esélyünk, mint évmilliókon át, most is megadatott a túlélésre. Nem a biztosítékunk. Az esélyünk.

Össze kell szednünk minden létező energiánkat, ki kell látnunk a hullámverésből, amely mindeddig, minden illúzióink ellenére, sodort csupán bennünket. Tudomásunkra kell hoznunk, kívülről is látnunk kell mindazokat a belső törvényeket, amelyeket – nem megtagadunk! – újrafogalmazunk, hogy a lehető legkevesebb hibát kövessük el. Az újrafogalmazáshoz becsülettel, előítélet nélkül össze kell rakosgatnunk minden tudásunkat, mely valaha is, valamilyen formában rendelkezésünkre állt. Semmi nem lehet jelentéktelen, semmi nem lehet szemétre való, minden és mindenféle tudás, valamennyi emlékünkhöz hasznunkra válik, ha megtanulunk bánni velük. Nem elég felismerni, hogy kapaszkodóink korlátokká váltak. Ha sikerül átjutnunk ezeken a korlátokon, a túloldalról már ismét kapaszkodóként használhatjuk őket.

Egyelőre még csak ott tartunk, hogy csalódottan, riadtan, utálattal, megvetéssel, borzalommal, távolságtartással szemléljük korlátainkat. Emelkednünk kell. Át kell lendülnünk rajtuk. Át kell érnünk a túloldalra, mert emitt a szintézis megvalósíthatatlan.

A nagy szintézis létszükséglet. Alkalmassá válni rá – számunkra jelenleg ez a túlélés. Tökéletlenek vagyunk, hát alkalmatlannak érezzük magunkat erre a feladatra. Ezért háritjuk. És felgyülemlik a reménytelenség érzete, amit – szintén a túlélés védekező ösztönétől hajtva – cinizmussal próbálunk hatástalanítani. Hivatkozva a kételkedő ész felsőbbrendűségére.

Ne tegyük!

Semmiképp se tegyük, még ha látszólag okunk volna is rá.

Senkinek sincs joga senki és semmi nevében számon kérni a tökéletességet egy olyan világban, amelyben a túléléshez elengedhetetlen változás esélyét őseredtől fogva a tökéletlenség, az önmásolás tökéletlensége adta.

Ha van az élővilágnak eredendő joga, akkor az a tökéletlenséghez való jog. A különböző és egymást megkülönböztető tökéletlenség joga. Nincs az az atyaúrsten, akinek eltűröm, ha tökéletlenségemet bűnnek meri bélyegezni. Nincs is az az atyaúrsten, aki ilyet tenne. Erre csak a tökéletlen ember vetemedik. Érdem a tökéletlenség sohasem lesz. De eredendő és elidegeníthetetlen. Mert az élővilágban semmi sem tökéletes. Az égvilágon semmi sem tökéletes. Szerencsénkre maga a tökéletlenség sem.

A tökéletlenség is változik, és legalább annyit látnunk kell, hogy a természet belső törvényei eddig valahogy még mindig irányban változtattak bennünket. Igaz, a helyenként megváltásnak hirdetett változás örökös folyamatában még csak közelébe sem jutottunk bármiféle cél, végső harmónia megvilágosodásának. Minden ilyen élményünk illúzió, halogató előlegnek bizonyult. De lehetőségeink határának sem jutottunk még a közelébe. Mekkorka icipici az a keletkezőben lévő réteg agyunk külső héján! Mikor fogja körül emberagy az újjelemlősagyat?!

Beláthatatlan távlatok ezek, hiszen ha be akarnánk látni, olyan magasaknak kellene lennünk, amilyenek nem vagyunk: saját vállunkra kellene állnunk. Biztosítékot követelni az élet, a küzdelem értelmére, feltételekhez kötni hitünket, a felfoghatatlant firtatni akkor, amikor pillanatokon belül minden időnkől kifutunk, holott rohannunk sem kellene – ez valóban az ember tragédiája. Ilyen esztelen intellektuális bíbelődéssel mindössze annyit érhetünk el, hogy homályban marad előttünk a felfogható is, az erőlködéstől elborul agyunk, vagy saját eszünkől robban szertesztét. Távlatokat nyitunk magunk előtt, de ez nem jelenti azt, hogy fejjelel meggyünk a nem létező világsemminek.

Elegünk van már a mindenkori megváltókból is, akik változó világunkban sorra az örökkévaló, egyetlen teljes és megmásíthatatlan igazság képviselőjeként állnak elénk. Lehetőleg olyan távolságban, hogy ha valóban világítótoronyok voltak is, messziről csak zavarba ejtő, megtévesztő, imbolygó lidércfényként tűnnek föl. Jobb híján úgy megszoktuk a lidércfények követését, hogy amikor követhetetlen példájukat a szintén önjelölt megváltóként előálló, a megismerés eredményeit és emlékeit önhatalmúlag, hideg logikával és kérlelhetetlen agresszivitással bekebelező, tárgyiasult ész kezdte követni, mi ugyanúgy követtük ezt az elkövetőt is, visszhangozva jelmondatait, mintha kősziklák zúgnák a dalt.

Ha megálljt mondunk az önmagát abszolutizáló, belátástalan egyeduralomra törekvő, elanyagiasodott észnek, jól tesszük. De véres kínok és törődések árán szerzett valódi jogaitól nem foszthatjuk meg. Még kevésbé valódi szerepétől. Ami a gazdasági és politikai földrajzra érvényes, hogy a feladatmegosztás minden földrészre kiterjedő összefüggésrendszerében képtelenség a túlélés egymás kárára vagy egymás iránti közömbösséggel, ugyanúgy érvényes a feladatmegosztást végrehajtó elmetevékenységre is, agyunk egyetlen tartományának működését sem becsülhetjük alá.

A krízis tetőzése társadalomban és elmében egyaránt elkerülhetetlen. Előérzetétől nem nyüzszíteni kell, nem is a cinizmus betonbunkerébe menekülni előle, hanem szembefordulni, szembenézni vele. Tudni kell róla, számítani, felkészülni rá. Alkalmassá válni a túlélésre. Megtalálni a nem egymás rovására élés lehetőségeit, az egyedek egymáshoz való viszonyának fejlettebb, újszerű, de mégis a fajban rögzíthető, konzerválható, örökíthető normáit, törvényeit.

A törvény: erő – csak az életigazság képes igazán törvényerőre emelkedni – az élet próba – az élet az igazság próbája – az igazság a törvény próbája – az élet a törvény próbája – az élet erőpróba – próbáljunk meg erőt adni törvényeinknek – szemet szemért, fogat fogért – külső szilárdság – külső forma – szerkezeti szilárdság – szervezeti szilárdság – kemény formatartás – konzervativizmus – ellenálló képesség – változatlanóság – megtartva túlélés – rideg túlélés – az atyai erő rideg igazságtörvénye – tiszteld atyádat és anyádat, hogy hosszú életű legyél e földön – atyám, anyám, testvérem – lágyság – érzékenység – sérülékenység – alkalmazkodás – változva túlélés – a fiú jószág lágy szeretettörvénye – szeresd felebarátodat, mint önmagad – ezt fogd fel – micsoda felfogás – fogékonyság – képlékenység – regenerálódás – rugalmasság –

rugalmas szilárdság – alkalmazkodás – alkalmazkodás és alkalmazás – megtartva változás – megtartva-változva túlélés – a belátó szentlélek anyai bölcsességének harmóniatörvénye – a harmónia erő – a harmónia törvény – szeresd atyádat és anyádat, tiszteld, értsd meg felebarátodat, hogy hosszú életű légy e földön.

Ne áltasd magad! Ne szeresd felebarátodat, ha nem vagy képes szeretni! De ne várd el felebarátodtól sem, hogy szeressen téged, mint önmagát! A legnagyobbak törvénye nem a te törvényed. Nem élhatsz nyomorított lelkiismerettel egy léleknyomorítóan túlméretezett törvény súlya alatt. Ezt a törvényt senkinek sincs joga számon kérni rajtad. Neked sincs jogod számon kérni senki emberfián.

Hacsak nem önmagadon.

Hogyan is szerethetnéd, aki tőled idegen!

De megérteni van esélyed. Mint önmagad. Akár idegen, akár nem. Már nincs sok idő. Nem húzhatod a végletekig. Kívül-belül tanulnod kell, míg meg nem váltod önmagad.

FÜGGELÉK

A legidegenebb ellentmondásnak látszik számomra bibliográfiát mellékelni egy olyan kötetlen kísérlet kötetéhez, amelynek alapelve és bevallott szándéka a szentesített középponttól való elrugaszkodás, szabad gondolatokkal, képzettársításokkal. Tisztesség ne essék szólván, de bennem az olvasmányjegyzékek legtöbbje a komolytalanság érzetét kelti, éppen komolykodásával. Kötetek, cikkek, tanulmányok címeit és adatait felsorolni a lehető legkönnyebb feladat: az ember beül egy-két könyvtár katalógustermébe, kihúzza a megfelelő fiókokat, és inhüvelygyulladásig másolhat a kartonokról. Ettől még egyetlen szellemi alkotás sem lesz hitelesebb, viszont könnyű zsákmányt kínál azoknak, akik hajlamosak az előítéletre és a túlságosan egyszerű következtetésekre: lám, a szerző innen merítette tudását. Dogmákon, szentenciákon, közmondásokon, közhelyeken pallérozódott agyunk ma még csak elvétve és bátortalanul tiltakozik az efféle lelketlenül egyszerűsítő áligazságok ellen: „Mutasd meg könyvedet, s megmondom, ki vagy”.

Ellenérzéseimnek közvetlen, gyakorlati hátterük is van: az olvasmányjegyzék – kimondatlanul, de automatikusan – az ajánlott olvasmányok jegyzékét jelenti legtöbbünknek. Márpedig azoknak a betűhalmazoknak a zömét, amelyeken munkám hitelének érdekében átrágtam magam, s amelyeket most felsorolni kényszerülök, egyáltalán nem ajánlanám jó szívvel és nyugodt lelkiismerettel olvasásra senkinek, akit személyesen nem ismerek. A naivitásnak, elvárásoltságnak, áltudományosságnak, konyhabölcselkedésnek, hamis önértékelésnek, rosszul értelmezett messianizmusnak, tévedéseknek, s helyenként szándékos félrevezetésnek, tudattorzításnak olyan rengetegével kerülünk itt szembe, amelyben az eligazodás csakis alapos felkészültséggel és erkölcsi érettséggel lehetséges. Az ellen viszont az én erkölcsi érzékenységem tiltakozik, hogy jelekkel lássam el a fenntartással olvasandó műveket, mintegy eleve megbélyegezve őket. Erre senkitől és semmitől nem érzek felhatalmazást: az író a saját felelősségére és kockázatára ír, az olvasó a saját felelősségére és kockázatára olvas.

További gondom: egyáltalán mit lehet jegyzékbe venni az adott témakörrel kapcsolatban? Az élő tapasztalattal együtt azokat a műveket is törölni kell a listáról, amelyek a legközvetlenebb hatással voltak e könyv szemléletének kialakulására. Madách Tragédiája, József Attila életműve, a Biblia, Csontváry cédrusai éppúgy komikusan hatnának ebben a felsorolásban, mint Max Plancknak, a kvantumelmélet megteremtőjének válogatott tanulmányai, holott ő hívja fel figyelmünket a legmeggyőzőbben: valamely tudományos eredmény általában nem úgy szokott érvényesülni, hogy a vele szemben álló régi feltételezések hívei legyőzöttek nyilvánítják magukat, hanem szép fokozatosan kihalnak, s a felnövekvő generációk már az új igazságokat ismerik meg és fogadják el kézenfekvőnek.

A kötet sajtó alá rendezése során bebizonyosodott: félre kell tennem ellenérzéseimet, össze kell állítanom valamiféle listát, fogódzó gyanánt a könnyebb eligazodáshoz. Indokaimra hivatkozva kérem a tisztelt Olvasót, nézze el, hogy e köteletségemnek nem a hagyományok szerint teszek eleget.

* * *

ÁDÁM GYÖRGY: Érzékelés, tudat, emlékezés – biológusszemmel. Gondolat Kiadó – Budapest, 1976.

ADRIA MÁTYÁS: Forradalmi gondolat. Okkultizmus–spiritizmus új megvilágításban. Stachora – Budapest, 1943.

ÁGOSTON GYULA (később a Magyar Teozófiai Társulat első elnöke): Az extázis, mint a lélek rejtett tulajdonságainak megismerési módja. Bölcsészettudományi disszertáció – Budapest, 1904.

ÁKOS KÁROLY: A miszticizmus lélektana. Művelt Nép Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó – Budapest, 1955.

JOHANN ARNOLD (Arnold János): Hogyan kell a spiritizmussal foglalkozó családi köröket megalakítani? Gyakorlati útmutatás a spiritualisztikus ülések helyes rendezésére és vezetésére, nemkülönben a médiumisztikus tünemények megvizsgálásához. Az eredeti német 3. kiadás nyomán fordította: H. L. Szabadon átdolgozta és sajtó alá rendezte: Siraki Ferenc, a Rejtelmes Világ felelős szerkesztője. Müller – Budapest, 1899.

RICHARD BAERWALD, berlini főiskolai tanár: Okkultizmus és spiritizmus a természettudomány megvilágításában. Fordította Fülöp Zsigmond csillagász doktor. Natura Könyvkiadó – Budapest, 1926.(?)

BAKTAY ERVIN: A csillagfejtés könyve. Bányai – Budapest, 1943.

- F. C. BARTLETT: Az emlékezés. Kísérleti és szociálpszichológiai tanulmány. Gondolat Kiadó – Budapest, 1985.
- BENCZE LÓRÁNT: A metaforáló agy és elme. Valóság, 1985/6.
- BENEDEK ISTVÁN: A tudás útja. A természettudományok fejlődése az ókortól 1900-ig. Gondolat Kiadó – Budapest, 1976.
- ANNIE BESANT, a Nemzetközi Teozófiai Társulat egykori elnöke:
- Amíg ő eljövend. Kivonatok beszédeiből. – Budapest, 1914.
 - Karma. Tanulmány. Teozófiai Füzetek 3. – Budapest, 1914.
 - A Mesterek. Teozófiai Könyvtár – Budapest, 1913.
 - Reinkarnáció és szociális problémák. Teozófiai Füzetek 2. – Budapest, 1914.
 - Világunk átalakulása. A Magyar Teozófiai Társulat Besant-alosztálya – Budapest, 1917.
 - Teozófia és a Teozófiai Társulat missziója. Magyar Teozófiai Társulat – Budapest, 1937.
 - A sors törvénye. Eredeti címén: Karma. Magyar Teozófiai Társulat – Budapest, 1937.
- BÉKY GELLÉRT: A lótuszvirág titka. Kelet misztikája. Szolgálat/66. – Eisenstadt, 1985.
- HELENA PETROVNA BLAVATSKY, a Nemzetközi Teozófiai Társulat alapító elnöke:
- A csend hangja. Töredékek az Arany Szabályok könyvéből. Napenkénti használatra a tanítványoknak. Kilián – Budapest, 1916.
 - A titkos tanítás. A tudomány, a vallás és a filozófia szintézise. I. kötet: A kozmosz fejlődéstana. Magyar Könyvkiadó – Budapest, 1928.
- BODNÁR LÁSZLÓ: A spiritizmus bírálata – Budapest, 1930.
- BORBÉLY SÁNDOR: Spiritizmus. Dick Manó kiadása – Budapest, 1926.
- BUDA BÉLA: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei. MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont – Budapest, 1974.
- CHENGERY PAP ELEMÉR, nyugalmazott fővegyszerész:
- Levitációs és apport jelenségek Budapesten – Budapest, 1930.
 - Új látóhatárok felé. Metapszichikai kísérleteim, apport, telekinetikus és más okkult jelenségek. Tanulmányok – Budapest, 1938.
- ISABELLE COOPER-OAKLY, Helena Petrovna Blavatsky tanítványa, a Magyar Teozófiai Társulat megalapítója és támogatója: A teozófia alaptételei – Kolozsvár, 1910.
- SIR WILLIAM CROOKES fizikus, kémikus: Spiritualizmus és tudomány. Az okkultizmus könyvei. Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1923.
- CYRIAX: Hogyan lett Cyriax Bernát, a tudós orvostanár, a legnagyobb szkeptikus – spiritiszta? A szerző iratai nyomán közli Mikos János, a Rejtelmes Világ c. spiritualista folyóirat alapító főszerkesztője. Sajtó alá rendezte: Siraki Ferenc, a Rejtelmes Világ későbbi főszerkesztője.
- CSABA GYÖRGY: Csillagióslás. Legenda és valóság. Minerva – Budapest, 1986.
- ANDREW JACKSON DAVIS: Die Prinzipien der Natur. Franz Wagner kiadása – Lipcse, 1869. *(A mű eredeti címe: The Principles of Nature, magyarul: a természet alapelvei. Az 1869-es német kiadás tartalmazza William Fisbough lelkésznek az 1847-es első, amerikai kiadáshoz írt előszavát, Alekszandr Akszakov orosz államtanácsos előszavát és Davis-életrajzát, valamint függeléként a szerző levelezésének számos darabját és művei amerikai kiadásának jegyzékét. Annak, hogy Davis bármely munkája magyarul is megjelent volna, nem sikerült nyomára bukkannom.)*
- RICHARD DAWKINS: Az önző gén. Gondolat Kiadó – Budapest, 1986.
- DEMETER ISTVÁN: Hazájárnak-e a lelkek? Szalézi Művek – Rákospalota, 1948.
- DIÓSZEGI VILMOS:
- A pogány magyarok hitvilága – Budapest, 1967.
 - Az ősi magyar hitvilág. Válogatás a magyar mitológiával foglalkozó XVIII-XIX. századi művekből. Gondolat Kiadó – Budapest, 1978.
 - A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben. Akadémiai Kiadó – Budapest, 1958.
 - Sámánok nyomában Szibéria földjén. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1960.
- DOHÁNYOS JÁNOS: A spiritizmus gyakorlati kézikönyve. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest, 1925.
- DOMOKOS LÁSZLÓ: Spirituális világszemlélet. Szabadelőadás. A szerző kiadása, gyorsírói jegyzetek alapján – Budapest, 1941.
- DONÁTH GYÖRGY: A mágikus és logikus világnépek társadalmi alapjai. Társadalomlélektani kísérlet – Budapest, 1940.
- CONAN DOYLE: Mi a spiritizmus? Az új kinyilatkoztatás. Az okkultizmus könyvei. Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1922.
- DÜMMERTH DEZSŐ: Álmos, az áldozat. Panoráma – Budapest, 1985.
- ECSEK JÓZSEF: Az élet minden titkának megfejtése felé. Az ingamozgás és a millióféleség. Sokszorosító eljárással – Vaszar, 1940.
- ERZSI MÉDIUM (Tóth Erzsébet író médium): Az ember karácsonya. Hock János tanítványai – Budapest, 1939.

- ESZTER MÉDIUM (Böhm Mihályné Papp Eszter író és beszélő médium): – A mai kor vallása – Pünkösdi szózat – Ezoteriák – Elszórt kalászkok – Karma és kegyelem – Hit, remény, szeretet – Mikor a lélek ünnepel – Misztériumok – Titkos tanítások – Evangéliumi spiritizmus – A Névtelen Szellem bölcsészete – A Névtelen Szellem közleményei Eszter médium útján – Bepillantás a túlvilági élet titkaiba – Médiumi élmények
(*A Névtelen Szellemtől tulajdonított, több mint húsz kötetet kitevő médiumi megnyilvánulások szövegét az első magyar spiritiszta szervezet, a Szellemi Búvárok Pesti Egylete, illetve annak havonként megjelenő folyóirata, az Égi Világosság is közölte, rendszeresen és folyamatosan.*)
- FARKASFALVY DÉNES: Hit és tapasztalat. Szolgálat/66. – Eisenstadt, 1985.
- FERENCZI SÁNDOR ideg orvos: A pszichoanalízis haladása. Értekezések. Dick Manó kiadása – Budapest, 1919.
- FITOS VILMOS: Filozófia és antropozófia. Különnyomat a Magyar Tudományos akadémia Athenaeum c. folyóiratából – Budapest, 1904.
- CAMILLE FLAMMARION: Az ismeretlen és a lelki problémák. Légrády testvérek kiadása – Budapest, dátum nélkül. Az első, párizsi kiadáshoz írt előszó 1900-as keltezésű.
- FÓNAGY IVÁN: Mágia. A titkos tudományok története. Biblioteca – Budapest, 1943.
- H. N. DE FREMERY, a Holland Hadsereg nyugalmazott tüzér századosa: Vezérfonal a spiritizmus megértéséhez. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest, 1910.
- SIGMUND FREUD:
- Pszichoanalízis. Válogatta, a bevezető tanulmányt írta és a jegyzeteket összeállította: Simó Sándor. Kriterion – Bukarest, 1977.
 - Bevezetés a pszichoanalízisbe. Gondolat Kiadó – Budapest, 1986.
 - Álomfejtés. Helikon Kiadó – Budapest, 1985.
- FRIGYES LÁSZLÓ: Spiritiszta szeánszok Allan Kardec és mások nyomán. Magyar Könyvkiadó – Budapest, 1923.
- HELMUTH VON GLASENAPP: Az öt világvallás. Bráhmánizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus, kereszténység, iszlám. Gondolat Kiadó – Budapest, 1979.
- Dr. med. GRÜNHUT ADOLF, a Szellemi Búvárok Pesti Egyletének néhai elnöke:
- Tanulmányok a spiritizmus köréből. Magnetizmus, szomnambulizmus, médiumizmus. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest, 1932.
 - Hogyan fejlődik valaki médiummá? Utasítások spiritiszta ülések tartására, különös tekintettel az író médiumok képzésére. Budapesti Szellembúvárok Egylete, 1899.
- HALÁSZ LÁSZLÓ: Művészetpszichológia (Válogatás a nemzetközi szakirodalomból). Gondolat Kiadó – Budapest, 1983.
- EDWARD T. HALL: Rejtett dimenziók. Gondolat Kiadó, 1980.
- HÉJJA GYULA: Keresztény életteljesség és misztika. Szolgálat/66. – Eisenstadt, 1985.
- HERMANN IMRE: Az ember ősi őstörte. Összehasonlító vizsgálatok a pszichoanalízis és a főemlősök biológiája alapján. Pantheon – Budapest, 1943.
- HILLEBRAND JENŐ vegyész, régész, körvezető, egyetemi magántanár: A diadalmas spiritizmus – Budapest, 1940.
- HOCK JÁNOS (János atya, János testvér): A szenvedés az élet költészete. Két levél és János atya megnyilatkozása Erzsébet médium útján. Tiszteletpéldány Hock János tanítványaitól. Ubrányi István kiadása – Budapest, 1937.
- JAMES H. HYSLOP: Contact with the Other World. (*Kapcsolat a másik világgal*) London, 1919.
- IVÁNYI JENŐNÉ: Fényjelek a túlvilágról. Kókai Lajos kiadása – Miskolc, évszám nélkül.
- ERNST JONES: Sigmund Freud élete és munkássága. Európa Könyvkiadó – Budapest, 1983.
- CARL GUSTAV JUNG:
- Memories, Dreams, Reflections. Fontana Paperbacks – London, 1985. (*A mű eredeti címe: Erinnerungen, Träume, Gedanken. Magyar fordítása e könyv első kiadásának nyomdai munkálatai alatt jelent meg az Európa Könyvkiadónál Emlékek, álmok, gondolatok címmel.*)
 - Four Archetypes. Mother / rebirth / spirit / trickster. (*Négy archetípus. Anya / szellem / újrászületés / csínytevő*) Princeton University – U. S. A., 1973.
 - Bevezetés a tudattalan pszichológiájába. Bibliotheca – Budapest, 1948.
 - Föld és lélek. Egyetemi Nyomda – Budapest, 1946.
 - A nagy felszabadulásról szóló tibeti könyv avagy A Nirvana megvalósításának módja a szellem megismerése által. Pszichológia kommentár: C. G. Jung.
 - Richard Wilhelm: The Secret of the Golden Flower. A Chinese book of life. (*Az Arany Virág titka. Az élet kínai könyve. Előszó a második német kiadáshoz és kommentár: C. G. Jung*) Arkana – London, 1984. (*Az 1990 és 2000 között eltelt tíz esztendő áldozatos és gondos kiadói tevékenységének köszönhetően Jung életművének ma már túlnyomó része hozzáférhető magyar nyelven, szakavatott, szép és gondos műfordításban.*)

ALLAN KARDEC (*eredeti nevén Hippolite Léon-Denizard Rivail*):

– Szellemek könyve. Magasabb szellemek oktatása nyomán. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest, 1921.

– Az evangélium a spiritizmus megvilágításában. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest, 1922.

KÁDÁR ISTVÁN: C. G. Jung gondolatairól. Szemelvények követői: Jacobi Jolán, Anelia Jaffé és Ira Progoff írásaiból. Kézirat, 1982.

KEMPELEN FARKAS: Spiritizta káté. Bepillantás a titkok mögé. Maczura Aladárné okl. szülésznő kiadása – Budapest VII. István út 18.

KENNSBERT KÁROLY: Misztika mint világnézet. A misztikus életművészet elmélete és gyakorlata. Kókai Lajos kiadása – Budapest, 1941.

KERESZTY RÓKUS: A karizmatikus (*kegyelmi állapotban való*) megújulás Amerikában. Szolgálat/66. – Eisenstadt, 1985.

KIRÁLY JÓZSEF: Mi a spiritizmus? Okkult jelenségek lélektani vizsgálata. Gondolat Kiadó – Budapest, 1960.

KIRÁLYHEGYI MÜLLER JÁNOS poroszországi csillagász, mennyiség és erőműtutor: Csízio, vagyis a csillagászati tudományoknak rövid és értelmes leírása. Budapesten nyomtatott. Mezőgazdasági Kiadó – Budapest, 1986. (*Az 1909. évi kiadás szövege és a Landerer nyomdák fametszetei nyomán.*)

KISS ÁRPÁD: A vállalkozás célja és eszközei. (*Kommuniké a Magyar Spiritizta Párt megalakulásáról*) Az M. S. P. kiadása – Budapest, 1936.

FRIEDHART KLIX: Az ébredő gondolkodás. Az emberi intelligencia fejlődéstörténete. Gondolat Kiadó – Budapest, 1985.

KOSUTÁNY ISTVÁN: Titokzatos erők, csodás esetek. Széky Nyomda és Könyvkiadó Vállalat – Budapest, 1943.

KULCSÁR ZSUZSA: Inkvizíció és boszorkányperek. Kossuth Könyvkiadó – Budapest, 1961.

KÜHÁR FLÓRIS: A misztikus természetszemlélet alapjai. Székhogylaló értekezésül felolvasta a Szent István Akadémia I. osztályában 1927. évi május hó 6-án. Szent István Akadémia – Budapest, 1928.

RICHARD E. LEAKEY-ROGER LEVIN: Fajunk eredete. Gondolat Kiadó – Budapest, 1986.

SIR OLIVER LODGE: The Survival of Man. A Study in Unrecognized Human Faculty (*Ami túléli az embert. Tanulmány az el nem ismert emberi képességekről*). George H. Doran Co. – New York, 1920. (*A szerző ajánlása: „A PSZICHIKAI KUTATÁS TÁRSASÁGA ALAPÍTÓINAK, A TUDOMÁNY E NÉPSZERŰTLEN TERÜLETÉNEK LEGIGAZABB ÉS LEGTÜRELMESEBB MUNKÁSAINAK, AKIKET VALAHA ISMERTEM.”*)

MADÁCH ALADÁR író, költő, publicista:

– A szellembúvárlat irányeszméi. A szerző kiadása – Budapest, 1899.

– Bevezetés és befejezés Alfred Russel Wallace A gyakorlati spiritualizmus védelme c., általa fordított művéhez. Lelki tünemények 9. – Budapest, 1913.

MÁTHÉ ZOLTÁN: A spiritizmus tudományos megvilágításban – Budapest, 1911.

MAYER BÉLA kalocsai püspök: A spiritizmus keresztény katolikus megvilágításban. Négy szabad előadás. Tartotta a kalocsai kath. körben a szerző, a kalocsai érseki hatóság jóváhagyásával. Jurcsó Antal kiadása – Kalocsa, 1899. (119. oldal, kiemelt dőlt betűvel: „Jól értsenek meg: én nem mondom azt, hogy a spiritisticus jelenségek bizonyosan és kétségtelenül daemóni művek. a kath. egyház e kérdésben még nem hozott érdemleges határozatot: eddigelé csak azt jelentette ki, hogy a szellemek idézése t i l o s. Én csak azt állítom, hogy ha a spiritisticus jelenségek nem merő szédelgések, és szükségszerűleg azt kell elfogadni, hogy túlvilági szellemek nyilatkoznak meg bennök, akkor ezek a szellemek nem emberi lelkek, legalább nem kizárólagosan azok és határozottan nem megdicsőült, nem üdvözült lelkek, hanem olyanok, akiket logícailag másnak nem tarthatunk, mint daemónoknak.”)

MEEBOLD ALFRÉD: Bevezetés dr. Steiner Rudolf antropozófiájába. Vörösváry – Budapest, 1937.

MEZNERICH JENŐ: Van-e szellemi élet a halál után? Rábaközi Nyomda és Lapkiadó V. – Sopron, 1932.

MIKLÓS PÁL: A zen és a művészet. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1978.

MILCHOFFER SÁNDOR: A szellemidézés önámítás. Dobrowsky és Franke – Budapest, 1899.

J. J. MODI indiai professzor: A Zend-Aveszta vallási rendszere. Aveszta-könyvtár, szerkeszti és kiadja Zajti Ferenc – Budapest, 1925.

MOHÁS LÍVIA: Ki tudja, mi a siker? Móra Ferenc Könyvkiadó – Budapest, 1986.

RAYMOND AVERY MOODY: Élet az élet után. Ecclesia – Budapest, 1983.

NÉREI ÖDÖN: Örök kérdés: Van-e halhatatlan lélek? (Szellem) Tárgyaltatott: 28 családi kör megbízásából, az 1927. május 27- és 28-án a régi országház termében tartott és a szellemtanulmány foglalkozók Nagy-gyűlésén. Összehívta és rendezte Nérei Ödön kir. tanácsos, nyug. bizt. int. igazgató. Gyorsírói jegyzetek kivonata. Körvezetők kiadása és tulajdona.

KAARLE NORDENSTRENG: Közlélmélet. Bevezetés a társadalmi kommunikációfolyamatok tanulmányozásába. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége és az MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont közös kiadása – Budapest, 1978.

- DAVID OATES – JOAN OATES: A civilizáció hajnala. Helikon Kiadó – Budapest, 1983. („Az utóbbi kétszáz esztendőben a Közel-Kelet gyakran volt színtere európai hatalmak vetélkedésének, mivel itt haladtak át az Indiába, illetve a Távol-Keletre vezető útvonalak. Nem meglepő hát, hogy a régiségek iránt a diplomáciai szolgálatok tagjai és az utazók kezdtek elsőként érdeklődni. Figyelmüket azonban hosszú ideig az ősi civilizációnak csak a látványos emlékei kötötték le. Részben azért, mert ők a bibliai elbeszélések illusztrációit látták benne, részben azért, mert az ember legrégebb múltjáról való gondolkodás, következőképpen az őstörtének tanulmányozása Európában is csak alig több mint száz évvel ezelőtt kezdődött el.”)
- PAIS ISTVÁN: A görög filozófia. Gondolat Kiadó – Budapest, 1982.
- PATAI JÓZSEF: Kabala. Lelkek és titkok. A »Múlt és jövő« kiadása – Budapest, 1919.
- PÁTKAI PÁL beszélő médium, az Égi Világosság c. spiritiszta folyóirat főszerkesztője: Előszó Böhm Mihályné Papp Eszter Médiumi élmények c. könyvéhez. Pátkai Pál kiadása – Budapest, 1931. („Ha egészen tárgyilagosak akarunk lenni, be kell ismernünk, hogy vajmi keveset tudunk, s nem lehet a megismerésnek olyan eszköze, amelyet lenézhetnénk és mellőzhetnénk, ha az a mi világosságunkat a leccsekélyebb mértékben is gyarapítja. Nem egy keresőnek a lelkében a hit csíráját egyetlenegy fizikai jelenség keltette életre. Ha igazságosak akarunk lenni, be kell ismernünk, hogy a mi erősnek vélt igazságunkban nagyon sokszor megsejtenültünk, s illő, hogy a más igazságát is jóakarató figyelemre méltassuk. Nem lehet lerögzíteni az igazság megismerésének sem helyét, sem idejét, sem közvetítő eszközét, de még csak módszerét sem, és sohasem vagyunk fölmentve a gondolkodásnak, a következetességnek, az egészséges kritika gyakorlásának kötelezettsége alól, ha még olyan megbízható médiummal állunk is szemben, s még olyan magas szellem neve alatt jön is a kijelentés. A tekintély elvének itt el kell némulnia a józan ítélőképesség használatával szemben.”)
- POPPER PÉTER: Színes pokol. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1979.
- KARL DU PREL:
- Az ember rejtélye. Az okkultizmus könyvei. Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1922.
 - A világi kolostor. Lelki Tünemények 7. – Budapest, 1913.
- RÁKOSNÉ ÁCS KLÁRA: Vallanak a betűk. Személyiségek és életutak pszichografológiai megközelítése. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1985.
- KARL LUDWIG FRIEDRICH REICHENBACH: Az od. Levelek az od-mágnesességről. Az okkultizmus könyvei. Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1922.
- Dr. REUTER CAMILLO: A spiritizmus orvos-természettudományi megvilágításban. Különnyomat a Pannónia c. folyóirat 1941-es évfolyamának 3. és 4. számából. („Spiritiszta vagy okkult jelenségek létezését eddig még senkinek sem sikerült bizonyítani. Eddig minden ennek mondott jelenséget természetes módon is meg lehetett magyarázni. Semmi szükség sincsen szellemek, túlvilági vagy természet fölötti, esetleg ismeretlen erők fölvetésére. A spiritiszták vagy okkultisták hiszékeny, könnyen befolyásolható autisztikus gondolkodásuk miatt saját gondolataikkal szemben kritikátlan emberek. A médiumok (s ide venném a körvezetőket is) vagy betegek, kik saját érzécsalódásaikat tartják túlvilági megnyilatkozásoknak, vagy apró üzelmekkel, csalafintaságokkal bámulatot kelteni akaró, kórosan fokozott önérzettel bíró, öntúlbecsülést mutató egyének, akiknél néha az önző számítást sem lehet kizárni. Miután pedig azt láttuk, hogy a spiritizmussal való foglalkozás egyes egyénekre nézve nem is teljesen közömbös dolog, sőt egyenesen ártalmas és súlyos betegséget kiváltó ok is lehet, sürgősen szükséges törvénnyel, rendelettel a spiritiszta üzelmeket megtiltani, épp úgy, mint azt igen üdvösen a hypnózissal is tették.”)
- TH. RIBOT filozófus, a Revue philosophique c. francia filozófiai folyóirat alapító főszerkesztője: A lelki átöröklődés. Magyar Tudományos Akadémia – Budapest 1896.
- SCOTT ROGO: Mind Over Matter. The Case for Psychokinesis. How the Human Mind can Manipulate the Physical World (Elme az anyag fölött. A pszichikai erővel történő mozgások esete. Hogyan képes az emberi elme befolyásolni a fizikai világot). The Aquarian Press – Wellingborough, 1986.
- ISRAEL ROSENFELD:
- Neodarwinizmus: a memória és az érzékelés újfajta megközelítése. Valóság, 1987/1.
 - Betekintés az agyba. Valóság, 1985/1.
- ROSENFELD JENŐ: A zsidó halottidézés. A szerző kiadása – Budapest, 1934.
- RÖCK GYULA: A misztika története – Dombóvár, 1942.
- SZERGEJ LEONYIDOVICS RUBINSTEIN: Lét és tudat. Kossuth Könyvkiadó – Budapest, 1962.
- MICHELLE SAGE: Piperné, a médium. Az okkultizmus könyvei. Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1922.
- SCHMIDTNÉ dr. HOLLÓ ERZSÉBET: Babonások, kártyavetők kézikönyve. Medicina – Budapest, 1984.
- WILHELM SCHNEIDER: A szellemekben való újabb hit. Tények, csalódások és elméletek. A második, javított és tetemesen bővített kiadás után fordította a Budapesti Növendékpapság. Kiadta a Budapesti Növendékpapság Magyar Egházirodalmi Iskolája – Budapest, 1889.

- Dr. FREIHERRN VON SCHRENCK-NOTZING: Der Betrug des Mediums Ladislaus Laszlo. Nachahmung von Materialisationsphänomenen (*László László médium családja. Materializációs jelenségek utánzása*) – München, 1924.
- SEBESTYÉN ZSUZSA: Játékos asztrológia. Göncöl Társaság – Budapest, 1987.
- KURT SELIGMANN: Mágia és okkultizmus az európai gondolkozásban. Gondolat Kiadó – Budapest, 1987.
- Dr. THEOPHIL SIMAR, hittantanár a bonni egyetemen: A babona. A II. német kiadás után fordította és kiadta a Budapesti Növendékpapság Magyar Egyházirodalmi Iskolája – Budapest, 1879.
- Dr. SPIEGEL ÁRMIN, gyakorló orvos Duna-Földváron: A spiritizmus lényege physikai és physiologiai szempontból – Budapest, 1886.
- RUDOLF STEINER:
- A szellemvilág küszöbén. Az okkultizmus könyvei. Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1922.
 - Az emberi fejlődés útjai. 1906-1921 között tartott előadások – Budapest, 1947.
- STOITS IVÁN: Teozófia és teozófiai mozgalom. Dr. Hartmann F. és mások nyomán. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-T. bizománya – Budapest, 1910.
- STRÉM ISTVÁN író, újságíró:
- Az én ablakom ... Lírai írás a hadifogságból. A szerző kiadása – Budapest, 1921.
 - Spiritizmus. Tanulmány. Mindentudó Könyvtár, Béta irodalmi R. T. – Budapest, 1923.
 - Nincsen halál, csak élet. Spiritisza világkép. Fórum – Budapest, 1932.
 - A végtelen országútján. Regény. Fórum – Budapest, 1937.
 - Hasad a hajnal. Színmű három felvonásban. Spiritisza Szemle – Budapest, 1939. (*„1925 novemberében felkeresett két úriember, és közölte, hogy szeretnének egy spiritisza színdarabot előadni. Az ilyesmi érdekli a közönséget, mondták, és bizonyára nagy sikere lenne. Úgy hallották, foglalkozom spiritizmussal, és talán meg tudnám írni a darabot. Csak azt kötik ki, hogy három felvonásnál ne legyen hosszabb és legfeljebb hat-hét színésszel és egyszerű díszletekkel legyen előadható, hogy ne kelljen »sok pénzt beleölniök«. Azonkívül egy hónapon belül meg kell kapniuk.”*)
 - Van túlvilág. Tanulmány. A szerző kiadása, 1940. (*„Amikor például spirituális költészetéről vagy művészetéről beszélünk, akkor nem az a fontos, hogy az a költő spirituális kérdéseket beszéljen meg a versében, az a festő spirituális témát fessen meg, hanem hogy a vers hangulatával, a novella zengésével, a kép művészi mivoltában lelkiséget leheljen és ébresszen az olvasóban, a nézőben. Poe-nál ezt találjuk, de az okkult hatás a mélabú örvényeibe, feneketlen szakadékba sodorja a költőt, ahol az örület szeme foszforeszkál.”*)
- SZABÓ LAJOS – TÁBOR BÉLA: Vádirat a szellem ellen. Biblioteka – Budapest, 1935. (*„Büntetlenül nem lehet keveset akarni. A minimumnak is van iránya: ez az irány éppen a minimum felé tör. Ha a szellemet egyszer lefokozzuk kultúrává, csak idő kérdése, hogy az új határokon belül a kultúra minél szűkebb értelmezése győzedelmeskedjék. Az ember elveszíti kérdéseit és paradox módon csupa feleletből akarja összetákolni a világot – de ahol nincs kérdés, ott nincs felelet.”*)
- SZECSKÓ TAMÁS – SZÉPE GYÖRGY: Nyelv és kommunikáció. MRT Tömegkommunikációs Kutatóközpont – Budapest, 1969. (*„És még azt a feltevést kis megkockáztatjuk, hogy az emberi kommunikáció azt a külsővé-idegenné válást reprodukálja percről percre, amelyből létét nyerte.”*)
- SZIGETI ENDRE: A vallás Jung lélektanában. Vigilia, 1965/10. – Budapest.
- SZIRMAI KORNÉL pszichológus, a Pszichikai Kutatás Szemináriumának kísérletvezetője:
- Okkultisták – médiumok, tagadók – csalók. Pszichikai Kutatás Szemináriuma – Budapest, 1941.
 - Az okkultisták és okkultvái. Adalékok a „tudományos” okkultisták lélektanához. A szerző kiadása kéziratban – Budapest, 1948.
- SZŐNYI GYÖRGY ENDRE: Titkos tudományok és babonák. A 15-17. sz. művelődéstörténetének kérdéseihöz. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1978.
- SZÖRÉNYI TIVADAR: Okkultizmus és hisztéria. A szerző kiadása – Budapest, 1941. (*„Lelki abnormalitások vitték fel az emberiséget a magasba és rántották a mély sötétségbe egyaránt.”*)
- TÁBORI KORNÉL író, publicista: Pesti spiritiszták. Tolnai Nyomdai Műintézet és Kiadóvállalat, Tolnai Világlapja kiadása – Budapest, 1927.
- RABINDRANATH TAGORE: Az élet megismerése. Révai-kiadás – Budapest, 1921.
- TOLNAI SIMON: A leleplezett spiritizmus. A bűvészet könyve/2. – Budapest, 1898.
- TORDAI VILMOS: Okkult elemek a magyarság életében. Az okkultizmus könyvei. Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R. T. – Budapest, 1923.
- TÓVÓLGYI TITUSZ lapszerkesztő: Egy új reformáció előtt, vagyis: a XX-ik század, mint a római katolikus anyaszentegyház életének utolsó évszázada. A közerkölcösiség és spiritizmus moráljának szempontjából. Márkus Samu könyvnyomdája – Budapest, 1900. (*„Álljon a róm. kath. egyház a spiritizmus élére! Ha a római ker. kath. egyház Luther korában felismeri a helyzetet és reformál, az óta egyedül állana, mert lejárt a keletit is, míg jelenleg egy újabb reformációnak van kitéve, amely reformáció, könnyen megeshetik, hogy egész uralmának végét vet. Egyébként ha az uralom és nem a hit, nem a vallás nála a cél,*

- akkor nem érne ám sokat a spiritizmussal, mert a spiritizmus csak testvériséget ismer, de uralmat nem; ha azonban igaz követője akar lenni Krisztusnak, s utóda az apostoloknak, akkor tétovázásra nincs idő.”)*
- TÜDŐS KÁLMÁN – TANKÓ BÉLA – CSÁNKI BENJAMIN: A spiritizmus. Három előadás. Magyar Vallásos Traktátus Társaság – Budapest, 1922. („Hogy a világháború után úgy a győző, mint a legyőzött országok államférfiai és néptömegei még mindig nem a saját piramissejtjeikkel gondolkodnak, hanem tőlök egészen idegen, el nem bíralt eszmék és akaratok rabságában vajúdnak és cselekszenek, kétségtelen bizonyosságok rá a közelmúlt és jelen élet eseményei is. Úgy látszik, kifáradtak az embertömegek piramissejtjei, nem bírják gátló, ellenőrző feladatukat teljesíteni. Így történik aztán, hogy az embertömegek egy-egy szó, kijelentés, hír, tett vagy esemény behatása alatt reflectorikus módon cselekszenek anélkül, hogy végiggondolnák tetteik súlyát és horderejét ... Majd ha a piramissejtek kellően kipihenik magokat, akkor várhatunk az emberektől ésszerű cselekvéseket.”)
- L. VASZILJEV: Az emberi pszichikum titokzatos jelenségei. Kossuth Könyvkiadó – Budapest, 1964.
- VAY ADELMA író médium, báró Vay Ödönné szül. Wurmbbrand Adelma grófnő, a Szellemi Búvárok Pesti Egyletének egyik alapító tagja:
- Szellem, erő, anyag. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest, 1924.
 - Szférák a Föld és a Nap között. Közli Ágoston szellem (Gnoblitz, 1880) báró Vay Adelma médium útján. Szellemi Búvárok Pesti Egylete – Budapest 1925.
- VEKERDY TAMÁS: A színészi hatás eszközei – Zeami mester művei szerint. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1974.
- VÉGH TIBOR: Értekezés a pozitív-spiritizma világszemléletről, valamint annak az emberi életre gyakorolt hatásáról – Budapest, 1937.
- VIDA GÁBOR szerk.: Evolúció III. Az evolúció és az emberiség. Natura – Budapest, 1983.
- VIRÁNY EGON: Bevezetés az okkultizmusba. Előadás a Magyar Tudományos Metapszichikai Társaságban. A szerző kiadása – Budapest, 1942.
- ALFRED RUSSEL WALLACE: A gyakorlati spiritizmus védelme. Lelki Tünemények – sorozatos kiadványok az emberi léleknek és a természetnek még ismeretlen erőiről, a lét rejtelmes problémáiról, valamint az emberiségnek a halhatatlanságra vonatkozó eszméiről, 9. szám – Budapest, 1913.
- WEISSMAHR BÉLA: Mi a misztika? Szolgálat/66. – Eisenstadt, 1985.
- JOSEF WOLF – ZDENEK BURIAN: Az őskori ember. Gondolat Kiadó – Budapest, 1987.
- WOLKEMBERG ALAJOS:
- Az okkultizmus és spiritizmus múltja és jelene. Szent István Társulat – Budapest, 1923.
 - Teozófia és antropozófia – ismertetése és bírálata. Szent István Társulat – Budapest, 1923.
- ZERGÉNYI ELEMÉR: Kísérletekkel megállapított okkult tények. Kézirat, 1942.
- ZOLNAI VILMOS: A művészetek eredete. Pokoljárás. Magvető Könyvkiadó – Budapest, 1983.

* * *

A szövegben található bibliai idézetek a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának Ószövetségi és Újszövetségi Bibliafordító Szakbizottsága szövege szerint valók. A Magyar Bibliatanács megbízásából a Református Zsinati Iroda Sajtóosztályának kiadása – Budapest, 1985.

TARTALOM

a fejezeteket behangoló töredékek címeivel

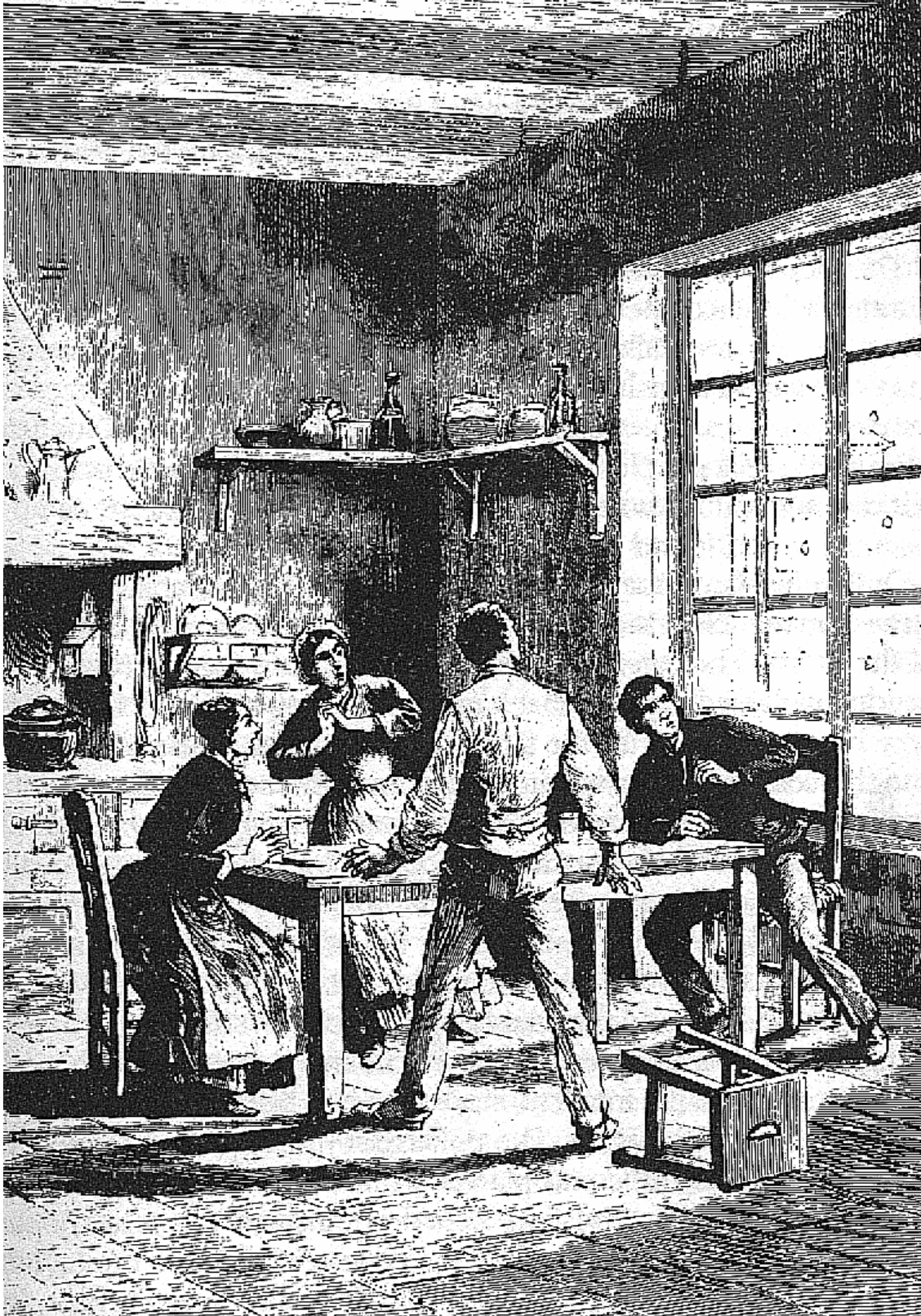
Előszó	4
HANGRÉSEK.....	6
<i>Ha az első szó jogán</i>	7
BEÉNEKLÉS	8
<i>1848 március 31-ét írunk</i>	9
ESÉLY	14
<i>Elképesztő, megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan</i>	15
BÖLCSESSÉG.....	20
<i>Ha fenntartások nélkül hihetnénk az okkultista tanításoknak</i>	21
KÖZHELY	25
<i>S még mindig nincs meg az erő</i>	26
VILÁGKÉP.....	30
<i>A beszéd és a gondolat szabadsága</i>	31
FOGÁS.....	36
<i>A médiumi jelenségek vizsgálata</i>	37
JELENTÉSEK KÖNYVE.....	47
<i>A dogmatikus demagógia útmutatása szerint</i>	48
KONYHAMÁGIA	52
<i>Remegjen meg az izgalomtól minden idegszála</i>	53
INTELEM	59
<i>A spiritizmus öntudatlan érdeme</i>	60
ÖRÖK MÉRTÉK	65
<i>Egyszerűen nem fér az ember fejébe</i>	66
TOKTITOK.....	71
<i>Piperné, a médium</i>	72
SZEMBESÍTÉS	78
<i>Térjünk vissza Pipernéhez</i>	79
AMNÉZIA	84
<i>Kezdjük a memóriajátékot</i>	85
IMA	92
<i>Mi volt hát a bűne</i>	93
SÍRVERS	105
<i>Ha bemégy arra a földre</i>	106
JOGOS ÖNVÉDELEM.....	112
<i>Ha nem volnék ember</i>	113
Függelék.....	117
Képmelléklet	126

KÉPMELLÉKLET

A felvételek többsége archív lenyomatokról készült reprodukció.

Titokzatos kőzár

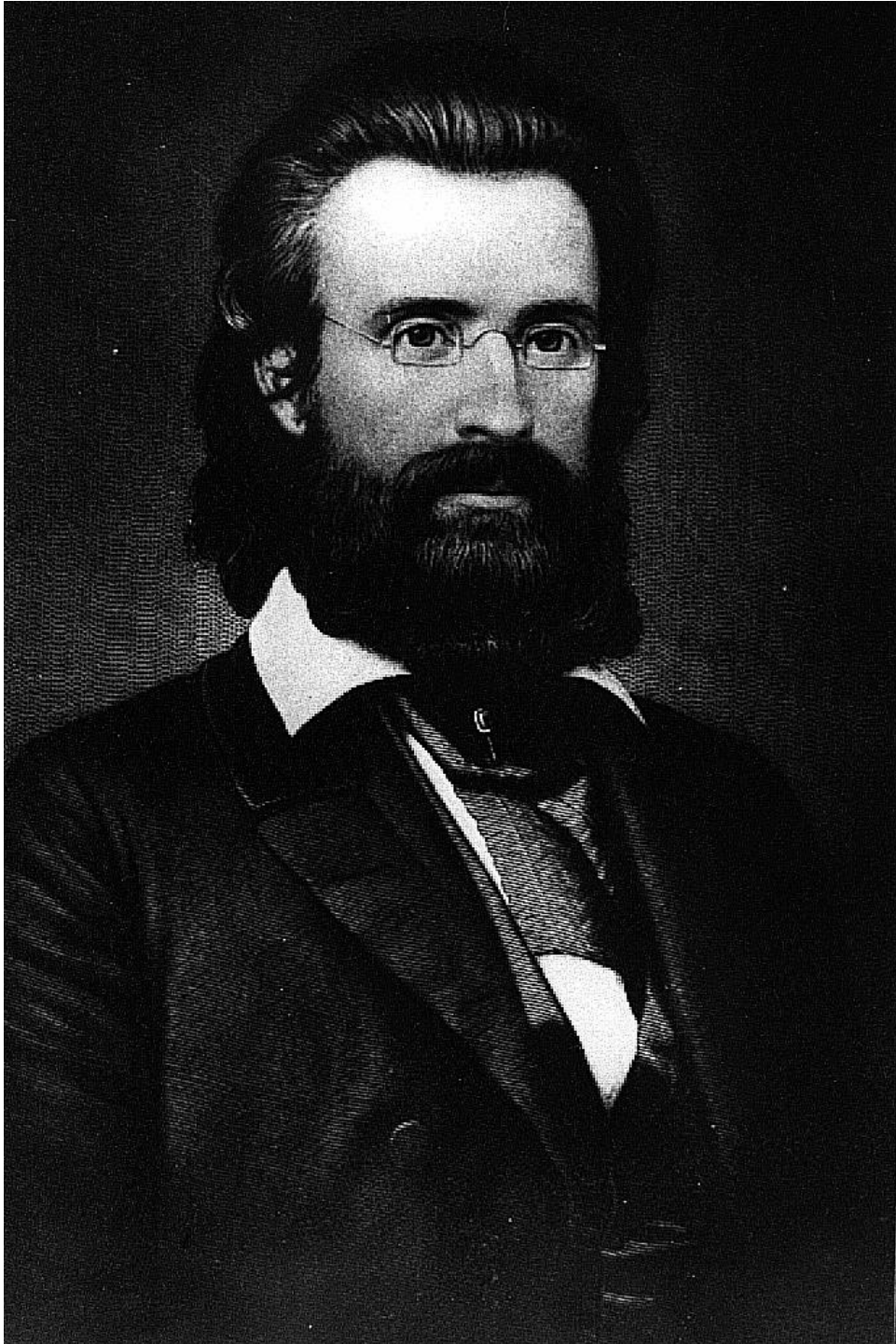
1849-ben, a franciaországi Saint Quentinben. A szobába hirtelen kövek csapódtak be kívülről, mint lövedékek, a sértetlen ablaküvegen át – egykori metszet tanúsága szerint.
(Lásd még: 15. oldal.)

Andrew Jackson Davis

Az amerikai spiritizmus analfabéta pásztorból lett első igehirdetője. Egybegyűjtött műveit *A harmónia filozófiája* címmel adták közre az Egyesült Államok és Európa spiritizta szakirodalmának kiadói. „... legnagyobb csodálatunkra, a spiritizta filozófia meghódította az akkori tudományos élet egyes köreit is. E félművelt fantasztát, aki kora természettudományát sem ismerte, s aki – mint Lehmann írta róla – hidegvérrel hamisított meg történelmi tényeket, az Egyesült Államok Orvosi Kollégiuma 1884-ben az orvostudomány és az embertan doktorává nyilvánította.” (Király József: *Mi a spiritizmus?*)

(Lásd még: 18-19. oldal.)

Helena Petrovna Blavatsky

A spiritizmussal párhuzamosan kibontakozó teozófiai mozgalom megalapozója, a tízezer esztendőös okkult (rejtett) tudás Tibetben őrzött emlékeinek a beavatottak által felhatalmazott közvetítője. „... nem győzik eléggé hangoztatni e tanok hirdetői, hogy nem dogmákról van szó, amelyeket vakon el kell fogadni, mert a vakhit nem lelki elmélyedésre és szellemi tevékenységre indít, hanem lelki tunyaságra, fanatikus korlátoltságra, és az anyagban való elmerülésre vezet. E tanokat tehát kritikával kell fogadnunk; elfogultság nélkül mélyedjünk el bennük, de belőlük csak annyit fogadjunk el, amennyit meggyőződésünkkel tudunk tenni.”
(Lásd még: 21-24., 111. oldal.)

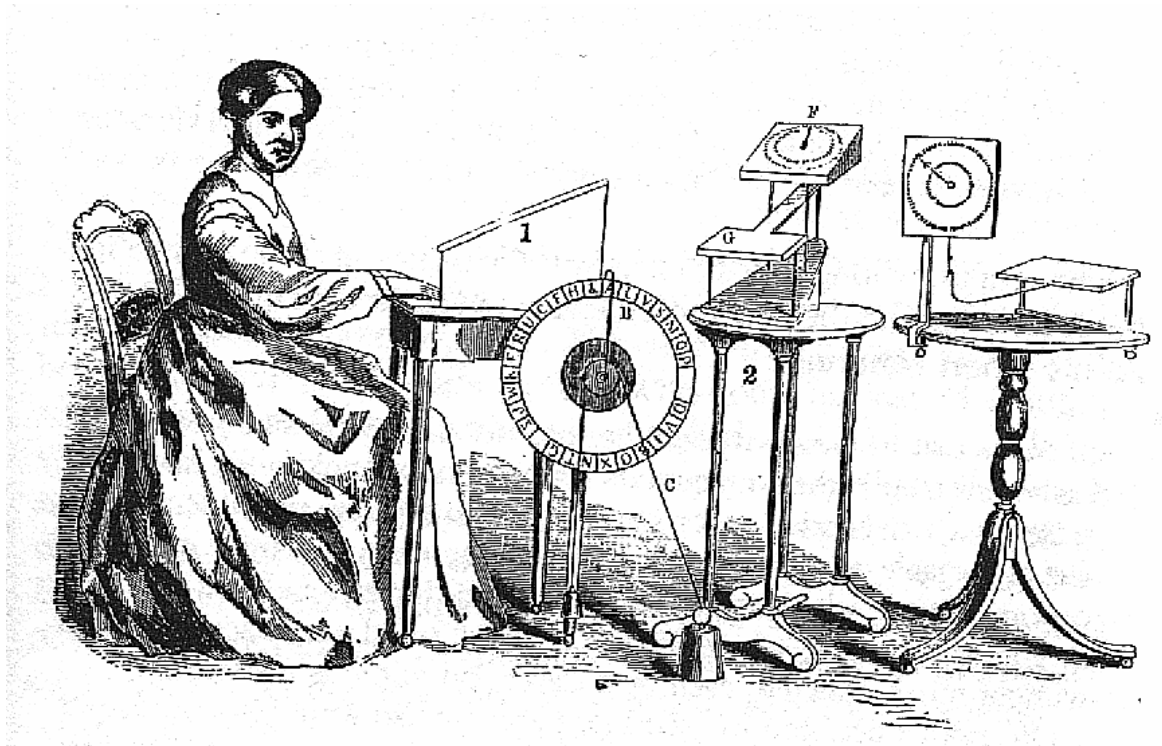
Franz Mesmer

A kézrátétellel való gyógyítás újkori újrafelfedezője. „Maga Mesmer, mint bölcselkedő elme, nem elégedett meg az ásványi delejességgel, különösen pedig azért nem, mert azonnal észrevette, hogy az egyenként való kezelés alakalmával akkor is hatást tud gyakorolni a betegre, midőn pusztá kézzel végzi felette a mozdulatokat, és nem a delejjel, következésképp nem is a delej volt a ható ok.” (Madách Aladár: *A szellembűvárlat irányeszméi*)
(Lásd még: 17., 28. oldal.)

Szellemek nélkül

Robert Hare kémikus, a pennsylvaniai egyetem tanára szerkesztette ezt a berendezést, annak megállapítására, hogy a spiritiszta megnyilvánulások előidézhethők-e túlvilági segítség nélkül. A médiumi vizsgálattal a hydesville-i kezdetek (9-13. oldal) óta foglalkozott.

Sir William Crookes

Kémikus és fizikus, a tallium felfedezője, az elektromágneses sugárzást mérő műszer, a radiométer megalkotója. Ritkított levegőjű csövében ő tette először láthatóvá a katódsugarakat. „Némely fizikai tüneményeket, mint pl. a testek önkényes megmozdulásait, különös hangokat olyan körülmények között észleltem, hogy azoknak megmagyarázása ismert természettörvények alapján egyszerűen lehetetlen.” Spiritizta nézeteiért Engels is bírálta. (Lásd még: 33-35. oldal.)

László libazsíros plazmafeje

Schrenck-Notzing *László László médium botránya* című kiadványából. „Már gyermekkorától mindig megérezte, hogy mi fog történni vele. Egy kislányról, akibe szerelmes volt, előre megálmodta, hogy meg fog halni. Két hó múlva a gyermek vörhenybe esett és meghalt. Ezen annyira búsult, hogy katonának állott be és a harctérre ment. Ott két ízben egészen pontosan érezte, hogy meg fog sebesülni. Visszajövet újra szerelmes lett egy lányba. Ennek fényképét nézve egyszer e szavakat hallja: »Ne engedj erre az útra!« Nem értette meg, mire vonatkozott ez, ám néhány hónap múlva ez a lány elhagyta őt és rossz útra tért. Ezen ismét nagyon elkeseredett. Mulatozásban keresett feledést, rossz társaságba került, mely őt mindenféle meg nem engedett dolog elkövetésére bírta. Ekkor fedezte fel, hogy valami titokzatos erő van benne, egyrészt gondolataival, akaratával rendkívül hatni tudott másokra, másrészt azonban saját magánál is azt tapasztalta, hogy titokzatos beszélgetéseket hall, víziói vannak stb. Ekkor kezdett spiritizmussal és hipnózissal foglalkozni”

(Lásd még: 37-46., 53-54. oldal.)

Teleplazma

Grunnewald berlini mérnök „laboratóriumában” villanófénnyel készült fényképfelvételen. Akinek szájából előáramlik: Enjal Nielsen dán médium. Aki a kísérletet vezeti: a fizikai médiumi jelenségek kiváló szakértője, báró Schrenck-Notzing müncheni orvos. „Ha szigorúan szkeptikus álláspontra helyezkedem, még mindig találok vitás pontokat és bizonyos ellentmondásokat más médiumoknál tett hasonló tapasztalatokkal szemben.”
(Lásd:40. oldal.)

Daniel Dunglas Home

keze a drótkosárban, a harmonika fölött, mely érintés nélkül dallamokat játszik. Fölvette a katolikus vallást, s ez alkalomból IX. Pius pápa maga nyújtotta ajka elé a keresztet, mondván: „Ez a mi varázsvesszőnk”. Ezután is kitartott keresztre méltatlan mestersége mellett, miért azután kiutasították Rómából.

(Lásd: 48. oldal.)

Érintés nélkül lebegő olló

Stanislawa Tomczyk, a leghíresebb lengyel médium telekinetikus produkciója. (Tele = távol, kinézis = mozgás) Megfigyelője Julian Ohorowitz varsói filozófus és pszichológus (1909). „Olyan rejtély előtt állunk, amelynek megfejtését a közeljövőben aligha várhatjuk. A mai nemzedéknek az a fő feladata, hogy a legszigorúbb ellenőrzés mellett folytassa a megfigyeléseket és az adatgyűjtést.”
(Lásd még: 48. oldal.)

Uri Geller

Egészen fiatal korában megmutatkoztak sajátos pszichikai képességei. Hetedik születésnapjára kapott egy karórát édesanyjától: az óra mutatói, anélkül, hogy bárki hozzájuk ért volna, előreugrottak tíz-tizenöt percet – írja a Time magazinban John Wilhelm. (Lásd még: 48. oldal.)

Asztaltáncoltató szeánsz

egy fáradhatatlan svájci gróf, Agénor de Gasparin otthonában, 1853 körül.
(Lásd még: 49-51. oldal.)

A házi próféciák „barkácsboltjainak” kínálatából

Mágikus tükör, hátoldalán csalhatatlan varázsjelekkel; új, kiváló, holthalál megbízható hypnoskop; mágikus kristálygömb; spirálinga; planset és más nélkülözhetetlen segédeszközök álltak a spiritizmus „csináld magad” mozgalmának rendelkezésére, a hozzá illő szakirodalommal, a legméltányosabb áron!
(Lásd még: 54-58. oldal.)

Magische Kristallkugel zum Hellsehen

mit schwarzem Holzsockel

Größe I 5 cm Durchm. 10 RM inkl. Porto
Größe II 7 cm Durchm. 15 RM inkl. Porto
Größe III 10 cm Durchm. 25 RM inkl. Porto

Literatur dazu:
Magischer Brief I, „Spiegel und Kristallmagie“ RM 3.—
Jürgens, „Spiegelmagie“ RM 0.60
Roheim, „Spiegelzauber auf psychoanalytischer Grundlage“ RM 5.—
Logenschul-Vortrag 7, „Spiegel und Kristallmagie“ RM 1.—
Magischer Brief II, „Spaltungs-
magie“ RM 4.—

Versendung nur gegen Voreinsendung oder Nachnahme des Betrages

Das neue Hypnoskop

mit
schwarzem Holzgriff
und poliertem
Messingspiegel

Dient zu überraschend schneller Erzielung einer Hypnose und ist auch vorzüglich geeignet zur Selbsthypnose.

Größe: 80 cm.
Spiegeldurchmesser: 6 cm.
Preis: RM. 10.— inklusive Porto und Verpackung.

Literatur dazu:
Hans Ertl, Vollständiger Lehrkursus des Hypnotismus RM 5.—
Hans Ertl, Vollständiger Lehrkursus des Hypnotismus (Hauptkursus) RM 6.—
Gering, „Praktischer Hypnotiseur“ RM 1.50
Gering, „Hypnotische Unterrichtsbüchlein“ RM 3.50
Forell, „Hypnotismus oder die Suggestion und die Psychotherapie“ RM 12.—
Lehmann-Hüber, Lehrbuch d. Hypnotismus“ RM 5.—
A. J. Riko, „Handbuch zur Ausübung des Magnetismus, Hypnotismus etc.“ RM 4.80

Der Betrag ist vorher einzuzinsen oder wird per Nachnahme erhoben.

Das neue magische Spiralpendel

Diese neue Konstruktion eines siderischen Pendels gibt einen besonders leichten Anschlag und dient vor allem zur Feststellung von Fluidkörpern und Schwingungszentren transzendenter Art. Auch zur Pendel-Diagnostizierung, zum Abpendeln von Photographien eignet sich dieses neue Pendel vorzüglich. Das Pendel besteht aus Messing mit Nickelspirale.

Größe 4,5 cm / Preis 2 RM

LITERATUR DAZU:
Sanitätsrat Dr. med. Glasen, „Die Pendeldiagnose“ RM 4.50
Dr. Richard Rusch, „Der siderische Pendel als Anzeichen des Charakters“ RM 1.50
Dr. Karl Ehrhard Weiß, „Der siderische Pendel“ RM 1.50
Vöckler, „Pendelmagie“ RM 5.00
Clain, „Der Gebrauch des Pendels“ RM 1.50
Magischer Brief V, „Pendelmagie“ RM 4.00
Vöckler, „Pendeltafel“ RM 3.00

Wird nur gegen Nachnahme oder Voreinsendung des Betrages geliefert.
Porto von RM 0.40 ist miteinzuzinsen

MAGISCHER SPIEGEL

zu magischen,
telepathischen
Hellech-Experimenten

Der Spiegel ist mit magischen und astrologischen handgezeichneten Symbolen versehen, die nach dem Horoskop des Bestellers vorher errechnet werden. Die Geburtsdaten (Tag, Jahr, Ort, Zeit) sind bei der Bestellung anzugeben. Der Spiegel wird individuell einzeln angefertigt. Er besteht aus einer polierten, auf der Rückseite besonders orientierten 80 cm Durchmesser großen Kupferplatte. **Preis ohne Rahmen 50 RM inkl. Porto. Preis mit echtem Buchsbaumrahmen 65 RM inkl. Porto.**

Bei Bestellung mind. 10 RM zuzinsen die Hälfte des Betrages anzugehen. Der Rest wird durch Nachnahme erhoben.

Rückseite

LITERATUR DAZU:
Magischer Brief I, „Spiegel und Kristallmagie“ RM 3.—
Magischer Brief II, „Spaltungs-
magie“ RM 4.—
Jürgens, „Spiegelmagie“ RM 0.60
Roheim, „Spiegelzauber auf psycho-analytischer Grundlage“ RM 5.—
Logenschul-Vortrag 7, „Spiegel und Kristallmagie“ RM 1.—

Allan Kardec

Az európai spiritizmus moralista irányának szellemi atyja. „Honnan ered az embernek a jó vagy rossz erkölcsisége? – Annak a szellemnek a tulajdonságai ezek, amelyik benne testet öltött. Minél tisztább szellem, annál inkább hajlik az ember a jó felé. – Azt lehet ebből következtetnünk, hogy a jó ember jó szellemnek, a gonosz pedig rossz szellemnek a testet öltése? Azt, csak hogy a rossz helyett mondjatok inkább tökéletlen szellemet, mert különben azt hihetnétek, hogy vannak olyan szellemek, akik örökké rosszak, amilyeneket ti ördögöknek neveztek.”

(Lásd még: 57., 61-63. oldal.)

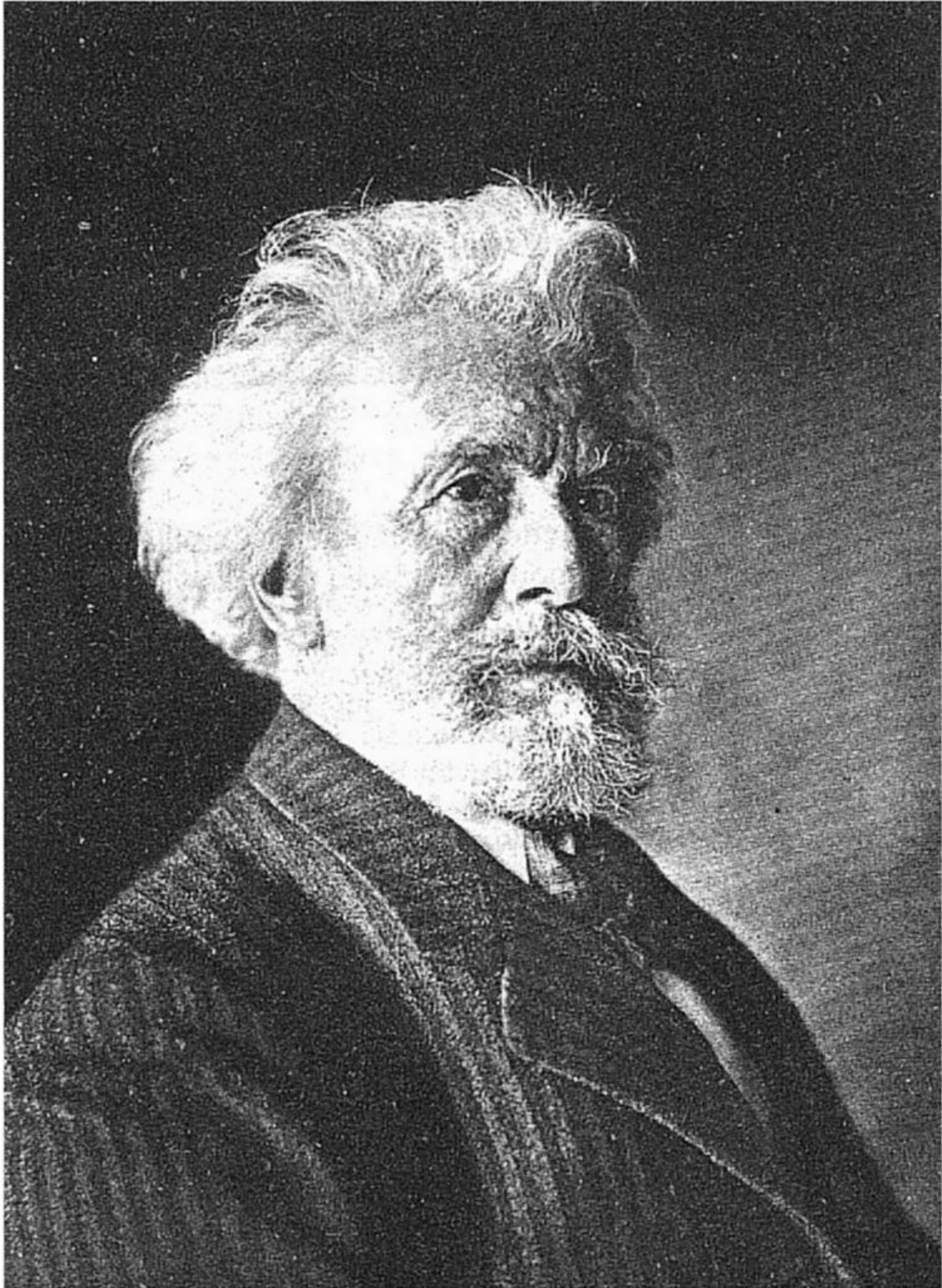
Dr. med. Grünhut Adolf

Delejező orvos, Allan Kardec követője, a Szellemi Búvárok Pesti Egyletének néhai elnöke, az első magyar spiritiszta folyóirat, az *Égi Világosság* alapító főszerkesztője – ahogy *Tanulmányok a spiritizmus köréből* című kötetében megjelenik. „Krisztus, Mózes és Mária egymás mellett állottak, s mindeniknek fehér könyv volt a kezében, melyet nyitva a médium felé tartottak; a lapokon homályos, olvashatatlan írás. E könyveket egymás fölé rakták egy ládikába, amelyen három nyers fából való kereszt és három tollszár is volt. Becsukták, majd egy kis idő múlva ismét kinyitották a ládikát, és a három könyvből egy nagy fehér könyv, a három keresztből egy nagy fehér kereszt, a három tollszárból pedig egy nagy fehér tollszár lett. E három fehér tárgyat egy zsámolyra tették és eltűntek. Ekkor két angyal jelent meg, kik a könyvet – amely fölött a tollszár és a tollszáron a kereszt feküdt – együttesen magasra emelték.” (Egy tizenegy éves beszélő médium útján.) (Lásd még: 60., 108. oldal.)

Camille Flammarion

francia csillagász: „Megállapítottuk bolygónk helyzetét a világmindenségben, megmérjük a csillagokat, megelemezük kémiai összetételüket, sőt, kiszámítottuk egymástól való távolságukat is – de még csak magunkat sem ismerjük.”
(Lásd még: 68-69. oldal.)

Piperné, a médium

„A spiritiszta kutatásokat a lélek életének vizsgálatára 1882-ben alakult társaság vezette végül a helyes útra, s emelte tudománnyá. Ily kísérletek alkalmával annyi az önámítás, annyi a tévedés – főként pedig a csalás –, hogy az ember a megfigyelt jelenségek megvitatásában, a legszigorúbb álláspont érvényesítésével sem válhat túlzottan szigorúvá. Általában ezen a téren sokkal inkább, mint bárhol másutt, legcélszerűbb a kísérleti eljárás. És Piperné médiumsága esetében a megfigyelők, Hodgson és Hyslop éppen ezt a kísérletező módszert alkalmazták. Hyslop például 650 oldalas kötetben közli a Pipernével 1898. december 23. és 1899. június 8. között tartott tizenhat ülésről szóló részletes jelentéseket. Ezen a köteten kívül, mely a *Proceedings of the Society for Psychical Research XVI.* kötete, még négy kötet foglalkozik ugyanezekkel a jelenségekkel, közlve az előző ülések jegyzőkönyveit ... A médium hangja és keze bizonyára csak közvetítő szerepet játszik. De vajon mi és mi között? A halottak és az élők között talán? Csak lassan!” (Camille Flammarion)

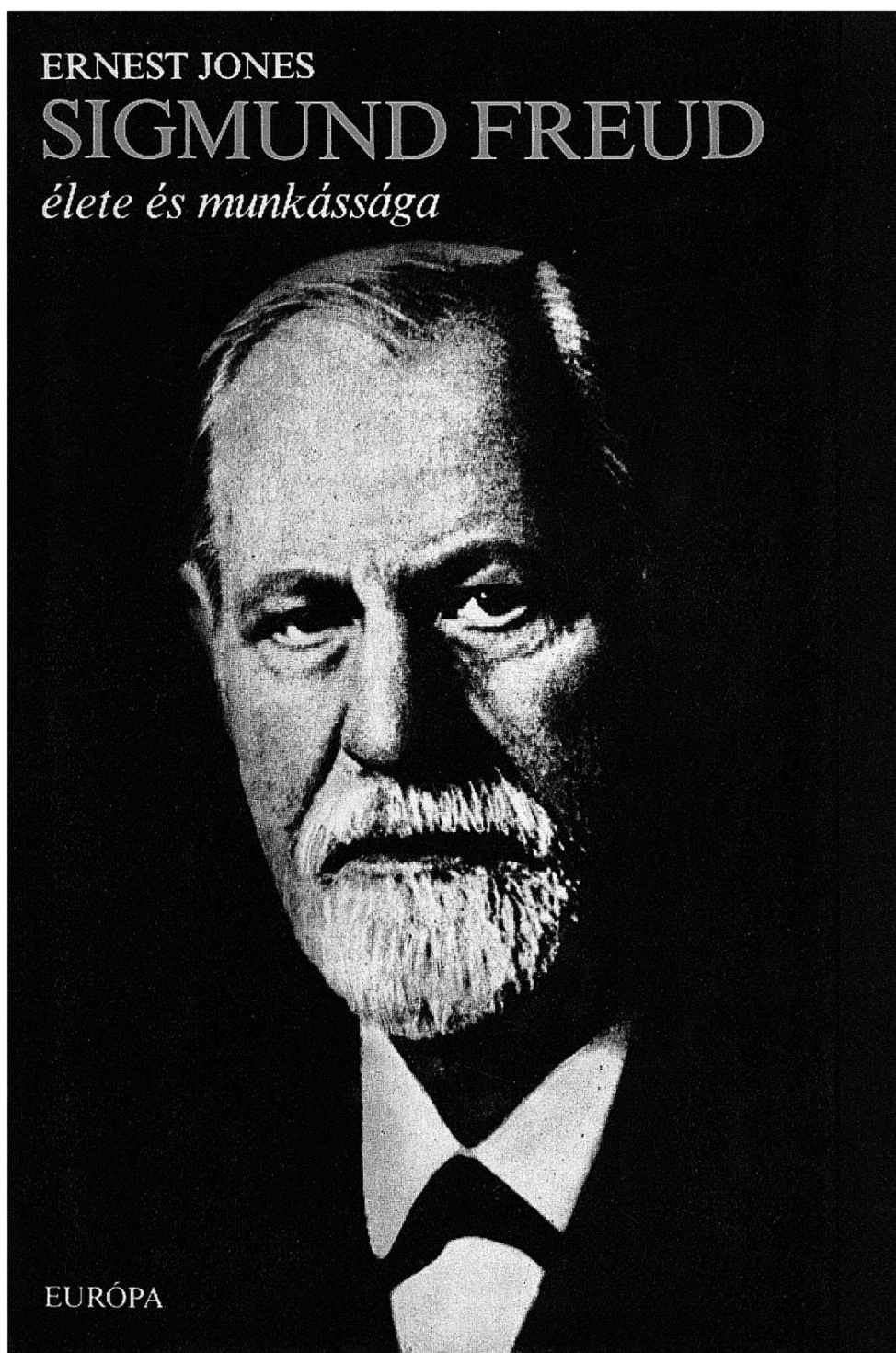
(Lásd még:72-81. oldal.)

Az elfojtott tudatalatti elméletének megalapozója

Ernest Jones: „New Yorkból egyre-másra érkeztek a hírek arról, hogy Jung elutasító magatartást tanúsít Freud elméletével szemben, sőt személy szerint Freuddal szemben is: a kortól elmaradt embernek ábrázolja Freudot, akinek téves nézeteit most ő, mármint Jung cáfolja meg. Jung már májusban kifejtette Freudnak, hogy véleménye szerint a vérfertőzésre irányuló vágyakat nem szabad szó szerint értelmezni, ezekben csupán más tendenciák szimbólumait kell látni; csupán az önbizalom erősítésére szolgáló fantáziálások.”

(Lásd még: 63-64., 82-83. oldal.)

Az elfojtott tudatalatti tudatos felszabadítója

Carl Gustav Jung, *Emlékek, álmok, elmélkedések* című memoárjában: „Első találkozásunk alkalmával még valami jelentőset vettem észre. Olyan dolgokról volt szó, amelyeket majd csak barátságunk révén tudtam egészen átgondolni és megérteni. Félreérthetetlen volt, hogy Freudnak a szexualitás nagy mértékben, szokatlanul nagy mértékben a szívében feküdt. Ha erről beszélt, hangszíne sürgetőre váltott, csaknem félelmetessé; kritikus és kételkedő magatartásából már semmit sem lehetett felfedezni. Rendkívüli, megmagyarázhatatlan eredetű kifejezés ült ki az arcára. Erősen feltűnt nekem: a szexualitás nála egy istenítélet megnyilvánulását jelentette. Ezt a benyomást megerősítette egy másik beszélgetés, mely három évvel később ismét Bécsben történt.”

(Lásd még: 76-77., 81-83. oldal.)

A meditáció negyedik fokozata

Richard Wilhelm *Az Arany Virág titka* című könyvében. Utószó: Carl Gustav Jung. „Valóban mint egy idegen kívülálló szemléltem a tudásnak és a megismerésnek azt a hatalmas területét, amelyen Wilhelm dolgozott, hivatása magaslatán ... De találkoztunk a humanitásnak egy olyan mezején, amely az akadémia által levert határcölöpökön túl kezdődik ...”

(Lásd még: 76-77. oldal.)

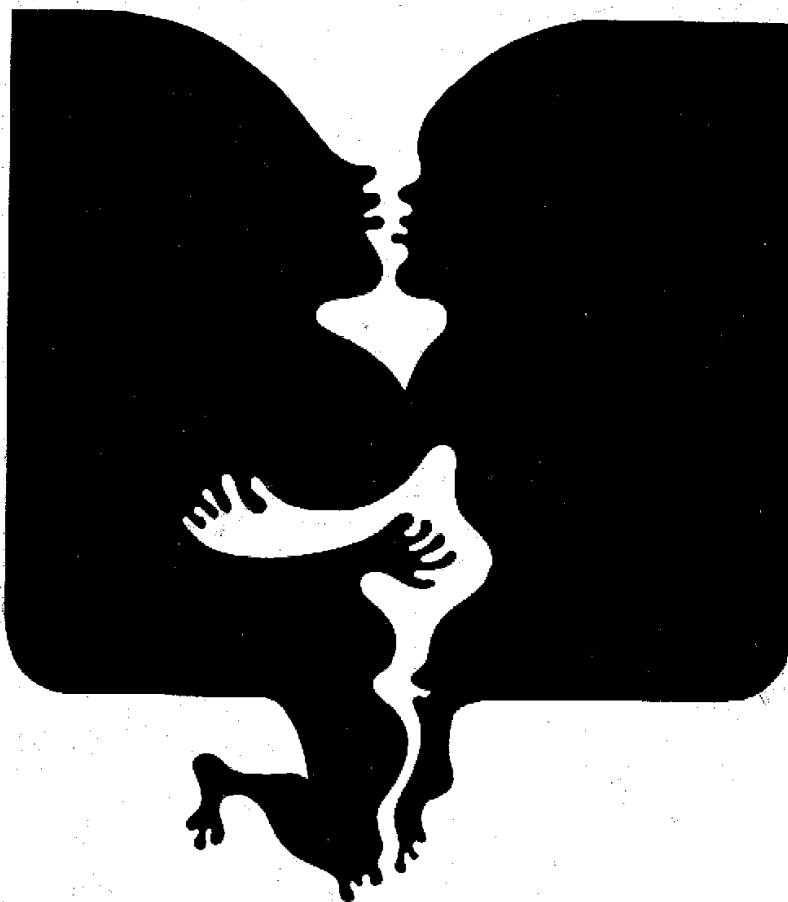
Meditation, Stage 4: The centre in the midst of the conditions.

Richard Dawkins: Az önző gén

„Az »önzés« szó enyhe kifejezésnek tűnhet olyan szélsőséges esetekben, mint a kannibalizmus, ám bár jól ráillik definíciónk. Talán jobban együtt tudunk érezni az Antarktiszon élő gyáva császárpingvinekkel, amint ott állnak a víz szélén, és láthatóan nem mernek beugrani, mert félnek a fókáktól. Ha csak egyikük is lemerülne, a többi már tudná, hogy van-e ott fóka vagy sem. Természetesen senki sem akar kísérleti nyúl lenni, így hát várnak, sőt néha megpróbálják belökni egymást.”

(Lásd még: 85-90. oldal.)

Richard Dawkins AZ ÖNZŐ GÉN

A „hasított agyú” ember

A Sperry-féle kísérletek tapasztalati ábrája Ádám György professzor *Érzékelés, tudat, emlékezés* című könyvében. A két félteke összeköttetésének megszakítása után mindkét félteke karaktere megerősödik, gátlások nélkül érvényesíti képességeit. Ha viszont a két féltekét nem szakítják el egymástól, hanem valamelyiket kikapcsolják, a másik fél becsületes igyekezettel próbálja ellátni emennek a dolgát, noha elég szánalmas eredménnyel. (Lásd még: 102-103. oldal.)

